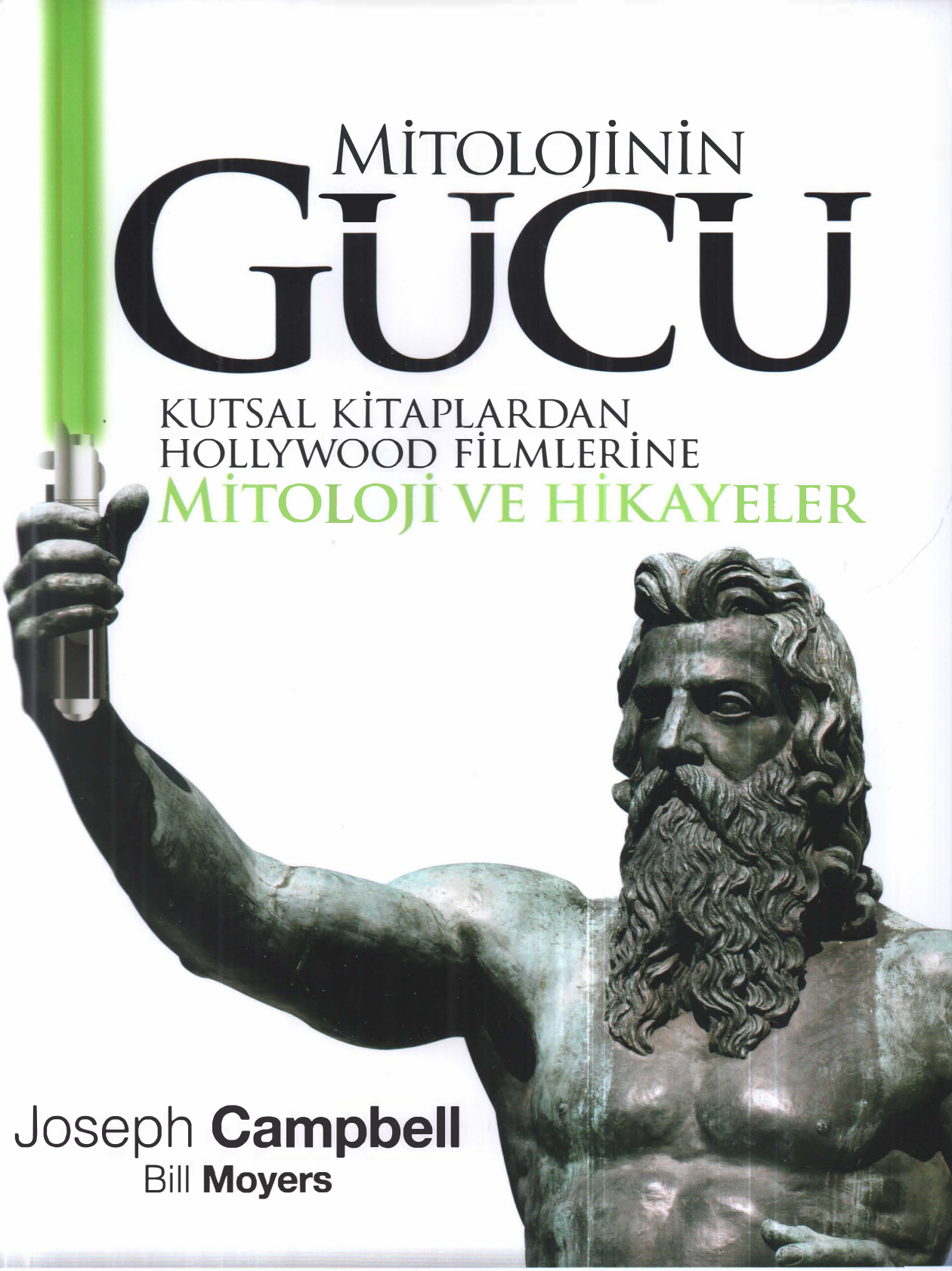
Joseph Campbell
Bill Moyers

Mitolojinin Gücü

MediaCat

MİTOLOJİNİN GÜCÜ

KUTSAL KİTAPLARDAN HOLLYWOOD FİLMLERİNE MİTOLOJİ VE HİKAYELER

Joseph **Campbell**
Bill **Moyers**

MediaCat

MİTOLOJİNİN GÜCÜ

KUTSAL KİTAPLARDAN HOLLYWOOD FİLMLERİNE MİTOLOJİ VE HİKAYELER

THE POWER OF MTYH

Copyright © 1988, by Apostrope S Productions, Inc., and Alfred van der Marck Editions

All rights reserved. This translation is published by arrangement with The Doubleday Broadway Publishing Group, a division of Random House, Inc.

MİTOLOJİNİN GÜCÜ

Copyright © Kapital Medya Hizmetleri A.Ş. – İstanbul, 2007
Bu kitabın tüm hakları Kapital Medya Hizmetleri A.Ş.'ye aittir.
Kaynak gösterilmeksizin kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz,
hiçbir yöntemle kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Telif Ajansı: Akçalı Telif Hakları

YAYINCI: Kapital Medya Hizmetleri A.Ş.
YAYIN YÖNETMENİ: Pelin Özkan
EDİTÖR: Gülen Çetin Tankut
KAPAK TASARIM: Levent Kal
GÖRSEL YÖNETMEN: Levent Kal
SATIŞ ve DAĞITIM SORUMLUSU: Salih Şahin
BASKI: Eylül 2021

YÖNETİM YERİ: Nispetiye Caddesi
Akmerkez E Blok Kat: 6 Etiler/İSTANBUL
Tel: (212) 282 26 40
Faks: (212) 282 26 32
e-posta: kitap@kapital.com.tr

MediaCat
KİTAPLARI

ISBN: 978-605-5755-33-1

Yayıncı Sertifika No: 16190

BASIM ve CİLT: Vizyon Basımevi • Beylikdüzü O.S.B. Mah. Orkide Cad. No: 1/Z
Beylikdüzü/İSTANBUL • Tel: (212) 671 61 51 • Sertifika No: 52098

MİTOLOJİNİN GÜCÜ

KUTSAL KİTAPLARDAN HOLLYWOOD FİLMLERİNE MİTOLOJİ VE HİKAYELER

Joseph Campbell
&
Bill Moyers

Çeviri
Zeynep Yaman

Müziği uzun zamandan beri duyan Judith'e...

İÇİNDEKİLER

EDİTÖR'ÜN NOTU		9
GİRİŞ		11
I	MİT VE MODERN DÜNYA	21
II	İÇE YAPILAN YOLCULUK	61
III	İLK HİKAYE ANLATICILAR	99
IV	KURBAN VE MUTLULUK	125
V	KAHRAMANIN MACERASI	163
VI	TANRIÇANIN ARMAĞANI	215
VII	AŞK VE EVLİLİK HİKAYELERİ	237
VIII	SONSUZLUK MASKELERİ	261

EDİTÖR'ÜN NOTU

Bill Moyers ile Joseph Campbell arasındaki bu diyalog 1985 ve 1986'da George Lucas'ın Skywalker Çiftliği'nde ve daha sonra New York'taki Doğal Tarih Müzesi'nde gerçekleşti. Orijinal metinleri okuyanlarımızın çoğu, 24 saatlik çekim süresi boyunca kapsanan materyallerin zenginliği karşısında şaşırmıştık –ki bunların çoğu PBS için çekilen programda kesilmek zorunda kaldı. Bu kitabı oluşturma arzusu, bu materyalleri yalnızca programın izleyicilerine değil, uzun zamandan beri Campbell'ı kitapları vasıtasıyla takip edenlere de ulaştırmak amacıyla ortaya çıktı.

Bu kitabın editörlük sürecinde bir yandan orijinal diyaloğa sadık kalmaya çalışırken, bir yandan da metinlerde ek materyal var ise bunları diyaloğun dokusuna katma fırsatını da kullanmaya çalıştım. Televizyondaki programın formatına, kalabildiğim kadar bağlı kalmaya çalıştım. Ancak kitabın kendine ait bir biçimi ve ruhu var ve televizyon programının bir kopyası değil bir devamı niteliğinde. Kitabın var olma nedenlerinden biri de bu fikir teatisinin yalnızca izlemeye değil, üzerinde düşünmeye de değiyor olması.

Daha felsefi bir düzeyde ise kitabın var olma nedeni tabii ki Bill Moyers'ın önemli ve zor bir konu olan mite değinmek istemiş olması – ve Joseph Campbell'ın Moyers'ın derinlemesine sorularına, mitolojiyle geçmiş tüm bir ömre dayanan dürüstlükle cevap vermeye gönüllü olma-

sıdır. Bu karşılaşmaya tanık olma fırsatını bana verdikleri için her ikisine ve Joseph Campbell'ın fikirlerine duyduğu ilgi bu kitabın basılmasındaki temel itici güçlerden biri olan, Doubleday editörlerinden Kennedy Onassis'e teşekkür ederim. Ayrıca Karen Bolderon, Alice Fisher, Lynn Cohea, Sonya Haddad, Joan Konner ve John Flowers'a da desteklerinden ve Maggie Keeshen'e keskin editör gözünden ve metni pek çok kez baştan yazdığından dolayı teşekkür ederim. Metin konusundaki yardımlarından dolayı Judy Doctoroff, Andie Tucher, Becky Berman ve Judy Sandman'a da teşekkür ediyorum. İllüstrasyonların araştırmasını gerçekleştirenler ise Annmari Ronnberg'in de yardımlarıyla Vera Aronow, Lynn Novick, Elizabeth Fischer ve Sabra Moore oldu.

Bill Moyers ve Joseph Campbell metni okudu ve pek çok önemli öneride bulundu –ancak sözcüklerini kitap diline dönüştürme güdüsüne karşı koydukları için çok mutluyum. Bunun yerine diyaloğun sayfada yaşamasına olanak tanıdılar.

–BETTY SUE FLOWERS
Teksas Üniversitesi, Austin

GİRİŞ

Joseph Campbell öldükten birkaç hafta sonra, nereye baksam aklıma o geliyordu.

Times Meydanı'ndaki metrodan çıkıp insanın üstüne üstüne gelen kalabalığın enerjisini hissederken, bir zamanlar Campbell'a orada görünen imgeyi hatırlayıp kendi kendime güldüm: "Oedipus'un vücut bulduğu son enkarnasyon, *Güzel ve Çirkin*'in hâlâ süren romantizmi bu öğleden sonra Otuz İkinci Sokak ile Beşinci Cadde'nin köşesinde bulunuyor ve trafik ışıklarının yanmasını bekliyor."

John Huston'un, James Joyce'un bir hikayesini temel alan son filmi *The Dead*'in ön gösterimlerinden birinde, yine aklıma Campbell geldi. Campbell'ın en önemli çalışmalarından bir tanesi, *Finnegans Wake*'e açılan bir anahtardı. Joyce'un insanın çektiği acıda "kasvetli ve sürekli" olarak adlandırdığı şeyin, klasik mitolojinin temalarından biri olduğunu Campbell biliyordu. "Çekilen tüm acıların gizli nedeni," diyordu "ölümlülüğün kendisidir. Ölümlü olmak, hayatın birinci koşuludur. Eğer hayat var ise ölüm de vardır."

Bir keresinde acı çekme konusunu tartışırken arka arkaya Joyce ve Igjugarjuk'tan söz etti. "Igjugarjuk da kim?" dedim kelimeyi bile zor telaffuz ederek. "Ah," diye cevapladı Campbell, "Kuzey Kanada'daki bir Karibu Eskimo kabilesinin şamanıydı. Avrupalı ziyaretçilere tek gerçek

bilgeliğin 'insanlıktan çok uzakta, büyük yalnızlığın içinde yaşadığını ve yalnızca acı çekerek ona varılabileceğini' söylerdi. 'Yalnızca mahrumiyet ve acı, zihni başkalarına gizli olan şeylere açar' derdi."

"Tabii" dedim, "Igjugarjuk."

Joe benim kültürel eksikliğimi göz ardı etti. Artık yürümüyorduk. Şu sözleri söylerken gözleri parlıyordu: "Ateşin karşısında Joyce ve Igjugarjuk ile geçirilen uzun bir geceyi düşünebiliyor musun? Ben *orada* olmak isterdim."

Campbell, tam da yıllar sonra ilk karşılaşmamızda mitolojik bir bakış açısıyla tartıştığı trajedinin, John F. Kennedy suikastının yirmi dördüncü yıldönümünden önce vefat etti. Bu melankolik anı hafızama tekrar gelirken, artık birer yetişkin olan çocuklarımla oturmuş Campbell'ın düşünceleri hakkında konuşuyorum. "Bir topluma verilen yüksek ritüel hizmetinin göstergesi" olarak tanımladığı, devletin yaptığı resmi cenaze töreni, kökleri insanın ihtiyacına dayanan mitolojik temaları akla getiriyor. "Bu, en büyük sosyal gereklilik ritüelinin yerine getirildiği bir organizasyondu" diye yazmıştı Campbell. "Bizim de üyesi olduğumuz yaşayan sosyal organizmayı, tüm toplumu temsil eden" başkanın "hayatın neşeli bir anında" toplum içinde öldürülmesi "birlik ve uyum duygusunun yeniden inşa edilmesi için telafi edici bir tören yapılmasını gerektiriyordu. Burada büyük bir ulus vardı ve bu ulus dört gün boyunca ortak bir ruha sahipti ve aynı şekilde tek bir sembolik olayda birleşiyordu." Barış zamanında derin bir anlamı olan bir törene saygı çerçevesinde birleşmiş bu ulusal topluluğun bir parçası olduğum hissini bana veren türünün ilk ve tek örneği bu olaydı."

Meslektaşlarımdan birine bir dostu, Campbell ile işbirliğimiz hakkında bir soru yönelttiğinde de bu tanımı hatırladım: "Mitolojiye neden gereksinim duyuyorsunuz?" Soruyu soran kişi de "tüm o Yunan tanrılarının ve zımbırtısının" bugünkü insanın durumuyla bir ilgisi olmadığını dile getiren o bildik modern görüşe sahipti. Bilmediği ise –çoğumuzun bilmediği– tüm o "zımbırtıların" arkeolojik bir alandaki kırık çömlek parçaları gibi iç inanç sistemimizin duvar çizgilerini çizdiğiydi. Ancak biz yaşayan varlıklar olduğumuz için tüm bu "zımbırtıların" içinde enerji var. Ritüeller bunu harekete geçiriyor. Toplumumuzda yargıçların konumuna bir bakın. Campbell bunlara sosyolojik değil mitolojik bir açıdan bakmıştı. Eğer bu pozisyon yalnızca bir rol olsa yargıç duruşmada otoriter siyah cüppe yerine gri bir takım elbise giyebilirdi. Kanunun, zorlamadan da öte bir otoriteye sahip olması için yargıcın gücü ritüel-

leştirilmeli, mitolojikleşmelidir. Campbell'ın da dediği gibi, dinden savaşa, aşktan ölüme, tıpkı bugün hayatın büyük kısmının olduğu gibi.

Campbell'ın ölümünden sonra bir sabah işe yürürken, vitrininde George Lucas'ın *Yıldız Savaşları*'ndan sahneler oynatan bir videocunun önünde durdum. Campbell ile birlikte Lucas'ın Skywalker Çiftliği'nde birlikte filmi izleyişimizi düşündüm. Film yapımcısı akademisyenin çalışmalarına saygı çerçevesinde Campbell'i *Yıldız Savaşları* üçlemesini izlemeye davet ettikten sonra iyi dost olmuşlardı. Campbell, güçlü çağdaş motifler şeklinde büyük ekranda beliren antik temalar ve mitolojik motifler karşısında kendinden geçiyordu. Bu ziyarette, Luke Skywalker'ın kahramanlıkları ve yaşadığı güçlükler ile gururlandıktan sonra, Lucas'ın, klasik kahramanlık hikayesine nasıl "en yeni ve en güçlü soluğu getirdiği" hakkında konuşurken Joe çok heyecanlanmıştı.

"Nedir o?" diye sordum.

"*Faust*'ta Goethe'nin söylediği ama Lucas'ın modern dille ifade ettiği bir şey bu –teknolojinin bizi kurtarmayacağı mesajı. Bilgisayarlarımız, araçlarımız, makinelerimiz yeterli değil. Kendi sezgilerimize, öz varlığımıza inanmak zorundayız."

"Bu, mantığa yapılan bir hakaret olmuyor mu?" dedim. "Zaten mantıktan hızla uzaklaştığımız bir vazgeçiş içerisinde değil miyiz?"

"Kahramanın yolculuğunun bununla bir ilgisi yok. Bu, mantığı ikna etmek demek değil. Tam tersine, kahraman, karanlık tutkulardan kurtularak içimizdeki vahşiyi kontrol edebilme yeteneğimizi simgeliyor." Campbell daha önce birkaç sefer insan doğasında yaygın şekilde bulunan "içimizdeki şehvetli, etobur ateşi" tanıma başarısızlığımız hakkında ağıt yakmıştı. Şimdi ise kahramanın yolculuğunu bir cesaret eylemi olarak değil, kendini keşfetme sürecinde yaşanan bir hayat olarak tasvir ediyordu "ve Luke Skywalker, asla, kaderiyle karşılaşmak için karakterinin kendi içindeki kaynaklarını bulduğu zamanki kadar rasyonel olmamıştı."

İroniktir ki Campbell'a göre kahramanın yolculuğunun sonu, kahramanın yüceltilmesi değildir. Derslerinden birinde "Bu, insanın kendisini karşılaşılan figürlerden ya da güçlerden biriyle özdeşleştirmesi için değildir" demişti. Kurtuluş peşindeki Hindu yogi kendini Işık ile özdeşleştirir ve bir daha geri dönmez. Ancak başkalarına hizmet etme isteğine sahip hiç kimse kendisine böyle bir kaçış imkanı tanımayacaktır. Arayışın temel amacı insan için bir kurtuluş ya da vecit değil, bilgelik ve başkalarına hizmet etme gücü olmalıdır." Meşhur ile kahraman arasındaki pek çok farktan biri de, diyordu, biri yalnızca kendisi için yaşarken, diğerinin eylemlerini toplumu kurtarmak için gerçekleştirmesidir.

Joseph Campbell hayatın macera olduğu görüşüne katılıyordu. "Canı cehenneme" dedi üniversitedeki danışmanı onun dar bir akademik müfredata bağlı kalmasını sağlamaya çalışırken. O, doktora yapmaktan vazgeçti ve bunun yerine okumak için ormana gitti. Tüm hayatını dünya hakkında kitaplar okuyarak devam ettirdi: antropoloji, biyoloji, felsefe, sanat, tarih, din. Başkalarına da dünyaya çıkan kesin yollardan birinin basılı yapraklardan geçtiğini hatırlatmaya devam etti. Ölümünden birkaç gün sonra, önemli dergilerden birinin editör asistanı olarak çalışan eski bir öğrencisinden bir mektup aldım. Campbell ile birlikte üzerinde çalıştığım dizi programı duymuş ve bu adamın "enerji siklonu"nun Sarah Lawrence College'daki "sınıflarında soluksuz halde" oturan öğrencilerin "tüm entelektüel potansiyelleri arasında rüzgar gibi estiğini" paylaşmak için bana yazmıştı. "Hepimiz büyülenmişçesine onu dinlerken," diye yazıyordu, "onun haftalık okuma ödevlerinin ağırlığı altında ezilirdik. Sonunda aramızdan biri kalktı ve şöyle diyerek ona karşı geldi (Sarah Lawrence tarzı): 'Biliyorsunuz, üç başka ders daha alıyorum. O derslerin hocalarının hepsi de okuma ödevleri verdiler. Bütün bunları bir hafta içinde bitirmemi nasıl beklersiniz?' Campbell güldü ve 'Denemene şaşırdım. Onları okumak için hayatının geri kalanı var' dedi."

Mektup şöyle bitiyordu: "Okumam gereken her şeyi bitiremedim –o ve çalışmaları hiç sonu gelmeyen bir örnek."

New York'taki Doğal Tarih Müzesi'nde onun anısına düzenlenen törende de insan bu etkinin kokusunu alabiliyordu. Çocukluğunu orada geçirmiş Campbell'ı totemler ve maskeler büyülemişti. Onları kim yapmıştı? Merak ediyordu. Ne anlama geliyorlardı? Kızılderililer, mitleri ve efsaneleri hakkında bulduğu her şeyi okudu. Daha 10 yaşındayken onu dünyanın önde gelen mitoloji akademisyenlerinden ve zamanımızın en heyecan verici öğretmenlerinden biri yapan arayışa girmişti. Onun folklor ve antropolojinin kemiklerine hayat verebildiğini söylerlerdi. Şimdi üç çeyrek yüzyıl önce düş gücünün ilk heyecan kıvılcımını aldığı yer olan müzedeki anma töreninde insanlar onun anısını onurlandırmak için toplanmışlardı. Campbell'ın perküsyon alanındaki heyecanını paylaştığı rock grubu Grateful Dead'in davulcusu Mickey Hart bir gösteri yaptı. Robert Bly santur çaldı ve Campbell'a adanmış şiirler okudu. Eski öğrencileri ile emekli olup dansçı karısı Jean Erdman'la birlikte taşındığı Havai'de edindiği arkadaşları konuştu. New York'un büyük yayınevleri de oradaydı. Joseph Campbell'ın yollarını açtığı genç-yaşlı yazarlar, akademisyenler de oradaydı.

Ve gazeteciler. Bağımsız çalıştığım dönemde, zamanımızın enerjik

beyinlerini televizyona çıkarmaya çalışırken ilk kez onunla irtibat kurdum. Müzede iki program çektik. Onun varlığı ekranın öte yanına o kadar nüfuz etmişti ki 14 binden fazla kişi bana yazıp diyalogların yazılı metinlerini istedi. O zaman buna çok şaşırmıştım ve yeniden onun peşine düştüm, bu sefer fikirlerinin daha kapsamlı ve daha sistematik bir incelemesi için. Campbell 20 kadar kitabın yazımına ve editörlüğüne katıldı; ancak ben onun dünya konusunda bir bilge ve dil imgelemi zengin bir kişi olarak öğretmenim olması deneyimini yaşamıştım ve başkalarının da bunu yaşamasını istiyordum. Böylece bu adamın hazinesini paylaşma arzum, PBS'deki programın ve bu kitabın ilham kaynağı oldu.

Gazeteci toplum içinde hayat okulunda eğitim görür, derler; biz şanslı olanlarız, günlerimizi yetişkinlere verilen bir eğitimde harcamamıza izin verildi. Hiç kimseden Campbell'dan öğrendiğim kadar çok şey öğrenmedim. Öğrencisi olarak benden ne çıkarsa, bunun sorumluluğunu alması gerektiğini ona söylediğimde gülmüş ve bana eski bir Roma deyişiyle karşılık vermişti: "Kader tanrıçaları takip edeni götürürler, takip etmeyeni ise sürüklerler."

Tüm büyük öğretmenler gibi örnekler vererek öğretirdi. Bir şey konusunda birini bir şeye ikna etmeye çalışmak onun tarzı değildi (yalnızca bir kez Jean'ı onunla evlenmeye ikna etmeye çalışırken bunu yapmıştı). Vaizler "konuşarak insanları inanmaya ikna etmeye çalışarak hata yapıyor," demişti bana, "kendi keşiflerinin ışığını açığa salsalar daha iyi ederler." Yaşama ve öğrenme coşkusunu nasıl da salıveriyordu! Matthew Arnold, en yüksek eleştirinin "dünyada bilinenlerin ve düşünülenlerin en iyilerini bilmek ve buna karşılık gerçek ve taze fikirlerden yeni bir akım oluşturmak için bunun bilinmesini sağlamak" olduğuna inanırdı. Campbell da bunu yapmıştı. İnsanın onu dinlerken kendi bilincinde yeni bir hayatın uyandığını, kendi hayal gücünün yükseldiğini fark etmemesi imkansızdı.

Çalışmalarına "rehber olan fikrin" "dünya mitlerindeki tema ortaklıklarını bulmak ve insan ruhunun derin ilkeleri merkezleştirme konusundaki gereksinimine" işaret etmek olduğunu söylerdi.

"Hayatın anlamını aramaktan mı söz ediyorsun?" diye sormuştum.

"Hayır, hayır, hayır" dedi. "Yaşam *deneyimini* aramaktan söz ediyorum."

Mitolojinin daha önce o yolda yürüyen insanlar tarafından çizilen içsel bir deneyim haritası olduğunu söyledim. Ama onun bir gazetecinin banal tanımına razı gelmeyeceğinden şüpheleniyordum. Ona göre mitoloji "evrenin müziği"ydi, "göklerin müziği"ydi –tınının adını vereme-

sek de ona göre dans ettiğimiz bir müzik. İster üstten bakan, eğlenir bir edayla Kongo'daki bir büyücünün anlaşılmaz ayinini dinleyelim, ister Lao-tzu'nun sonelerinin kendinden geçiren sofistike çevirilerini okuyalım, ister ara sıra Aquinas'ın bir savının sert kabuğunu kıralım, ister tuhaf bir Eskimo peri masalının parıldayan anlamını kavrayalım, ne yaparsak yapalım onun nakaratını duyarız."

O, bu büyük ve kakafonik koronun, ilk atalarımız birbirlerini yemek için öldürdükleri hayvanlar ve öldüklerinde hayvanların gittiğini düşündükleri doğaüstü dünya hakkında hikayeler anlattıklarında duyulduğunu tasavvur ediyordu. "Orada bir yerlerde" yaşam ve ölümün görünür ovasının ötesinde "baş hayvan" vardı ve insanların üzerinde ölüm ve yaşam güçlerine sahipti: Eğer hayvanları tekrar kurban edilmek için geriye yollamazsa avcılar ve onun kanından gelenler açlıktan ölürdü. Böylece erken toplumlar "hayatın özünün öldürmek ve yemek olduğunu" öğrendiler. "Mitlerin söz etmesi gereken büyük muamma buydu." Avlanmak, bir kurban ritüeli oldu ve karşılığında avcılar da hayvanların ruhları karşısında kefaret eylemlerinde bulunarak onları tekrar dünyaya gelip kurban edilmeye ikna etmeyi umdular. Hayvanlar bu öteki dünyanın temsilcileri olarak görülüyorlardı ve Campbell "av ile avcı arasında sanki mistik ve zamansız bir ölüm, gömülme ve dirilme döngüsü içinde sıkışmışlar gibi sihirli ve muhteşem bir anlaşma" yapıldığını öngörüyordu. Onların sanatları –mağara duvarlarındaki resimler– ve sözlü edebiyat şimdi din olarak adlandırdığımız güdüye şekil verdi.

Bu ilk insanlar avlanmadan tarıma geçtikçe hayatın gizemlerini yorumlamak için anlattıkları hikayeler de değişti. Artık sonsuz döngünün simgesi tohum olmuştu. Bitki ölüyor, gömülüyor ve tohumu yeniden doğuyordu. Campbell dünyadaki büyük dinlerin sonsuz gerçeğin dışavurumu olarak bu sembolü nasıl da ele geçirdiklerini görünce heyecan duyuyordu. Bu gerçek şuydu: Yaşam ölümden doğar; ya da onun deyimiyle: "kurbandan mutluluğa."

"İsa görebilmişti" diyordu. "Hardal tohumunda nasıl da büyük bir gerçek görmüştü." Yuhanna İncili'nden İsa'nın sözlerini alıntılardı: "Eğer bir buğday tanesi toprağa düşmez ve ölürse yalnız kalır; ama eğer ölürse pek çok meyve verir." Bir sonraki cümlesinde ise Kuran'dan alıntı yapardı: "Mutluluk Bahçesi'ne sizden öncekilere yapılan sınavlardan geçmeden girebilir misiniz sanırsınız?" Ruhani yazın alanında büyük yolculuklar yapar, hatta Hindu metinlerini Sanskritçe'den çevirir ve yine ataların bilgeliğine eklediği daha yakın zamanlı hikayeleri toplamaya de-

vam ederdi. Çok sevdiği hikayelerden bir tanesi Hindu azizi ve bilgesi Ramakrişna'ya gelen ve "Efendim, Tanrı'yı sevmiyorum" diyen çaresiz kadınla ilgiliydi. Ramakrişna "O halde sevdiğin hiçbir şey yok mu?" diye sormuştu. Kadın da "küçük yeğenim" diye cevap vermişti. Ramakrişna kadına "İşte Tanrı'ya olan aşkın ve hizmetin oradadır, o çocuğa olan sevgin ve hizmetinde" dedi.

"İşte bu," diyordu Campbell, "dinin mesajıdır: "Bu en basit kardeşlerimden biri için yaptığınızı benim için yapmış oldunuz... (Matta 25. 40)"

Ruhani bir adam olarak, inanç edebiyatında insan ruhunda ortak olan ilkeleri buluyordu. Ancak bunların kabilelerin ipoteğinden kurtarılması gerekiyordu yoksa dünya dinleri –bugün Ortadoğu ve Kuzey İrlanda'da olduğu gibi– kibir ve öfke kaynağı olurdu. Tanrı'nın pek çok imgesi vardır, diyor ve bunlara "Onun Yüzünü" hem gizleyen hem de ortaya seren "sonsuzluk maskeleri" adını veriyordu. Tanrı'nın hem farklı kültürlerde bu kadar farklı maskeler takmasının hem de bu kadar farklı gelenekler arasında bu kadar benzer hikayeler olmasının anlamını öğrenmek istiyordu –yaratılış hikayeleri, bakire yapılan doğumlar, enkarnasyonlar, ölümün ardından dirilme hikayeleri, ikinci gelişler ve yargı günleri. Campbell bir Hindu metnindeki şu kavrayışa hayrandı: "Gerçek birdir, bilgeler ona değişik isimler verir." Tanrı'ya atfettiğimiz tüm isimler ve suretler, tanım itibariyle dil ve sanatın ötesine geçen o nihai gerçekliğin işareti olan birer maske derdi. Mit de Tanrı'nın bir maskesidir –görünen dünyanın ötesinde olan şeyin bir metaforudur. Ancak mistik gelenekler değişir, derdi. Ama bizi onu yaşama eyleminin ta kendisi konusunda daha derin bir farkındalığa davet etme konusunda uyum içindeler. Campbell'ın kitabında affedilmez günah dikkatsizlik, gözünü açmama, farkına varmama idi.

Daha iyi hikaye anlatabilen hiç kimseyi tanımadım. Onu erken toplumları anlatırken dinlerken göz alabildiğine uzanan göklerin altındaki geniş ovalara ya da gür ormanların derinliklerine sürüklenir ve tanrıların seslerinin rüzgar ve gök gürültüsünde nasıl duyulduğunu, Tanrı'nın ruhunun her dağ kaynağında nasıl aktığını ve tüm dünyanın nasıl kutsal bir yere, bir mitsel hayal gücü diyarına dönüştüğünü anlardım. Ona şöyle sordum: Artık biz modern insanlar dünyayı esrarından çıkardığımıza –Saul Bellow'un deyimiyle "bir inanç temizliği" yaptığımıza– göre hayal güçlerimiz nasıl beslenecek?

Campbell hiç kötümser değildi. "Hayatların yeniden bir araya getirilebileceği illüzyon ve gerçek çatışmalarının ötesinde bir bilgelik" olduğuna inanıyordu. Bunu bulmak, "zamanın en temel meselesi." Son yılla-

rında bilim ve ruhun yeni bir sentezine ulaşmaya çalışıyordu. "Yer merkezli (geosentrik) bir dünya görüşünden güneş merkezli (heliosentrik) bir dünya görüşüne doğru yaşanan kayma" diye yazmıştı astronotlar aya çıktıktan sonra, "insanı merkezden almış görünüyordu –ve merkez o kadar önemli duruyordu ki. Ancak manevi açıdan bakıldığında ise merkez, görüntünün olduğu yerdir. Bir tepede durun ve ufka bakın. Ayda durun ve tüm dünyanın doğuşunu seyredin –oturma odanızda, televizyondan olsa bile." Sonuç, antik mitolojiler nasıl dönemlerinde işe yaradılarsa aynı şekilde bizim zamanımızda da yarayabilecek olan, ufkunuzun eşi görülmemiş bir biçimde genişlemesi ve "birden korkunç ve şaşırtıcı gelebilecek olan kendimizdeki ve evrendeki harika"ların algısına giden kapının açılmasıdır. Campbell insanın önemini azaltanın ya da bizi kutsallıktan koparanın bilim olduğuna inanmıyordu. Tam tersine ona göre, bilimin yeni keşifleri, onun kulakları, gözleri, düşüncesi ve konuşması –ya da teolojik bir ifadeyle Tanrı'nın kulakları, Tanrı'nın gözleri, Tanrı'nın düşüncesi ve Tanrı'nın Sözü– olalım diye tüm bu evrende kendi en içsel doğamızın bir yansımasını görmemizi sağlayarak "antiklere katılmamızı" sağlıyor. Onu son gördüğümde ona, –bir zamanlar yazdığı gibi– şu anda insan ruhunun "yalnızca dışsal doğamızın değil aynı zamanda kendi derin içsel esrarımızın bilgisine giden en büyük sıçramalardan birinin içinde olduğumuzu" hâlâ düşünüp düşünmediğini sordum.

Bir dakika düşündü ve cevap verdi. "Gelmiş geçmiş en büyük sıçrama."

Ölüm haberini aldığımda, bir süre bana verdiği *The Hero with a Thousand Faces* kitabının kopyasını bir süre karıştırdım. Ve mitolojik kahramanın dünyasını ilk kez keşfettiğim zamanı düşündüm. Yetiştiğim kasabanın küçük halk kütüphanesine gitmiş ve kitaplar arasından bana harikalar yolunu açan bir kitap seçmiştim: insanlık için tanrılardan ateşi çalan Prometeus; Altın Postu almak için ejderhaya meydan okuyan Yason; Yuvarlak Masa Şövalyeleri; Kutsal Kase'nin peşindeki arayış macerası. Ama Joseph Campbell ile karşılaşana kadar cumartesi günleri matinelerde izlediğim o Western filmlerinin bu antik hikayelerden özgürce esinlendiğini anlamamıştım. Ruhun yüce macerasını, ölümlülerin Tanrı gerçekliğini kavrama arayışını tanıyan, pazar okulunda öğrendiğimiz o hikayelerin diğer kültürlerde de eşdeğerleri vardı. O, benim bu bağlantıları, parçaların nasıl oturduğunu görmeme ve yalnızca daha az korkmakla kalmayıp kendisinin "çok kültürlü güçlü bir gelecek" olarak tanımladığı kavramı karşılamak için kucak açmama yardım etti.

Elbette ki mitlerin psikolojik yorumları üzerinde fazla durmasından,

mitlerin çağdaş rolünü ideolojik ya da terapötik bir fonksiyonla sınırlandırmasından dolayı eleştirilmişti. Bu tartışmaya girme konusunda kendimi yeterli görmüyorum ve bunu başkalarına bırakıyorum. Kendisi bu tartışmalardan dolayı hiç rahatsız olmuş görünmüyordu. Yalnızca öğretmeye ve başkalarını yeni görüş yollarına açmaya devam ediyordu.

Bize verdiği en büyük ders, her şeyden önce yaşadığı hayattı. Mitlerin, bizi zevke, aydınlanmaya ve hatta vecde götürebilecek olan en derin ruhani potansiyelimizin ipuçları olduğunu söylediği zaman sanki davet ettiği kimseleri çağırdığı yerde daha önce bulunmuş olan biri gibi konuşurdu.

Beni ona çeken neydi?

Bilgelik, evet; o çok bilge biriydi.

Ve öğrenmek. Gerçekten de "panoramik geçmişimizin çok az kimsenin bildiği engin kapsamını bilirdi."

Ama fazlası da vardı.

Bunu anlatma biçimi hikayeydi. O binlerce hikayesi olan bir adamdı. En sevdiği hikayelerden biri de şuydu: Japonya'da din hakkında uluslararası bir konferanstayken Campbell başka bir Amerikalı delegenin, New York'tan bir sosyal filozofun bir Şinto rahibine "Şimdiye kadar pek çok seremoniye katıldım ve tapınaklarınızdan pek çoğunu gördüm. Ama ideolojinizi anlamıyorum. Teolojinizi anlamıyorum" dediğini işitti. Japon rahip bir saniye derin düşünürmüş gibi durakladı ve sonra yavaşça başını salladı. "Bence bizim ideolojimiz yok," dedi. "Teolojimiz yok. Biz dans ediyoruz."

Joseph Campbell da böyle yaptı –göklerin müziğine kulak verdi.

–BILL MOYERS

I

MİT VE MODERN DÜNYA

İnsanlar tek aradığımızın hayatın anlamı olduğunu söylüyor. Ben gerçekten aradığımızın bu olduğunu düşünmüyorum. Bence aradığımız şey, hayatta olma deneyimi. Böylece tamamen fiziksel düzlemdeki hayat deneyimlerimiz, kendi en iç varlığımızda ve gerçekliğimizde de anlam bulacak ki hayatta olmanın coşkusunu gerçekten hissedelim.

MOYERS: Neden mitler? Neden mitlere önem verelim? Benim hayatımla mitlerin ne ilgisi var?

CAMPBELL: Buna ilk cevabım "Git, hayatını yaşa, hayat güzel –mitolojiye ihtiyacın yok" olurdu. Ben önemli olduğu söylendiği için bir konu ile ilgilenmek gerektiğine inanmıyorum. Ben bir konuya bir şekilde kapılmaya inanıyorum. Ama doğru bir giriş yaparsanız mitolojinin sizi yakalayacağını görebilirsiniz. Ee, peki o sizi yakalarsa ne yapacaksınız?

Günümüzde en önemli problemlerden biri ruhani literatüre çok da aşina olmamamız. Günlük haberlerle ve saatlik sorunlarla ilgileniyoruz. Eskiden üniversite kampüsü, sanki günlük haberlerin, içsel hayata ve geleneğimizde olan büyük insanlık mirasına –hayatlarımızın merkezleriyle ilgili sonsuz değerlerden söz eden Platon, Konfüçyüs, Buda, Goethe ve diğerlerine– verdiğiniz dikkatinizi dağıtamadığı, keşişlere ait bir izolasyonla izole edilmiş bir yer gibiydi. Daha büyüdüğünüzde gündelik hayatın kaygılarıyla ilgilenir ve sonra iç hayatınıza dönerdiniz –bu iç hayatın nerede olduğunu ya da ne olduğunu bilmiyorsanız üzülebilirsiniz.

KARŞI SAYFA: *Vairocana*, Tibet tankası, Po Manastırı, Stiti, on ikinci yüzyıl.

Dış değerlerle ilgili amaçlara ulaşmak için yapılması gerekenleri yapmakla o kadar meşguliiz ki yaşamakla ilgili olan iç değerin, coşkunun ne olduğunu tamamen unutuyoruz.

Yunanca, Latince ve İncil edebiyatı eskiden herkesin eğitiminin bir parçasıydı. Artık bunlar dışlandı. Bütün bir Batı mitolojisi bilgisi geleneği kaybedildi. Eskiden bu hikayeler insanların zihinlerindeydi. Hikaye zihninizde olduğu zaman, bunun kendi hayatınızda olup biten bir şeyle ilgisini görebilirsiniz. Bu, size ne olduğu konusunda bir bakış açısı kazandırır. Bunun kaybedilmesiyle gerçekten de bir şeyler kaybettik çünkü bunun yerini alabilecek, yerine koyabileceğimiz benzer bir literatürümüz yok. İnsan hayatının dayanağı olan temalarla ilgili, medeniyetler inşa eden ve milenyumlar boyunca dinlere bilgi kaynağı olan, antik çağlardan gelen bu bilgi parçaları; derin içsel problemler, içsel muammalar, içsel geçitlerin eşikleri ile ilgili ve yol boyunca kılavuz tabelaların ne olduğunu bilmezseniz, bunları kendi kendinize çözmeniz gerekir. Ama bu konu sizi bir kez içine çekti mi, öyle bir şey hissedersiniz ki bu derin, zengin ve hayatı canlandıran bilgi geleneğinden kaçmak istemezsiniz.

MOYERS: Öyleyse dünya ile anlaşabilmek, gerçeklikle kendi aramızda bir uyum yaratmak için hikaye anlatıyoruz, öyle mi?

CAMPBELL: Öyle düşünüyorum, evet. Romanlar –büyük romanlar– çok öğretici olabilir. Yirmili, otuzlu ve hatta kırklı yaşlarımda öğretmenlerim James Joyce ve Thomas Mann'dı. Yazdıkları her şeyi okudum. Her ikisi de mitolojik gelenek olarak adlandırılabilecek gelenekten yazarlardı. Örneğin Thomas Mann'ın *Tonio Kröger*'indeki Tonio'nun hikayesini ele alalım. Tonio'nun babası önemli bir işadamı ve kasabasının ileri gelenlerinden biriydi. Ancak küçük Tonio'nun sanata eğilimli bir mizacı vardı ve Münih'e taşınıp kendilerini yalnızca para kazananlardan ve aile erkeklerinden üstün gören, edebiyatla ilgilenen bir gruba katıldı.

Burada Tonio iki kutup arasında: iyi, sorumluluk sahibi ve tüm diğer özelliklere sahip olan ancak hayatı boyunca yapmak istediğini yapmamış olan babası ile diğer tarafta kasabasını terk eden ve bu tür hayatı eleştiren biri. Ama Tonio bu kasaba insanlarını gerçekten sevdiğini fark etti. Kendisini entelektüel açıdan onlara göre biraz üstün görse de onları tasvir edebiliyordu ve kalbi yine de onlarlaydı.

Ama bohemlerle birlikte yaşamak için oradan ayrıldığında, onların hayata karşı alaycılığı karşısında onlarla da yapamayacağını gördü. Böylece gruptan birine bir mektup yazarak onlardan da ayrıldı. Mektupta şöyle diyordu: "muhteşem ve şeytani güzelliğin yollarında macera yaşayan ve 'insanlığı' küçümseyen o soğuk, gururlu varlıklara hayranım; ama onları kıskanmıyorum. Çünkü edebiyatla ilgili bir adamı şair yapabilecek tek bir şey varsa o da benim insana, yaşayana ve sıradana duyduğum ka-

saba aşkıdır. Tüm sıcaklık bu aşktan doğar, tüm nezaket, tüm mizah. Aslında bana öyle geliyor ki insanın 'insan ve melek dilinden konuşabileceği' yazılan türden aşk bu olmalı ve bunun eksikliği de 'kapı gıcırtısı ya da teneke tıngırtısı' gibi bir şey olmalı."

Sonra devam eder, "Yazar gerçeğe sadık olmalı." Bu bir katildir, çünkü bir insanı gerçekten tasvir etmenin tek yolu kusurlarını tasvir etmektir. Mükemmel insan ilgi çekici değildir –dünyadan ayrılan Buda gibi, biliyorsunuz. Sevilebilir olan hayatın mükemmel olmayan yanlarıdır. Yazar gerçek sözden bir ok gönderdiğinde, bu acıtır. Ama bu ok aşkla gider. Mann'ın "erotik ironi" dediği, acımasız ve analitik sözcüklerinizle öldürdüğünüz şeye duyulan aşk budur.

MOYERS: Bu imgeyi gözümün önünde canlandırıyorum: kasabama duyduğum aşk, ne kadar uzak kalmış, hatta bir daha hiç dönmemiş olursak olalım, burası için duyduğumuz his. Burası insanları ilk keşfettiğiniz yerdir. Ama neden insanları kusurları sayesinde sevdiğini söylüyorsun?

CAMPBELL: Çocukların o kadar sevimli olmasının nedeni sürekli düşüp durmaları ve vücutlarına göre çok kocaman kafaları olması değil mi? Walt Disney yedi cüceleri yarattığında bunları bilmiyor muydu? İnsanların baktıkları şu komik küçük köpekler –o kadar kusurlular ki onları çok seviyoruz.

MOYERS: Mükemmellik çok sıkıcı *olurdu* değil mi?

CAMPBELL: Kesinlikle. Mükemmellik hiç insanca olmazdı. Göbek deliğiniz, insana özgülük, sizi doğaüstü ya da ölümsüz değil de insan yapan şey –sevilen budur. Bu yüzden bazı insanlar Tanrı'yı bir türlü sevemezler çünkü onda kusur yoktur. Ondan korkarsınız ama bu gerçek aşk değildir. Sevilen, çarmıhın üstündeki İsa'dır.

MOYERS: Ne demek istiyorsunuz?

CAMPBELL: Acı ekmek. Acı çekmek kusurdur, değil mi?

MOYERS: İnsanın çektiği acıların, verdiği uğraşların, yaşamın öyküsü–

CAMPBELL: –ve gencin kendine ait bilgiye ulaşması, geçirmekte oldukları.

MOYERS: Kitaplarınızı –örneğin *The Masks of God* ya da *The Hero with a Thousand Faces*– okuyarak şunu öğrendim ki insanların ortak olarak yanları mitlerde dışavuruluyor. Mitler bizim yüzlerce yıllık gerçek ve anlam arayışımızın hikayeleri. Hepimiz ölümü anlamaya ve onunla başa çıkmaya ihtiyaç duyarız. Hepimiz doğum ile hayat ve sonra ölüm arasındaki yolculuğumuzda yardıma ihtiyaç duyarız. Hayatın bir anla-

mı olmasına, sonsuza dokunmaya, esrarı anlamaya ve kim olduğumuzu bulmaya ihtiyaç duyarız.

CAMPBELL: İnsanlar tek aradığımızın hayatın anlamı olduğunu söylüyor. Ben gerçekten aradığımızın bu olduğunu düşünmüyorum. Bence aradığımız şey, hayatta olma deneyimi. Böylece tamamen fiziksel düzlemdeki hayat deneyimlerimiz, kendi en iç varlığımızda ve gerçekliğimizde de anlam bulacak ki hayatta olmanın coşkusunu gerçekten hissedelim. Bu arayış, nihayetinde bununla ilgili ve bu ipuçları içimizde bunları bulmaya yardımcı oluyor.

MOYERS: Mitler ipuçları mı?

CAMPBELL: Mitler, insanın ruhani potansiyeline giden ipuçları.

MOYERS: İçimizde bilme ve yaşama olasılığına sahip olduğumuz şeyler.

CAMPBELL: Evet.

MOYERS: Mitin tanımını anlam *arayışı* yerine anlam *deneyimi* olarak değiştirdiniz.

CAMPBELL: *Yaşam* deneyimi. Zihin anlamlarla ilgilenir. Bir çiçeğin anlamı nedir? Buda'nın yalnızca bir çiçeği yerden aldığı bir Zen hikayesi vardır. Söyleneni anladığını gözlerinin bir hareketiyle anlatan yalnızca bir adam olmuştur. Buda'nın kendisi de "böylece gelen" diye adlandırılır. Hiçbir anlamı yok. Evrenin anlamı nedir? Pirenin anlamı nedir? Orada vardır işte. Hepsi bu. Sizin anlamınız da sizin orada oluşunuz. Dış değerlerle ilgili amaçlara ulaşmak için yapılması gerekenleri yapmakla o kadar meşgulüz ki yaşamakla ilgili olan iç değerin, coşkunun ne olduğunu tamamen unutuyoruz. Ama her şey bununla ilgili.

MOYERS: Bu deneyimi nasıl elde ediyorsunuz?

CAMPBELL: Mitleri okuyarak. Mitler size içe dönebileceğinizi öğretiyor ve sembollerin mesajını anlamaya başlıyorsunuz. Başka halkların mitlerini okuyun, kendi dininizinkileri değil. Çünkü kendi dininizi olgular açısından yorumlama eğilimi gösterirsiniz –ama başkalarınınkileri okursanız mesajı almaya başlarsınız. Mitler, zihninizin bu hayatta olma deneyimi ile temas haline geçirmenize yardımcı olur. Size deneyimin ne olduğunu anlatır. Örneğin evlilik. Evlilik nedir? Mit size ne olduğunu anlatır. Ayrı bir çiftin birleşmesidir evlilik. En başında siz birdiniz. Şimdi dünyada iki ayrı varlıksınız; ama evlilik denen şey ruhani kimliğin tanınmasıdır. Evlilik, bir aşk ilişkisinden farklıdır. Aşk ilişkisiyle ilgisi yoktur. Başka bir mitolojik düzlem deneyimidir. İnsanlar aşk ilişkilerinin uzun süreli olacağını düşünerek evlendikleri zaman kısa

sürede boşanırlar çünkü tüm aşk ilişkileri hayalkırıklığı ile sonuçlanır. Ancak evlilik ruhani kimliğin kabul edilmesidir. Eğer doğru bir hayat yaşarsak, zihnimiz karşı cinsten o kişiyle ilgili doğru niteliklere odaklanırsa, ister kadın ister erkek olalım doğru eşimizi buluruz. Ama bazı duyusal çekiciliklerle dikkatimiz dağılırsa yanlış insanla evleniriz. Doğru insanla evlenerek, Tanrı'nın ete kemiğe bürünmüş imgesini yeniden inşa ederiz ve evlilik de budur.

MOYERS: Doğru insan mı? İnsan doğru kişiyi nasıl seçer?

CAMPBELL: Kalbiniz bunu size söyler. Söylemesi gerekir.

MOYERS: İçsel varlığınız.

CAMPBELL: Gizem budur.

MOYERS: Karşınızda benliğinizin diğer yarısının olduğunu fark ediyorsunuz.

CAMPBELL: Hmm, bilmiyorum, ama bir an bir şimşek çakar ve içinizdeki bir şey bunun doğru kişi olduğunu söyler.

MOYERS: Eğer evlilik, bir kadın ya da erkek olmak temelinde, benliğin benlikle tekrar birleşmesiyse, modern toplumumuzda evlilik neden bu kadar kaygan bir zeminde?

CAMPBELL: Çünkü evliliğe evlilik gözüyle bakılmıyor. Bence evlilik hayatınızdaki ilk önceliğiniz değilse, evli değilsiniz demektir. Evlilik, ikinin bir olması demektir, iki bedenin tek beden olması demektir. Evlilik yeterince uzun sürerse ve sürekli kişisel kaprisler yerine ona rıza gösterirseniz, bunun gerçek olduğunu fark edersiniz –iki, gerçekten bir olmuştur.

MOYERS: Biyolojik değil ruhani manada.

CAMPBELL: *Temelde* ruhani manada. Biyolojik birleşme, sizi yanlış özdeşleşmeye götürebilecek olan bir oyalanmadır.

MOYERS: O halde evliliğin elzem fonksiyonu, neslimizi çocuklarımızda devam ettirme, evliliğin temel fonksiyonu değil.

CAMPBELL: Hayır, bu evliliğin en başlangıçtaki yönü. Evliliğin tamamen farklı iki aşaması vardır. Birincisi, doğanın bize çocuk yapmak için iki cinsin münasebeti şeklinde verdiği muhteşem dürtüyü takip eden gençlik dönemindeki evlilik. Ancak çocuğun aileden ayrıldığı ve çiftin yalnız kaldığı bir zaman da gelir. Kırklarında ya da ellili yaşlarında ayrılan arkadaşlarımın sayısına bakınca şaşırıyorum. Çocuk varken birlikte mükemmel derecede saygın bir hayat sürüyorlardı ama birlikteliklerini çocukla olan ilişkileri üzerinden yorumlamışlardı. Birbirleriyle olan kişisel ilişkileri üzerinden yorumlamamışlardı.

Evlilik bir ilişkidir. Evlilikte bir fedakarlık yaptığınız zaman, bunu

birbiriniz için değil evlilik birliği için yaparsınız. Çin'in Tao imgesi, beyazla siyahın etkileşimi gibi –bu yang ile yin'in kadın ile erkeğin ilişkisidir, evlilik budur. Evlendiğinizde bu olursunuz. Artık tek bir varlık değilsinizdir; kimliğiniz bir ilişki ile tanımlanır. Evlilik yalnızca basit bir aşk ilişkisi değildir, ateşten bir gömlektir; zorlu bir sınav, ikinin bir olduğu bir ilişkiye egonun kurban edilmesidir.

MOYERS: Öyleyse evlilik, insanın kendi seçtiği yolda gitmesi fikriyle tamamen zıt bir şey.

CAMPBELL: Bu yalnızca kendi seçtiğin yolda gitmek kadar basit bir şey değil. Bir anlamda evlilik, insanın kendi seçtiği yolda gitmesidir ama bu "kendi" yalnızca siz değilsiniz, bir olmuş olan iki kişi. İşte bu, âşkın bir iyi amaç için, gözle görülür bir varlığın kurban edilmesini simgeleyen mitolojik imge. Bu, evliliğin ikinci aşamasında çok güzel bir şekilde gerçekleşen bir şey. Ben buna ikinin bir olduğunu hissettiği simya aşaması diyorum. Eğer hâlâ evliliğin ilk aşamasında olduğu gibi yaşıyorlarsa, çocukları evden ayrıldığında onlar da ayrılacaktır. Baba, çekici küçük bir kıza âşık olup evden kaçacak, anne ise boş bir ev ve boş bir kalp ile baş başa kalacak ve tek başına kendi seçtiği yolda kendi başının çaresine bakmak zorunda kalacaktır.

MOYERS: Bunun nedeni de evliliğin iki aşamasını anlamayışımız.

CAMPBELL: Söz vermiyorsunuz, bağlılık yok.

MOYERS: Öyle yaptığımız varsayılıyor –iyi günde ve kötü günde diyerek söz veriyoruz.

CAMPBELL: Bu bir ritüele benziyor.

MOYERS: Ve ritüel gücünü kaybetti. Bir zamanlar içsel gerçekliğin aktarımı olan ritüel, artık yalnızca şekilden ibaret. Bu toplumsal ritüeller için de, evlilik ve din gibi kişisel ritüeller için de geçerli.

CAMPBELL: Kaç insan evlenmeden önce evliliğin ne olduğuna dair manevi eğitim alıyor? Yargıcın önünde durup 10 dakika içinde evlenebiliyorsunuz. Hindistan'daki evlilik seremonisi üç gün sürüyor. Böyle bir çift birbirine gerçekten bağlanır.

MOYERS: Evliliğin yalnızca sosyal bir anlaşma olmadığını söylüyorsunuz, evlilik manevi bir pratik.

CAMPBELL: Temelinde manevi bir pratik var ve toplumun da bunu gerçekleştirmemiz için bize yardım etmesi bekleniyor. İnsan toplumun hizmetinde olmamalı, toplum insanın hizmetinde olmalı. İnsan toplumun hizmetinde olduğu zaman, canavar bir devlet oluyor. Şu an dünyayı tehdit eden de işte bu.

MOYERS: Bir toplum artık güçlü bir mitolojiyi içten benimsemediği zaman ne olur?

CAMPBELL: Elimizde şu an ne varsa, o olur. Ritüeli olmayan toplum ne demektir öğrenmek istiyorsanız *New York Times*'ı açıp okuyun.

MOYERS: *New York Times*'ı okuyunca sen ne buluyorsun?

CAMPBELL: Medeni bir toplumda nasıl davranılması gerektiğini bilmeyen genç insanların yok edici ve şiddete dayalı eylemlerini içeren günlük haberler.

MOYERS: Toplum onlara kabilenin, toplumun bir üyesi olmalarını sağlayacak ritüeller sunmuyor. Tüm çocukların çocukluğu arkalarında bırakıp gerçek dünyada rasyonel bir şekilde işlev göstermeyi öğrenmesi için iki kere doğması gerekiyor. Korintliler'in ilk kitabındaki şu pasaj aklıma geliyor: "Çocukken bir çocuk gibi konuşuyor, bir çocuk gibi anlıyor, bir çocuk gibi düşünüyordum: Ama adam olunca çocukça şeyleri bir yana bıraktım."

CAMPBELL: Tam olarak bunu kastediyorum. Buluğ ritüellerinin anlamı budur. İlkel toplumlarda, diş çekilmesi vardır, skarifikasyonlar vardır, sünnet vardır, her türlü şey yapılır. Yani artık vücudunuz küçük bebek vücudu değildir, artık tamamen başka bir şeysinizdir.

Ben çocukken, bilirsin, diz hizasında kısa pantolonlar, şortlar giyiyorduk. Sonra o büyük an geldi ve uzun pantolonlar giymeye başladım. Artık çocuklar bunu anlamıyor. Beş yaşındaki çocukları bile uzun pantolonlarla ortalıkta dolaşırken görüyorum. Artık adam olduklarını ve çocukça şeyleri bir yana bırakmaları gerektiğini ne zaman öğrenecekler?

MOYERS: Çocukların şehirlerde yetiştiği yerlerde –125. Cadde ve Broadway mesela– bu çocuklar günümüzde mitlerini nereden öğreniyorlar?

CAMPBELL: Mitlerini kendileri oluşturuyorlar. Bu yüzden şehrin her yerinde grafiti görüyoruz. Bu çocukların hepsinin de kendi çeteleri, kendi erginleme törenleri, kendi ahlakları var ve ellerinden geleni yapıyorlar. Ama bunlar tehlikeliler çünkü onların kanunları şehrin kanunlarına benzemiyor. Topluma kabul törenleri yapılmamış.

MOYERS: Rollo May, Amerikan toplumunda bu kadar fazla şiddet olmasının nedeninin, görünen dünyanın ötesindeki dünyayı anlamak ya da bu dünyayla ilişki kurmak için genç kadın ve erkeklere yardımcı olacak büyük mitlerin artık kalmamış olması olduğunu söylüyor.

CAMPBELL: Evet, ama Amerika'da yüksek şiddet oranının olmasının bir sebebi de Amerika'nın bir etos'unun olmaması.

MOYERS: Açıklar mısın?

CAMPBELL: Örneğin Amerikan futbolunda kurallar çok katı ve kar-

maşıktır. İngiltere'ye giderseniz futbol kurallarının o kadar katı olmadığını görürsünüz. Yirmili yaşlarımda öğrenciyken, ileri pas konusunda harika bir çift olan iki genç adam vardı. Burs alarak Oxford'a gittiler ve futbol takımına katıldılar. Bir gün ileri pas kavramını buradakilere tanıttılar. İngiliz oyuncular "Bununla ilgili kurallarımız yok, o yüzden lütfen bunu yapmayın. Biz böyle oynamıyoruz" dedi.

Belli bir süredir homojen bir halde olan bir kültürde, insanların bunlara göre yaşadıkları bir dizi anlaşılmış, ancak yazılı olmayan kurallar vardır. Burada bir etos vardır, "biz bunu böyle yapmayız" şeklinde bir üslup ve bir anlayış vardır.

MOYERS: Yani bir mitoloji vardır.

CAMPBELL: Sözle ifade edilmemiş bir mitoloji diyebilirsin. Bu, çatalı bıçağı kullanma şeklimiz, insanlarla ilişki kurma biçimimiz vs.dir. Bunların hepsi kitaplarda yazmaz. Ama burada Amerika'da çok farklı geçmişlerden gelen ve hepsi bir yere tıkılmış pek çok insan var ve bunun sonucunda kanunlar bu ülkede çok önemli bir hale geldi. Avukatlar ve hukuk bizi bir arada tutan şey. Etos yok. Ne demek istediğimi anlıyor musun?

MOYERS: Evet. Bu, 160 önce "anarşinin kargaşasını" keşfetmek için buraya geldiğinde De Tocqueville'nin betimlediklerine benziyor.

CAMPBELL: Bugün dünya mitolojisizleştirilmiş halde. Sonuç olarak karşılaştığım öğrenciler mitolojiyle son derece ilgili çünkü mitler onlara mesajlar getiriyor. Şimdi size mitoloji çalışmalarının günümüz gençlerine hangi mesajları getirdiğini anlatamam. Ama benim işime nasıl yaradığını biliyorum. Ama mitoloji onların da işine yarıyor. Bir üniversiteye ders vermeye gittiğimde sınıf söyleyeceklerimi dinlemek için gelen öğrencilerle tıka basa dolu oluyor. Fakülte genellikle bana biraz küçük bir sınıf veriyor. Küçük bir sınıf veriyorlar çünkü öğrenciler arasında bunun nasıl bir heyecan uyandıracağını bilmiyorlar.

MOYERS: Bir tahminde bulunur musun? Sence mitoloji ve sizden dinleyecekleri hikayeler onların ne işine yarayacak?

CAMPBELL: Bunlar, hayat hakkındaki bilgeliklerle dolu hikayeler, gerçekten öyle. Bugün okullarda öğrendiklerimiz hayat bilgeliği değil. Teknolojiyi öğreniyoruz, bilgiler alıyoruz. Fakültelerde, kendi konu başlıklarının hayat değerini göstermek konusunda ilginç bir isteksizlik var. Günümüzde bizim bilimlerimizde –antropoloji, dilbilim, din incelemeleri vs. de buna dâhil– bir uzmanlaşma eğilimi var. Yetkin bir uzman olmak için bir akademisyenin ne kadar uzman olması gerektiğini öğrendi-

ğinizde bu eğilimi anlayabiliyorsunuz. Örneğin Budizm alanında çalışma yapmak için, yalnızca Fransızca, Almanca, İngilizce ve İtalyanca gibi Doğu konusunda tartışmaların yazılı olduğu tüm Avrupa dillerini bilmeniz yetmiyor, bir de Sanskritçe, Çince, Japonca, Tibetçe ve bazı birkaç dili daha bilmeniz gerekiyor. Böyle bir uzmanın Iroquois ile Algonquin arasındaki farktan da haberdar olması gerekiyor.

Uzmanlaşma, uzmanın ilgili olduğu alanın problemlerine bir sınır koyuyor. Ama benim gibi uzman değil de genelci olan bir insan, bir yerde bir uzmandan öğrendiği bir şey görüyor, başka bir yerde başka bir uzmandan öğrendiği bir şey görüyor –ve ikisi de bunun neden hem orada hem burada birden görüldüğü sorununu düşünmemiş oluyor. Böylece genelci –bu arada bu ifade akademisyenler için küçültücü bir ifadedir– spesifik olarak kültürel problemlerden ziyade daha insani olarak nitelendirebileceğiniz bir dizi başka probleme dalıyor.

MOYERS: Sonra bir de anlamadığı şeyleri açıklama yetkisine sahip olan gazeteci geliyor.

CAMPBELL: Yalnızca yetki değil, bu aynı zamanda onun üzerine yıkılan bir şey –kendi kendisini herkesin gözü önünde eğitmek zorunda. Genç bir adamken Heinrich Zimmer'in konferansını dinlemeye gitmiştim. Mitlerin yalnızca akademisyenlerin oyalanmasına yaramayıp, hayat hakkında geçerli mesajları olduğunu söyleyen tanıdığım ilk adam oydu. Bu, bende çocukluktan beri olan bir hissi teyit etti.

MOYERS: Mitleri ilk keşfettiğin zamanı hatırlıyor musun? Bu hikayenin içinde ilk canlandığı zamanı?

CAMPBELL: Ben bir Katolik olarak yetiştirildim. Katolik olarak yetiştirilmenin en önemli avantajlarından biri, size mitleri ciddiye almanın, hayatınızda işlerlik kazanmasına izin vermenin ve bu mitsel motifler çerçevesinde yaşamanın öğretilmesidir. Ben, İsa'nın dünyaya gelmesi, dünyaya öğretisini sunması, ölmesi, dirilmesi ve cennete dönmesi döngüsünün mevsimlerle ilişkilerine göre yetiştirildim. Tüm yıl boyunca olan seremoniler, sizi zaman içinde olan tüm o değişimlerin sonsuz merkezinin zihninde tutuyor. Günah, en basit şekliyle bu harmoniden kopmak demek.

Daha sonra ise Kızılderililere âşık oldum çünkü Bufalo Bill her yıl muhteşem Vahşi Batı Şovuyla Madison Square Garden'a gelirdi. Kızılderililer hakkında daha fazla şey öğrenmek istiyordum. Annemle babam çok yüce gönüllü insanlardı ve o zamanlar bana çocuklar için Kızılderililer hakkında yazılmış kitaplar buldular. Böylece Kızılderili efsanelerini okumaya

başladım, okulda rahibelerin bana öğrettiği aynı motifleri bu Kızılderili hikayelerinde bulmam uzun sürmedi.

MOYERS: Yaratılış–

CAMPBELL: –yaratılış, ölüm ve dirilme, cennet katına çıkma, bakire doğum yapma– bunun ne olduğunu bilmiyordum ama kullanılan kelimeleri tanıyordum. Birbiri ardına geliyorlardı.

MOYERS: Sonra ne oldu?

CAMPBELL: Heyecanlanmıştım. Bu, benim mitoloji karşılaştırmalarına ilk ilgi duyuşumdu.

MOYERS: "İncil buna böyle derken, şu şuna neden öyle demiş?" diye sorarak mı başladın?

CAMPBELL: Hayır, uzun yıllar sonrasına kadar karşılaştırmalı analize başlamadım.

MOYERS: Kızılderili hikayelerinde seni cezbeden şey neydi?

CAMPBELL: O zamanlar havada hâlâ Kızılderililerin ilim irfanını hissediyordunuz. Etrafta hâlâ Kızılderililer vardı. Şimdi bile dünyanın her yanından mitleri incelerken Kızılderili hikayelerinin ve anlatılarının çok zengin ve gelişmiş olduğunu görüyorum.

O zamanlar anne-babamın Delaware Kızılderililerinin yaşadığı ormanda bir yeri vardı. Iroquois Kızılderilileri gelip onlarla savaşmıştı. Kazıp Kızılderililere ait ok uçları ve onun gibi şeyler bulduğumuz bir arazi vardı. Kızılderili hikayelerinde bulunan hayvanlar ormanda, etrafımdaydılar. Bu, benim için böyle materyallere harika bir girişti.

MOYERS: Bu hikayeler Katolik inancınla çarpışmaya başladı mı?

CAMPBELL: Hayır, çarpışma yoktu. Dinimle olan çarpışma çok daha sonraları bilimsel çalışmalar ve bu tarz şeylerle ilgili olarak ortaya çıktı. Sonra Hinduizm ile ilgilenmeye başladım, orada da aynı hikayeler vardı. Lisansüstü çalışmalarımda ise Arthur dönemi Ortaçağ materyalleri ile haşır neşirdim ve orada da aynı hikayeler vardı. Yani bana bunların aynı hikayeler olmadığını söyleyemezsiniz. Tüm hayatım bunlarla geçti.

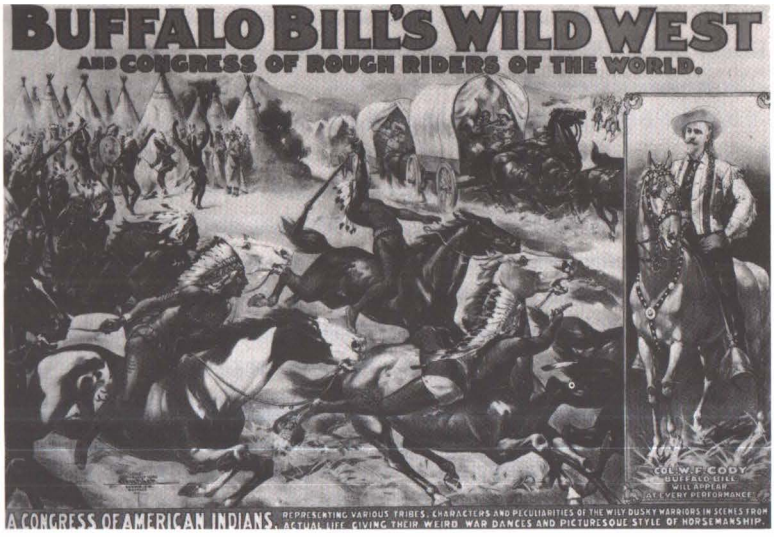
MOYERS: Bunlar her kültürde var ama ebedi bir zamana aitler.

CAMPBELL: Temalar ebedi temalar, bunların söylenme şekliyse kültüre kalmış.

MOYERS: Yani hikayeler aynı evrensel temayı alıp, onu konuşan insanların aksanına bağlı olarak onu biraz farklı uygulayabiliyor, öyle mi?

CAMPBELL: Evet. Eğer paralel temalara dikkat etmemiş olsanız, bunların çok farklı hikayeler olduğunu düşünebilirsiniz, ama değiller.

MOYERS: Sarah Lawrence Üniversitesi'nde 38 yıl mitoloji dersi ver-

Bufalo Bill'in Vahşi Batı Şovu.

Kızılderililere âşık oldum çünkü Bufalo Bill her yıl muhteşem Vahşi Batı Şovuyla Madison Square Garden'a gelirdi. Kızılderili efsanelerini okumaya başlayınca, okulda rahibelerin bana öğrettiği aynı motifleri bu Kızılderili hikayelerinde de buldum –yaratılış, ölüm ve dirilme, cennet katına çıkma, bakire doğum yapma.

din. Orta sınıftan ve ortodoks bir dinden gelen bu genç kadınların mitlere ilgisini çekmeyi nasıl başardınız?

CAMPBELL: Gençler bu konuları hemen kapıyor. Mitoloji size edebiyatın ve sanatın ardında ne olduğunu öğretiyor, kendi hayatınız hakkında dersler veriyor. Çok muhteşem, heyecan verici ve hayatı besleyen bir konu. Mitoloji, hayatın çocukluktan çıkıp yetişkin sorumluluklarına adım atarken, bekârlıktan evliliğe geçerken yapılan erginleme törenleri gibi aşamalarıyla yakından ilgili. Tüm bu ritüeller mitolojik ayinler. Kendinizi içinde bulduğunuz yeni rolü kabullenmenizle, eskiyi atıp yeni bir gömlekle ortaya çıkmakla, bir sorumluluk yemini etmekle ilgili.

Yargıç salona girip herkes ayağa kalktığında, siz de onun giydiği cübbeye ve oynayacağı role hürmeten ayağa kalkarsınız. Onu bu role değer yapan şey, kendine ait birtakım önyargıların değil de, o rolün prensiplerinin bir temsilcisi olarak dürüstlüğüdür. Bu yüzden önünde ayağa kalktığınız şey, mitolojik bir karakterdir. Ben, bazen kral ve kraliçeleri, yalnızca atlar ve kadınlarla ilgilenen, karşılaşabileceğiniz en aptal, absürt ve banal insanlar olarak tasavvur ediyorum. Ama sizin onlara verdiğiniz tepki kişisel değil, mitolojik rollerine. Biri yargıç ya da Amerika Birleşik Devletleri Başkanı olduğu zaman, artık o kişi kendisi olmaktan çıkıyor, o ebedi ödevin temsilcisi haline geliyor; artık temsil ettiği role kendi şahsi arzularını ve hatta hayat olasılıklarını kurban etmesi gerekiyor.

MOYERS: Öyleyse bizim toplumumuzda da mitolojik ritüeller var.

Evlilik seremonisi bunlardan biri. Başkanın ya da yargıcın göreve başlaması ise bir diğeri. Toplum için günümüzde önem taşıyan diğer ritüellerden bazıları neler?

CAMPBELL: Orduya katılmak, üniforma giymek bir diğeri. Kişisel hayatınızı bırakıyor ve üyesi olduğunuz toplumun hizmetinde toplum tarafından belirlenen bir hayat düzenini kabul ediyorsunuz. Bu nedenle bence insanları savaş zamanı gerçekleştirdikleri eylemler nedeniyle medeni hukuka göre yargılamak telaffuz edilmemesi gereken bir şey. Onlar, o zaman birey olarak değil, bireylerin üstünde olan ve kendilerini adadıkları bir şeyin temsilcileri olarak hareket ediyorlardı. Onları birer bireymiş gibi yargılamak bence tamamen uygunsuz.

MOYERS: İlkel toplumlar beyaz adamın medeniyeti tarafından rahatsız edilince ne olduğunu gördük. Paramparça oluyorlar, dağılıyorlar, hastalanıyorlar. Mitlerimiz yok olmaya başladığından beri bize de aynı şey olmuyor mu?

CAMPBELL: Kesinlikle oluyor.

MOYERS: Günümüzde muhafazakar dinlerin, eski zamanların dinini yeniden istemesinin nedeni bu değil mi?

CAMPBELL: Evet, büyük bir hata bu. Hayata hizmet etmeyen bir kalıntıya geri dönüyorlar.

MOYERS: Fakat bu dinin geçmişte bize hiç hizmeti olmadı mı?

CAMPBELL: Elbette ki oldu.

MOYERS: Bu özlemi anlayabiliyorum. Gençken yeri sabit yıldızlarım vardı. Kalıcılıklarıyla bana huzur veriyorlardı. Bana tanıdık bir ufuk sunuyorlardı. Bana, orada bir yerde bana bakan, beni almaya hazır olan ve her zaman benim kaygılarımı düşünen sevgi dolu, iyi ve adil bir babanın olduğunu söylüyorlardı. Şimdi ise Saul Bellow bilimin bir "inanç temizliği" yaptığını söylüyor. Ama bunlar benim için değerliydi. Bugün buraya geldiysem bu inançlar sayesinde. Bu yıldızlara, o tanıdık ufka –o mitlere– sahip olmayan çocukların ne yaptığını merak ediyorum.

CAMPBELL: Demin de dediğim gibi, bunu öğrenmek için tek yapman gereken gazeteyi açıp okumak. Tam bir felaket. Şu anki hayat ve yapı düzeyinde, mitler hayat modelleri sunar. Ancak bu modellerin, içinde yaşadığınız zamana uygun olması gerekir. Ama zamanımız o kadar hızlı değişti ki 50 yıl önce uygun kabul edilen şey bugün uygun değil. Geçmişin erdemleri bugünün kusurları oldu. Geçmişte kusur olarak değerlendirilen pek çok şey ise günümüzün gereklilikleri arasında. Ahlaki emirlerin, zaman içinde, şimdiki ve buradaki gerçek yaşamın ahlaki ge-

rekliliklerine ayak uydurması gerekli. Biz bunu yapmıyoruz. Eski zamanlardaki din, başka bir çağa, başka bir halka, başka insani değerler topluluğuna, başka bir evrene ait. Geriye giderek tarihle senkronizasyonunuzu bozuyorsunuz. Çocuklarımız onlara öğretilen dine inançlarını kaybediyor ve içlerine kapanıyorlar.

MOYERS: Genelde uyuşturucuyla birlikte.

CAMPBELL: Evet. Mekanik olarak oluşturulmuş mistik bir deneyim oluyor bu. Gerçek mistik deneyim ile psikolojik çöküntünün farkını irdelemeye odaklanmış birkaç psikoloji konferansına katıldım. Çöküntüye uğrayan ile mistik arasındaki fark, mistiğin yüzdüğü suda ötekinin boğulması. Bu deneyime hazır olmanız gerekiyor.

MOYERS: Kızılderililer arasında bufaloların ve eski yaşam tarzlarının kaybedilmesi sonucu hâkim hale gelmeye başlayan şu peyote* kültüründen söz ediyorsunuz.

CAMPBELL: Evet. Bizim tarihimiz, yerli halkı açısından tüm medeni ulusların yerli halklarıyla kıyaslandığında en kötü tarihlerden biri. Bizdeki yerliler, birey bile değil. ABD'nin seçmen nüfusu istatistiklerinde bile adları geçmiyor. Amerikan Devriminden kısa bir süre sonra bazı Kızılderililerin ayrıcalıklı olduğu ve fiilen Amerikan hükümetinde ve yaşamında söz sahibi olduğu kısa bir dönem yaşanmıştı. George Washington kültürümüzün fertleri olarak Kızılderililerle bütünleşmemiz gerektiğini söylemişti. Ama biz bunun yerine onları geçmişin birer kalıntısı haline getirdik. On dokuzuncu yüzyılda güney doğunun bütün Kızılderilileri vagonlara doldurulup askeri muhafızlarla birlikte o zamanlar Kızılderili Bölgesi olarak adlandırılan yere gönderilmişti. Burası kendi dünyaları olarak sonsuza kadar Kızılderililere verilecekti ama birkaç yıl sonra o da onlardan geri alındı.

Kısa bir süre önce antropologlar kuzey batı Meksika'da, peyotenin doğal yaşam bölgesinin birkaç mil dâhilinde yaşayan bir Kızılderili grubu inceledi. Peyote onların hayvanı –yani onu geyik ile ilişkilendiriyorlar. Peyote toplayıp getirmeyi içeren çok özel bazı vazifelere çıkıyorlar.

Bu vazifeler, tipik mistik yolculuğun tüm detaylarına sahip mistik yolculuklar. Öncelikle dünyevi hayattan bir kopuş söz konusu. Bu yolculuğa çıkan herkes, önceki hayatındaki kusurlarını tamamen itiraf etmek zorunda. Eğer etmezse sihir işe yaramaz. Sonra yolculuğa başlarlar. Hatta özel bir dil bile konuşurlar; negatif bir dil. Örneğin evet de-

* Ç.N. Güney Amerika'da yetişen dikensiz bir kaktüs türü. Kurutulmuş dilimleri çiğnendiğinde içerdiği meskalin yüzünden halüsinasyonlara sebep olur.

mek yerine, hayır derler, "Gidiyoruz" demek yerine "Geliyoruz" derler. Başka bir dünyadadırlar.

Sonra maceranın eşiğine gelirler. Yol üzerinde zihinsel dönüşümün aşamalarını simgeleyen tapınaklar vardır. Sonra o büyük "peyote toplama" işi gelir. Peyote sanki bir geyikmiş gibi öldürülür. Ona gizlice yaklaşır, küçük bir ok atar ve sonra peyote toplama ritüelini gerçekleştirirler.

Tüm bu olay, dış dünyayı bırakıp ruhani varlıklar âlemine girdiğiniz zamanki gibi, içe yapılan yolculukla bağlantı kurulan bir deneyimin kopyalanmasıdır. Her küçük adımı manevi bir dönüşümle özdeşleştirirler. Tüm yol boyunca kutsal bir yerdedirler.

MOYERS: Bunu neden böyle karmaşık bir süreç haline getiriyorlar?

CAMPBELL: Bu, peyotenin yalnızca biyolojik, mekanik ve kimyasal bir etkiden ibaret olmayıp ruhani anlamda dönüştürücü etkisiyle ilgili. Eğer ruhani bir dönüşümden geçer ve buna hazırlıksız olursanız, başınıza gelenleri nasıl değerlendireceğinizi bilmezsiniz ve berbat bir seyahat deneyimi yaşarsınız, tıpkı LSD ile olduğu gibi. Eğer nereye gittiğinizi bilirseniz kötü bir seyahat olmaz bu.

MOYERS: Yani psikolojik krizdesiniz çünkü suda boğuluyorsunuz, oysaki–

CAMPBELL: –yüzebilmeniz gerekirdi ama hazırlıksızdınız. Bu, manevi hayat için de geçerlidir. Bilincinizin dönüşüme uğraması korkutucu bir deneyim.

MOYERS: Bilinçten çok fazla söz ediyorsun.

CAMPBELL: Evet.

MOYERS: Bununla ne demek istiyorsun?

CAMPBELL: Bilincin kafaya özel bir şey olduğunu ve kafanın bilinci oluşturan organ olduğunu düşünmek Kartezyen geleneğinin bir parçası. Ama aslında bu böyle değil. Kafa, bilinci belirli bir yönde çeken ya da belirli amaçlara yönelten organdır. Ama burada vücutta da bir bilinç var. Tüm canlı dünya bilinci sayesinde bilir.

Ben bir şekilde bilinç ve enerjinin aynı şey olduğunu hissediyorum. Hayat enerjisini gerçekten gördüğünüz yerde bilinç de vardır. Elbette bitkiler dünyasının da bir bilinci var. Benim çocukken yaptığım gibi, ormanda yaşadığınız zaman bunların her birinin farklı bilinçlerini gözlemleyebilirsiniz. Bir bitkilerin bilinci, bir de hayvanların bilinci var ve biz her ikisini de paylaşıyoruz. Bazı yiyecekler yiyorsunuz ve safra orada kendi öğütebileceği bir yiyecek olup olmadığını biliyor. Tüm bu süreçte bilinç var. Bunu yalnızca mekanistik terimlerle ifade etmek işe yaramaz.

MOYERS: Kendi bilincimizi nasıl dönüştürüyoruz?

CAMPBELL: Bu ne hakkında düşünmeye hazırlıklı olduğunuza bağlı. Meditasyonun amacı da bu. Tüm hayat bir meditasyondur, çoğunluğu kasıtsızdır. Pek çok insan hayatını paralarının nereden geldiği ve nereye gittiği hakkında meditasyon yaparak geçiriyor. Eğer bakmanız gereken bir aileniz varsa ailenizi düşünürsünüz. Bunların hepsi de çok önemli kaygılar ama genelde fiziksel koşullarla ilgililer. Peki, siz manevi bilince sahip değilseniz bunu çocuklara nasıl aktaracaksınız? Buna nasıl sahip olabilirsiniz? Mitler bizi manevi bir bilinç düzeyine çıkarmaya yarar.

Bir örnek verelim: Elli Birinci Sokak ile Beşinci Caddeden St. Patrick's Katedrali'ne doğru yürüyorum. Dünyadaki en kalabalık ve ekonomik manada en canlı şehirlerden birini arkamda bıraktım. Katedrale giriyorum ve etrafımdaki her şey bana ruhani esrarlardan söz ediyor. Haçın gizemi, tüm bunlar ne anlama geliyor? Vitray pencereler başka bir atmosferi içeri taşıyor. Bilincim tamamen başka bir düzeye çıkmış oldu ve ben farklı bir platformdayım. Sonra dışarı çıkıyorum ve tekrar sokak düzeyine geri dönüyorum. Şimdi, bende katedral bilincinden bir şeyler kalabilir mi? Bazı dualar ve meditasyonlar bilinciniz yolda yere düşmesin de o düzeyde kalsın diye tasarlanmıştır. O zaman son olarak yapabileceğiniz şey, bunun o yüksek bilinç düzeyinin daha alçak bir düzeyi olduğunu fark etmektir. Orada ifade edilen muamma örneğin sizin parasal alanınızda işliyor olabilir. Tüm paralar katı haldeki enerjidir. Bence bilincinizi dönüştürmenin ipucu bu.

MOYERS: Bazen bu hikayeleri düşünürken, başka insanların rüyalarında boğulduğunu hissetmiyor musun?

CAMPBELL: Ben başka insanların rüyalarını dinlemiyorum.

MOYERS: Ama tüm bu mitler başka insanların rüyaları.

CAMPBELL: Hayır, değil. Onlar dünyanın rüyaları. Bunlar arketip niteliğindeki rüyalar ve büyük insani problemlerle ilgileniyorlar. Artık bu eşiklerden birine geldiğimde anlıyorum. Mitler bana bunu söylüyor, bazı hayalkırıklığı, zevk ya da başarısızlık krizlerinde nasıl tepki vermem gerektiğini bana anlatıyor. Mit bana nerede olduğumu söylüyor.

MOYERS: Peki insanlar efsane haline geldiğinde ne oluyor? Sence John Wayne bir mit haline geldi diyebilir miyiz?

CAMPBELL: Bir insan başka insanların hayatları için model haline geldiğinde, mitolojik hale getirilme alanına geçmiştir.

MOYERS: Bu, modellerimizin çoğunu aldığımız filmlerdeki aktörlere çok sık oluyor.

CAMPBELL: Çocukken benim modelim Douglas Fairbanks'ti.

John Wayne ***Katie Elder ve Oğulları*****'nda.**

Filmlerde sihirli bir şey vardır. O an baktığınız kimse, aynı anda bir başka yerde de bulunur. Bu tanrısal bir durumdur.

Ağabeyimin modeli Adolphe Menjou'du. Tabii ki bu adamlar mitsel figür rolünü oynuyordu. Hayata doğru giden yolda birer öğretmendiler.

MOYERS: Film tarihinde bana en çekici gelen figür Shane. *Shane* filmini izledin mi?

CAMPBELL: Hayır.

MOYERS: Dış dünyadan gelen ve insanlara iyilik edip ödülünü beklemeden çekip giden bir yabancının klasik hikayesi. Bu film neden bizi böyle etkiliyor?

CAMPBELL: Filmlerde sihirli bir şey vardır. O an seyrettiğiniz kimse, aynı anda bir başka yerde de bulunur. Bu tanrısal bir durumdur. Bir filmin aktörü sinemaya gelirse herkes dönüp ona bakar. O anlık gerçek kahramandır. Başka bir düzlemdedir. Çoklu varlığa sahiptir.

Ekranda gördüğünüz şey gerçekte o değildir ama yine de "o" gelir.

Pek çok form arasından tüm bunların içinden çıktığı formların formu, işte oradadır.

MOYERS: Filmler bu büyük figürleri yaratırken, televizyon yalnızca şöhretler yaratıyor gibi görünüyor. Şöhretler model olmaktan çok dedikodu malzemesi veriyor.

CAMPBELL: Belki bunun nedeni televizyon simalarını sinema gibi özel bir tapınak yerine evde görmemizdir.

MOYERS: Dün Hollywood'un son kült figürlerinden biri olan, savaş tutuklularını kurtarmak için geri dönen ve şiddet dolu bir sürü ölüm ve kıyımdan sonra onları geri getiren eski Vietnam askeri Rambo'nun fotoğrafını gördüm. Anlıyorum ki, Beyrut'taki en popüler film bu. Bu yeni Rambo bebeğinin olduğu fotoğraf, onun [lahana bebek diye bilinen] Cabbage Patch bebeklerini üreten şirket tarafından yaratıldığını ve satıldığını gösteriyordu. Önce tatlı, hoş bir lahana bebek ve arkasında kaba kuvvet, Rambo.

CAMPBELL: Bunlar iki mitsel figür. Benim şimdi gözümün önüne gelen imge, Picasso'nun kocaman korkunç bir boğanın yaklaşmasını gösteren *Minotauromachy* adlı eseri. Filozof dehşet içinde kaçmak için merdivenden yukarı çıkıyor. Arenada öldürülmüş bir at ve kurban edilmiş atın üzerinde yine ölü bir kadın matador var. Bu korkunç canavarla yüzleşen yalnızca elinde çiçek olan küçük bir kız. Bunlar, az önce söz ettiğin iki figür –saf, masum, çocuksu olan ile korkunç tehdit. Modern çağın problemlerini görüyorsun.

MOYERS: Şair Yeats büyük bir Hıristiyan devrinin sonunda yaşadığımızı hissetmişti. Şiiri "İkinci Geliş"te şöyle diyordu: "Dönen ve dönen genişleyen çemberde/Şahin şahinciyi duyamaz;/Her şey dağılır, merkez tutamaz;/Yalnız anarşi salınır dünyanın üzerine,/ Kanla kararmış akıntı serbest bırakılır; ve her yerde/Suçsuzluğun töreni boğulur;" Sence ne "Beytüllahim'e doğru omuzlarını sarkıtarak yürür, doğmak için"?

CAMPBELL: Ben de gelenin ne olduğunu Yeats'ten fazla bilmiyorum ama bir zamanın sonuna ve yeni bir zamanın başlangıcına geldiğinizde, bu büyük acılar ve hengame ile dolu bir dönem oluyor. Hissettiğimiz ve herkesin hissettiği bir tehdit –biliyorsunuz Armageddon diye bir kavram var ve bunun yaklaştığını hissediyoruz.

MOYERS: Oppenheimer ilk atom bombası patlamasını gördüğünde "Dünyaları yok eden Ölüm oldum ben" demişti. Ama bu sence bu bizim sonumuz olmayacak, değil mi?

CAMPBELL: Bu, son olmayacak. Belki bu gezegende hayatın sonu gelecek ama bu evrenin sonu değil. Evrendeki tüm güneş sistemlerinde sürmekte olan tüm patlamalara göre yalnızca amatör bir patlama. Evren, güneşimiz gibi patlamakta olan bir atomik ocaklar demeti. Yani bu yalnızca büyük resmin küçük bir taklidi.

MOYERS: Başka bir yerlerde başka yaratıkların oturup, kısa süreli yolculuklarına bizim mitlerimiz ve büyük hikayelerimizdeki türden anlamlar yüklediğini hayal edebiliyor musun?

CAMPBELL: Hayır. Sıcaklık 50 derece daha yüksek olsa dünyada hayat olmayacağını ya da diyelim ki 100 derece daha düşük olsa ve öyle kalsa canlı yaşam kalmayacağını fark ettiğiniz zaman; bu dengenin ne kadar hassas olduğunu, su miktarının ne kadar önemli olduğunu fark ettiğiniz zaman –yani çevremizdeki hayatın gelişimini sağlayan tüm tesadüfleri düşündüğünüz zaman– yıldızların etrafında bu uydulardan kaç tane olursa olsun, bildiğimiz anlamda hayatın evrenin bir başka partikülünde daha olabileceğini nasıl düşünebilirsiniz?

MOYERS: Bu kırılgan yaşam, her zaman dehşet ve yok olma ihtimalinin zorlu sınavından geçiyor. Acımasız Rambo ile yan yana duran lahana bebek imgesi mitoloji yoluyla bildiğimiz hayat ile çatışmıyor, öyle mi?

CAMPBELL: Hayır.

MOYERS: Eski evrensel gerçekler için ortaya çıkan yeni metaforların olduğu modern bir mecra var mı?

CAMPBELL: Yeni metafor olasılıkları görüyorum ama henüz mitolojik hale gelmediler.

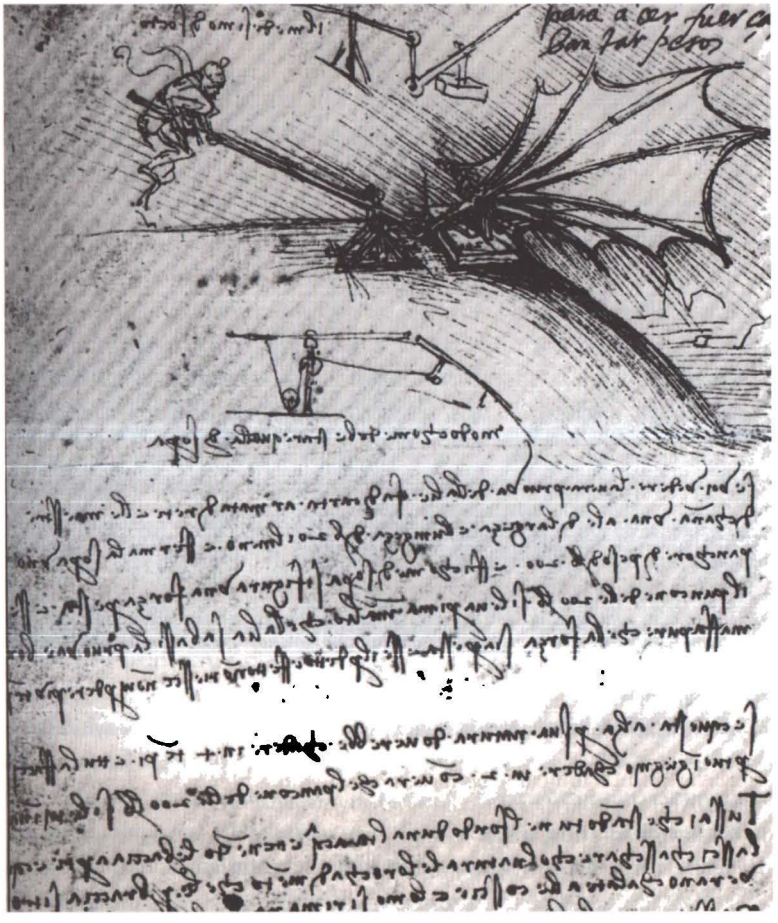
MOYERS: Makineleri yeni dünyaya dâhil eden yeni mitler sence ne olacak?

CAMPBELL: Otomobiller mitolojiye girdi bile. Rüyalara girdi. Uçaklar da hayal gücünün emrinde. Örneğin uçağın uçuşu hayal güçlerinde dünyadan ayrılma olarak yer alıyor. Bu belirli bir biçimde kuşların simgelediğiyle aynı şey. Kuş, ruhun dünyayla olan bağını koparmasını simgeliyor, tıpkı yılanın dünyaya olan bağlılığı simgelemesi gibi. Artık bu rolü uçak oynuyor.

MOYERS: Başka?

CAMPBELL: Silahlar tabii. California ile Havai arasında gidip gelirken izlediğim her filmde silahları olan insanlar vardı. İşte size silahlı bir Ölüm Tanrısı. Eski araçların artık işe yaramayan rollerini farklı araçlar alıyor. Ama bundan fazlasını göremiyorum.

MOYERS: Yani yeni mitler eski hikayelere hizmet edecek. *Yıldız*

Uçuş makinesi çizimi, Leonardo da Vinci (1452-1519).

Uçağın uçuşu hayal gücünde dünyadan ayrılmak gibi. Bu eskiden kuşların oynadığı sembolik rol.

Savaşları'nı izlediğimde, havari Pavlus'un "Yönetimlere, hükümranlıklara ve karanlık dünyanın güçlerine karşı mücadele ediyorum" sözlerini hatırlamıştım. Bu 2.000 sene önceydi. Erken Taş Devri avcısının mağaralarına baktığınızda da "hükümranlıklara ve karanlık güçlere karşı mücadele" sahneleri görüyorsunuz. Şimdi artık teknolojik olan mitlerimizde bile hâlâ mücadele veriyoruz.

CAMPBELL: İnsan dış güçlere boyun eğmemeli, onları komutası altına almalıdır. Sorun bunu nasıl yapacağı.

MOYERS: En küçük oğlum *Yıldız Savaşları*'nı izlemeye on ikinci ya da on üçüncü kez gittiğinde ona "Neden bu kadar sık gidiyorsun?" diye sormuştum. "Sen hayatın boyunca İncil'i neden okuduysan o yüzden" diye karşılık verdi bana. Yeni bir mit dünyasındaydı.

CAMPBELL: *Yıldız Savaşları*'nın elbette mitolojik bir bakış açısı var. Devleti makine olarak betimliyor ve "Makine insanlığı yok mu edecek, yoksa ona hizmet mi edecek?" diye soruyor. İnsanlık makineden değil kalpten gelir. Benim *Yıldız Savaşları*'nda gördüğüm, Faust'un bize sunduğu ile aynı problem: Mephistopheles, makine adam, bize tüm araçları sunabilir ve böylece hayatın da amaçlarını belirleyebilir. Ama tabii Faust'un onu kurtarılmak üzere seçilmeye uygun hale getiren özelliği, onun makineye ait olmayan hedefler araması.

Luke Skywalker babasının maskesini indirdiğinde, babanın oynadığı makine rolünü kaldırıyor. Baba üniformdu. Yani güç ve devlet rolündeydi.

MOYERS: Makineler, bize dünyanın kendi suretimizde olmasını istediğimiz ve olması gerektiği şekilde olmasını istediğimiz fikrini gerçekleştirmede yardım ediyor.

CAMPBELL: Evet. Ama sonra bir zaman geliyor ki makineler size dikte etmeye başlıyor. Örneğin ben şu harika makineden, bilgisayardan bir tane aldım. Tanrılar hakkında söyleyecek sözü olan bir otorite de sayılabileceğime göre, bu makineyi şöyle tanımlayabilirim –bana pek çok kuralı ve hiç merhameti olmayan bir Eski Ahit tanrısı gibi geliyor.

MOYERS: Başkan Eisenhower ve ilk bilgisayarla ilgili büyüleyici bir hikaye var.

CAMPBELL: Evet, Eisenhower bilgisayarlarla dolu bir odaya girmiş. Makinelere "Tanrı var mı?" diye sormuş. Hepsi birden çalışmaya başlamış, ışıkları yanıp sönmeye ve tekerleri dönmeye başlamış. Bir süre sonra bir ses şöyle demiş: "*Artık* var."

MOYERS: Ama bilgisayarınıza karşı, her şeyin Tanrı'nın adını andığını söyleyen kabile reisininkiyle aynı tutumu geliştirmek mümkün değil mi? Eğer bu, özel ve ayrıcalıklı bir vahiy değilse, Tanrı kendi eseri içerisinde bilgisayar da dâhil olmak üzere her yerdedir.

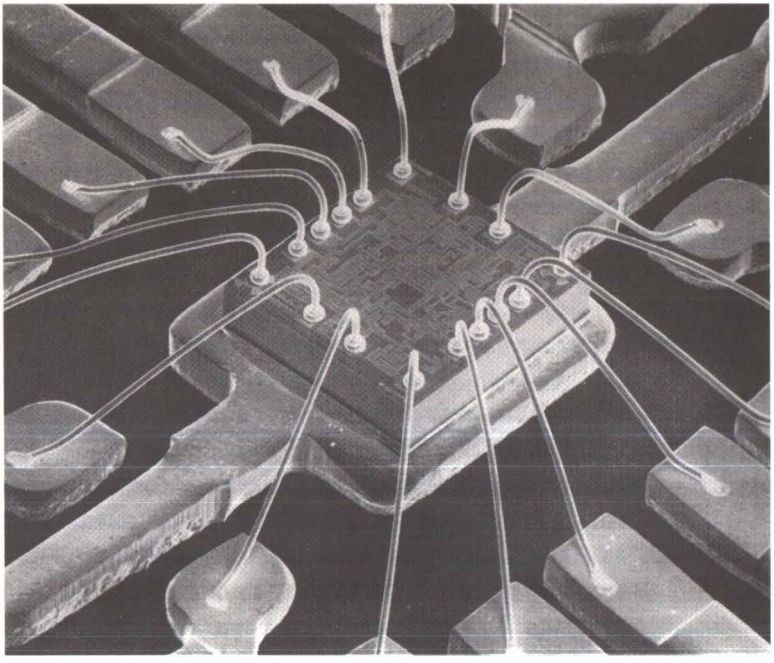
CAMPBELL: Gerçekten de öyle. O ekranda olan şey mucizevi bir şey. Hiç bir bilgisayarın içine baktın mı?

MOYERS: Hayır, bakacağımı da sanmıyorum.

CAMPBELL: İnanamazsın. Tamamen bir melekler hiyerarşisi –bütün o parçacıklar. Ve o küçük tüpler –bunlar mucize.

Ben, bilgisayarımdan mitoloji hakkında bir ilham aldım. Bir yazılım alıyorsunuz ve sizi hedefinize götüren bir sinyaller dizisi oluyor. Eğer başka bir yazılım sistemine ait sinyaller kullanmaya başlarsanız işe yaramıyor.

Mitoloji de buna benziyor –gizem metaforu baba olan bir mitolojiniz varsa, dünyanın gizemi ve bilgeliği için metafor anne olmuş olsa eli-

Bilgisayar çipi.

Bilgisayarınıza karşı, her şeyin Tanrı'nın adını andığını söyleyen kabile reisininkiyle aynı tutumu geliştirmek mümkün mü? Eğer bu, özel ve ayrıcalıklı bir vahiy değilse, Tanrı kendi eseri içerisinde bilgisayar da dâhil olmak üzere her yerdedir.

nizde olacak olandan farklı bir sinyaller diziniz olur. Bunların ikisi de mükemmel surette iyi metaforlar. İkisi de gerçek değil. Bunlar metafor. Sanki evren babammış gibi. İsa der ki "Kimse babaya benden başka bir yolla ulaşamaz." Söz ettiği baba İncil'deki babadır. Babaya yalnızca İsa aracılığıyla ulaşabilirsiniz. Öte yandan annenin yolundan gittiğinizi varsayalım. O zaman Kali'yi ve ona söylenen ilahileri vs. tercih edebilirsiniz. Bu, yalnızca hayatınızın gizemine ulaşmanın bir başka yoludur. Her dinin kendi sinyallerine sahip olan ve onları işleyecek olan bir tür yazılım olduğunu anlamalısınız.

Eğer insan bir dine gerçekten dâhilse ve hayatını onun üzerine inşa ediyorsa, elindeki o yazılıma sadık kalması daha iyi. Ama benim gibi yazılımla oynamayı seven biri –gamsız tasasız ortalıkta dolaşabilirim ama büyük olasılıkla bir azizin yaşadığına benzer bir deneyimi asla yaşayamayacağım.

MOYERS: Ama en büyük azizlerden bazıları alabildikleri her şeyi ödünç almadılar mı? Oradan buradan bir şeyler alıp yeni bir yazılım oluşturdular.

CAMPBELL: Buna dinin gelişimi denir. Bunu İncil'de görebilirsiniz.

Başlangıçta Tanrı pek çok tanrı arasındaki en güçlü olandı. Yalnızca yerel bir kabile tanrısıydı. Sonra on altıncı yüzyılda Yahudiler Babil'deyken dünyanın kurtarıcısı kavramı ortaya çıktı ve İncil'deki tanrı yeni bir boyuta taşındı.

Eski bir geleneğin devamını ancak onu mevcut koşullara göre yenileyerek sağlayabilirsiniz. Eski Ahit döneminde dünya küçük üç katlı bir kekti, Yakın Doğu merkezlerinin etrafındaki birkaç millik bölgeden oluşuyordu. Kimse Aztekleri, hatta Çinlileri duymamıştı bile. Dünya değişince dinin de dönüştürülmesi gerekir.

MOYERS: Ama benim görüşüme göre bunu biz yapıyoruz.

CAMPBELL: Aslında yapmamız gereken bu. Ama ben günümüzde gerçek dehşet deyince Beyrut'ta gördüklerimizi anlıyorum. Orada üç büyük Batı dini de var: Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam –aynı tanrıya üçü de farklı isimler verdiği için birbirleriyle geçinemiyorlar. Kendi metaforlarına takılıp kalmışlar ve onun yaptığı göndermeyi fark edemiyorlar. Onları çevreleyen çemberin açılmasına izin vermiyorlar. Bu, kapalı bir çember. Her grup "Biz seçilmiş grubuz ve Tanrı bizim yanımızda" diyor.

İrlanda'ya bir bakın. Bir grup Protestan on yedinci yüzyılda Cromwell tarafından İrlanda'ya gönderildi ve bu grup kendini asla oradaki Katolik çoğunluğa açmadı. Katolikler ve Protestanlar tamamen farklı iki sosyal sistemi, iki farklı ideali temsil ediyor.

MOYERS: İkisinin de yeni bir mite ihtiyacı var.

CAMPBELL: İkisinin de kendi mitine ihtiyacı var. Düşmanını sev. Kendini aç. Yargılama. Tüm bunlar Buda'nın dedikleri. Orada mitin içinde. Zaten orada duruyor.

MOYERS: Bir keresinde bir misyonere şöyle diyen bir yerli hakkında bir hikaye anlatmıştın: "Sizin tanrınız sanki yaşlı ve sakatmış gibi kendini eve kapatıyor. Bizimki ormanda ve yağmur yağdığı zaman tarlalarda ve dağlarda." Bence bu doğru olabilir.

CAMPBELL: Evet. Biliyorsun, Kralların kitabı ile Samuel'de de aynı problem var. Bazı Yahudi kralları dağların zirvesinde kurban verirlerdi. Ve Yehova'nın nazarında hata yaptılar. Yehova kültü Yahudi topluluğu içerisinde spesifik bir hareketti ve sonunda kazandı. Bu, her yerde tebcil edilen doğa kültüne karşı bir tapınağa bağlı tanrının ortaya çıkma çabasıydı.

Bu, belirli bir grup içi kültürün emperyalist baskısı Batı'da sürüyor. Ama artık nesnelerin doğasına açılmak zorunda. Eğer açılabilirse, bütün olasılıklar orada mevcut.

MOYERS: Elbette biz modernler, dünyayı kendi doğal esinlerinden

ve doğanın kendisinden koparıyoruz. Ormanda güzel sesli bir kuş bulup onu eve getiren küçük çocukla ilgili bir pigme efsanesi vardır.

CAMPBELL: Çocuk babasından kuşa yiyecek getirmesini ister ama baba alt tarafı bir kuşu beslemek istemez ve onu öldürür. Efsaneye göre adam kuşu öldürünce kuşla birlikte şarkısını ve şarkıyla birlikte kendini de öldürmüş olur. Birden düşüp ölür ve bir daha da kalkamaz.

MOYERS: İnsan çevresini yok ettiği zaman olanlar hakkında değil mi bu hikaye? Dünyasını yok ettiği zaman olanlar hakkında? Doğayı ve doğanın esinlerini yok ettiği zaman olanlar hakkında?

CAMPBELL: Kendi doğasını da yok etmiş olur. Şarkıyı öldürür.

MOYERS: Mitoloji şarkının hikayesi değil mi?

CAMPBELL: Mitoloji şarkıdır. Vücudun enerjileri tarafından esin verilen hayal gücünün şarkısıdır. Bir zamanlar bir Zen üstadı öğrencilerinin önünde durmuş vaaz vermek üzereydi. Tam ağzını açacakken bir kuş ötmeye başladı. O da dedi ki: "Vaaz verilmiştir."

MOYERS: Ben tam yeni mitler yarattığımızı söyleyecektim ama sen hayır diyorsun, bugün anlattığımız her mitin çıkış noktası bir şekilde geçmiş deneyimlerimiz.

CAMPBELL: Mitlerin temel motifleri aynıdır ve hep aynı olmuştur. Eğer kendi mitolojinizi bulmak istiyorsanız, anahtar hangi toplumla bağlantılı olduğunuz. Her mitoloji belli sınırlar dâhilinde belirli bir toplum içerisinde gelişmiştir. Bunlar daha sonra birbirleriyle çarpışırlar ve ilişkiye geçerler, böylece karışarak birleşirler ve daha kompleks bir mitoloji çıkar ortaya.

Ama artık sınır yok. Günümüzde tek geçerli mitoloji, tüm gezegenin mitolojisi –ve böyle bir mitoloji yok. Bildiğim, gezegen mitolojisine en yakın şey, tüm varlıkları Buda varlıkları olarak gören Budizm. Tek problem, bunun farkına varmak. Yapacak bir şey yok. Görevimiz, sadece ne olduğunu bilmek ve tüm bu varlıkların kardeşliğine göre davranmak.

MOYERS: Kardeşlik mi?

CAMPBELL: Evet. Benim bildiğim mitolojilerin çoğunda kardeşlik belirli bir toplulukla sınırlanmıştır. Sınırlı topluluklarda öfke dışarı yansıtılır.

Örneğin 10 emir der ki: "Katletmeyeceksin." Ama bir sonraki bölüm der ki: "Kenan Ülkesine git ve oradaki herkesi öldür." Bu sınırlı bir alandır. Ortaklık ve sevgi mitleri yalnızca grup içi için geçerlidir ve grubun dışındakiler tamamen ötekilerdir. [Yahudilerin Hıristiyanlar için kullandığı] "gentile" kelimesinin anlamı da budur –yani sizin dininizden olmayan.

MOYERS: Benim elbisemi giymediğin sürece akraba değiliz.

CAMPBELL: Evet. Peki, mit nedir? Mitin sözlük tanımı, tanrılar hakkındaki hikayeler şeklindedir. Sonra öteki soru gelir. Tanrı nedir? Tanrı, insan hayatında ve evrende fonksiyon gösteren motive edici bir güç –kendi bedeninizin ve doğanın güçleri– ya da bir değer sisteminin kişileştirilmesidir. Mitler, insandaki ruhani potansiyelin metaforlarıdır ve bizim hayatımıza can veren güçlerle dünyadaki hayata can veren güçler aynıdır. Ama belirli toplumlarla ya da toplumun koruyucu tanrılarıyla ilgili olan mitler ve tanrılar da vardır. Başka bir deyişle, birbirinden tamamen farklı iki mitolojik düzen vardır. Bir, parçası olduğunuz doğa ve doğal dünya ile ilişkinizi sağlayan mitoloji. İki, sizin belirli bir toplumla ilişkinizi sağlayan, katı bir biçimde sosyolojik mitoloji. Siz yalnızca doğanız gereği insan değilsiniz, belirli bir grubun da üyesisiniz. Avrupa mitolojisinin geçmişinde bu iki sistemin etkileşimini görebilirsiniz. Sosyal amaçlı sistem genelde, hareket halindeki göçebelerin sistemidir, böylece o grup içinde merkezinizin neresi olduğunu öğrenirsiniz. Doğa amaçlı mitoloji ise daha çok toprağı işleyen halkların mitolojisidir.

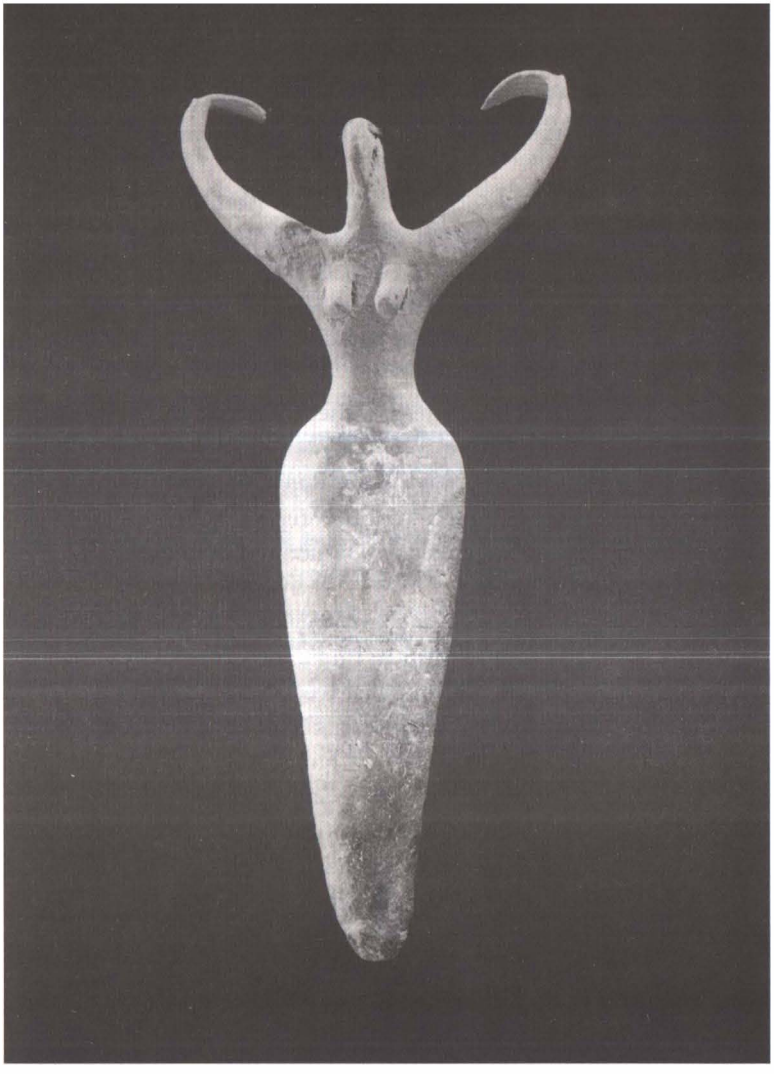
İncil geleneği ise daha çok sosyal amaçlı bir mitolojidir. Doğa mahkum edilmiştir. On dokuzuncu yüzyılda akademisyenler mitolojinin ve ritüelin, doğayı kontrol etme girişimi olduğunu düşünüyorlardı. Ama bu sihir, din ya da mitoloji değil. Doğa dinleri, doğayı kontrol etmeye değil, sizin onunla uyumunuzu sağlamaya çalışır. Ama doğanın kötü olduğu düşünülürse kendinizi onunla uyum haline sokmaz, onu kontrol eder ya da etmeye çalışırsınız. Böylece gerilim, kaygılar, ormanların kesilmesi ve yerli halkın yok edilmesi başlar. Böylece doğadan ayrı düşeriz.

MOYERS: Bu yüzden mi doğaya bu kadar kolaylıkla hâkim oluyor ya da onu zaptediyoruz –çünkü onu hor mu görüyoruz, yalnızca bize hizmet edecek bir şey olarak mı görüyoruz?

CAMPBELL: Evet. Cennet ve Cennet'ten Kovulma kavramlarının hiç duyulmadığı bir yer olan Japonya'da yaşadığım bir deneyimi unutmam mümkün değil. Şinto metinlerinden bir tanesi doğanın süreçlerinin kötü olamayacağından söz eder. Her doğal dürtünün düzeltilmesi değil, arıtılıp yüceltilmesi ve güzelleştirilmesi gerekir. Doğanın güzelliğine ve doğa ile işbirliğine müthiş bir ilgi vardır. Öyle ki bazı bahçelerde doğanın nerede başlayıp sanatın nerede bittiğini anlayamazsınız –bu muazzam bir deneyimdi.

MOYERS: Ama Joe, Tokyo bugün bu ideali öyle aşikar şekilde reddediyor ki. Tokyo bazı insanların hâlâ yaşattığı bahçeler dışında doğanın hemen hemen hiç görülmediği bir kent.

CAMPBELL: Japonya'da bir deyim vardır: Dalgalarla sallan. Ya da boks-

Hanedan öncesi dönem kuş-tanrı heykelciği.

Gizem metaforu baba olan bir mitolojiniz varsa, dünyanın gizemi ve bilgeliği için metafor anne olmuş olsa elinizde olacak olandan farklı bir sinyaller diziniz olur. Bunların ikisi de mükemmel surette iyi metaforlar.

ta dedikleri gibi: Yediğin yumrukla birlikte savrul ki darbenin etkisi azalsın. Perry, Japonya'nın kapılarını açalı yalnızca 125 yıl oluyor. Japonlar bu süre içinde çok büyük miktarda mekanik materyali kendi bünyelerine kattılar. Ama benim Japonya'da gördüğüm başlarını buna karşı yukarıda tuttukları ve bu makineler dünyasını kendi bünyelerinde asimile ettikleriydi. Binalarının içine girdiğinizde, yine Japonya'dasınız. New York gibi görünen yalnızca dışarısı.

MOYERS: "Başları yukarıda." Bu ilginç bir fikir çünkü etrafların-

da şehirler oluşsa da, ruhlarında, içlerindeki kişinin yaşadığı yerde, senin de dediğin gibi, hâlâ doğa ile uyum içindeler.

CAMPBELL: Ama İncil'e göre ölümsüzlük bizden uzaktır ve doğa yozlaşmıştır, cennetten kovulmuştur. İncil düşüncesine göre bizler sürgünde yaşıyoruz.

MOYERS: Biz burada oturup konuşurken Beyrut'tan birbiri ardına araçta patlayan bomba haberleri geliyor –Müslümanlar Hıristiyanları, Hıristiyanlar Müslümanları ve Hıristiyanlar Hıristiyanları bombalıyor. Marshall McLuhan televizyon dünyayı küresel bir köy haline getirdi dediğinde haklıydı sanırım –ama bu küresel köyün Beyrut olacağını bilmiyordu. Bu sana ne anlatıyor?

CAMPBELL: Bana bu kişilerin dinsel fikirlerini çağdaş yaşama ve kendi topluluklarından ziyade insanlara nasıl uygulayacaklarını bilmediklerini anlatıyor. Bu, bir dinin modern dünyanın gereksinimlerine cevap vermekteki başarısızlığının kötü bir örneği. Bu üç mitoloji bunun savaşını veriyor. Gelecek için kendi kendilerini diskalifiye ettiler.

MOYERS: Nasıl bir yeni mitolojiye ihtiyacımız var?

CAMPBELL: Bireyi kendi yerel grubuyla değil de tüm gezegenle özdeşleştirecek mitlere ihtiyacımız var. Bunun bir örneği ABD. Biz burada, hiçbirinin bireysel çıkarlarını göz ardı etmeksizin karşılıklı çıkarları adına hareket etmeye karar vermiş on üç küçük ve farklı koloni ulusuz.

ABD Devlet Mühründeki piramit çizimi.

MOYERS: ABD Devlet Mühründe bununla ilgili bir şey var.

CAMPBELL: Devlet Mührünün anlamı bu. Ben, 1 dolarlık banknot şeklinde Devlet Mührünün bir kopyasını cebimde taşıyorum. İşte ABD'yi meydana getiren ideallerin bir ifadesi burada var. Bu, ABD Devlet Mührü. Soldaki piramide bak. Piramidin dört tarafı vardır. Bu, pusuladaki dört yönü simgeler. Şurada biri var, şurada da biri var ve şurada da bir başkası var. Piramidin alt seviyelerindeyken mutlaka piramidin bir tarafındasınız demektir. Ama tepeye çıktığınız zaman tüm taraflar tek bir noktada birleşir ve orada Tanrı'nın gözü açılır.

Piramidin alt seviyelerindeyken mutlaka piramidin bir tarafındasınız demektir. Ama tepeye çıktığınız zaman tüm taraflar tek bir noktada birleşir ve orada Tanrı'nın gözü açılır.

MOYERS: Bu onlar için aklın tanrısıydı.

CAMPBELL: Evet. Bu, dünyada yalnızca savaş yerine akıl temeline kurulan ilk ulustur. Bu adamlar on sekizinci yüzyıl deistleriydi. Şurada "Tanrı'ya İnanıyoruz" yazıyor. Ama bu İncil'deki tanrı değil. Bu adamlar Cennet'ten Düşüş'e inanmıyorlardı. İnsanın aklının Tanrı'dan koptuğuna inanmıyorlardı. İnsanın aklı, ikincil ve yalnızca geçici olan kaygılardan kurtulduğu zaman, Tanrı'nın rasyonel aklının bir yansımasını temiz bir aynanın parlaklığıyla görür. Sonuç olarak bu adamlar için

hiçbir yerde özel bir vahiy yoktur ve buna zaten gerek de yoktur çünkü insanın aklı yanılabilirliğinden arındığı zaman Tanrı'yı bilmeye tamamen muktedir olur. Bu, dünyadaki tüm insanların buna muktedir olduğunu gösterir çünkü dünyadaki tüm insanlar akla sahiptir.

Tüm insanlar akli ehliyete sahiptir. Bu demokrasinin temel ilkesi. Herkesin aklı gerçek bilgiye muktedir olduğundan, neyin nasıl olması gerektiğini söyleyen özel bir otoriteye ya da özel vahiylere ihtiyaç yok.

MOYERS: Ve bu semboller mitolojiden geliyor.

CAMPBELL: Evet, ama belirli bir nitelikteki mitolojiden geliyor. Bu, özel vahiyler mitolojisi değil. Örneğin Hindular özel vahiylere inanmaz. Kulakların evrenin müziğine açıldığı bir durumdan söz ederler. Burada göz Tanrı'nın zihninin aydınlığına açılmıştır. Bu çok temel bir deist fikirdir. Cennetten kovulup dünyaya düşme fikrini reddettiğiniz zaman insan kaynağından kopmamış demektir.

Şimdi Devlet Mührüne geri dönelim. Bu piramidin dizilerini saydığınız zaman 13 tane çıkıyor. En altta Roma rakamlarıyla yazılmış bir rakam var. Bu tabii ki 1776. 1, 7, 7 ve 6'yı toplayınca 21 ediyor ki bu da akıl çağı, öyle değil mi? 13 eyalet 1776'da bağımsızlıklarını ilan etti. 13 rakamı dönüşümün ve yeniden doğumun rakamı. Son Yemek'te 12 havari ile bir İsa vardı; İsa yeniden doğmak üzere ölecekti. 13, 12'nin sınırladığı alandan çıkıp aşkın olana geçmenin rakamıdır. Zodyakta 12 burç ve güneş vardır. Bu adamlar, 13 rakamının yeniden diriliş ve doğuş rakamı olduğunun o kadar bilincindeydiler ki onu buraya kadar taşıdılar.

MOYERS: Ama pratik olarak zaten 13 eyalet vardı.

CAMPBELL: Evet, ama bu sembolik değil miydi? Bu yalnızca tesadüf değil. Bu 13 eyalet kendi kendilerinin sembolüydü.

MOYERS: O halde bu, buradaki diğer yazıyı açıklıyor: *"Novus Ordo Seclorum."*

CAMPBELL: "Yeni bir dünya düzeni." Bu, yeni bir dünya düzeni. Yukarıda yazan *"Annuit Coeptis"* ise "O, bizim başarılarımıza" ya da "faaliyetlerimize gülümsedi" demek.

MOYERS: O–

CAMPBELL: O, göz, gözün temsil ettiği. Akıl. Latince'de "o" demek için [İngilizce'deki gibi eril] "he" zamirini kullanmak zorunda değildiniz, "o" [nötr] "it", [dişil] "she" ya da "he" olabilirdi. Ama tanrısal güç bizim yaptıklarımıza gülümsedi. Yani bu yeni dünya, Tanrı'nın evreni ilk yarattığı zamanki gibi kuruluyordu ve bunu mey-

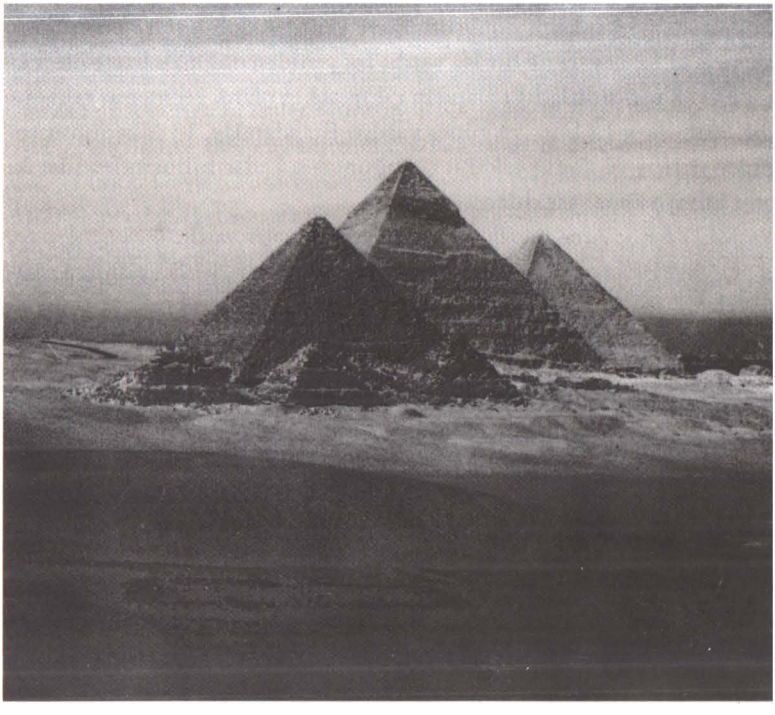
dana getiren yine, akıl yoluyla, Tanrı'nın bu ilk yaratımıydı.

Piramidin arkasına bakarsanız bir çöl görürsünüz. Önüne bakarsanız büyümekte olan bitkiler görürsünüz. Çöl, Avrupa'daki karışıklık ve bitmek bilmeyen savaşlar –biz kendimizi bunun içinden çıkardık ve güç adına değil, akıl adına bir devlet kurduk. Bundan da yeni hayatın çiçekli parlak dönemi oluşacak. Piramidin bu kısmının anlamı da bu.

Şimdi banknotun sağ tarafına bir bak. Burada Zeus'un kuşu kartal var. Kartal, tanrının zamanın alanına inmesidir. Bu kuş, tanrının vücut bulma ilkesidir. Bu, kel kartal yani Amerikan kartalıdır. En yüce tanrı olan Zeus'un kartalının Amerikan suretidir.

Alçalarak zıtlıklar dünyasına, eylem diyarına iner. Bir eylem biçimi savaş iken diğeri barıştır. Ve kartal pençelerinden birinde 13 ok tutar –bu savaş ilkesidir. Diğerinde ise 13 yapraklı bir defne yaprağı tutar –bu barışçıl diyalog ilkesidir. Kartal defne yaprağının tarafına bakıyor. Ülkemizi kuran idealistlerin bizden bakmamızı istedikleri yön de bu –diplomatik ilişkiler vs. Ama bu işe yaramazsa diye, Tanrı'ya şükür öbür pençesinde de oklar var.

Şimdi bu kartal neyi temsil ediyor? Başının üzerindeki bu parlak işa-

Giza Piramitleri.

Mısır'da piramit ilk tepeciği simgeler. Nil'in yıllık taşkını çekilmeye başladığı zaman ilk tepecik dünyanın yeniden doğuşunun simgesidir. Devlet Mührü bunu simgeler.

rette gösterilen şeyi temsil ediyor. Bir zamanlar Washington'daki Dışişleri Hizmeti Enstitüsü'nde Hindu mitolojisi, sosyolojisi ve siyaseti dersi veriyordum. Hinduların siyaset kitabında, idarecinin bir elinde savaş silahı, büyük sopayı; diğer elinde ise müşterek eylem şarkısının barışçıl sesini tutması gerektiği şeklinde bir söz vardır. Ben iki elimi böyle tutmuş öylece duruyordum ve salondaki herkes gülmeye başladı. Ne olduğunu anlamamıştım. Sonra gösterdiler. Arkama baktım. Başımın arkasında duvarda asılı bu kartal resmi, aynı benim durduğum pozisyonda duruyordu. Ama baktığımda kartalın başının üzerindeki bu işareti de gördüm; kuyruğunda da dokuz tane tüy vardı. Tecessüdü İsa duası için çanlar çaldığında da dokuz kez çalar.

Kartalın başının üstünde bir de Davut'un Yıldızı biçiminde düzenlenmiş 13 yıldız var.

MOYERS: Bu, Süleyman'ın Mührüydü.

CAMPBELL: Evet. Buna neden Süleyman'ın Mührü dendiğini biliyor musun?

MOYERS: Hayır.

CAMPBELL: Süleyman, mührüyle canavarları, devleri ve başka bazı şeyleri hapsedebiliyordu. *1001 Gece Masalları*'nda lambanın içinden nasıl cin çıktığını hatırlıyor musun? Ben burada 13 yıldızdan oluşan Süleyman'ın Mührünü ve sonra üçgenlerin herbirinin bir Pisagor tetrakisi olduğunu gördüm.

MOYERS: Tetrakis nedir?

CAMPBELL: 10 noktadan oluşan üçgendir. Bir nokta ortadadır ve üç tarafında dört nokta vardır. Noktaların toplamı dokuz eder: bir, iki, üç, dört/beş, altı, yedi/sekiz, dokuz. Bu, birbiriyle ilişkili bir dizi mitolojik, kozmolojik, psikolojik yorumlar getiren Pisagor felsefesinin temel sembolüdür. Bu yorumlardan biri tepedeki noktanın evrenin ve her şeyin içinden çıktığı yaratıcı noktayı temsil ettiği şeklindedir.

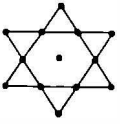
MOYERS: Enerjinin merkezi, o zaman?

CAMPBELL: Evet. Tüm dünyanın yoğunlaştığı o ilk ses (bir Hıristiyan buna yaratan Söz diyebilir), big bang, o aşkın enerjinin zaman diyarına akarak bu alana yayılması. Zaman diyarına girer girmez, zıtlıklar olarak ayrılıyor ve bir, iki oluyor. Şimdi elinizde iki varsa, bunların birbirleriyle ilişki halinde olabilecekleri yalnızca üç yol vardır: Birinci yol, bunun öteki üzerinde hakimiyet kurması; ikinci yol ötekinin bunun üzerinde hakimiyet kurması; üçüncü yol ise bunların uyumlu bir denge içinde bulunmasıdır. O halde, nihayetinde, uzayın dört köşesindeki her şey, bu üç ilişki türünden türer.

1 dolarlık banknottaki mührün üzerindeki kartal çizimi.

Kartal defne yaprağının tarafına bakıyor. Ülkemizi kuran idealistlerin bizden bakmamızı istedikleri yön de bu – diplomatik ilişkiler. Tanrı'ya şükür öbür pençesinde de oklar var.

Süleyman'ın mührünün çizimi.

ABD'nin Devlet Mührü'nde iki sembolik üçgen kenetleniyor. Burada en baştaki 13 eyaleti simgeleyen 13 tane nokta var; o halde biri aşağıda biri yukarıda ve dört parçada da (çeyrek dilimde) dört tane olmak üzere altı tepemiz var. Bunun anlamı, ister aşağıdan ister yukarıdan ister pusulanın herhangi bir yönünden olsun yaratıcı Söz duyulabilir demektir ki bu da demokrasinin en büyük tezidir.

Lao-tzu'nun *Tao-te Ching*'inde, Bir'in Tao'dan, aşkın olandan geldiğini ifade eden bir mısra vardır. İki Bir'den çıkar; Üç İki'den çıkar ve her şey Üç'ten çıkar.

ABD'nin Devlet Mühründe bu iki sembolik üçgenin kenetlendiğini gördüğümde aniden bir şey fark ettim. En baştaki 13 eyaleti simgeleyen 13 tane nokta var; o halde biri aşağıda biri yukarıda ve dört parçada da (çeyrek dilimde) dört tane olmak üzere altı tepemiz var. Bunun anlamı, ister aşağıdan ister yukarıdan ister pusulanın herhangi bir yönünden olsun yaratıcı Söz duyulabilir demektir ki bu da demokrasinin en büyük tezidir. Demokrasi bu dört çeyreğin herhangi birinden herkesin konuşabileceğini ve doğruyu söyleyebileceğini farz eder çünkü kişinin zihni, gerçekten kopmamıştır. Tek yapması gereken tutkularından arınmak ve sonra konuşmaktır.

Yani 1 dolarlık banknotun üzerindeki, aşkının dünyada belirme şeklinin bu harika imgesini temsil eden kartal. ABD bunun üzerine kuruldu. Eğer doğru şekilde yönetim süreceksiniz, tepedeki dünya gözü gibi üçgenin tepesinden yönetmelisiniz.

Ben çocukken bize George Washington'un veda konuşmasını vermişler ve her ifadenin diğerleriyle ilişkili olarak bir taslağını çıkarmamızı istemişlerdi. Bu yüzden konuşmayı tamamen hatırlıyorum. Washington şöyle demişti: "Devrimimiz sayesinde Avrupa'daki kaosa karışmaktan kendimizi kurtardık." Son sözü dış ittifaklara gitmememiz şeklindeydi. Birinci Dünya Savaşı'ndan beri onun bu sözüne sadık kaldık. Ama sonra Bağımsızlık Bildirgesi'ni feshettik ve Britanya'nın dünyayı zaptına yeniden katıldık. Bu yüzden artık piramidin bir tarafındayız. Birken iki olduk. Artık politik ve tarihsel açıdan bir argümanın bir tarafının bir üyesiyiz. Artık o tepedeki göz ilkesini temsil etmiyoruz. Tüm kaygılarımız, aklın sesi ile ilgili olmak yerine ekonomi ve politikayla ilgili.

MOYERS: Aklın sesi –bu mitolojik sembollerin öne sürdüğü bir felsefi yol mu?

CAMPBELL: Doğru. Yaklaşık olarak M.Ö. 500 yıllarında önemli bir geçiş yaşandı. Bu, Buda'nın, Pisagor'un, Konfüçyüs'ün ve eğer gerçekten yaşadıysa Lao-tzu'nun dönemi. Bu, insan aklının uyanışı. Artık bilgiyi hayvansal güçlerden almıyor, onlar tarafından yönetilmiyor. Artık ekilmiş toprak analojisi ya da gezegenlerin rotası ona rehber olmuyor –akıl oluyor.

MOYERS: Bu yol–

CAMPBELL: –insanın yolu. Tabii aklı yok eden şey tutkudur.

Siyasetteki birinci tutku hırs. Sizi aşağı çeken budur. Bu yüzden piramidin tepesi yerine bu tarafındayız.

MOYERS: Bu yüzden kurucularımız dinsel manada hoşgörüsüzlüğe karşıydılar–

CAMPBELL: Kesinlikle. Bu nedenle Cennetten Kovulma fikrini de reddediyorlardı. Tüm insanlar Tanrı'nın zihnini bilmeye muktedirdir. Kimseye özel gönderilen bir vahiy yoktur.

MOYERS: Uzun yıllar süren akademik hayatın ve bu mitolojik sembollerin derinliğine dalman nedeniyle Devlet Mührünü bu şekilde okuyorsun. Ama senin de dediğin gibi deist olan bu adamlar için yeni bir ülke kurma çabalarının bu mitolojik çağrışımlarını öğrenmek şaşırtıcı olmaz mıydı?

CAMPBELL: Peki, onları neden kullandılar?

MOYERS: Bu Masonik sembollerden bir sürü yok mu?

CAMPBELL: Masonik işaretler var ve Pisagor tetrakisinin anlamı yüzyıllardan beri biliniyor. Bu bilgiler Thomas Jefferson'ın kütüphanesinde de bulunabilirdi. Sonuçta bunlar bilgili adamlardı. On sekizinci yüzyıl Aydınlanma dönemi bilgili adamlar dünyasıydı. Siyasette o nitelikte pek fazla adamımız olmadı. Ulusumuz için bu grubun güçlü olması ve o zamanki olaylar üzerinde etkili olması bir şanstı.

MOYERS: Bu sembollerle Masonlar arasındaki ilişkiyi ve bu kurucuların pek çoğunun Masonluk mensubu olmasını ne açıklıyor? Masonluk, bir bakıma mitolojik düşüncenin ifadesidir denebilir mi?

CAMPBELL: Evet, bence denebilir. Bu, manevi bir esin ile sonuçlanacak olan bir başlangıç düzenini yeniden yapılandırmak yönünde akademik bir çabaydı. Aslında Mason olan bu kurucu atalar Mısır ilmini mümkün olduğunca incelediler. Mısır'da piramit ilk tepeciği simgeler. Nil'in yıllık taşkını çekilmeye başladığı zaman ilk tepecik dünyanın yeniden doğuşunun simgesidir. Mühür bunu simgeliyor.

MOYERS: Bazen kendi inanç sisteminin merkezindeki görünür çelişkiyle kafamı karıştırıyorsun. Bir yandan Akıl Çağı'nın yaratıcıları ve esin kaynağı olan bu adamları övüyorsun, öte yandan ise "Bilgisayarı kapat ve duygularına güven" dediği andan dolayı *Yıldız Savaşları*'ndaki Luke Skywalker'ı selamlıyorsun. Bilimin rolünü, yani aklı; inancın rolü ile, yani dinle nasıl uzlaştırıyorsun?

CAMPBELL: Hayır, hayır, akıl ve düşünce arasında bir ayrım yapman gerek.

MOYERS: Akıl ve düşünce arasında mı? Eğer düşünüyorsam akıl yürütüyor olmaz mıyım?

CAMPBELL: Evet, aklın da bir çeşit düşünme biçimidir. Ama bir

Yıldız Savaşları'nda Luke Skywalker'ı canlandıran Mark Hamill

Bir yandan Akıl Çağı'nın yaratıcıları ve esin kaynağı olan bu adamları övüyorsun, öte yandan ise "Bilgisayarı kapat ve duygularına güven" dediği için Yıldız Savaşları*'ndaki Luke Skywalker'ı selamlıyorsun. Bilimin rolünü, yani aklı; inancın rolü ile, yani dinle nasıl uzlaştırıyorsun?*

şeyi düşünmek bu manada akıl yürütmek anlamına gelmez. Bir duvarı nasıl delip geçebileceğini hesaplamak akıl değildir. Burnunu buna çarptıktan sonra belki de bunun etrafından dolaşabileceğini hesaplayan fare bir şeyleri bizim anladığımız gibi anlar. Ama bu akıl değildir. Akıl, varlığın temelini ve evrenin temel yapısal düzenini bulmakla ilgilidir.

MOYERS: O halde Tanrı'nın gözünün akıl olduğundan söz ederken bu adamlar, bir toplum, bir kültür, bir halk olarak varlığımızın temelinin evrenin fundamental karakterinden kaynaklandığını söylüyorlardı. Öyle mi?

CAMPBELL: İlk piramidin söylediği bu. Bu, dünyanın da piramidi,

toplumumuzun da piramidi ve bunlar aynı düzenden geliyorlar. Tanrı'nın yaratımı ve toplumumuz da öyle.

MOYERS: Hayvansal güçlerle ilgili gelenek için bir mitolojimiz var. Toprağı işleme geleneği için bir mitolojimiz var –bereket, yaratılış, ana tanrıça. Gökler ve gökcisimleri için de bir mitolojimiz var. Ama modern zamanlarda biz hayvansal güçlerin, doğanın ve toprağı işlemenin ötesine geçtik; üstelik yıldızlar artık bizi merak uyandıran egzotik varlıklar ve uzaya yapılan seyahatlerin bölgesi olmasının dışında fazla ilgilendirmiyor. Peki, şimdi insan geleneği adına mitolojimizin neresindeyiz?

CAMPBELL: Çok uzun bir zaman boyunca mitolojimizin olması mümkün değil. Her şey mitolojik hale getirilemeyecek kadar hızlı değişiyor.

MOYERS: O zaman mitler olmadan nasıl yaşayacağız?

CAMPBELL: Birey mitin kendi hayatını ilgilendiren bir yönünü bulmak zorunda. Mitlerin dört temel fonksiyonu vardır. Birincisi mistik fonksiyonudur –ben işte bundan, evrenin ve kendinizin nasıl harika olduğunu fark etmekten ve bu gizem karşısında huşu duymaktan söz ediyordum. Mit, dünyayı gizem boyutuna, tüm formların altında yatan gizemin fark edilmesine açar. Bunu kaybederseniz bir mitolojiniz olmaz. Eğer gizem her şeyde tecelli ediyorsa evren kutsal bir resim haline gelir. Sen aşkın gizeme sürekli kendi gerçek dünyanın koşulları ile değiniyorsun.

İkincisi, kozmolojik boyuttur, bununla bilim ilgilenir –sana evrenin şeklini gösterir ama öyle bir şekilde gösterir ki gizem yeniden ortaya çıkar. Bugün bilim insanlarının bütün cevapları bildiğini sanıyoruz. Ama en büyük bilim insanları "Hayır, tüm cevapları bilmiyoruz. Size onun nasıl işlediğini anlatıyoruz –ama o nedir?" diyor. Bir kibrit çakıyorsunuz, ateş nedir? Bana oksitlenmeden söz edebilirsin ama bu bana bir şey ifade etmez.

Üçüncü fonksiyon ise sosyolojik olandır –belirli bir sosyal düzeni desteklemek ve geçerli kılmak. Mitlerin bir yerden bir yere büyük ölçüde değişmesinin nedeni de budur. Bir mitoloji baştan sona poligami hakkında ya da monogami hakkında olabilir. İkisi de iyidir. Bu, nerede olduğunuza bağlı. Dünyamızda ön plana çıkan bu sosyolojik fonksiyondur –ve artık bunun modası geçmiştir.

MOYERS: Ne demek istiyorsun?

CAMPBELL: Etik kanunlar. İyi bir toplumda olması gereken şekliyle hayatın kanunları. M.Ö. birinci milenyumda Yehova'nın ne tür giysiler giyilmesi, birbirine nasıl davranmak gerektiği vs. vs. ile dolu sayfaları.

Ama mitin dördüncü bir fonksiyonu daha var ve bence bu fonksiyon herkesin üzerinde düşünmesi gereken bir fonksiyon –her türlü koşul altında insan hayatının nasıl yaşanması gerektiğine dair pedagojik fonksiyon. Mitler bunu size öğretebilir.

MOYERS: Yani çok uzun zamandır bilinen ve nesillerdir aktarılan eski hikayenin artık bir işlevi yok ve henüz yeni bir hikaye de öğrenmedik, öyle mi?

CAMPBELL: Batı'da bizim İncil'i temel alan hikayemiz, evren hakkında M.Ö. birinci milenyuma ait bir görüşü temel alıyor. Ne evren hakkındaki ne de insanın yüceliği hakkındaki konseptimizle uymuyor. Tamamıyla başka bir yere ait.

Bugün artık doğanın bilgeliğiyle tekrar uyum içine girmeyi öğrenmek ve hayvanlar, su ve denizle kardeşliğimizin yeniden farkına varmak zorundayız. Tanrı'nın, dünyaya ve her şeye karakter ve özünü verdiğini söylemek panteizm denerek lanetleniyor. Ama panteizm yanıltıcı bir sözcük. Kişileşmiş bir tanrının dünyada meskun olduğu varsayımını getiriyor ama esas fikrin bununla hiç alakası yok. Fikir aslında transteolojik yani teolojinin ötesinde. Bir güç olduğu düşünülen, tanımlanamayan, anlaşılamayan bir gizem fikri; yani tüm canlı hayatın ve varlıkların temelinin dayanağı olan kaynak ve son.

MOYERS: Modern Amerikalıların, doğanın tanrısallaştırılması fikri doğa üzerinde hakimiyet kurmamızı engelleyeceği için, bu fikri reddettiğini düşünmüyor musunuz? Hem ağaçları kesip, hem toprağın kökünü kazıyıp hem nehirleri gayrimenkule dönüştürüp hem de Tanrı'yı öldürmemek nasıl mümkün olabilir?

CAMPBELL: Evet, ama bu yalnızca modern Amerikalıların bir özelliği değil; bu, Amerikalıların temelde İngiltere'den gelen kendi dinlerinden miras aldıkları ve beraberlerinde getirdikleri, doğanın İncil'e özgü lanetlenmesi. Tanrı doğadan ayrıdır ve Tanrı'nın lanetlisidir. Bu Genesis'te de vardır: Dünyanın efendisi olmak için buradayız.

Ama buraya başka bir yerden atılmak yerine topraktan geldiğimizi düşünürsek, bizim dünya olduğumuzu, dünyanın bilinci olduğumuzu anlarsınız. Bunlar dünyanın gözleridir. Bu, dünyanın sesidir.

MOYERS: Bilim insanları Gaia ilkesi hakkında açıktan açığa konuşmaya başlıyorlar.

CAMPBELL: Evet, işte bu; bir organizma olarak tüm gezegen.

MOYERS: Toprak Ana. Bu imgeden yeni mitler çıkacak mı?

CAMPBELL: Evet, bir şeyler çıkabilir. Mitin ne olacağını, bu akşam

düşünüzde ne göreceğinizden daha iyi tahmin edemezsiniz. Mitler ve rüyalar aynı yerden geliyor. Sonradan sembolik formda ifade bulan bazı kavrayışlardan ortaya çıkıyor. Yakın gelecekte üzerinde düşünmeye değecek olan tek mit bu şehirden ya da bu halktan değil bu gezegenden ve üzerindeki herkesten söz eden mit. Gelecekte mitin ne olacağı ile ilgili temel düşüncem bu.

İlgilenmesi gereken konular ise, tüm mitler neyle ilgilendiyse onlar olacak –bireyin bağımlılıktan yetişkinliğe ve sonra da sahneden çıkışa doğru olgunlaşması; toplumla nasıl ilişki kurmak gerektiği, toplumla doğanın ve kozmosun ilişkisi. Mitler hep bunlardan söz edegelmiştir ve bu yeni mit de bunlardan söz edecektir. Ama söz edeceği toplum bu dünyanın toplumudur. Bu olana kadar elinizde mit namına bir şey olmayacak.

MOYERS: Yani çağımızın yeni mitinin buradan başlayacağını öne sürüyorsun, öyle mi?

CAMPBELL: Evet, mitin ne olacağının temelinde bu vardır. Zaten şimdi de böyle: benim uyruğumun değil aklın gözü; benim dinimden olan grubun değil aklın gözü; benim dilimi konuşanların değil, aklın gözü. Anlıyor musun? Böyle bir felsefe, yalnızca bu ya da şu grubun değil, gezegenin de felsefesi olacaktır.

Dünyaya aydan baktığınız zaman, dünyayı devletlere ya da uluslara bölünmüş olarak görmezsiniz. Bu, gerçekten de gelecek olan yeni mitolojinin sembolü olabilir. Bizim ülkemiz bu dünya olacak. Bu insanlarla biz biriz.

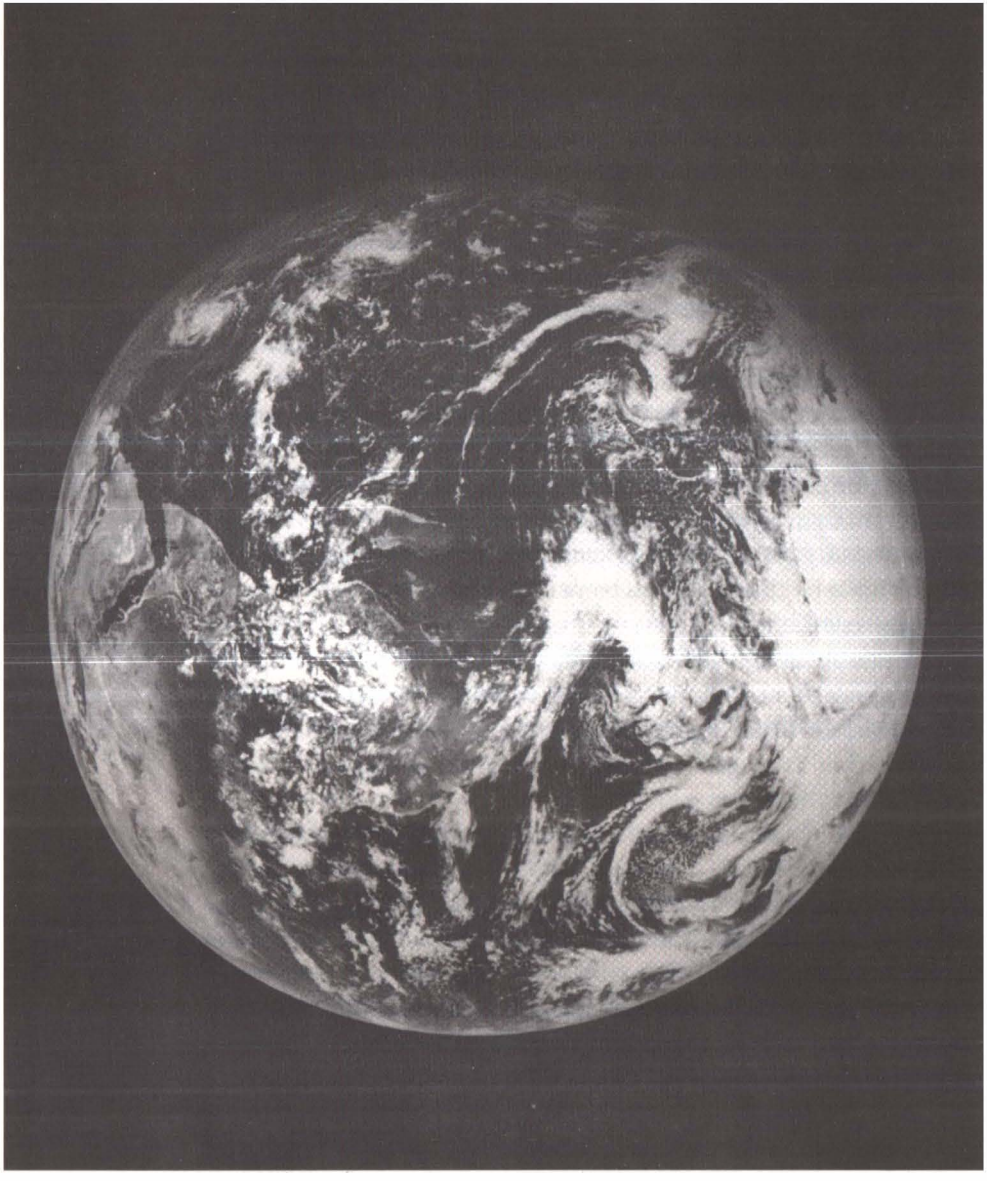
MOYERS: Bana göre bu etiği, derlediğin çalışmalar arasında Şef Seattle'dan iyi temsil eden yok.

CAMPBELL: Şef Seattle, Paleolitik ahlakın son sözcülerinden biriydi. 1852 civarında ABD hükümeti ABD'nin yeni gelen halkı için kabilelerinden toprak satın almak isteğini belirtmişti. Şef Seattle'ın cevap mektubu harikuladeydi. Onun mektubu, gerçekten de tüm bu savımızın ahlakını ifade ediyor.

"Washington'daki Başkan bize toprağımızı almak istediğine dair kelamını gönderiyor. Ama gökyüzünü nasıl alır ya da satarsınız? Toprağı? Bu fikir bize yabancı. Eğer havanın ferahlığının ve suyun ışıltısının sahibi biz değilsek onları nasıl satın alabilirsiniz?

"Bu toprağın her parçası benim halkım için kutsaldır. Her parlayan çam iğnesi, her kumlu sahil, karanlık ormanların sisi, her çayır, her vızıldayan böcek. Hepsi de halkımın belleğinde ve deneyimlerinde kutsaldır.

"Ağaçların damarlarında dolaşan özsuyu, kendi damarlarımızda dolaşan kan gibi biliriz. Biz dünyanın parçasıyız ve o da bizim parçamız. Koku saçan çiçekler kız kardeşlerimiz. Ayı, geyik ve büyük kartal erkek

Uzaydan dünyanın görünümü.

Dünyaya aydan baktığınız zaman, dünyayı devletlere ya da uluslara bölünmüş olarak görmezsiniz. Bu, gerçekten de gelecek olan yeni mitolojinin sembolü olabilir. Bizim ülkemiz bu dünya olacak. Bu insanlarla biz biriz.

kardeşlerimiz. Taşlı doruklar, çayırlardaki sular, midillinin bedeninin ısısı ve insan hepsi de aynı ailedendir.

"Nehirlerde parıldayarak akan su ve ırmaklar yalnızca su değil, atalarımızın kanıdır. Eğer size toprağımızı satarsak, onun kutsal olduğunu hatırlamalısınız. Göllerin berrak sularındaki her yansıma, halkımın hayatındaki olayları ve hatıraları anlatır. Suyun mırıltısı, babamın babasının sesidir.

"Nehirler kardeşimizdir. Susuzluğumuzu onlar giderir. Kanolarımızı onlar taşır ve çocuklarımızı onlar doyurur. Bu yüzden kardeşinize göstereceğiniz nezaketi nehirlere de göstermeniz gerekir.

"Eğer size toprağımızı satarsak, havanın bizim için kıymetli olduğunu, ruhunu hayat verdiği tüm canlılarla paylaştığını hatırlayın. Büyükbabamıza ilk soluğunu veren rüzgar onun son nefesini de almıştır. Rüzgar çocuklarımıza da hayat ruhunu verir. Eğer size toprağımızı satarsak, insanın gidip çayır çiçeklerinin tatlandırdığı rüzgarı tadabileceği bir yer olarak onu ayrı ve kutsal tutmalısınız.

"Çocuklarınıza bizim kendi çocuklarımıza öğrettiğimizi öğretecek misiniz? Toprağın anamız olduğunu öğretecek misiniz? Toprağın başına ne gelirse toprağın çocuklarının hepsinin başına da o gelir.

"Biz şunu biliriz: Toprak insana ait değildir, insan toprağa aittir. Her şey, hepimizi birleştiren kan gibi bağlantılıdır. Hayat ağını insan örmemiştir, o yalnızca onun içinde bir tutam ipliktir. Ağa her ne yapıyorsa kendisine de onu yapar.

"Bildiğimiz bir şey daha: Bizim tanrımız sizin de tanrınızdır. Dünya onun için kıymetlidir ve dünyaya zarar vermek, onun yaratıcısına hakarettir.

"Sizin kaderiniz bizim için bir gizem. Tüm bufalolar ölünce ne olacak? Tüm vahşi atlar evcilleştirilince ne olacak? Ormanın gizli köşeleri pek çok adamın kokusu ile dolu olduğunda ve olgunlaşmış tepelerin görüntüsü konuşan tellerden lekelerle kaplandığında ne olacak? Çalılıklar nerede olacak? Olmayacak! Kartal nerede olacak? Olmayacak! Hızlı midilliye ve avlanmaya elveda demek nedir? Yaşamın sona ermesi ve sağ kalmanın başlangıcıdır.

"Kızılderililerin sonuncusu kırlarıyla birlikte yok olduğunda ve onun anıları yalnızca çayırın üzerinde dolaşan bir bulut olduğunda, bu kıyılar ve ormanlar hâlâ burada olacak mı? Hiç benim halkımdan kalan ruh olacak mı?

"Biz bu toprağı yeni doğan bebeğin annesinin kalp atışını sevdiği gibi seviyoruz. Bu yüzden eğer size toprağımızı satarsak, onu bizim sevdiği-

miz gibi sevin. Ona bizim baktığımız gibi bakın. Toprağın anısını onu aldığınızdaki gibi belleğinizde saklayın. Toprağı tüm çocuklar için koruyun, tıpkı Tanrı'nın hepimizi sevdiği gibi.

"Biz nasıl toprağın parçasıysak, siz de parçasısınız. Bu toprak bizim için kıymetli. Sizin için de kıymetli. Şunu biliyoruz: Tek bir Tanrı var. İster Kızılderili olsun ister Beyazderili, hiçbir insan birbirinden ayrı olamaz. Sonuçta hepimiz kardeşiz."

British Columbia, Vancouver Island, Alert Bay'de bir şefin evinin önündeki totemler.

II

İÇE YAPILAN YOLCULUK

Mitlerde gördüğümüz bir şey de kurtuluşun sesinin uçurumun dibinden geldiğidir. Karanlık an, gerçek dönüşüm mesajının geleceği andır. Işık en karanlık anda görülür.

MOYERS: Biri bana şunu sormuştu: "Sizi bu mitlere çeken ne oldu? Joseph Campbell'ın anlattıklarında ne buluyorsunuz?" Ben de şöyle cevap verdim: "Bu mitler benimle konuşuyor çünkü içten içe gerçek olduğunu bildiğim şeyi bana anlatıyorlar." Neden böyle? Neden bu hikayeler içten içe gerçek olduğunu bildiğim şeyi bana anlatıyormuş gibi geliyor? Varlığımın temelinde, benden önce gelenlerin hepsinden devraldığım bilinçte mi bu var?

CAMPBELL: Doğru. Cro-Magnon insanının 30 bin yıl önce sahip olduğu aynı organlara ve enerjilere sahipsin. İnsan, hayatını ister New York'ta sürdürsün ister bir mağarada aynı çocukluk, cinsel olgunluk, çocukluk dönemi bağımlılığından kadınlık ya da erkeklik dönemi sorumluluğuna geçiş, evlilik, vücudun çökmeye başlaması, gücünü yavaş yavaş kaybetmesi ve ölüm safhalarından geçer. Bedeniniz, bedensel deneyimleriniz aynıdır ve aynı imgelere tepki verirsiniz. Örneğin, kartal ve yılanın çekişmesi imgesi sabit bir imgedir. Yılan yere mahkumdur, kartal ise manevi bir uçuştadır –bu hepimizin yaşadığı bir çelişki değil mi? Sonra ikisi birleşir ve kanatlı bir yılan olan harika bir ejderhamız olur. İster Polinezya, ister Iroquois ister Mısır mitlerini okuyayım, imgeler aynıdır ve aynı problemlerden söz ederler.

MOYERS: Farklı çağlarda boy gösterdiklerinde yalnızca giydikleri kostümler mi değişiyor?

CAMPBELL: Evet. Sanki aynı oyun bir yerden başka bir yere taşınmış da her yerde oyuncular kendi yerel kostümleriyle aynı eski oyunu oynuyormuş gibi.

MOYERS: Bu mitsel imgeler nesilden nesle neredeyse bilinçsizce aktarılmış.

CAMPBELL: Bu son derece nefes kesici, çünkü bunlar sizinle ve diğer her şeyle ilgili olan o derin gizemden söz ediyor. Bir *mysterium,* bir gizem, *tremendum et fascinans* –acayip ve dehşetli çünkü her şey hakkındaki sabit konseptlerinizi yıkıyor; ve aynı zamanda son derece heyecan verici çünkü bu, sizin kendi doğanız ve varlığınız. Bunlar hakkında, iç-

Horus'u uyandıran harp sanatçısını gösteren Mısır kitabesi.

İster Polinezya, ister Iroquois ister Mısır mitlerini okuyayım, imgeler aynıdır ve aynı problemlerden söz ederler.

sel gizem, içsel hayat hakkında düşünmeye başladığınız zaman, kullanabileceğiniz fazla imge yoktur. Kendi kendinize zaten bir başka düşünce sisteminde var olan imgeleri kullanmaya başlarsınız.

MOYERS: Ortaçağlarda dünyayı sanki sizin için mesajlar taşıyormuş gibi okuma alışkanlığı vardı.

CAMPBELL: Zaten dünya mesaj taşıyor. Mitler size bu mesajları okumada yardımcı oluyor. Size tipik olasılıkları söylüyor.

MOYERS: Bir örnek verebilir misiniz?

CAMPBELL: Mitlerde gördüğümüz bir şey de kurtuluşun sesinin uçurumun dibinden geldiğidir. Karanlık an, gerçek dönüşüm mesajının geleceği andır. Işık en karanlık anda görülür.

MOYERS: Roethke'nin şiiri "Karanlık Bir Vakitte Göz Görmeye Başlar"da olduğu gibi. Bu bilinci size mitlerin verdiğini söylüyorsunuz.

CAMPBELL: Ben bu mitlerle yaşıyorum ve bana her seferinde bunu söylüyorlar. Bu problem, metaforik anlamda içinizdeki İsa'yla özdeşleşmek olarak anlaşılabilir. İçinizdeki İsa ölmez. İçinizdeki İsa ölümden kurtulur ve dirilir. Bunu Şiva ile de özdeşleştirebilirsiniz. Ben Şiva'yım –Himalayalar'daki yogilerin büyük meditasyonu böyle.

MOYERS: Ve cennet, çoğu insanın arzuladığı hedef de bizim içimizde.

CAMPBELL: Cennet ve cehennem de içimizdedir, tüm tanrılar da. Bu, M.Ö. dokuzuncu yüzyıl Hindistan'ındaki Upanişad'ların büyük kavrayışıdır. Tüm tanrılar, tüm gökler, tüm dünyalar içimizdedir. Bunlar, yüceltilmiş rüyalardır; rüyalar ise birbirleri ile çatışma halindeki vücut enerjilerinin imge formunda tezahürüdür. Mit budur. Mit, vücuttaki organların birbiri ile çatışma halindeki enerjilerinin metaforik imgelerdeki, sembolik imgelerdeki bir tezahürüdür. Bu organ bunu ister, şu organ şunu ister. Beyin de bu organlardan biridir.

MOYERS: Yani rüya gördüğümüz zaman, engin bir mitoloji okyanusunda balığa çıkarız ve bu okyanus–

CAMPBELL: –derinleşir de derinleşir. Tüm bunlar içinde kaybolabilirsiniz bile, ama aslında Polinezya atasözünün dediği gibi o zaman "balinanın üstünde durup golyan balığı tutmaya çalışırsınız." Bir balinanın üzerinde duruyoruz. Varlığın temeli, bizim varlığımızın temelidir ve dışa döndüğümüzde bu küçük problemlerin hepsi şurada buradadır. Ama içe bakarsak, tüm bunların kaynağının biz olduğumuzu görürüz.

MOYERS: Burada ve şimdi bir rüyazamanında var olan bir mitolojiden söz ediyorsunuz. Rüyazamanı nedir?

CAMPBELL: Bu, uykuya dalıp şimdiki hayatınızın geçici koşulla-

rıyla ilgili olarak kendi ruhunuzdaki kalıcı koşullardan söz eden bir rüyazamanıdır.

MOYERS: Bunu açıklar mısınız?

CAMPBELL: Örneğin bir sınavı geçip geçemeyeceğiniz hakkında kaygılanıyorsunuzdur. Sonra bir tür başarısızlık rüyası görürsünüz ve bu başarısızlığın hayatınızdaki diğer pek çok başarısızlıkla ilgili olduğunu fark edersiniz. Hepsi bir yerde birikmiştir. Freud, en ayrıntılı açıklanan rüyanın bile aslında o kadar da ayrıntılı açıklanmadığını söyler. Rüya, kendiniz hakkındaki ruhani bilginin bitmek bilmez bir kaynağıdır.

"Sınavı geçecek miyim?" ya da "Bu kızla evlenmeli miyim?" rüya düzeyi ise safi kişiseldir. Ama bir başka düzeyde, bir sınavı geçme problemi yalnızca kişisel bir problem değildir. Herkesin aşması gereken bazı eşikler vardır. Bu bir arketiptir. Yani bu kişisel bir rüya olsa da burada temel bir mitolojik tema bulunmaktadır. Bu iki düzey –kişisel taraf ve kişinin probleminin bir örneği olduğu büyük genel problem– tüm kültürlerde bulunur. Örneğin, herkes ölümle yüzleşme sorunu ile karşı karşıyadır. Bu standart bir muammadır.

MOYERS: Rüyalarımızdan ne öğreniyoruz?

CAMPBELL: Kendiniz hakkında bir şeyler öğreniyorsunuz.

MOYERS: Rüyalarımıza nasıl kulak veriyoruz?

CAMPBELL: Tek yapmanız gereken rüyanızı o an hatırlamak ve bir yere yazmak. Sonra rüyanın bir bölümünü, bir ya da iki imgeyi ya da fikri alın ve bunları birbiriyle bağlayın. Sonra aklınıza gelenleri bir bir yazın. Rüyanızın temelinde, sizi etkilediğini fark etmediğiniz ama hayatınızda bir şekilde anlamı olan bir deneyimler dizisinin olduğunu göreceksiniz. Sonra bir sonraki rüyanızı göreceksiniz ve yorumunuz daha da gelişecek.

MOYERS: Biri bana bir seferinde emekli olana kadar rüyalarında gördüklerini hatırlamadığını söylemişti. Aniden enerjisini yoğunlaştıracak bir yer kalmayınca sürekli rüya görmeye başlamış. Modern toplumumuzda rüya görmenin önemini azımsıyor muyuz?

CAMPBELL: Freud'un *Düşlerin Yorumu* kitabı basıldığından beri, rüyaların önemi kabul edilegelmiştir. Ama bunun da öncesinde rüya yorumları vardı. İnsanların rüyalarla ilgili batıl inançları vardı –örneğin, "Bir şey olacak çünkü olacağını rüyamda gördüm."

MOYERS: Neden mit rüyadan farklıdır?

CAMPBELL: Çünkü rüya, bilinçli hayatlarımızın üzerinde durduğu o derin karanlık zeminin kişisel bir deneyimidir; mit ise bir toplumun rüyasıdır. Mit kamusal rüyadır; rüya ise kişisel bir mittir. Eğer kişisel mitiniz, rüya-

"Ah! Nasıl da imkansız şeyleri düşledim,"
William Blake (1757-1827).

Mit kamusal rüyadır; rüya ise kişisel bir mittir.

nız, toplumunkiyle çakışıyorsa, kendi grubunuzla uyum içindesiniz demektir. Çakışmıyorsa, önünüzdeki karanlık ormanda yaşayacağınız bir macera vardır.

MOYERS: Yani kişisel rüyalarım kamusal mitolojiyle uyum içindeyse, o toplumda sağlıklı bir şekilde yaşama olasılığım daha fazla. Ama kişisel rüyalarım kamusal olanlarla uyum içinde değilse–

CAMPBELL: –başınız derttedir. Eğer o sistemde yaşamaya mecbur bırakılıyorsanız, nevrotik olursunuz.

MOYERS: Ama pek çok hayalperest, hatta lider ve kahraman nevrotikliğin kenarında durmaz mı?

CAMPBELL: Evet, öyle.

MOYERS: Bunu nasıl açıklıyorsunuz?

CAMPBELL: Onlar kendilerini koruyacak olan toplumdan çıkıp, karanlık ormana, ateşin dünyasına, ilk deneyimler dünyasına girmiştir. İlk deneyimler, sizin için yorumlanmamıştır ve bu yüzden hayatınızı kendiniz çizmeniz gerekir. Bunu yapabilirsiniz ya da yapamazsınız. Kendinizi zor durumlarda bulmak için yorumlanmış olan yoldan fazla uzaklaşmanız da gerekmez. Denemelerle yüzleşme ve diğer insanların da yaşaması için yorumlanmış deneyim diyarına yeni bir dizi olasılıklar getirme cesareti –bunlar kahramanın eylemleridir.

MOYERS: Rüyaların *psykhe*'den, yani ruhtan çıktığını söylüyorsunuz.

CAMPBELL: Başka nereden gelebilirler, bilmiyorum. Hayal gücünden geliyorlar, öyle değil mi? Hayal gücünün temelinde vücuttaki organların enerjisi var ve bunların hepsi tüm insanlarda aynı. Hayal gücü biyolojik bir temelden geldiği için belirli temalar üretmesi kaçınılmaz. Rüya rüyadır. Rüyayı kimin gördüğünden bağımsız olarak, bazı belirli karakteristik özellikleri vardır.

MOYERS: Bence mit çok kamusal bir şey, oysa rüya çok kişisel bir şey.

CAMPBELL: Bazı düzeylerde, kişisel bir rüya, gerçek anlamda mitsel temalarla karşılaşır ve bir mit analojisi haricinde bir şeyle yorumlanamaz. Jung iki rüya türünden söz eder: kişisel rüya ve arketip rüya ya da mitsel boyutu olan rüya. Kişisel bir rüyayı çağrışımlarla, kendi hayatınızda neden söz ettiğini keşfederek ya da kendi kişisel probleminizle ilgili olarak yorumlayabilirsiniz. Ama bazen saf mit olan, mitsel bir tema taşıyan ya da örneğin içinizdeki İsa'dan geldiği söylenen bir rüya görülür.

MOYERS: İçimizdeki arketip insandan, olduğumuz arketip benlik ortaya çıkıyor.

CAMPBELL: Bu doğru. Şimdi, bir de rüyazamanının daha derin bir anlamı daha var –bu zaman olmayan bir zaman, varlığın sürekli bir durumu. Endonezya'da bu mitolojik çağı ve sona ermesini anlatan önemli bir mit var. Bu hikayeye göre başlangıçta cinsiyete göre ayrım yoktu. Ne doğum vardı ne de ölüm. Sonra büyük bir kutlamada topluca dans edilirken, dans esnasında dans edenlerden biri ezilerek öldü, parçalara ayrıldı ve parçaları gömüldü. Bu öldürme anında cinsiyetler ayrıldı ki ölüm yaratmayla, ölüm yoluyla yaratmayla dengelensin. Bu arada parçalanmış vücudun gömülen parçalarından da besin olan bitkiler yetişti. Zaman; varlık, ölüm, doğum ve hayatın devamı için başka canlıla-

rın öldürülmesi ve yenmesi haline gelmişti. Başlangıçtaki zamansız zaman komünal bir suç, kasıtlı bir cinayet ya da kurban tarafından sona erdirilmişti.

Mitolojinin en ana problemlerinden biri, diğer canlıları öldürüp yiyerek yaşamını sürdüren tüm canlıların varlığının bu acımasız önkoşulu ile zihni uzlaştırmaktır. Yalnızca bitkileri yiyerek de kendinizi kandıramazsınız çünkü onlar da canlı. O halde hayatın özü kendi kendini yemesidir! Canlılar canlıları yiyerek yaşamını sürdürür. İnsan zihniyle bu temel gerçeğe verilen duygusal tepkilerin uzlaştırılması, ritüelin esas olarak öldürmeden oluştuğu o çok acımasız ayinlerin bazılarının fonksiyonlarından biridir. Bu öldürme, hepimizin içinde olduğu bu geçici dünyanın meydana çıkmasını sağlayan o ilk suçun bir imitasyonudur da denebilir. Zihnin hayatın çeşitli durumları ile uzlaştırılması tüm yaratılış hikayelerinin temelidir. Bu açıdan birbirlerine çok benzerler.

MOYERS: Örneğin Genesis'teki (Yaratılış) yaratılış hikayesini ele alalım. Diğer hikayelere ne açılardan benziyor?

CAMPBELL: Sen Genesis'ten bir şeyler oku, ben de diğer kültürlerdeki yaratılış hikayelerinden bir şeyler okuyayım ve görelim.

MOYERS: Genesis 1: "Başlangıçta Tanrı göğü ve yeri yarattı. Yer boştu, yeryüzü şekilleri yoktu; engin karanlıklarla kaplıydı."

CAMPBELL: Bu, Arizona'daki Pima Kızılderililerinin bir efsanesi olan "Dünyanın Şarkısı"ndan: "Başlangıçta her yerde yalnız karanlık vardı –karanlık ve su. Karanlık, ayrılıp toplanarak, ayrılıp toplanarak yer yer yoğunlaştı..."

MOYERS: Genesis 1: "Tanrı'nın ruhu suların üzerinde dalgalanıyordu. Tanrı, 'Işık olsun' diye buyurdu ve ışık oldu."

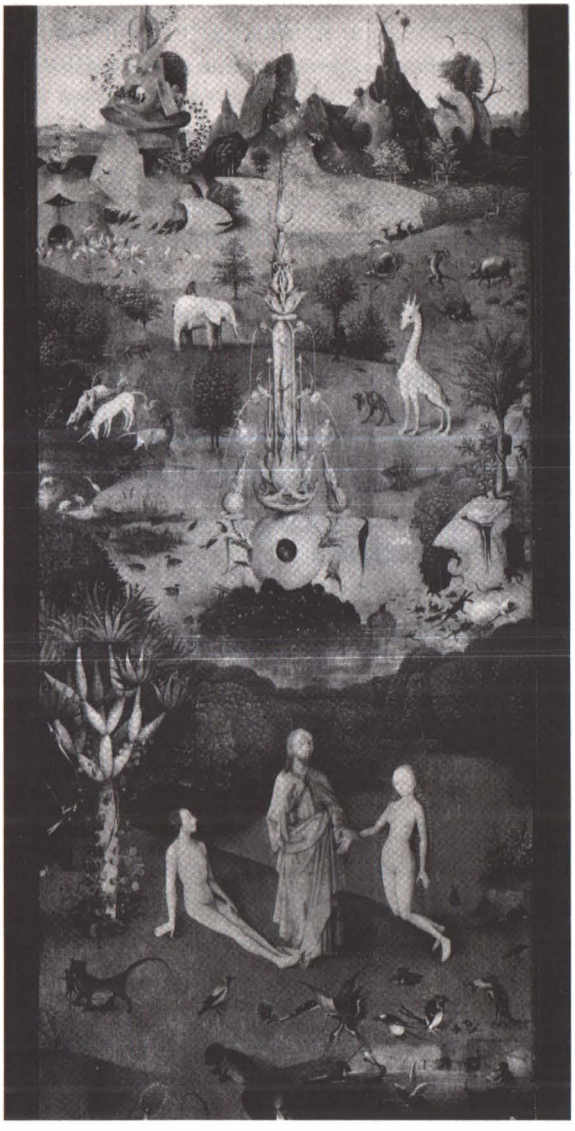
CAMPBELL: Bu da M.Ö. sekizinci yüzyıl Hindu Upanişad'larından: "Başlangıçta yalnızca bir kişi şeklinde akseden büyük benlik vardı. Düşünürken kendisinden başka bir şey keşfedemedi. Sonra ilk sözü 'Ben buyum' oldu."

MOYERS: Genesis 1: "Tanrı insanı kendi suretinde yarattı. Böylece insan Tanrı suretinde yaratılmış oldu. İnsanı erkek ve dişi olarak yarattı. Tanrı onu kutsadı ve ona şöyle dedi: 'Verimli ol ve çoğal.'"

CAMPBELL: Bu, Batı Afrika'daki Basari halkının bir efsanesinden: "Unumbotte bir insan yaptı. Adı İnsan'dı. Unumbotte sonra bir antilop yaptı, adı Antilop'tu. Unumbotte bir yılan yaptı, adı Yılan'dı. ...Ve Unumbotte onlara dedi ki: 'Yere henüz basılmadı. Oturduğunuz yerde düzgünce yere basmalısınız.' Unumbotte onlara her türden tohumlar verdi ve dedi ki: 'Gidip bunları ekin.'"

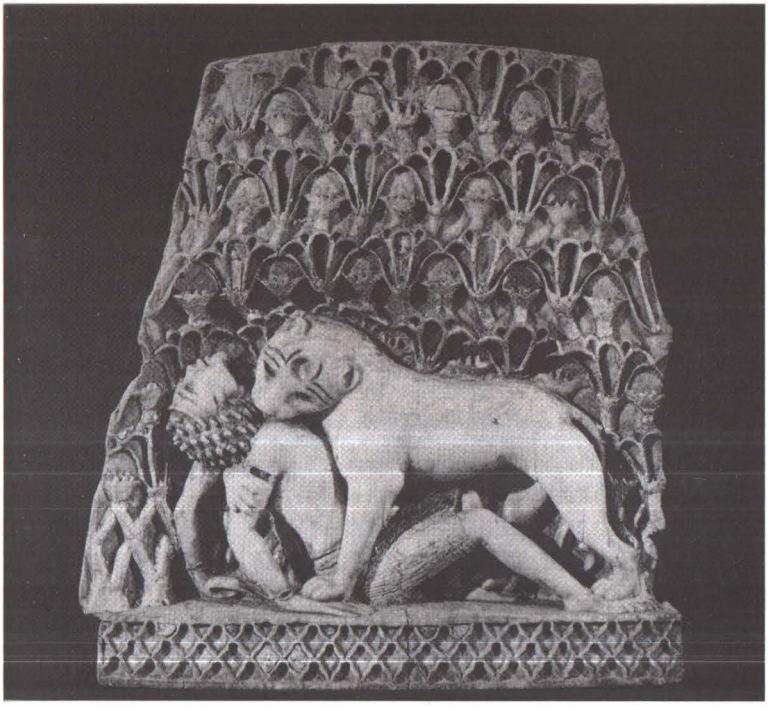
***Dünyevi Zevkler Bahçesi*, Hieronymus Bosch (1450-1516).**

"Tanrı insanı kendi suretinde yarattı. Böylece insan Tanrı suretinde yaratılmış oldu. İnsanı erkek ve dişi olarak yarattı."

MOYERS: Genesis 2: "Yerler ve gökler ile üzerindekilerin hepsi böylece bitti. Tanrı yaptığı işi yedinci günde bitirdi..."

CAMPBELL: Yine Pima Kızılderililerinden bir şey: "Dünyayı yaratıyorum ve işte, dünya bitti. Dünyayı böyle yaratıyorum ve işte! Dünya bitti."

M.Ö. 720 yılından altın ve fildişi plaka, Bağdat Müzesi.

Hayat kendini öldürerek ve yiyerek devam eder, ölüm ve doğum gömleğini birbiri ardına çıkarır.

MOYERS: Genesis 1: "Tanrı yarattıklarına baktı ve her şeyin çok iyi olduğunu gördü."

CAMPBELL: Upanişad'lardan: "Sonra fark etti, aslında benim, bu âlem* benim, çünkü onu kendi içimden çıkardım. Böylece o, bu âlem oldu. Hakikaten, bunu bilen, bu âlemde yaratan olur."

Buradaki düğüm noktası budur. Bunu bildiğiniz zaman yaratım ilkesiyle özdeşleşmiş olursunuz. Bu da dünyadaki, yani sizin içinizdeki Tanrı gücüdür. Çok güzel.

MOYERS: Ama Genesis şöyle devam ediyor: "'Sana yememeni söylediğim ağaçtan mı yedin?' İnsan dedi ki, "Benimle olması için verdiğin kadın bana ağacın meyvesini verdi ve ben de yedim.' Sonra Tanrı kadına şöyle dedi: 'Sen ne yaptın?' Kadın dedi ki, "Yılan beni kandırdı ve ben de yedim.'"

Burada suçu birbirine atma söz konusu. Çok erken başlamış.

---

* Ç.N. Bu diyalogda bu kelime için *creation* kullanılıyor. Creation ise hem yaratılış, hem yaratılan eser hem de âlem, evren anlamlarına gelmekte. Burada karşılık olarak âlem tercih edilmesine rağmen gerektiği yerlerde farklı sözcüklerle de karşılandı.

CAMPBELL: Evet yılanlara karşı biraz sert davranmışlar. Basari efsanesi de aynı şekilde devam ediyor. "Bir gün Yılan dedi ki, 'Biz de bu meyvelerden yemeliyiz. Neden aç kalalım?' Antilop dedi ki, 'Ama bu meyve ile ilgili hiçbir şey bilmiyoruz.' Sonra İnsan ve karısı meyveden biraz aldı ve yedi. Unumbotte gökyüzünden indi ve sordu: 'Meyveyi kim yedi?' Cevap verdiler: 'Biz yedik.' Unumbotte sordu: 'O meyveyi yiyebileceğinizi kim söyledi?' Cevap verdiler: 'Yılan söyledi.'" Neredeyse aynı hikaye.

MOYERS: Peki bundan ne çıkarıyorsunuz? Yani bu iki hikayede de baş aktörler Cennet'ten Kovulmanın sorumlusu olarak başka birini gösteriyor.

CAMPBELL: Evet, ama sonunda bunun yılan olduğu ortaya çıkıyor. Her iki hikayede de yılan geçmişi çıkarıp atan ve yaşamaya devam eden hayatın simgesi.

MOYERS: Neden?

CAMPBELL: Yaşamın gücü yılanın deri değiştirmesine neden oluyor, tıpkı ayın gölgesinin düşmesi gibi. Ayın yeniden doğmak için gölgesine yaptığı gibi, yılan da yeniden doğmak için derisini değiştiriyor. Bunlar birbirine denk semboller. Bazen yılan kendi kuyruğunu yiyen bir çember olarak tasvir edilir. Bu hayat imgesidir. Hayat yeniden doğmak için birbiri ardına nesilleri değiştirir. Yılan, zaman diyarında bulunan, sürekli olarak ölüm gömleğini üzerinden atan ve yeniden doğan ölümsüz enerjiyi ve bilinci temsil eder. Yaşama bu açıdan baktığınızda gerçekten de dehşetli korkunç bir şeydir. Yılan, bünyesinde hayatın hem sihrini hem de dehşetini taşır.

Bununla birlikte, yılan yaşamın birincil fonksiyonunu da temsil eder, yani yemeyi. Yaşam başka canlıları yemeyi temel alır. Güzel görünen bir yemek yaparken bunu pek düşünmezsiniz. Ama yaptığınız şey, kısa süre önce canlı olan bir şeyi yemektir. Doğanın güzelliğine baktığınızda etrafta bir şeyleri gagalayan kuşlar görürsünüz –bir şeyler yiyen kuşlar. İnekleri otlarken gördüğünüzde bir şeyler yiyordurlar. Yılan seyahat halindeki besleyici bir kanaldır. Size en birincil niteliğiyle hayatın anlamını sunar, bir şok hissi verir. Bu hayvana kimse itiraz edemez. Yaşam, kendini öldürerek ve yiyerek devam eder, ay gibi ölüm gömleğini çıkarır ve yeniden doğar. Bu sembolik, paradoksal formların temsil etmeye çalıştığı gizemlerden biri de budur.

Çoğu kültürde yılana pozitif bir yorum atfedilmiştir. Hindistan'da en zehirli yılan olan kobra bile kutsal bir hayvandır ve mitolojik Yılan Kral da Buda'nın hemen yanında yer alır. Yılan, zaman ve ölüm diya-

rında yüklü olan ama sonsuza kadar canlı kalacak olan yaşam enerjisini temsil eder. Dünya yalnızca onun gölgesidir –düşen deridir.

Yılana Kızılderili geleneklerine göre de saygı gösterilir. Kızılderililer, yılanın dost olunacak çok önemli bir güç olduğunu düşünürlerdi. Örneğin *pueblo*'lara* gidip Hopi Kızılderililerinin yılan dansını izlerseniz, yılanları ağızlarına aldıklarını, onlarla dost olduklarını ve sonra onları tepelere geri yolladıklarını görürsünüz. Yılanlar, tepelerin mesajını insanlara getirdikleri gibi insanların mesajını da tepelere götürmeleri için geri gönderilir. İnsan-doğa etkileşimi, yılan ile olan bu ilişkide betimlenir. Yılan su gibi akar ve bu açıdan suya benzer; ama dili sürekli olarak ateş çıkarır. Bu yüzden yılanda iki zıt bir aradadır.

MOYERS: Hıristiyan hikayesinde yılan baştan çıkarandır.

CAMPBELL: Bu hayatı onaylamayı reddetmeyle eşdeğerdir. Bize miras kalan İncil geleneğine göre hayat yozlaşmıştır ve sünnet ya da vaftiz edilmediği sürece tüm doğal güdüler günahkardır. Yılan dünyaya günahı getirendi. Kadın ise elmayı erkeğe verendi. Kadının günahla, yılanın günahla ve böylelikle yaşamın günahla böyle özdeşleşmesi, İncil mitolojisindeki ve Cennetten Kovulma doktrinindeki tüm hikayeye verilen bir dönemeçtir.

MOYERS: Günahkar olarak kadın fikri başka mitolojilerde de görülüyor mu?

CAMPBELL: Hayır, benim bildiğim bir başka yerde yok. Buna en yakın şey, Pandora'nın kutusu ve Pandora olabilir; ama bu da günah değil, sadece bir bela. İncil geleneğindeki Cennetten Kovulma fikri ise bildiğimiz haliyle doğanın yozlaşmış olduğu, cinselliğin özünde yozlaşmış olduğu ve cinselliğin simgesi olarak kadının da yozlaşmış olduğu şeklindedir. İyi ve kötünün bilgisi neden Âdem ile Havva'ya yasaklıydı? Bu bilgi olmadan, hepimiz hâlâ Cennet bahçesinde oturan ve hayata hiç katılmayan bir sürü bebek olacaktık. Dünyaya yaşamı kadın getirir. Havva bu geçici dünyanın anasıdır. Bundan önce Cennet'te bir rüyazamanı Cenneti vardı –zaman yoktu, doğum yoktu, ölüm yoktu– hayat yoktu. Derisini değiştirerek yaşamını yenileyen, ölen ve sonra dirilen yılan, zaman ve sonsuzluğun bir araya geldiği merkezdeki ağacın tanrısıdır. Aslında Cennet'teki birincil tanrı odur. Akşam serinliğinde oraya gelen Yehova, yalnızca bir ziyaretçidir. Cennet yılanın mekanıdır. Bu

---

* Ç.N. Pueblo, İspanyolca köy ve halk demektir. Ayrıca ABD'nin güneybatı eyaletlerindeki Kızılderili toplulukları için kullanılır.

A

A. Yılanın Baştan Çıkardığı Havva, **Lucas Cranach, 1530.**
B. Salomè, **Gustav Klimt (1862-1918).**

Kadının günahla, yılanın günahla ve böylelikle yaşamın günahla böyle özdeşleşmesi, İncil mitolojisindeki ve Cennetten Kovulma doktrinindeki yaratılış hikayesine verilen bir dönemeçtir.

B

çok eski bir hikayedir. Üzerinde yılan, ağaç ve tanrıça resimleri olan ve tanrıçayı bir erkek ziyaretçiye hayat meyvesini verirken gösteren, M.Ö. 3500 kadar eski dönemlerden kalma Sümer mühürleri vardır. Eski tanrıça mitolojisi işte orada.

Yıllar önce bir filmde fantastik bir şey görmüştüm. Burmalı yılan rahibesi, halkına yağmur getirebilmek için bir dağ patikasından tırmanmak, kral kobrayı yuvasından çağırmak ve sonra onu burnunun üzerinden üç kere öpmek zorundaydı. Kobra orada yaşam veren, yağmur veren, negatif değil pozitif bir figürdü.

MOYERS: Ama bu imgeyle Genesis'teki yılan imgesi arasındaki farkı nasıl açıklıyorsunuz?

CAMPBELL: Aslında Yahudilerin Kenan'a (Canaan) gelmesi ve Kenan halkına boyun eğdirmelerini temel alan tarihsel bir açıklama var. Kenan halkının baş tanrısı Tanrıça'ydı ve Yılan Tanrıça ile ilişkiliydi. Bu yaşamın gizeminin sembolü. Erkek-tanrı yönelimli grup bunu reddetti. Başka bir deyişle, Cennet hikayesinde Ana Tanrıça'nın tarihsel açıdan reddi vardır.

MOYERS: Öyle görünüyor ki bu hikaye, Cennetten Kovulmadan Havva'yı sorumlu tutarak kadınlara büyük zarar verdi. Cennetten bu kovulmadan neden kadınlar sorumlu tutuluyor?

CAMPBELL: Kadınlar yaşamı temsil ediyor. Erkek yaşama bir kadın olmadan giremiyor ve bu yüzden bizi bu zıtlıklar ve acı dünyasına getiren de kadın.

MOYERS: Âdem ve Havva hikayesi bize zıtlıklar hakkında ne anlatmaya çalışıyor? Bunun anlamı nedir?

CAMPBELL: Biliyorsun hikaye günahla başladı --diğer bir deyişle, zamanın olmadığı, erkek ve kadının birbirinden farklı olduklarını bile bilmediği Cennet'in mitolojik rüyazamanı bölgesinden çıkarak başladı. Bu ikisi yalnızca birer kul. Tanrı ve insan neredeyse aynı. Tanrı, onların oldukları bahçeye akşam serinliğinde girdi. Sonra elmayı, zıtların bilgisini yediler. Farklı olduklarını öğrendikleri zaman utanç bölgelerini kapattılar. Görüyorsunuz, birbirlerini zıtlar olarak düşünmemişlerdi. Kadın ve erkek bir zıtlıktır. Bir diğer zıtlık ise insan ve Tanrı'dır. İyi ve kötü ise üçüncü bir zıtlıktır. Birincil zıtlıklar cinsel zıtlık ile insan ve Tanrı arasındaki zıtlıktır. Sonra dünyaya iyi ve kötü fikri gelir. Böylece Âdem ve Havva, yalnızca o düaliteyi fark etme eylemiyle kendilerini Zamansız Birlik Bahçesi'nden atmışlardır, diyebilirsiniz. Dünyaya gelebilmeniz için zıtlıklara göre hareket etmeniz gerekir.

Bir Hindu imgesi vardır. Bu imgede Ana Tanrıça olan bir üçgen ve

üçgenin merkezinde zaman diyarına giren aşkın enerji olan bir nokta bulunur. Sonra bu üçgenden her yönde üçgen çiftleri oluşur. Birden iki çıkar. Zaman diyarındaki her şey zıtlıklardır. Bu, kimlik bilincinden düaliteye katılım bilincine doğru bilinç kaymasıdır. Sonra da zaman diyarına girersiniz.

MOYERS: Bu hikaye bize Cennet'te sonumuzu getiren şeyden önce bir yaşam birliği olduğunu mu anlatmaya çalışıyor?

CAMPBELL: Bu, bir bilinç düzlemleri sorunu. Meydana gelen olayların herhangi biriyle ilgili olmak zorunda değil. Zıtlıklardan aşkın olan ile kendinizi özdeşleştirebileceğiniz bir bilinç düzlemi var.

MOYERS: Bu düzlem nedir?

CAMPBELL: İsim verilemeyendir. İsimlendirilemeyendir. Tüm isimlerin ötesindedir.

MOYERS: Tanrı mı?

CAMPBELL: "Tanrı" İngilizce'de müphem bir kelimedir çünkü bilinen bir şeye atıfta bulunurken kullanılır gibidir. Ancak aşkın olan, bilinemeyen ve bilinmeyendir. Tanrı aşkındır, sonuç olarak "Tanrı" ismi gibi şeylerden de aşkındır. Tanrı isimlerin ve formların ötesindedir. Meister Eckhart, en büyük ve en yüce ayrılmanın Tanrı için Tanrı'dan ayrılmak, tüm nosyonların ötesindeki bir deneyim için Tanrı nosyonunuzdan ayrılmak olduğunu söylemişti.

Yaşamın gizemi tüm insani kavramların ötesindedir. Bildiğimiz her şey, varlık ve yokluk, çok ve tek, gerçek ve yalan kavramlarının terminolojisi dâhilindedir. Her zaman zıtlar açısından düşünürüz. Ama Tanrı, yücelerin yücesi, zıtlıkların ötesindedir ve bu böyledir.

MOYERS: Neden zıtlar açısından düşünüyoruz?

CAMPBELL: Çünkü başka türlü düşünemiyoruz.

MOYERS: Bu, bizim zamanımızdaki gerçekliğin doğası.

CAMPBELL: Bu, gerçeklik *deneyimimizin* doğası.

MOYERS: Kadın-erkek, yaşam-ölüm, iyi-kötü–

CAMPBELL: –ben ve sen, o ve bu, doğru ve yanlış –bunların hepsinin bir zıtı var. Ama mitoloji bu düalitenin ardında tek olmanın bir gölge oyunu gibi oynadığını öne sürüyor. Şair Blake "Sonsuzluk, zamanın eserlerine âşıktır," diyor.

MOYERS: "Sonsuzluk, zamanın eserlerine âşıktır" ne demek?

CAMPBELL: Geçici hayatın kaynağı sonsuzluktur. Sonsuzluk dünyaya akar. Bu, temel mitsel bizimle çoğalan tanrı fikridir. Hindistan'da benim içimde yaşayan tanrıya bedenin "sakin"i adı verilir. Bu tanrıyla öz-

deşleşmek için, ölümsüz tarafınızın sizi tanrıyla özdeşleştirmesi gerekir.

Sonsuzluk tüm düşünce kategorilerinin ötesindedir. Bu, tüm büyük Oryantal dinlerde önemli bir noktadır. Tanrı hakkında düşünmek isteriz. Tanrı bir düşüncedir. Tanrı bir isimdir. Bir fikirdir. Ama gönderme yaptığı şey, tüm düşüncelerin ötesinde aşkın olan bir şeydir. Varlığın nihai gizemi, tüm düşünce kategorilerinin ötesindedir. Kant'ın dediği gibi nesne kendi içinde hiçbir şeydir. Nesneliğin ötesinde aşkın hale gelir, düşünülebilecek her şeyin ötesine geçer. En iyi şeyler anlatılamaz çünkü düşüncenin ötesinde aşkındırlar. İkinci en iyi şeyler yanlış anlaşılır çünkü bunların hakkında düşünülemeyen şeylere gönderme yaptığı varsayılır. En iyi üçüncüler ise söz ettiğimiz şeylerdir. Mit ise işte bu mutlak aşkın olanın gönderme alanıdır.

MOYERS: Bizim zayıf kalan dile büründürme çabamız haricinde bilinemeyen ya da isimlendirilemeyen.

CAMPBELL: Dilimizde aşkın olan için en nihai kelimemiz Tanrı'dır. Ama o zaman bir konsept olmuş oluyor. Tanrı'yı baba olarak düşünüyorsunuz. Tanrı ya da yaratanın ana olduğu dinlerde tüm dünya onun gövdesidir. Başka bir yer yoktur. Eril tanrı genelde bir başka yerdedir. Ama erkek ve dişi bir prensibin iki yönüdür. Yaşamın cinsiyetlere ayrılması geç bir bölünmedir. Biyolojik olarak amip erkek ya da dişi değildir. İlk hücreler ise yalnızca hücredir. Bölünür ve aseksüel çoğalma ile ikiye ayrılırlar. Cinselliğin hangi seviyelerde sahneye çıktığını bilmiyorum ama geç çıkmıştır. O yüzden Tanrı'dan o ya da bu cinsiyetten diye söz etmek çok absürt. Tanrısal güç, cinsel ayrımdan önce gelir.

MOYERS: Ama insanın bu engin fikri el yordamıyla ararken deneyebileceği tek yol, onu anlayabileceği bir dile çevirmek değil mi? Erkek ya da dişi bir tanrı–

CAMPBELL: Evet, ama onun erkek ya da dişi olduğunu düşünürseniz onu anlamazsınız. O zaman erkek ya da dişi tanrı, sizin için aşkın olana sıçramanız için bir sıçrama tahtası olur ve aşkın "aşmak," düalitenin ötesine geçmek anlamına gelir. Zaman ve uzam diyarındaki her şey *ikili*dir. Vücut bulma, dişi ya da erkek olarak gerçekleşir ve herbirimiz Tanrı'nın cisimleşmiş haliyiz. Gerçek metafizik düalitenizin yalnızca bir yönüyle doğdunuz da söylenebilir. Bu gizemci dinlerde, bireyi kendi derinliklerine açan bir dizi seremoni olarak tasvir edilir ve bir an gelir insan hem ölümlü hem ölümsüz, hem erkek hem de kadın olduğunu fark eder.

MOYERS: Sizce Cennet Bahçesi diye bir yer var mıydı?

CAMPBELL: Elbette hayır. Cennet Bahçesi zamanın bilinmediği,

zıtların bilinmediği masumiyetin; ve bilincin daha sonra haberdar olduğu değişimlerin ilk merkezinin bir metaforu.

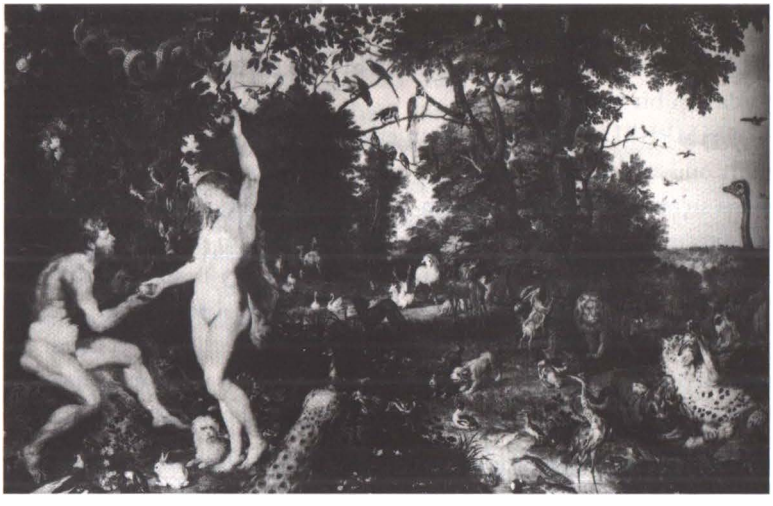
MOYERS: Ama eğer Cennet fikrinde bu masumiyet, bihaberlik varsa, ona ne oluyor? Korku onu sarsmıyor mu, baskın olmuyor mu ve korku tarafından kirletilmiyor mu?

CAMPBELL: İşte bu. "Varım" diyen tanrıyla, Benlik'le ilgili harika bir hikaye vardır. "Varım" der demez korkuya kapılmıştır.

MOYERS: Neden?

CAMPBELL: Çünkü artık zamanın içinde bir varlıktı. Sonra "Neden korkayım ki? Var olan tek şey benim" dedi. Bunu der demez yalnızlık hissetti ve bir başkası daha olmasını diledi, böylece arzu duydu. Sonra büyüdü ve ikiye ayrıldı, kadın ve erkek oldu ve dünyayı doğurdu.

Korku, ana rahmindeki fetüsün ilk deneyimidir. Şimdi California'da yaşayan Stanislav Grof adında Çekoslovakyalı bir psikiyatr var. Grof yıllarca LSD kullanan kişileri tedavi etti. Bunlardan bazılarının doğumu yeniden deneyimlediklerini buldu ve bu tekrar deneyimdeki ilk aşama rahimdeki fetüsün hiçbir "ben" ya da varlık olduğunu hissetmediği aşamaydı. Doğumdan kısa süre önce uterusun ritmi ve dehşet başladı! Korku, "ben" diyen ilk şeydir. Sonra dehşetli doğma aşaması, doğum kanalından zorlukla geçme aşaması ve sonra –Tanrım, ışık! Hayal edebiliyor musunuz! Bunun mitin söylediği şeyin aynını tekrar ediyor olması heyecan verici değil mi? Benlik "Varım" der demez korkuya kapılmıştı. Yalnız olduğunu anladığı zaman bir başkası daha ol-

***Paradise,* Peter Paul Rubens (1577-1640) ve Büyük Jan Bruegel (1568-1625)**

Cennet Bahçesi zamanın bilinmediği, zıtların bilinmediği masumiyetin; ve bilincin daha sonra haberdar olduğu değişimlerin ilk merkezinin bir metaforu.

masını arzuladı ve iki oldu. İşte bu ışık ve zıtlıklar dünyasına çıkıştır.

MOYERS: Peki, bunun hepimizin ortak noktası ile ilgili anlattığı şey nedir? Bu hikayelerin pek çoğu benzer unsurlar içeriyor –yasak meyve, kadın. Örneğin bu mitler, bu yaratılış hikayeleri bir "yapmayacaksın" içeriyor. Erkek ve kadın bu yasağa isyan ediyor ve kendi başlarına yola devam ediyorlar. Bunları okuduktan yıllarca sonra bile hâlâ birbirinden çok çok uzaktaki kültürler arasındaki bu benzerlikler beni şaşırtıyor.

CAMPBELL: Yasak Şey diye standart bir hikaye motifi var. Karısına o dolabı açma diyen Mavisakal'ı hatırlıyor musun? Sonra mutlaka biri bu yasağa uymaz. Eski Ahit hikayesinde Tanrı tek yasak şeyi gösterir. O zaman Tanrı insanın o yasak meyveyi yiyeceğini çok iyi biliyor olmalıdır. Ama insan bunu yaparak kendi hayatına başlamıştır. Hayat gerçek manada bu itaatsizlik eylemiyle başlamıştır.

MOYERS: Bu benzerlikleri nasıl açıklıyorsunuz?

CAMPBELL: İki açıklama var. Bunlardan biri, insan ruhunun (psykhe) dünyanın her yerinde özünde aynı olduğu. Ruh insan bedeninin, aynı organlara, aynı güdülere, aynı dürtülere, aynı çelişkilere, aynı korkulara sahip tüm insanlarda özünde aynı olan iç deneyimidir. Bu ortak zeminden, Jung'un arketip adını verdiği mitlerin ortak düşünceleri ortaya çıkmıştır.

MOYERS: Arketip nedir?

CAMPBELL: Bunlar "zeminsel" düşünceler de denebilecek temel düşüncelerdir. Jung bu düşüncelerden bilinçaltı arketipleri olarak söz etmiştir. Terim olarak "arketip" daha iyi çünkü "temel düşünce" zihinsel bir işi çağrıştırır. Bilinçaltı arketipi, geliş yerinin aşağısı olduğu anlamına gelir. Jung'un bilinçaltı arketipleri ile Freud'un kompleksleri arasındaki fark, bilinçaltı arketiplerinin vücuttaki organların ve bunların gücünün tezahürü olmasıdır. Arketiplerin zemini biyolojikken Freudçu bilinçaltı, bireyin hayatı boyunca yaşadığı, bastırılmış travmatik deneyimler yığınıdır. Freudçu bilinçaltı kişisel bir bilinçaltıdır, biyografiktir. Jung'un bilinçaltı arketipleri ise biyolojiktir. Biyografik olan bunun ardından gelir.

Tüm dünyada ve insanlık tarihinin farklı dönemlerinde bu arketipler ya da "temel düşünceler" farklı kostümler altında görünmüştür. Kostümlerin farklı olması, çevresel ve tarihsel koşulların bir sonucudur.

Ama mitlerin benzerliğini açıklayan bir de yayılma karşı-teorisi var. Örneğin toprağı işleme becerisi ilk geliştiği yerden başka yerlere yayılıyor ve toprağın bereketiyle, besin veren bitkileri ekmek ve yetiştirmekle ilgili bir mitoloji de bunun peşinden gidiyor –az önce söz ettiğim, bir tanrının öldürülmesini, kesilmesini, uzuvlarının gömülmesini ve yiye-

Yaratılış,
Michelangelo,
Sistine Şapeli,
Roma, 1508-12.

Bu yaratılış hikayelerinde aradığımız şey, dünyaya özünü ve karakterini veren aşkın olanı bize açacak olan ve aynı zamanda aşkın olanın içerisinde bizi oluşturan dünyayı deneyimlemenin bir yolu. İnsanların istediği bu. Ruhun talep ettiği şey bu.

cek veren bitkilerin yetişmesini anlatan mit gibi. Böyle bir mit tarımsal ya da ekip biçmeye dayalı bir geleneğe eşlik edecektir. Ama bunu bir av kültüründe bulamazsınız. Yani mitlerin benzerliği probleminin psikolojik olduğu kadar tarihsel yönleri de var.

MOYERS: İnsanlar bu yaratılış hikayelerinin birine ya da daha fazlasına inanır. Bu mitlerden birine inandığımız zaman sizce biz ne arıyoruz?

CAMPBELL: Bence aradığımız şey, dünyaya özünü ve karakterini veren aşkın olanı bize açacak olan ve aynı zamanda aşkın olanın içerisinde bizi oluşturan dünyayı deneyimlemenin bir yolu. İnsanların istediği bu. Ruhun talep ettiği şey bu.

MOYERS: Yani demek istiyorsunuz ki sizin hepimizin paylaştığı

engin sessizlik diyarı diye adlandırdığınız, her şeye karakterini ve özünü veren gizemle biraz uyum arıyoruz.

CAMPBELL: Evet, ama yalnızca onu bulmak için değil, onu kendi çevremizde, kendi dünyamızda bulmak için –onu tanımak için. Tanrının varlığını hissetmemize olanak tanıyacak türden bir açıklama almak için.

MOYERS: Dünyada ve kendi içimizde.

CAMPBELL: Hindistan'da avuç içlerinin bir araya getirilip karşıdaki insanı eğilerek selamladığınız güzel bir selamlama şekli vardır. Bunun anlamını biliyor musunuz?

MOYERS: Hayır.

CAMPBELL: Avuçların bir araya gelmesi –avuçlar bu pozisyonu dua ederken alır değil mi? Bu, tanrının içinizde olduğunu ve karşınızdakinin içindeki tanrıyı tanıdığınızı söyleyen bir selamlama. Bu insanlar, her şeyin içindeki tanrı varlığından haberdar. Bir Hindu evine misafir olarak girdiğiniz zaman sizi onları ziyaret eden bir tanrı gibi selamlarlar.

MOYERS: Ama bu hikayeleri anlatan, bunlara inanan ve bunlara göre davranan insanlar daha basit sorular sormuyor muydu? Mesela dünyayı kim yarattı diye sormuyorlar mıydı? Dünya nasıl var oldu diye? Neden var oldu diye? Yaratılış hikayelerinin değindiği sorular bunlar değil mi?

CAMPBELL: Hayır. Bu cevap vasıtasıyla yaratanın tüm dünyada var olduğunu görüyorlar. Ne demek istediğimi anlıyor musun? Az önce okuduğumuz Upanişad'lardan şu hikaye –tanrının "görüyorum, ben bu âlemim" dediği. Tanrı'nın âlem olduğunu ve sizin de bir yaratılmış olduğunuzu anladığınız zaman, Tanrı'nın içinizde ve karşınızda konuştuğunuz kadının ya da erkeğin de içinde olduğunu anlıyorsunuz. Yani tek tanrının iki yönünün fark edilmesi var burada. Başta tamamen bir olan temel bir mitolojik motif var ve sonra ayrım yaşanıyor –yerler ve gökler, kadın ve erkek vs. Bütünlükle temasımızı nasıl kaybettik? Bu ayrılmanın birinin kabahati olduğunu söyleyebilirsiniz –birileri yanlış meyveyi yedi ya da Tanrı'ya yanlış şeyler söyledi, böylece Tanrı kızdı ve uzaklaştı. Yani artık sonsuz olan, her nasılsa uzaklaştı ve onunla tekrar irtibata geçmenin bir yolunu bulmamız gerek.

İnsanın yukarıdan değil de Toprak Ana'nın rahminden geldiği düşünülen bir başka tema daha var. Genelde bu hikayelerde insanların yukarı çıktığı bir ip ya da bir merdiven olur. Buradan çıkmak isteyen son kişiler iki iri ve şişman kişidir. İpe asılırlar ve hop! –ip kopar. Kaynağımızdan böyle kopmuşuzdur. Bir anlamda zihinlerimiz yüzünden ayrıyız ve sorun, bu kopan bağı yeniden kurmakta.

MOYERS: Bazen ilkel insanların bu hikayeleri yalnızca kendilerini eğlendirmek için anlattıklarını düşünüyorum.

CAMPBELL: Hayır, bunlar eğlence hikayeleri değil. Öyle olmadıklarını biliyoruz çünkü bunlar yalnızca yılın belli dönemlerinde ve belirli koşullar altında anlatılabiliyor.

İki tür mit vardır. İncil miti gibi büyük mitler, tapınak mitleridir, büyük kutsal ritüel mitleridir. İnsanların kendileriyle, birbirleriyle ve evrenle ahenk içinde yaşamlarını sürdürdükleri ayinleri açıklarlar. Bu hikayelerin alegorik olarak anlaşılması normal.

MOYERS: Yani yaratılış hikayesini anlatan ilk insanların bu hikayelerin alegorik doğasının sezgisel olarak farkında olduklarını mı söylüyorsunuz?

CAMPBELL: Evet. Bunu *sanki* böyleymiş gibi söylüyorlardı. Birinin kelimenin gerçek anlamıyla dünyayı yarattığı nosyonu –bu yapaycılık olarak bilinen şeydir. Bu, çocukların düşünme şeklidir: masa yapılır, yani masayı biri yapmıştır. Dünya var çünkü biri onu yaratmış olmalı. Kişileştirme olmaksızın fışkırma ve çökmeyi içeren bir başka görüş daha var. Bir ses önce havayı, sonra ateşi, sonra su ve toprağı meydana getiriyor –dünya böylece meydana geliyor. Tüm evren sonradan her şeyi zaman diyarı içinde fragmantasyona uğratan bu ilk sesin, bu titreşimin içinde var. Bu görüş dâhilinde, dışarıdan "Olsun" diyen biri yok.

Çoğu kültürde bir tek değil, iki ya da üç yaratılış hikayesi vardır. İnsanlar bunlara bir hikaye muamelesi yapsa da bunlar İncil'de iki tanedir. 2. Bölüm'deki Cennet Bahçesi hikayesini hatırlıyorsunuz: Burada Tanrı, bahçesine göz kulak olması için bahçıvan olarak yarattığı Âdem'i oyalayacak yollar arar. Bu, antik Sümer medeniyetinden alınma çok eski bir hikaye. Tanrılar bahçelerine bakacak ve ihtiyaç duydukları yiyecekleri yetiştirecek birini istemiş ve insanı yaratmışlardır. Genesis'in 2. ve 3. Bölüm'lerindeki mitin zemininde bu vardır.

Ama Yehova'nın bahçıvanı sıkılır. Bu yüzden Tanrı onun için oyuncaklar yaratmayı dener. Hayvanları yaratır ama insanın tek yapabildiği onlara isimler vermektir. Sonra Tanrı'nın aklına Âdem'in kendi bedeninden kadının ruhunu çıkarmak gibi büyük bir fikir gelir –bu Tanrı'nın Âdem ve Havva'yı kadın ve erkek olarak kendi suretinde birlikte yarattığı Genesis'in 1. Bölüm'ündekinden çok farklı bir yaratılış hikayesidir. Tanrı'nın kendisi primordiyal androjendir. 2. Bölüm çok daha eski bir hikayedir ve belki de M.Ö. sekizinci yüzyıl kadar eskiye dayanır. Oysa 1. Bölüm M.Ö. dördüncü yüzyıl ya da daha sonrasına dayanan daha "rahip geleneğine ait" bir metinden gelir. Hinduların önce korku, sonra arzu hisseden ve ikiye bölünen

Benlik hikayesinin bir karşılığı da Genesis 2'de var. Genesis'te ikiye bölünen tanrı değil insan.

Aristofanes'in Platon'un *Şölen*'inde anlattığı Yunan efsanesi bu türün bir başka örneğidir. Aristofanes, başlangıçta zamanımızın iki insanından oluşmuş yaratıklar olduğunu söyler. Bunlar üç türdü: erkek/kadın, erkek/erkek ve kadın/kadın. Sonra tanrılar hepsini ikiye böldü. Ama ikiye bölündükten sonra tek düşünebildikleri baştaki birlikteliği yeniden oluşturabilmek için birbirlerini kucaklamaktı. Bu yüzden şimdi de hayatlarımızı diğer yarımızı aramaya ve kucaklamaya çalışarak geçiriyoruz.

MOYERS: Mitolojinin insanlığın tek büyük hikayesinin incelenmesi olduğunu söylüyorsunuz. Bu tek büyük hikaye nedir?

CAMPBELL: Tek bir varlık zemininden zaman diyarındaki tezahürler olarak gelmemiz. Zaman diyarı, zamansız bir zemindeki bir tür gölge oyunu gibidir. Gölge diyarındaki oyunu oynarsınız, tüm gücünüzle sizin tarafınıza düşen kutuptaki rolünüzü oynarsınız. Ama eğer ortada bir konumdan bakabilseydiniz, diyelim ki düşmanınızın, yine kendiniz olarak göreceğiniz karşı taraf olacağını bilirsiniz.

MOYERS: Yani tek büyük hikaye, bu dramanın içindeki yerimizi aramamız mı?

CAMPBELL: Dünyanın olduğu büyük senfoniyle uyum içinde olmak, bu ahenkle kendi bedenimizin ahengini uyumlu hale getirmek.

MOYERS: Bu hikayeleri okuduğum zaman, kültür ya da kökenden bağımsız olarak, bu varoluşu anlamak, kendi küçük yolculuklarına bu aşkın olasılıkları koymak isteyen insan hayal gücünün manzarası karşısında bir hayranlık hissi duyuyorum. Bu sana da oldu mu?

CAMPBELL: Ben mitolojiyi müzlerin, sanatın, şiirin ilham perilerinin anavatanı olarak düşünüyorum. Mit, hayatı bir şiir ve sizin de bu şiirin bir parçası olarak hissetmenizi sağlıyor.

MOYERS: Şiir mi?

CAMPBELL: Yani evrensel varlıkla her zaman uyum içinde hissedebilesiniz diye, kelime dağarcığı kelimeler formunda değil de eylemler ve maceralar formunda olan, buradaki eylemin ötesinde aşkın olan bir şeyi akla getiren bir şiirden söz ediyorum.

MOYERS: Bu mitleri okuduğum zaman tüm bunların esrarı karşısında huşu içinde kalıyorum. Yalnızca tahmin edebiliyoruz, iç yüzünü anlayamıyoruz.

CAMPBELL: İşte mesele bu. Nihai gerçeği bulduğunu düşünen insan yanılıyor. Sanskritçe'de Çinli *Tao-te Ching*'te de yer alan ve çok sık

tekrarlanan bir dize var: "Bildiğini sanan bilmez. Bilmediğini bilen, bilir. Bu bağlamda, bilmek bilmemektir. Bilmemek ise bilmek."

MOYERS: Mitoloji alanındaki çalışmaların inancımı zayıflatmanın ötesinde, inancımı içinde olduğu kültürel hapishaneden kurtardı.

CAMPBELL: Benimkini de kurtardı ve bu mesajı alan herkese de aynı şeyi yapacağını biliyorum.

MOYERS: Diğerlerinden daha az ya da daha çok doğru olan mitler var mı?

CAMPBELL: Farklı anlamlarda doğrular. Her mitoloji, belirli bir kültür ve belirli bir zaman dilimiyle bağlantılı olarak yaşam bilgeliği ile ilgilidir. Bireyi toplumuyla ve toplumu da doğa diyarıyla bütünleştirir. Doğa diyarını benim doğamla bütünleştirir. Ahenk yaratan bir güçtür. Örneğin bizim mitolojimiz düalite fikrine dayanır: iyi ve kötü, cennet ve cehennem. Böylece dinlerimiz de bunların vurgulanmasında etiklik eğilimi gösterir. Günah ve kefaret. Doğru ve yanlış.

MOYERS: Zıtların gerilimi: sevgi-nefret, ölüm-yaşam.

CAMPBELL: Bir zamanlar Ramakrişna tek düşündüğünüz şey günahlarınız olduğu zaman, bir günahkar olursunuz demişti. Bunu okuduğum zaman, cumartesi günleri günah çıkarmaya gittiğim, hafta boyunca işlediğim küçük günahları düşündüğüm çocukluğum aklıma gelmişti. Artık insanın gidip "Kutsa beni, Babamız, çünkü ben çok iyiydim; bu hafta yaptığım iyi şeyler de bunlar" demesi gerektiğine inanıyorum. Kendiniz hakkındaki düşüncenizi negatiften ziyade pozitifle özdeşleştirin.

Görüyorsun, din gerçekten de bir tür ikinci rahim gibi. Bu son derece karmaşık şeyi, yani insanı olgunluğa, yani kendi kendini motive eden ve harekete geçiren biri olmaya eriştirmek için tasarlanmış. Ama günah fikri sizi hayatınız boyunca aşağılık bir duruma sokuyor.

MOYERS: Ama bu Hıristiyanlık'taki yaratılış ve cennetten kovulma düşüncesi değil.

CAMPBELL: Bir keresinde, harika bir Zen filozofu olan yaşlı Dr. D. T. Suzuki'nin verdiği bir semineri dinlemiştim. Elleri böğründe durup şöyle demişti: "İnsana karşı Tanrı. Tanrı'ya karşı insan. Doğaya karşı insan. İnsana karşı doğa. Tanrı'ya karşı doğa. Doğaya karşı Tanrı –ne tuhaf bir din!"

MOYERS: Sık sık şunu merak etmişimdir: Kuzey Amerika ovalarındaki avcı bir kabile üyesi Michelangelo'nun yaratılışına baktığında ne düşünür?

CAMPBELL: Bu, kesinlikle diğer geleneklerin tanrısı değildir. Diğer

mitolojilerde insan kendini dünya ile, iyi ve kötünün karışımıyla uyum içine sokar. Ama Yakın Doğu'nun dinsel sisteminde iyi ile özdeşleşip kötüye karşı mücadele edersiniz. Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'ın kutsal kitap temelli geleneklerinin tümü ise sözde doğa dinlerinin bozulmasından söz eder.

Doğa dininden toplumsal dine geçiş, bizim için yeniden doğa ile bağ kurmayı zorlaştırıyor. Ama aslında tüm bu kültürel sembollerin hepsi de, onlara o açıdan bakmayı tercih ettiğiniz takdirde psikolojik ve kozmolojik sistemler açısından yoruma son derece elverişli.

Her din öyle ya da böyle doğrudur. Metaforik açıdan anlaşıldığında doğrudur. Ama kendi metaforlarına saplanıp kaldığında ve bunları olgular olarak yorumladığında, başınız derttedir.

MOYERS: Metafor nedir?

CAMPBELL: Metafor, başka bir şeyi ima eden, akla getiren bir imgedir. Örneğin, birine "Senin tahtaların eksik" dediğim zaman, bu kişinin kelimenin gerçek anlamıyla tahtalarının eksik olduğunu öne sürmüyorum. "Tahta" bir metafor. Dinsel geleneklerde metaforun gönderme yaptığı, gerçek anlamda bir şey olmayan aşkın bir şeydir. Metaforun gönderme yaptığı şeyin kendi kendisi olduğunu zannederseniz bu, restorana gidip menüyü isteyip, menüde biftek yazılı olduğunu görüp menüyü yemeye benzer.

Örneğin, İsa cennete çıktı. Bunun anlamı birinin gökyüzüne çıkması gibi olacaktır. Harfi harfine söylenen budur. Ama mesajın gerçek anlamı bu olsa, onu bir kenara bırakmak zorunda kalırdık çünkü İsa'nın gerçek anlamda gidebileceği böyle bir yer olmayacaktır. İsa'nın cennete çıkamayacağını biliriz çünkü evrenin hiçbir yerinde fiziksel bir cennet yoktur. Işık hızında çıkmış olsa bile, İsa'nın hâlâ galakside olması gerekir. Astronomi ve fizik bunun kelimenin gerçek anlamıyla fiziksel olasılığını ortadan kaldırmıştır. Ama "İsa cennete çıktı"yı metaforik yan anlamı açısından okursanız, onun içe –dışarıdaki uzaya değil içerideki uzaya, tüm varlıkların geldiği yere, içerideki cennet krallığı ve her şeyin kaynağı olan bilince– yolculuk ettiğini anlarsınız. İmgeler dışsaldır ama yansımaları içseldir. Burada önemli nokta, bizim de onunla birlikte içe yönelerek yükselmemiz gerektiğidir. Bu, bir kaynağa, alfa ve omegaya dönüş, bedene düşkünlüğü arkada bırakıp bedenin dinamik kaynağına gidiş metaforudur.

MOYERS: Klasik Hıristiyan inancının büyük geleneksel doktrinlerinden birini –İsa'nın gömülmesi ve dirilişinin bizim de yaşayacağı-

mız sürecin önceden canlandırması olduğu düşüncesini– bertaraf etmiyor musunuz?

CAMPBELL: Bu, sembolün okunmasında yanılgıya düşmek olur. Bu, kelimelerin şiir olarak, nazım olarak değil, nesir olarak, metaforun yan anlam yerine düzanlam olarak okunmasıdır.

MOYERS: Şiir ise görülmeyen gerçekliğe ulaşır.

CAMPBELL: Gerçeklik konseptinin bile ötesinde olan, tüm düşüncelerin ötesinde aşkın olan gerçeklik. Mit sizi her zaman oraya götürür, siz olan bu gizemle bağlantı kuracağınız bir hat verir size.

Shakespeare, sanatın doğaya tutulan ayna olduğunu söylemiştir. Gerçekten de böyledir. Doğa sizin doğanız ve tüm bu harika ve şiirsel mitoloji imgeleri sizin içinizdeki bir şeylere gönderme yapıyor. Zihniniz, kendinize asla gönderme yapamayacağınız şekilde yalnızca dışarıdaki imgenin tuzağına takıldığı zaman, imgeyi yanlış okumuş olursunuz.

İç dünya, sizin dış dünya ile karşılaşan gereksinimleriniz, enerjileriniz, yapınız ve olasılıklarınızdır. Dış dünya ise vücut bulma diyarınızdır. Siz buradasınız. Her ikisini de sürdürmek zorundasınız. Novalis'in dediği gibi, "Ruhun makamı, dış ile iç dünyaların karşılaştığı yerdir."

MOYERS: Öyleyse İsa'nın cennete çıkma hikayesi, birinin daha önce ziyaret ettiği bir kıyıdan atılan bir şişe içindeki mesaj.

CAMPBELL: Doğru –İsa ziyaret etti. Hıristiyan diniyle ilgili normal düşünce şekline göre biz İsa ile özdeşleşemeyiz, onu taklit etmek zorundayız. İsa'nın dediği gibi "Ben ve Baba birdir" demek bizim için küfür sayılır. Ancak yaklaşık 40 yıl kadar önce Mısır'da ortaya çıkarılan Tomas incilinde İsa şöyle der: "Ağzımdan içen benim gibi olacak; ben de onun gibi olacağım." Bu, tam anlamıyla Budizm. Hepimiz Buda bilincinin ya da İsa bilincinin tezahürleriyiz, yalnızca bunu bilmeyiz. "Buda" kelimesi "uyanmış olan" anlamına gelir. Hepimiz bunu yapmalıyız –içimizdeki İsa ya da Buda bilincine uyanmalıyız. Bu normal Hıristiyanlık düşünce şekline göre küfür ama Hıristiyan Gnostisizminin ve Tomas incilinin özü budur.

MOYERS: Reenkarnasyon da bir metafor mu?

CAMPBELL: Kesinlikle. İnsanlar "Reenkarnasyona inanıyor musunuz?" diye sorduklarında tek söylediğim "Reenkarnasyon da cennet gibi bir metafor" oluyor.

Hıristiyanlıkta reenkarnasyona tekabül eden metafor araftır. İnsan, ruhu bu dünyanın varlıklarına, onu şad eden o görüntüye bakmaya hazır olmayacak ölçüde bir düşkünlükle ölürse, bir arınmadan geçmesi, kısıtlamalarından arınması gerekir. Bu kısıtlamalar günahlardır. Günah, yalnızca bilinci-

nizi kısıtlayan ve onu yersiz bir durumda bırakan şeydir. Doğu metaforunda, bu durumda öldüğünüz takdirde, bu düşkünlüklerden kurtulana kadar sürekli olarak arınmak ve arınmak üzere geri gelirsiniz. Reenkarnasyon geçiren monad Doğu mitinin temel kahramanıdır. Hayatlar boyu birbiri ardına çeşitli kişiliklere bürünür. Reenkarnasyon fikri sizin ve benim şimdi olduğumuz kişiler olarak reenkarne olacağımız anlamına gelmez. Monad kişilikten kurtulur. Sonra zaman diyarına bu düşkünlükten kendini arıtmak için hangi deneyimler gerekiyorsa, kadın ya da erkek, bir başka bedene girer.

MOYERS: Peki reenkarnasyon düşüncesi neyi öne sürüyor?

CAMPBELL: Düşündüğünüzden fazlası olduğunu öne sürüyor. Varlığınızın boyutları var; kendinizle ilgili konseptinize dâhil olmayan bir farkına varma ve bilinç olasılığınız var. Hayatınız sizin burada algıladığınızdan çok daha derin ve kapsamlı. Yaşadıklarınız, gerçekte içinizde olanın, size hayat, genişlik ve derinlik verenin yalnızca ufak bir ipucu. Ama bu derinliğe göre yaşayabilirsiniz. Bunu yaşayabilirseniz birden tüm dinlerin bundan söz ettiğini anlarsınız.

MOYERS: Bu, tüm zamanlar boyunca mitolojik hikayeler arasında temel bir motif mi?

CAMPBELL: Hayır, hayatın esaretinden kurtulmak için çektiğiniz bir çile olarak hayat düşüncesi daha yüksek dinlere aittir. Yerli mitolojisinde böyle bir şey gördüğümü zannetmiyorum.

MOYERS: Bunun kaynağı nedir?

CAMPBELL: Bilmiyorum. Muhtemelen hayatlarını varlıklarının manevi yönü ya da boyutu için yetersiz görmüş, manevi güç ve derinliğe sahip insanlardan çıkmıştır.

MOYERS: Elitlerin, bilinmeyene olan yolculuğa çıkan şamanların, sanatçıların ve diğerlerinin geri geldiklerinde bu mitleri yarattıklarını söylüyorsun. Peki ya sıradan insanlar? Onlar da mesela Paul Bunyan'ın hikayesi gibi hikayeler üretmiyorlar mı?

CAMPBELL: Evet, ama o bir mit değil. Mit seviyesinde değil. Kahinlerin ve Hindistan'da "rişi" adı verilenlerin kutsal yazıtları *duyduğu* söylenir. Herkes kulaklarını açabilir ama bu yazıtları duyma kapasitesi herkeste yoktur.

MOYERS: "Duymak için kulakları olan, bırakın duysun."

CAMPBELL: Fiziksel olarak duymak yerine metaforik olarak duymaya başlayabilmeniz için bir eğitim verilmesi gerekir. Freud ve Jung mitin temelinin bilinçte olduğunu hissetmişlerdi.

Yaratıcı bir eser yazan herkes kendinizi açtığınızı, açığa vurduğunuzu ve kitabın sizinle konuştuğunu ve kendi kendini oluşturduğunu bilir. Bir de-

receye kadar Müz –ya da kutsal kitap dilinde "Tanrı"– adı verilenden size verilenin taşıyıcısı olursunuz. Burada fantezi yok, bu bir gerçek. İlham bilinçaltından geldiği için ve her bir küçük toplumun halkının bilinçaltı pek çok yönden benzer olduğu için, şamanın ya da geleceği görenin ortaya çıkardığı, herkesin içinde ortaya çıkarılmayı bekleyen bir şey. Bu yüzden insan geleceği görenin hikayesini duyduğu zaman, "Aha! İşte bu benim hikayem. Ben de hep bunu söylemek istemiştim ama söyleyememiştim" diye tepki veriyor. Geleceği gören ile topluluk arasında bir diyalog, bir etkileşim olmalı. Topluluktaki insanların duymak istemediği şeyleri gören ise etkisizdir. Zaman zaman onu yok edeceklerdir.

MOYERS: O halde halk hikayelerinden söz ettiğimiz zaman mitlerden değil sıradan halkın kendilerini eğlendirmek ya da büyük manevi seyyahlarınkinden daha aşağıda bir varlık seviyesini ifade etmek için anlattıkları hikayelerden söz ediyoruz.

CAMPBELL: Evet, halk hikayesi eğlence içindir. Mit manevi eğitim içindir. Hindistan'da bu iki tür mit için, halk düşüncesi ve temel düşünce için güzel bir deyiş vardır. Halk yönüne *desi* adı verilir. Anlamı "yöresel"dir ve toplumunuzla ilgili olan anlamına gelir. Bu, gençler içindir. Gençler bu vasıtayla topluma giriş yapar ve dışarı çıkıp canavarları öldürmeyi öğrenir. "Evet, işte asker elbisesi burada, senin için bir işimiz var." Ama bir de temel düşünce vardır. Bunun Sanskritçe'deki ismi *marga*dır ve bu "yol" anlamına gelir. Bu kendinize giden yoldur. Mit, hayal gücünden gelir ve ona geri döner. Toplum size mitlerin ne olduğunu öğretir ve sonra sizi salar ki düşünme yoluyla içinize giden yolu takip edebilesiniz.

Medeniyetler mitler üzerine kurulmuştur. Ortaçağ medeniyeti Cennetten Kovulma, İsa'nın çarmıha gerilerek kefaret ödemesi ve kefaretin lütfunun insana sakramentler* aracılığıyla taşınması miti üzerine inşa edilmişti.

Sakramentin merkezi katedraldi; şato da katedrali koruyan merkezdi. Burada iki tür yönetim söz konusu –ruhun yönetimi ve fiziksel hayatın yönetimi, her ikisi de bir kaynakla, yani çarmıha gerilmenin lütfuyla uyum içinde.

MOYERS: Ama bu iki alan arasında sıradan insanlar küçük leprikon ve cadı hikayeleri anlattılar.

CAMPBELL: Ortaçağlarda mitolojik ve folklorik yaratıcılık olarak

---

* Ç.N. Hıristiyanlık'ta kutsal ayin. Katolik ve Ortodoks Hıristiyanlarda 7 sakrament vardır, Protestanlarda 2, Quakerler ise sakramente inanmaz. 1. Vaftiz: Arınma. 2. Evharistya (komünyon): Ekmek ve şarap ayini. 3. Konfirmasyon: Topluluk önünde imanı açıklama. 4. Günah çıkarma: İtiraf ve takdis. 5. Son yağ sürme: Ölüm halindekileri kutsama. 6. Ordinasyon: Ruhani görevler. 7. Evlilik. (Kaynak: Wikipedia)

adlandırılabilecek üç merkez vardır. Biri katedral ve manastırlar ve keşişlerin inziva yerleri ilgili olan her şey. İkincisi şato. Üçüncüsü ise halkın yaşadığı kulübe. Katedral, şato ve kulübe –yüksek medeniyet bölgelerinin herhangi birine gittiğiniz zaman da aynısını göreceksiniz– tapınak, saray ve kent. Bunlar farklı üretim merkezleri ancak tek medeniyet söz konusu olduğu sürece aynı sembolik diyar içerisinde işlev gösteriyorlar.

MOYERS: Aynı sembolik diyar mı?

CAMPBELL: Sembolik diyar, belirli bir topluluk içindeki insanların, belirli bir zaman ve yer içerisindeki deneyimlerini temel alır. Mitler kültürle, zamanla ve yerle o kadar bağlantılıdır ki semboller, yani metaforlar, sanat yoluyla sürekli olarak yeniden yaratılmadığı takdirde canlılıklarını yitirirler.

MOYERS: Günümüzde kim metaforlarla konuşuyor?

CAMPBELL: Tüm şairler. Şiir metaforik bir dildir.

MOYERS: Metafor, olasılığı akla getiriyor.

CAMPBELL: Evet ama görülebilir tarafın ardında saklanan gerçekliği de akla getiriyor. Metafor, Tanrı'nın maskesidir ve onun vasıtasıyla sonsuzluk yaşanacaktır.

MOYERS: Şairlerden ve sanatçılardan söz ediyorsun. Peki ya ruhban sınıfı?

CAMPBELL: Bence ruhban sınıfımız üzerine düşen görevi gerçekten yerine getirmiyor. Metaforların yan anlamlarından söz etmek yerine iyi ve kötü etiğine saplanıp kalmış durumdalar.

MOYERS: Neden rahipler Amerikan toplumunun şamanları haline gelmedi?

CAMPBELL: Rahiple şaman arasındaki fark, rahibin bir memur, şamanınsa bir deneyim yaşamış kişi olması. Bizim geleneğimizde deneyim arayan keşiştir, oysa rahip topluma hizmet etmek üzere çalışan kişidir.

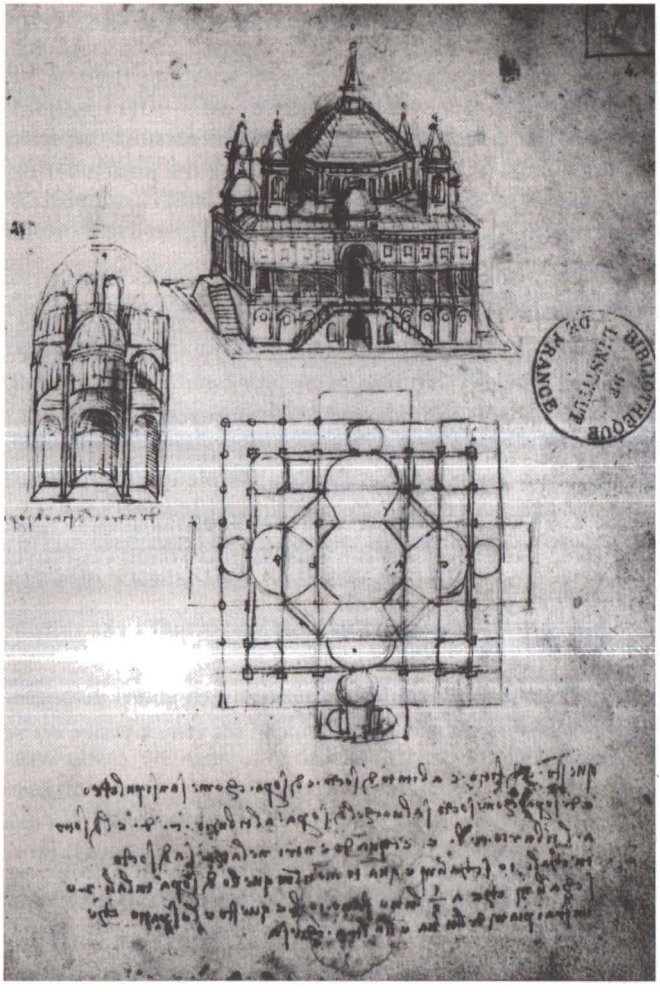
Bir arkadaşım Katolik düşünce mezheplerinin uluslararası toplantısına katılmıştı. Toplantı Bangkok'ta yapılıyordu. Arkadaşım Katolik keşişlerin Budist keşişleri anlamakta zorluk çekmediğini, ama iki dinin ruhban sınıfının birbirini anlamadığını anlattı.

Mistik bir deneyim yaşamış olan kimse bunun tüm sembolik ifadelerinin eksik olduğunu bilir. Semboller deneyimi vermez, onun sezilmesini sağlar. Deneyimi yaşamadıysanız ne olduğunu nasıl bilebilirsiniz? Tropikal iklimde yaşayan, hiç kar görmemiş birine kayak yapmanın zevkini anlatmayı bir deneyin. Mesajın alınması için bir deneyim, bir ipucu gerekir –yoksa söyleneni duyamazsınız.

MOYERS: Deneyimi olanın, onu imgelerle olabildiğince koruması ge-

Katedral çizimi, Leonardo da Vinci (1452-1519)

Sakramentin merkezi katedraldi; şato da katedrali koruyan merkezdi. Burada iki tür yönetim söz konusu –ruhun yönetimi ve fiziksel hayatın yönetimi, her ikisi de bir kaynakla, yani çarmıha gerilmenin lütfuyla uyum içinde.

rekli. Bana kalırsa, toplumumuzda imgelerle düşünme sanatını kaybettik.

CAMPBELL: Kesinlikle. Düşünce yapımız büyük ölçüde dolambaçlı, şifahi ve doğrusal. Bir imgede bir sözcükte olduğundan daha fazla gerçek vardır.

MOYERS: Sizce bu kadar çok genci uyuşturucuya bulaştıran dinsel esrime ve haz deneyiminin eksikliği, toplumumuzdaki aşkınlık reddi mi?

CAMPBELL: Kesinlikle. Buna giden yol.

MOYERS: Neye giden yol?

CAMPBELL: Deneyime.

MOYERS: Din bunu sizin için yapamıyor mu, ya da sanat?

CAMPBELL: Yapabilir ama şu anda yapmıyor. Dinler, mistik deneyim yerine sosyal problemlerle ve etikle ilgileniyor.

MOYERS: O halde dinin büyük davetinin deneyim olduğunu düşünüyorsunuz.

CAMPBELL: Katolik ritüelindeki muhteşem şeylerden biri komünyona gitmektir. Orada size bu Kurtarıcı'nın vücudu ve kanıdır, denir ve bu öğretilir. Onu kendi bünyenize alır ve içinize yönelirsiniz. İsa orada içinizdedir. Bu, içinizdeki ruhu yaşamaya yönelik bir düşünme eylemine ilham verir. Komünyondan gelen insanları görürsünüz, içe yönelmişlerdir, gerçekten de bunu hissederler.

Hindistan'da bir taşın etrafına kırmızı bir halka koyduklarını gördüm; taşı gizemin vücut bulmuş hali olarak düşünüyorlardı. Genelde nesnelere pratik bir yaklaşımla bakarsınız ama herhangi bir şeye gizem açısından da bakılabilir. Örneğin, bu bir saat ama aynı zamanda var olan bir nesne. Onu yere koyabilir, etrafına bir halka çizebilir ve ona bu açıdan bakabilirsiniz. Bu kutsama denen şeyin anlamıdır.

MOYERS: Ne demek istiyorsunuz? Taktığınız saati ne yapabilirsiniz? Ne gibi bir gizemi açıklıyor?

CAMPBELL: Saat bir nesne öyle değil mi?

MOYERS: Evet.

CAMPBELL: Bir nesnenin ne olduğunu biliyor musunuz? Onu ayakta tutan nedir? Nesne zaman ve uzam içinde bir şeydir. Herhangi bir şeyin varlığının ne kadar gizemli olduğunu bir düşünün. Saat, düşünmenin merkezi, her yerde olan varlığın anlaşılabilir gizeminin merkezi haline gelir. Artık bu saat evrenin merkezidir. Dönmekte olan dünyada sabit bir noktadır.

MOYERS: Düşünme sizi nereye götürür?

CAMPBELL: Ah, bu ne kadar yetenekli olduğunuza bağlı.

MOYERS: "Aşkın" olandan söz ediyorsun. Aşkın nedir?

CAMPBELL: "Aşkın" iki farklı şekilde tercüme edilebilen teknik ve felsefi bir terimdir. Hıristiyan teolojisinde, doğa diyarının ötesinde ya da dışında olarak Tanrı'ya göndermede bulunur. Bu aşkın olandan söz etmenin materyalist bir şeklidir çünkü Tanrı orada bir yerde var olan manevi bir olgu olarak düşünülür. Antropomorfik tanrıdan gazımsı omurgalı diye söz eden Hegel olmuştur –bu çoğu Hıristiyan'ın Tanrı hakkında sahip olduğu fikirdir. Ya da pek de hoş bir mizaca sahip olmayan sakallı, yaşlı bir adam olarak düşünülür. Ancak "aşkın" tüm kavramların

ötesinde olan anlamına gelir. Kant bize tüm deneyimlerimizin zaman ve uzam ile sınırlandığını söyler. Deneyimlerimiz bir mekanda ve bir zaman diliminde gerçekleşir.

Zaman ve uzam, deneyimlerimizi sınırlayan anlayışımızı oluşturur. Duyularımız zaman ve uzam diyarı içerisinde yer alır ve zihinlerimiz düşünce kategorileri çerçevesiyle çevrelenmiştir. Ancak bizim irtibat kurmaya çalıştığımız en yüksek ve nihai şey (ki o bir şey değildir) o kadar çevrelenmiş değildir. Onu düşünmek istediğimiz şekilde biz çevreleriz.

Aşkın, tüm bu düşünme kategorilerinin ötesinde aşkındır. Varlık ve yokluk –bunlar kategorilerdir. "Tanrı" kelimesi, haklı olarak tüm düşüncelerin ötesinde olana gönderme yapar ancak "Tanrı" kendisi hakkında düşünülen bir kelimedir.

Tanrı'yı pek çok şekilde kişileştirebilirsiniz. Bir tanrı mı var? Çok tanrı mı var? Bunlar yalnızca düşünce kategorileridir. Söz ettiğiniz ve hakkında düşünmeye çalıştığınız şey tüm bunların ötesinde *aşkın*dır.

Yehova'nın bir sorunu, eski Hıristiyan Gnostik metinlerinde söyledikleri gibi, metafor olduğunu unutmasıydı. Bir olgu olduğunu düşündü. "Ben Tanrı'yım" dediğinde bir sesin "Yanılıyorsun, Samael" dediği duyuldu. "Samael" "kör tanrı" anlamına gelir: kendisinin yerel ve tarihsel bir tezahürü olduğu sonsuz Işık'a kör. Bu, Yehova'nın küfrü olarak bilinir –kendisinin Tanrı olduğunu sanmıştır.

MOYERS: Tanrı'nın bilinemeyeceğini söylüyorsun.

CAMPBELL: Ben, nihai olan her neyse, varlık ya da yokluk kategorilerinin ötesindedir diyorum. Var mı yok mu? Buda'ya atfedilen şu söz gibi: "Hem var hem yok; ne var ne yok." Varlığın nihai gizemi olarak Tanrı düşüncenin ötesindedir.

Tanrı İndra hakkında Upanişad'larda muhteşem bir hikaye vardır. Hikaye, dev bir canavarın dünyadaki tüm sulara el koyduğu bir zamanda geçer. Büyük bir kuraklık baş göstermiştir ve dünya çok kötü bir durumdadır. İndra'nın bir kutu dolusu yıldırımı olduğunu ve tek yapması gerekenin canavarı yok etmek için üzerine bir yıldırım göndermek olduğunu fark etmesi zaman alır. Bunu yaptığı zaman sular akar ve dünya tazelenir. İndra "Ne kadar harikayım" der.

"Ne kadar harikayım" diye düşünerek İndra dünyanın merkezindeki dağ olan kozmik dağın tepesine çıkar ve kendisi kadar değerli bir saray yapmaya karar verir. Tanrıların baş marangozu bunun üzerinde çalışmaya başlar ve kısa süre içinde oldukça iyi durumda bir sarayı olur. Ama İndra saraya bakmaya her geldiğinde sarayın ne kadar muhteşem ve ne kadar

heybetli olması gerektiği konusunda daha büyük fikirleri olur. Sonunda marangoz "Tanrım, ikimiz de ölümsüzüz ve onun arzularının sınırı yok. Sonsuza kadar burada kalacağım" der. Yaratıcı tanrı olan Brahma'ya gitmeye ve şikayette bulunmaya karar verir.

Brahma tanrısal enerji ve tanrısal erdemin simgesi olan nilüfer çiçeğinin üzerinde oturmaktadır. Nilüfer, uyuyan tanrı olan ve rüyasında evreni gören Vişnu'nun göbeğinden çıkar. Marangoz evrenin büyük nilüfer gölünün kenarına gelir ve hikayesini Brahma'ya anlatır. Brahma "Sen evine git. Ben bu meseleyi halledeceğim" der. Brahma nilüferinden iner ve uyuyan Vişnu'ya seslenmek üzere diz çöker. Vişnu bir hareket yapar ve şöyle bir şey söyler: "Dinle, çabuk, bir şeyler olacak."

Ertesi sabah inşa edilmekte olan sarayın kapısında, etrafındaki pek çok çocuğun hayranlıkla güzelliğine baktığı hoş bir mavi-siyah çocuk belirir. Yeni sarayın kapısındaki kapıcı koşarak İndra'ya gider ve İndra "Çocuğu içeri alın" der. Çocuğu içeri alırlar ve tahtında oturan Kral Tanrı İndra "Genç adam, hoş geldin. Seni benim sarayıma getiren nedir?" der.

Ufukta görülen yıldırıma benzeyen bir sesi olan çocuk şöyle der: "Sizden önceki hiçbir İndra'nın yapmadığı kadar büyük bir saray yaptırıyormuşsunuz."

"Benden önceki İndra'lar mı? Sen neden söz ediyorsun, genç adam?" der İndra.

Çocuk devam eder: "Sizden önceki İndra'lar. Hepsinin gelip gittiklerini gördüm. Bir düşünün, Vişnu kozmik okyanusun içinde uyuyor ve evren nilüferi onun göbeğinden yetişiyor. Nilüferin üstünde yaratıcı Brahma oturuyor. Brahma gözlerini açıyor ve bir İndra tarafından yönetilen bir dünya var oluyor. Bir Brahma'nın ömrü 432 bin yıldır. O öldüğü zaman nilüfer yok olur ve başka bir nilüfer ve başka bir Brahma yetişir. Bir de her birinin içinde bir nilüfer ve nilüferin üzerinde gözlerini açıp kapayan bir Brahma olan sonsuz uzayın içindeki galaksilerin ötesindeki galaksileri düşünün. İndra'lar mı? Maiyetinizde dünyadaki okyanuslardaki su damlalarını ya da kumsallardaki kum tanelerini saymaya gönüllü olabilecek bilge kişiler olabilir ama bırakın İndra'ları kimse bu kadar Brahmin'i sayamaz."

Çocuk konuşurken yerden bir karınca ordusu geçer. Onları gören çocuk güler. İndra'nın tüyleri diken diken olur çocuğa "Neden gülüyorsun?" diye sorar.

Çocuk cevap verir: "Eğer incinmeye razı değilseniz sormayın."

İndra "Rica ediyorum. Öğret" der. (Bu arada bu doğuya özgü güzel

bir düşüncedir: Sizden istenene kadar öğretmiyorsunuz. Misyonunuzu insanların gırtlağına dayamıyorsunuz.)

Böylece çocuk, karıncaları işaret eder ve şöyle der: "Önceki İndra'ların hepsi. Ömürleri boyunca en aşağı durumlardan en yüce aydınlanmaya doğru yükselirler. Sonra bir canavara bir yıldırım gönderir ve 'Ne harikayım' diye düşünürler. Sonra gene aşağı düşerler."

Çocuk konuşurken, muz kabuğundan güneş şemsiyesiyle tuhaf bir yogi saraya girer. Üzerindeki tek bir peştamal haricinde çıplaktır ve göğsünde ortasındaki kılların yarısı dökülmüş olan kıldan bir yuvarlak vardır.

Çocuk onu selamlar ve tam da İndra'nın sormak üzere olduğunu sorar. "Yaşlı adam, adın nedir? Nereden geliyorsun? Ailen nerede? Evin nerede? Göğsündeki bu garip kıl topluluğunun anlamı nedir?"

Yaşlı adam cevap verir: "Benim adım Kıllı. Evim yok. Hayat bunun için çok kısa. Yalnızca bu güneş şemsiyem var. Ailem yok. Yalnızca Vişnu'nun ayaklarının dibinde meditasyon yaparım ve zamanın nasıl geçici olduğunu, sonsuzluğu düşünürüm. Her bir İndra öldüğünde bir dünya yok olur –böyle şeyler işte bu kadar gelip geçicidir. Her bir İndra öldüğünde göğsümdeki bu yuvarlaktan bir kıl düşer. Kılların yarısı gitti. Yakında hepsi yok olacak. Hayat kısa. Neden bir ev yapayım ki?"

Sonra ikisi de kaybolur. Çocuk Koruyucu Tanrı Vişnu'dur, yaşlı yogi ise, yalnızca tarihteki tanrılardan biri olan ama tüm şovun kendinden ibaret olduğunu düşünen İndra'yı eğitmek için gelen, dünyanın yaratıcısı ve yok edicisi olan Şiva.

İndra tahtında öylece oturmaktadır ve hayal âleminden artık çıkmış, öylece kalakalmıştır. Marangozu çağırır ve der ki "Sarayın inşasından vazgeçtim. Gidebilirsin." Böylece marangoz emeline ulaşır. İşten kovulmuştur, artık sürekli bir inşaat yoktur.

İndra dışarı çıkmaya, yogi olmaya ve yalnızca Vişnu'nun nilüferinin dibinde meditasyon yapmaya karar verir. Ama İndra'nın İndrani adında güzel bir kraliçesi vardır. İndrani İndra'nın planını duyunca tanrıların rahibine gider ve "Kafasında şimdi de gidip yogi olma fikri var" der.

"Hmm," der rahip, "gel benimle canım, oturalım, ben bu meseleyi halledeceğim."

Böylece kralın tahtının önünde otururlar ve rahip "sizin için yıllar önce politika sanatı hakkında bir kitap yazmıştım" der. Siz tanrıların kralı konumundasınız. Siz Brahma'nın esrarının zaman diyarındaki bir tezahürüsünüz. Bu çok büyük bir imtiyazdır. Bunun değerini bilin, onurlandırın ve neyseniz o şekilde hayatınızı sürdürün. Ayrıca şimdi bir de, sizin-

le karınızın ikinin bir olmasının o müthiş muammasında, Brahma'nın tüm ışıltısıyla var olduğunu bilmeniz için aşk sanatı üzerine bir kitap yazacağım."

Böyle bir kılavuzluk sonucunda İndra gidip yogi olma fikrinden vazgeçer ve hayatta bir sembol –Brahma'nın sembolü de diyebilirsiniz– olarak sonsuzu temsil edebileceğini keşfeder.

Yani hepimiz öyle ya da böyle kendi hayatlarımızın İndra'sıyız. Bir seçim yapabilirsiniz. Her şeyi bırakıp ormana meditasyon yapmaya gidebilir ya da dünyada, hem politika ve görkemli başarılardan oluşan iş hayatınızda hem de karınız ve ailenizle olan aşk hayatınızda kalmayı tercih edebilirsiniz. Bence bu çok hoş bir mit.

MOYERS: Modern bilimin keşfetmekte olduğu pek çok şeyi de söylüyor, zamanın sonsuzluğu gibi–

CAMPBELL: –ve bir sürü galaksi olduğunu ve Tanrı'mızın –Tanrı'yı, oğlunu ve gizemi kişileştirmemizin– bu kısıtlı zaman dilimi için geçerli olduğunu.

MOYERS: Ama kültür yine de her zaman nihai muammalar hakkındaki düşüncelerimizi etkilemiştir.

CAMPBELL: Kültür de bize kendi kavramlarının ötesine gitmeyi öğretebilir. Bu erginleme töreni olarak bilinen şeydir. Gerçek erginleme töreni, guru size "Noel Baba diye bir şey yoktur" dediği zaman olur. Noel Baba anne-baba ile çocuklar arasındaki ilişkinin metaforudur. İlişki vardır; bu nedenle deneyim yaşanabilir ama Noel Baba yoktur. Noel Baba yalnızca çocukların bir ilişkinin değerini bilmesi için onlara bir ipucu verme biçimidir.

Hayat, özünde ve karakterinde, korkunç bir esrardır –tüm bu öldürerek ve yiyerek yaşama olayı. Ancak tüm acılarıyla hayata hayır demek, bunun olmaması gereken bir şey olduğunu söylemek çocukça bir tavır.

MOYERS: Zorba "Bela mı? Hayat bir beladır" der.

CAMPBELL: Yalnızca ölüm belasızdır. İnsanlar bana "Dünya hakkında iyimser misiniz?" diye soruyor. Ben de "Evet, dünya olduğu gibi güzel. Dünyayı siz düzeltemezsiniz. Kimse dünyayı daha iyi bir yer yapmayı başaramaz. Asla daha iyi bir yer olmayacak. Dünya böyle, o yüzden ya kabul edin ya da terk edin. Onu ne düzeltebilirsiniz ne iyileştirebilirsiniz" diyorum.

MOYERS: Bu kötülük karşısında biraz pasif bir tavra götürmüyor mu?

CAMPBELL: Siz de kötülüğe dâhil oluyorsunuz, olmuyorsanız yaşamıyorsunuz demektir. Yaptığınız her şey bir başkası için kötü. Bu, tüm yaratılışın ironilerinden biri.

MOYERS: Peki ya mitolojideki bu iyi ve kötü fikri, karanlık güçler ile aydınlık güçler arasındaki bir savaş olarak hayat fikri?

CAMPBELL: Bu, Yahudilik ve Hıristiyanlığa da geçen bir Zerdüşt düşüncesi. Diğer geleneklerde iyi ve kötü bulunduğunuz konuma göre değişir. Biri için iyi olan diğeri için kötüdür. Siz, bunun ne kadar dehşetli olduğunu fark etseniz bile dünyadan çekilmeden ama bu dehşetin yalnızca harika bir şeyin ön planı olduğunu görerek kendinize düşen rolü oynarsınız: bir *mysterium tremendeum et fascinans*.

"Tüm hayat keder doludur" ilk Budist deyiştir ve gerçekten de öyledir. Eğer geçicilik olmasa hayat olmazdı ki geçicilik kederdir –kayıp, kayıp, kayıp. Hayata evet demeniz ve onu bu şekilde fevkalade bulmanız gerek; çünkü kesinlikle Tanrı'nın niyeti böyleymiş.

MOYERS: Gerçekten buna inanıyor musun?

CAMPBELL: Hayat böyle olduğu şekliyle güzel. Ben bunu bu şekilde niyet eden biri olduğuna inanmıyorum ama dünya böyle. James Joyce'un unutulmaz bir dizesi vardır: "Tarih uyanmaya çalıştığım bir kabus." Bundan uyanmanın yolu, korkmamak ve tüm bunları olduğu gibi, yaratılışın dehşetli gücünün bir tezahürü olarak kabul etmek. Bir şeylerin bitişi her zaman acı vericidir. Ama acı, dünyanın varlığının bir parçasıdır.

MOYERS: Ama bunu nihai bir sonuç olarak kabul ettiğiniz takdirde, hiç kanun koymaya çalışmaz ya da hiç savaş vermezsiniz...

CAMPBELL: Ben bunu söylemedim.

MOYERS: Her şeyi olduğu gibi kabul etmekten çıkarılacak mantıklı sonuç bu değil mi?

CAMPBELL: Bu çıkarılması *gereken* sonuç değil. "Bu hayata katılacağım, orduya katılacağım, savaşa gideceğim" vs. de diyebilirsiniz.

MOYERS: "Elimden geleni yapacağım."

CAMPBELL: "Oyuna katılacağım. Bu çok ama çok harika bir opera – acı vermesi dışında.

Kabul etmek zordur. Her zaman bazı koşullarla kabul ederiz. Noel Babanın söz verdiği şekliyle olması koşuluyla dünyayı kabul ediyorum. Ama onu olduğu gibi kabul etmek –bu zor olan şey ve ritüeller de bununla ilgili. Ritüel, hayati eylem olan en korkunç eyleme –yani başka bir canlıyı öldürüp yemeye– bir grup katılımı. Bunu hep birlikte yapıyoruz, hayat böyle bir şey. Kahraman, cesurca ve edebiyle, kendi kini, hayal kırıklığı ya da intikamı yoluyla değil doğanın yoluyla bu hayata katılmaya gelen kişidir.

Kahramanın eylem alanı, aşkın değildir, burası, zaman diyarı, iyi ile kötünün diyarıdır –zıtlıkların diyarıdır. Ne zaman aşkın olandan dışarı çıkı-

lırsa bir zıtlar diyarına girilir. Yalnızca iyi ile kötünün bilgisini veren değil, kadın ile erkeğin, doğru ile yanlışın, bununla şunun, karanlıkla aydınlığın bilgisini de veren ağacın meyvesi yenmiştir. Zaman diyarındaki her şey ikilidir: geçmiş ve gelecek, canlı ve ölü, varlık ve yokluk. Ama hayal gücündeki en temel ve en uç çift, kadın ile erkektir; agresif erkek ve anlayışlı kadın, savaşçı erkek ve hayalperest kadın. Bir aşk âlemi vardır, bir de savaş âlemi, Freud'un Eros'u ve Thanatos'u.

Heraklitos, Tanrı için her şey iyi, doğru ve adildir, demiş ama insana göre bazı şeyler doğrudur, bazıları ise değildir. İnsansanız zaman ve kararlar diyarındasınız demektir. Hayattaki problemlerden biri de her iki açının da farkında olarak yaşamak, "Merkezi biliyorum ve iyiyle kötünün yalnızca geçici sapmalar olduğunu, Tanrı'nın gözünde bunların arasında fark olmadığını biliyorum" diyebilmek.

MOYERS: Bu Upanişad'lardaki düşünce: "Ne dişi ne de erkektir, cinsiyetsiz de değildir. Hangi bedeni takınırsa, o beden ona hizmet verir."

CAMPBELL: Bu doğru. İsa der ki "Yargılama ki yargılanmayasın." Yani iyi ve kötü kavramları açısından düşünmeden önce kendini tekrar Cennet'teki konumunda düşün. Böyle şeylerin kilise kürsüsünden anlatıldığını pek duyamazsınız. Ama hayatın en büyük sınavlarından biri, sizin zihninizde en menfur olarak değerlendirdiğiniz o kişiye, o eyleme ya da o duruma "evet" diyebilmektir.

MOYERS: En menfur mu?

CAMPBELL: Böyle tanımlanan bir şeyin iki yönü vardır. Biri, eylem diyarındaki muhakemeniz, ötekiyse metafiziksel bir gözlemci olarak muhakemenizdir. Hiç zehirli yılan olmaması gerektiğini söyleyemezsiniz –hayat böyledir. Ama eylem diyarında birini ısırmak üzere olan zehirli bir yılan görürseniz onu öldürürsünüz. Bu, yılana hayır demek değildir, duruma hayır demektir. Rig Veda'da şöyle söyleyen harika bir dize var: "Ağaçta" –bu hayat ağacıdır, kendi hayatınızın ağacıdır– "iki kuş var, iyi dostlar. Biri ağacın meyvesini yiyor ve yemeyen diğeri onu izliyor." Şimdi, ağacın meyvesini yiyen kuş, bir meyveyi öldürüyor. Hayat hayatın besinidir, her şey buna dayanır. Hindistan'dan küçük bir mit, ettiği dans evren olan yüce tanrı Şiva'nın hikayesini anlatıyor. Şiva'nın yanında eş olarak dağ kralının kızı Tanrıça Parvati vardı. Bir canavar Şiva'ya gelip dedi ki "Karının metresim olmasını istiyorum." Şiva öfkelendi, sadece üçüncü gözünü açtı ve dünyaya yıldırımlar düştü, ateş ile duman çıktı ve duman yok olduğu zaman dört yana uçuşan yeleleri aslan yelesine benzeyen sıska bir başka canavar daha vardı. İlk canavar sıska canavarın kendisini ye-

mek üzere olduğunu gördü. Şimdi, böyle bir durumda siz olsanız ne yapardınız? Geleneksel olarak verilen tavsiyeyi dinlerseniz, size kendinizi tanrının önüne atıp merhamet dilemenizi söyler. Bu yüzden canavar "Şiva, kendimi senin merhametine bırakıyorum," dedi. Bu tanrısal oyunun da kuralları vardır. Biri sizden merhamet dilediği zaman, merhametli olursunuz.

Böylece Şiva "Merhamet ediyorum. Küçük canavar, onu yeme" dedi.

"Peki" dedi sıska canavar, "Ben ne yapacağım? Karnım aç. Beni bunu yiyeyim diye bu kadar aç bir hale getirdin."

"Hmm," dedi Şiva, "kendi kendini ye."

Böylece sıska canavar ayaklarından başlayarak yukarı doğru kendini yemeye başladı –bu hayat besini olan hayatın bir imgesidir. Sonunda sıska canavarın yüzünden başka bir şeyi kalmamıştı. Şiva bu yüze baktı ve dedi ki: "Hayatı bundan daha iyi anlatan bir şey görmemiştim. Sana Kirtimukha adını veriyorum –ihtişamın yüzü." Bu maskeyi, bu ihtişamın yüzünü hem Şiva tapınaklarının hem de Buda tapınaklarının girişinde görürsünüz. Şiva yüze dedi ki "Sana selam vermeyen kişi benim karşıma gelmeye değer biri değildir." Hayatın bu mucizesine, sizin kurallarınızı takip etmesi koşuluyla değil olduğu şekliyle evet demeniz gerekli. Aksi takdirde metafizik boyuta asla geçemezsiniz.

Bir zamanlar Hindistan'dayken, yüz yüze tanımam gerektiğini düşündüğüm büyük bir guru ya da öğretmen vardı. Bu yüzden çok takdir gören Sri Krihna Menon adında bir öğretmeni görmeye gittim, bana ilk söylediği şey "Bir sorun mu var?" oldu.

Bu gelenekte öğretmen her zaman soruları cevaplar. Duymaya hazır olmadığınız bir şeyi size asla söylemez. Ben de dedim ki: "Evet, bir sorum var. Hindu düşüncesine göre evrendeki her şey bizzat tanrının bir tezahürü olduğuna göre, dünyadaki herhangi bir şeye hayır dememiz nasıl mümkün olur? Gaddarlığa, aptallığa, kabalığa, düşüncesizliğe nasıl hayır demeliyiz?"

Ve cevap verdi, "Senin ve benim için –bunun yolu evet demek."

Sonra da her şeyi kabul etme teması üzerine fevkalade bir diyalog gerçekleştirdik. Bu, bende oluşmuş olan kim oluyoruz da yargılıyoruz duygusunu teyit etmiş oldu. Bence bu aynı zamanda İsa'nın da en önemli öğretilerinden biri.

MOYERS: Klasik Hıristiyan doktrininde maddi dünya hor görülür ve hayatın kefareti öbür dünyada, cennette, ödüllerimizi alacağımız yerde ödenir. Ama sen diyorsun ki eğer esef duyduğunuz bir şeyi kabul ederseniz, şu anda bizim sonsuzluğumuz olan dünyanın ta kendisini kabul etmiş olursunuz.

CAMPBELL: Benim söylediğim şey de bu. Sonsuzluk sonraki bir zamanda değil. Sonsuzluk uzun bir zaman bile değil. Sonsuzluğun zamanla bir ilgisi yok. Sonsuzluk, tüm geçici düşüncelerin kesildiği bir şimdi ve burada boyutu. Eğer onu burada bulamazsanız hiçbir yerde bulamazsınız. Cennetle ilgili problem ise şu, orada o kadar güzel vakit geçireceksiniz ki sonsuzluğu bile düşünmeyeceksiniz. Tanrı'nın o şad edici bakışı altında sonsuz mutluluğa ulaşacaksınız. Ama sonsuzluğun deneyimi burada ve şuanda, her şeyde; ister iyi ister kötü olduğu düşünülsün, hayatın işlevidir.

MOYERS: İşte bu.

CAMPBELL: İşte bu

Bizon, Lascaux'lu Grotto.

Ne beden ne vücut olarak artık, bedenlerimizin ve zihin yapımızın şeklini yine de yaşamlarına ve yaşam biçimlerine borçlu olduğumuz Paleolitik milenyumların o av yarışlarının olduğu dünyada yaşamıyoruz. Onların hayvan elçilerinin anıları, hâlâ içimizde uyuyor olmalı; çünkü vahşi doğayla buluştuğumuz zaman kısa bir süreliğine uyanıp kıpırdanıyorlar. O harika resimlerin olduğu mağaralardan birine girdiğimiz zaman da, bir tanışıklık hissiyle yine uyanıyorlar.

III

İLK HİKAYE ANLATICILAR

Görünmeyen Gücün hayvan elçileri artık ilkel dönemlerde olduğu gibi insanlığı eğitmek ve ona rehber olmak için gelmiyor. Aylar, aslanlar, filler, dağ keçileri ve ceylanlar artık hayvanat bahçelerindeki kafeslerde. Artık insan, keşfedilmemiş ovalar ve ormanlardan oluşan bir dünyaya yeni gelmiş biri değil ve en yakın komşularımız vahşi hayvanlar yerine, ateştopundan bir yıldızın etrafında durmaksızın dönen bir gezegenin üzerinde mülk ve mekan peşinde çekişen insanlar. Ne beden ne vücut olarak artık, bedenlerimizin ve zihin yapımızın şeklini yine de yaşamlarına ve yaşam biçimlerine borçlu olduğumuz Paleolitik milenyumların o av yarışlarının olduğu dünyada yaşamıyoruz. Onların hayvan elçilerinin anıları, hâlâ içimizde uyuyor olmalı; çünkü vahşi doğayla buluştuğumuz zaman kısa bir süreliğine uyanıp kıpırdanıyorlar. Dehşet içinde uyanıp kükrüyorlar. O harika resimlerin olduğu mağaralardan birine girdiğimiz zaman da, bir tanışıklık hissiyle yine uyanıyorlar. O mağaralarda transa dalmış şamanlar için içerideki o karanlık neyse, geceleri, uykumuzda ziyaret ettiğimiz aynı karanlık bizim de içimizde olmalı.

–JOSEPH CAMPBELL,
The Way of the Animal Powers

MOYERS: Sizce şair Wordsworth şu dizeleri yazdığında haklı mıydı?: "Doğumumuz yalnızca bir uyku ve bir unutuş:/İçimizde yükselen ruhun, hayat yıldızımızın,/Yerinin başka bir yer olduğunu,/Ve uzaklardan geldiğini."

CAMPBELL: Haklıydı. Ama tam bir unutuş değil –yani vücudumuzdaki sinirler, belirli çevresel koşullara ve organizmanın gerekliliklerine göre sinir sistemimize şekil veren hatıraları taşıyor.

MOYERS: Ruhlarımız antik mitlere ne borçlu?

CAMPBELL: Antik mitler beden ile zihin uyumunu sağlamak amacıyla tasarlanmıştı. Zihin tuhaf yollara sapabilir ve bedenin istemediği şeyleri isteyebilir. Mitler ve ayinler, zihnin bedenle harmonisini sağlama ve hayat şeklini doğanın dikte ettiği şekle sokma araçlarıydı.

MOYERS: Yani bu eski hikayeler içimizde yaşıyor.

CAMPBELL: Gerçekten de öyle. İnsan gelişiminin aşamaları antik çağlarda nasılsa bugün de öyle. Çocukken bir disiplin ve itaat dünyasında yetişiyorsunuz ve başkalarına bağımlısınız. Olgunluğa eriştiğiniz zaman bunların hepsi dönüşüme uğramak zorunda ki bağımlılıkla değil kendinden sorumlu bir otoriteyle yaşayabilesiniz. Bu eşiği geçemezseniz, nevroza zemin oluşturuyorsunuz. Kendi dünyanızı kazandıktan sonra bir de onu bırakma aşaması geliyor –dünyadan ayrılma ve kopuş.

MOYERS: Yani en sonunda ölüm?

CAMPBELL: En sonunda ölüm. Bu nihai kopuş. Yani mitin her iki amaca da hizmet etmesi gerekiyor: genç insanın dünyaya adım atması ve sonra da onun dünyadan kopması. Ahali düşüncesi, size kendi içsel hayatınızda rehberlik eden temel düşünceyi ortaya çıkarıyor.

MOYERS: Bu mitler hem de başkalarının bu geçişi nasıl yaptığını ve benim nasıl yapacağımı anlatıyor değil mi?

CAMPBELL: Evet, hem de bu yoldaki güzellikleri. Şimdi bunu, kendi son yıllarıma girerken hissediyorum, bilirsin –mitler bana buna uyum sağlamamda yardımcı oluyor.

MOYERS: Ne tür mitler? Sana gerçekten yardımı olmuş bir mit örneği verebilir misin?

CAMPBELL: Mesela Hindistan'daki bir aşamadan bir aşamaya geçerken giyiniş şeklinizi ve hatta isminizi tamamen değiştirme geleneği. Öğretmenlikten emekli olduğum zaman bambaşka bir yaşam şekli oluşturmam gerektiğini biliyordum ve hayatımla ilgili düşünme şeklimi bu anlamda değiştirdim. Başarılar âleminden zevk ve anlayış âlemine ve her şeyin harikalığı karşısında rahatlama âlemine geçtim.

MOYERS: Ve sonra o karanlık kapıdan son kez geçiliyor?

CAMPBELL: Bu, kesinlikle problem değil. Bedenin gücünün zirvesine ulaştığı ve azalmaya başladığı zaman olan hayatın ortasındaki problem, kendinizi yıpranmakta olan bedenle değil, onun aracısı olduğu bilinçle

özdeşleştirmektir. Bu, benim mitlerden öğrendiğim bir şey. Ben neyim? Işığı taşıyan ampul müyüm yoksa ampulün bir aracı olduğu ışık mıyım?

Yaşlanmakla ilgili psikolojik sorunlardan bir tanesi de ölüm korkusudur. İnsanlar ölüm kapısından girmeye yanaşmazlar. Ama bu beden bilincin bir aracıdır ve eğer bilinçle özdeşleşebilirseniz bu bedene geçip giden eski bir arabaya bakar gibi bakabilirsiniz. Bir tamponu gider, bir lastiği patlar, teker teker her şey bozulur –ama bunu önceden bilirsiniz. Sonraysa yavaş yavaş tümünü kaybedersiniz ve bilinç bilince karışır. Artık burada değildir.

MOYERS: Yani bu mitler yaşlanmakla ilgili bir şeyler anlatıyor. Bunu soruyorum çünkü mitlerin çoğu gençliğin güzelliği ile ilgili.

CAMPBELL: Yunan mitleri öyle. Mitolojiyi düşündüğümüz zaman ya Yunan mitolojisi ya da kutsal kitap mitolojisi aklımıza geliyor. Bu iki kültürde de mit materyallerinin bir tür insanileştirilmesine rastlarız. İnsan ve, özellikle Yunan mitlerinde, insanın ve gençliğin güzelliği daha bir vurgulanır.

Ama yaşlılığa da gereken değeri verirler. Yunan dünyasında yaşlı bilge saygı gören karakterdir.

MOYERS: Peki diğer kültürlerde?

CAMPBELL: Gençliğin güzelliğini bu derece vurgulamazlar.

MOYERS: Ölüm imgesinin mitolojinin başlangıcı olduğunu söylüyorsunuz. Ne demek istiyorsunuz?

CAMPBELL: Mitolojik düşünce gibi her şeyin ilk kanıtının, mezarlarla bir ilgisi vardır.

MOYERS: Mezarlar pek çok kadın ve erkeğin hayatı gördüğünü ama sonra görmemeye başladıklarını anlatıyor, insanlar da bunu merak mı ettiler?

CAMPBELL: Buna benzer bir şey olmalı. Tek yapmanız gereken, kendi deneyiminizin nasıl bir şey olacağını hayal etmek. Hayatın ölümden sonra da devam etmesi için insanların silahlarıyla ve kurbanlarla gömüldükleri mezarlar var. Bunlar tabii ki şimdi orada buz gibi yatan ve çürümeye başlayan ama bir zamanlar sizden önce canlı ve sıcak olan birinin olduğunu aklınıza getiriyor. Bir zamanlar oradaydı ama artık yok. Peki, şimdi nerede?

MOYERS: Sizce insanlar ölümü ilk ne zaman keşfetti?

CAMPBELL: Ölümü ilk keşfettikleri zaman, ilk insanların zamanındaydı çünkü ilk insanlar da öldüler. Hayvanlar da eşlerinin ölümlerini izliyorlar. Ama bildiğimiz kadarıyla bununla ilgili daha fazla bir

şey düşünmüyorlar. Mezarlara silahlar ve kurban edilen hayvanların da konulduğu Neandertal döneminden önce insanların ölüm hakkında düşündüklerine dair bir kanıt da yok.

MOYERS: Bu kurbanlar neyi temsil ediyordu?

CAMPBELL: Bunu bilmiyorum.

MOYERS: Sadece bir tahmin yapsanız?

CAMPBELL: Tahmin etmemeye çalışıyorum. Biliyorsunuz, bu konu hakkında çok büyük bir bilgi birikimimiz var ama bilginin sona erdiği bir nokta da var. Yazının bulunmasından önceki insanların ne düşündüklerini bilemezsiniz. Elinizdeki tek şey, çeşitli türlerde önemli kalıntılar. Geriye yönelik tahmin yapabilirsiniz ama bu tehlikelidir. Ancak ölüleri gömmenin her zaman, etkileşime girmek zorunda olduğumuz görünür hayatın bir şekilde destekleyicisi olan ve görünür hayatın ötesinde devam eden bir hayat, görünür düzlemin ardındaki bir varoluş düzlemi düşüncesi taşıdığını biliyoruz. Bunun, yani görünür düzlemin ardındaki görünmez düzlem düşüncesinin tüm mitolojilerin ana teması olduğunu söyleyebilirim.

MOYERS: Bilinmez olan, bilinir olanı destekliyor.

CAMPBELL: Evet. Bu görünmez dayanak düşüncesi, insanın içinde bulunduğu toplumla da bağlantılı. Toplum sizden önce oradaydı, siz gittikten sonra da olacak ve siz onun bir üyesisiniz. Kendi sosyal grubunuzla bağlantı kurmanızı sağlayan mitler, kabile mitleri, sizin daha büyük bir organizmanın bir organı olduğunuzu onaylıyor. Toplumun kendisi de daha büyük bir organizmanın bir organıdır. Bu organizma, kabilenin içinde yaşadığı ortamdır. Ritüeldeki ana tema, bireyin kendi fiziksel bedeninden daha büyük bir morfolojik yapı ile bağlantısının kurulmasıdır.

İnsan öldürerek yaşar ve bununla bağlantılı bir suçluluk duygusu mevcuttur. Gömme işlemi arkadaşımın öldüğünü ama aslında yaşamaya devam ettiğini öne sürer. Öldürdüğüm hayvanlar da böyle yaşamaya devam ediyor olmalı. İlk avcıların genelde bir tür hayvansal tanrıları olurdu –bunun teknik adına baş hayvan, hayvanların başı olan hayvan diyebiliriz. Baş hayvan, öldürülecek olan hayvanları yollar.

Görüyorsunuz, temel avlanma mitosu, hayvan dünyasıyla insan dünyası arasındaki bir tür anlaşma. Hayvan, hayatının fiziksel varlığının dönüşüme uğradığını ve yenilenme ritüelleriyle toprağa ya da anaya döneceğini anlar ve yaşamını bilerek verir. Bu yenilenme ritüeli başlıca av hayvanıyla alakalıdır. Amerikan ovalarındaki Kızılderililer için bu hayvan, bufaloydu. Kuzeybatı sahilindeki en büyük festivaller somon balık-

larının bollaşma mevsimindedir. Güney Afrika'ya gidecek olursanız baş hayvan muhteşem boğa antilopudur.

MOYERS: Baş hayvan nedir?

CAMPBELL: Besin sağlayan hayvandır.

MOYERS: Yani ilk avlanan toplumlarda, insanlar ve hayvanlar arasında birinin diğeri tarafından yenmesi temeline dayanan bir bağ gelişti.

CAMPBELL: Hayat böyledir. Mitlerde, av ve avcı iki önemli rol üstlenir. Hayatın iki yanını temsil ederler –hayatın agresif, öldürücü, istila edici ve yaratıcı yanı ve mesele ya da ana fikri olarak da adlandırabileceğimiz yanı.

MOYERS: Hayatın kendisi. Av ile avcı arasındaki ilişkide ne olur?

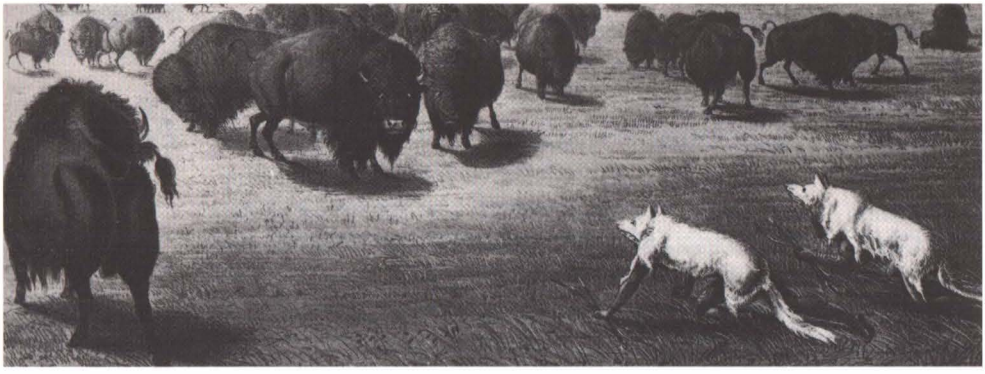
CAMPBELL: Boşimanların hayatından ve Amerikan yerlilerinin bufaloyla olan ilişkilerinden bildiklerimize göre, bu saygı ve hürmete dayalı bir ilişkidir. Mesela Afrika'daki Boşimanlar çölde yaşıyor. Çok zor bir hayatları var ve böyle bir ortamda avlanmak da çok zor. Büyük ve güçlü yaylar yapmak için çok az ağaç var. Boşimanların çok küçük yayları var ve bir okun menzili en fazla 30 metre. Okun saplanması da çok sert olmuyor. Hayvanın ancak derisine saplanıyor. Ama Boşimanlar okun ucuna olağanüstü güçte bir zehir tatbik ediyor ve boğa antilopları, bu güzel hayvanlar, bir buçuk günde acı çekerek ölüyor. Hayvan vurulduktan sonra ve zehir yüzünden acı çekerek ölürken, avcıların bazı şeyleri yapmamak şeklindeki birtakım tabulara uygun davranması gerekiyor. Bu şekilde, ölümüne neden oldukları ve eti onlara hayat veren hayvanın ölümüne mistik bir şekilde iştirak ediyor ve bir nevi "esrarlı bir ortaklık"a dâhil oluyorlar. Burada bir özdeşleşme, mitolojik bir özdeşleşme söz konusu. Öldürmek yalnızca cinayet değil, bir ritüel eylemi, tıpkı yemeklerden önce dua ettiğinizde yemek yemenin olduğu gibi. Ritüel eylemi, hayatını gönüllü bir şekilde kaybederek size bu yiyeceği veren hayvana olan bağımlılığınızı kabul etme şeklidir. Av bir ritüeldir.

MOYERS: Ritüel ayrıca ruhani bir gerçekliği de ifade eder.

CAMPBELL: Bunu yalnızca benim kişisel dürtüme değil doğanın tarzına da uygun şekilde ifade eder.

İşittiğime göre Boşimanlar hayvan hikayelerini anlatırken farklı hayvanların ağız yapılarını taklit ederek, sözcükleri sanki hayvanlar söylüyormuş gibi telaffuz ediyorlarmış. Bu hayvanlar konusunda çok geniş bilgileri ve komşuları olarak dostane bir ilişkileri varmış.

Sonra bunlardan birini yemek için öldürüyorlar. Çiftliklerindeki hayvanların arasında bir de evcil inek besleyen çiftçiler tanıyorum. Bu ine-

Foot of the Rockies'te Kurt Kılığındaki Bufalo Avcısı, George Catlin, 1832-39.

Boşimanların hayatından ve Amerikan yerlilerinin bufaloyla olan ilişkilerinden bildiklerimize göre, av ve avcı arasındaki ilişki saygı ve hürmete dayalıdır.

ğin etini yemiyorlar çünkü bir arkadaşın etini yemek yamyamlık gibi bir şey. Ama aborijinler arkadaşlarının etini her zaman yiyorlardı. Bir tür psikolojik telafiye ulaşmak şart ve mitler de buna yardım ediyor.

MOYERS: Nasıl?

CAMPBELL: Bu ilk mitler, hayatın elzem eylemine, ruhun suçluluk duygusu ya da korku olmadan iştirak etmesini sağlıyor.

MOYERS: Bu harika hikayeler de öyle ya da böyle sürekli olarak bu dinamiğe gönderme yapıyor –av, avcı, avlananın dostu ve Tanrı'dan bir elçi olarak hayvan.

CAMPBELL: Doğru. Genelde avlanan hayvan tanrısal bir mesaj taşıyan hayvan oluyor.

MOYERS: Siz de mesajı taşıyan elçiyi öldüren avcı olup çıkıyorsunuz.

CAMPBELL: Tanrıyı öldüren avcı.

MOYERS: Bu suçluluk duygusu yaratmıyor mu?

CAMPBELL: Hayır, mit suçluluk duygusunu ortadan kaldırıyor. Hayvanı öldürmek kişisel bir eylem değil. Siz doğanın işini yapıyorsunuz.

MOYERS: Mit suçluluk duygusunu ortadan mı kaldırıyor?

CAMPBELL: Evet.

MOYERS: Ama zaman zaman öldürmek için yaklaşırken biraz isteksizlik duyuyor olsanız gerek. Aslında o hayvanı öldürmek istemiyorsunuz.

CAMPBELL: Hayvan babadır. Freudçular ne der bilirsiniz, eğer erkekseniz ilk düşman babadır. Eğer erkekseniz, potansiyel olarak tüm düşmanlar psikolojik anlamda baba imgesiyle bağlantılıdır.

MOYERS: Size göre Tanrı'nın baba imgesi hayvan mı oluyor?

CAMPBELL: Evet. Baş hayvana karşı olan dinsel tutumun saygı ve hürmete dayalı olduğu doğrudur; yalnız buna da değil –o hayvanın verdiği ilhama teslim olmaya da dayalıdır. Hayvan armağanları da getirendir –tütün, sihirli çubuk vs.

MOYERS: Sizce bu ilk insanları rahatsız ediyor muydu –yani tanrı ya da tanrının mesajını taşıyan elçi olan hayvanı öldürmek?

CAMPBELL: Kesinlikle –ayinler bu yüzden var.

MOYERS: Ne tür ayinler?

CAMPBELL: Yatıştırma ve hayvana şükran amaçlı ritüeller. Örneğin bir ayı öldürüldüğünde ayının kendi etinden bir parçayla beslendiği bir seremoni vardır. Sonra da ayının postunun sanki kendisi oradaymış gibi bir tür gergi üzerine serildiği küçük bir seremoni yapılır –oradadır da, akşam yemeğinde kendi etini servis eder. Bir ateş yanar –ateş tanrıçadır. Sonra dağ tanrı yani ayı ile ateş tanrıça arasında bir diyalog geçer.

MOYERS: Ne konuşurlar?

CAMPBELL: Kim bilir? Onları kimse duymaz, ama burada bir miktar sosyalleşme vardır.

MOYERS: Eğer mağaralardaki ayılar yatıştırılmasa, hayvanlar ortaya çıkmazdı ve ilk avcılar da açlıktan ölürdü. Bağımlı oldukları, kendilerinden üstün bir tür güç hissetmeye başladılar.

CAMPBELL: Evet. Bu baş hayvanın gücü, hayvanların bu oyuna katılmaktaki gönüllülüğü. Dünyanın her tarafındaki avcı halklar arasında, temel yiyecek olan hayvan ile çok yakın ve kıymet bilir bir ilişkiye rastlarsınız. Şimdi biz yemeğe oturunca bize bu yiyecekleri verdiği için Tanrı'ya şükrediyoruz. Bu insanlar hayvana şükrediyordu.

MOYERS: Yani hayvanı onurlandıran bu ritüel ile hayvanı yatıştırmak, süpermarkette kasaba rüşvet vermeye benzetilebilir.

CAMPBELL: Hayır, bence bu rüşvete hiç benzemiyor. Bu, bir dosta karşılıklı bir ilişkideki işbirliğinden dolayı teşekkür etmek. Siz teşekkür etmezseniz hayvanlar gücenir.

Bunlar, hayvanları öldürmek için tasvir edilen ritüeller. Avcı avlanmaya gitmeden önce, bir tepeye öldüreceği hayvanın resmini çizer. Bu tepe öyle bir yerdedir ki güneşin ilk ışıkları buraya vurur. Güneş doğarken, avcı orada bir grup insanla ayin yapmak için bekler. Işık hayvan resmine vurduğunda, avcının oku bu ışık boyunca hareket ederek hayvan resmini vurur. Ona yardım etmek için orada bulunan kadın da ellerini kaldırır ve bağırır. Sonra avcı gidip hayvanı öldürür. Ok, resimde neredeyse tam oradadır. Ertesi sabah güneş doğduğunda avcı hayvanı siler. Bu, doğanın düzeni adına yapılan bir şeydi, kendi kişisel amacı adına değil.

Bir de tamamen farklı bir başka toplumun dünyasının, amirinin öldürülmesinin intikamını alma görevi verilmiş olan Japon savaşçı samurayın hikayesi var. Samuray, amirini öldüren adamı tam köşeye sıkıştır-

mış samuray kılıcıyla icabına bakacakken, dehşet içinde köşeye sıkışmış adam savaşçının yüzüne tükürmüş. Savaşçı da kılıcı kınına sokmuş ve yürüyüp gitmiş.

MOYERS: Neden?

CAMPBELL: Çünkü adam onu sinirlendirmiş, o adamı öfke içinde öldürseymiş, bu kişisel bir eylem olurdu. Ama onun yapması gereken başka türlü bir eylemdi, alması gereken kişisel olmayan bir intikamdı.

MOYERS: Sizce Great Plains'deki avcının ruhunda da bu tür bir kişisellikten uzak olmanın bir rolü var mıydı?

CAMPBELL: Evet, kesinlikle. Ama birini öldürüp o kişiyi yemek ahlaki bir problem değil midir? Görüyorsunuz, bu insanlar bizim gibi hayvanların bir alt tür olduğunu düşünmüyordu. Hayvanlar hiç değilse bizimle eşit, zaman zamansa bizden üstündür.

Hayvanın insanda olmayan güçleri vardır. Mesela şamanın genelde bir hayvan dostu olur, yani ona öğretmenlik eden ve onu destekleyen bir hayvan türüne ait ruhlar vardır.

MOYERS: Ama insanlar hayal kurabilir hale gelirlerse ve ilişkinin dışında da güzelliği görebilir ve yaratabilirse, hayvanlardan üstün hale gelirler, öyle değil mi?

CAMPBELL: Bence üstünlük üzerinde eşitlik kadar durmuyorlar. Hayvanlardan tavsiye istiyorlar ve hayvan nasıl yaşamak gerektiğinin bir modeli oluyor. Bu açıdan daha üstün. Bazen de hayvan, bufalonun kökenleri efsanelerinde olduğu gibi ritüelin vericisi oluyor. Mesela, Karaayak kabilesinin temel efsanesinde bu eşitliği görebilirsiniz. Bu efsane, hayatın akışında hayvanlarla işbirliği yapmalarını sağlayan bufalo dansı ritüellerinin kökeni hakkındaki efsane.

MOYERS: Neydi bu?

CAMPBELL: Bu hikaye, büyük bir grup olan kabileye nasıl yiyecek bulunacağı probleminden doğuyor. Kış için yiyecek et bulmanın bir yolu da bir bufalo sürüsünü kayalık bir uçuruma doğru sürmekti, böylece uçurumdan düşünce onları kayalığın dibinde öldürmek çok kolay oluyordu. Buna bufalo düşüşü denir.

Bu hikaye, çok uzun zaman önce bufaloları uçurumun üstüne çıkaramayan Karaayak kabilesinin hikayesi. Bufalolar, uçuruma yaklaşıp geri dönüyordu. Yani kabilenin o kış pek eti olmayacak gibi duruyordu. Bir gün evlerin birinin genç kızı sabah erken vakitte su almaya çıktı ve kayalıklara baktı. Kayalığın üstünde bufalolar vardı. "Şu kayalığın kenarına bir çıksanız, içinizden biriyle evlenirdim" dedi.

Sonra hepsi de kayalığın kenarına gelmeye başlayınca kız çok şaşırdı. Bu ilk sürprizdi. İkinci sürpriz ise yaşlı bufalonun, sürünün şamanının gelip "Haydi kızım, gidiyoruz" demesiydi.

"Aa, hayır" dedi kız.

"Aa, evet," dedi bufalo, "sen söz verdin. Biz sözümüzü tuttuk. Şurada benim kanımı taşıyan akrabalarıma bir bak –hepsi de ölü. Şimdi gidiyoruz."

Sonra kızın ailesi sabah kalktı ve etrafta Minnehaha'yı aradı. Babası toprağa baktı –bilirsiniz Kızılderililer ayak izlerini okuyabilir– ve "Bir bufaloyla kaçmış. Onu geri getireceğim" dedi.

Mokasenlerini giydi, okunu ve yayını aldı ve ovalara doğru yola koyuldu. Uzunca bir mesafe gitmişti ki artık durup dinlenmesi gerektiğini düşündü. Sonra oturup ne yapması gerektiğini düşünürken şu akıllı kuşlardan biri olan saksağan geldi, bu kuş şaman niteliklerine sahipti.

MOYERS: Sihirli nitelikler.

CAMPBELL: Evet. Kızılderili ona "Ah, güzel kuş, kızım bir bufaloyla mı kaçtı? Onu gördün mü? Etrafı kolaçan edip onun ovalarda bir yerde olup olmadığına bakabilir misin?" dedi.

"Şu anda, az uzakta, şurada bir bufalonun yanında çok güzel bir kız var" dedi.

"Hmm," dedi adam, "ona babasının burada, bufalo bataklığında olduğunu söyler misin?"

Böylece saksağan uçtu ve bufaloların arasındaki kızı buldu. Hepsi de uyurken, kız örgü gibi bir şey örüyordu. Saksağan geldi ve "Baban bataklıkta seni bekliyor" dedi.

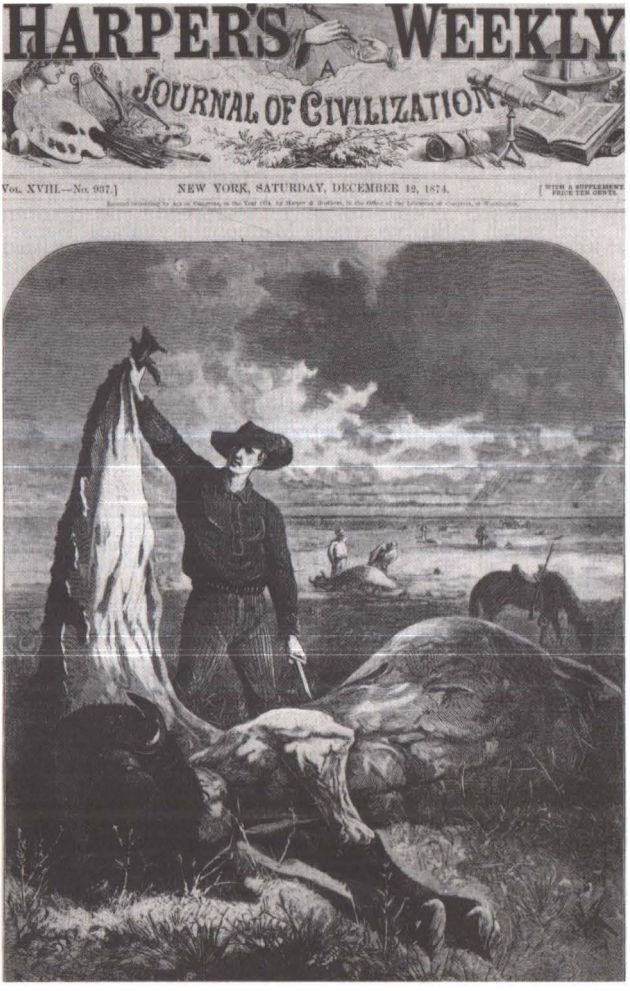
"Oh," dedi, "bu çok kötü. Çok tehlikeli. Bu bufalolar bizi öldürecek. Ona beklemesini söyle, ben geleceğim. Halletmeye çalışacağım."

Bufalo kocası arkasındaydı. Uyanıp boynuzunu yerden kaldırdı ve "Bataklığa git de bana içecek bir şey getir" dedi.

Kız boynuzu aldı ve bataklığa gitti, babası oradaydı. Babası kızını kolundan tuttu ve "Gel!" dedi.

Ama kız "Hayır, hayır, hayır! Bu gerçekten tehlikeli. Tüm sürü peşimize düşecek. Bunu halletmek zorundayım. Şimdi bırak geri döneyim" dedi.

Suyu aldı ve geri döndü. Bufaloysa "Fe, fi, fo, fum, İşte bir Kızılderili kokusu duydum" dedi. Kız bir şey demedi. Bufalo da "Evet, gerçekten geliyor dedi!" Kükreyip diğer bufaloları da uyandırdı, kuyruklarını kaldırıp kısa süren bir bufalo dansı yaptılar ve gidip adamı parçası bile kalmayana kadar ezip geçtiler. Paramparça olmuştu. Geride ondan hiçbir şey kalmamıştı. Kız ağlıyordu. Bufalo kocası "Ağlıyorsun" dedi.

***Derisi için Öldürülen Bufalo, Harper's Weekly,* 12 Aralık 1874.**

Yüzyılın sonraki yarısı boyunca, ilk Amerikalı öncüler, bufalo sürülerini öldürüp satmak için derilerini aldı ve vücutları çürümeye terk etti. Bu, kutsala saygısızlıktı. Bufaloyu "sen"den (thou) "o"na (it) dönüştürdü.

"Evet," dedi kız, "o babamdı."

"Hmm," dedi bufalo, "peki ya biz? Orada uçurumun dibinde karılarımız, anne-babalarımız yatıyor –ve sen baban için ağlıyorsun." Ama belli ki merhametli bir bufaloydu ve dedi ki: "Tamam, eğer babanı tekrar hayata döndürebilirsen gitmene izin vereceğim."

Kız saksağana döndü ve "Lütfen biraz etrafa bakıp babamdan arta kalan bir şey var mı diye bak" dedi. Saksağan baktı ve yalnızca ufak bir parça omur kemiğiyle döndü. "Bu yeter" dedi kız. Kemiği yere koydu ve örttü, çok güçlü olan sihirli ve canlandırıcı bir şarkı söylemeye başla-

dı. Ve evet –örtünün altında adam beliriverdi. Kız baktı. "Evet, bu babam!" dedi. Ama henüz nefes almıyordu. Hangi şarkıysa, o şarkıdan birkaç dize daha söyledi ve adam ayağa kalktı.

Bufalolar şaşırmıştı. "Hey, neden bunu bizim için de yapmıyorsun? Biz sana bufalo dansımızı öğretiriz, ailelerimizi öldürdüğünüz zaman bu dansı eder ve bu şarkıyı söylersiniz, biz de tekrar hayata döneriz" dediler.

İşte temel düşünce bu –geçiciliği aşan ve hayatın gelip tekrar ona döndüğü o boyuta ritüel ile ulaşıldığı düşüncesi.

MOYERS: Yüz yıl önce beyaz adam gelip bu saygıdeğer hayvanı öldürdüğü zaman ne oldu?

CAMPBELL: Bu kutsalın ihlaliydi. George Catlin'in erken dönem on dokuzuncu yüzyıl resimlerinin pek çoğunda her yerde yüz binlerce bufalo görebilirsiniz. Yüzyılın sonraki yarısı boyunca, aralıksız ateş eden tüfekleri olan Amerikalı öncüler bufalo sürülerini öldürüp satmak için derilerini aldı ve vücutlarını çürümeye terk etti. Bu, kutsala saygısızlıktı.

MOYERS: Bufaloyu "sen" [thou] olmaktan çıkardı–

CAMPBELL: – "O"na [it] dönüştürdü.

MOYERS: Kızılderililer bufaloya bir saygı nesnesi olarak "sen" [thou] diyorlardı.

CAMPBELL: Kızılderililer yaşayan her şeye "sen" [thou] diyorlardı – ağaçlar, taşlar, her şey. Her şeye "sen" [thou] diyebilirsiniz ve bunu yaptığınızda kendi psikolojinizdeki değişimi hissedebilirsiniz. Karşısında "sen" [thou] gören bir egoyla "o" [it] gören ego aynı değildir. İnsanlar savaşa girdiklerinde gazetelerin en büyük sorunu bütün bir halkı "onlar"a dönüştürmesi oluyor.

MOYERS: Bu, evlilikte de oluyor, değil mi? çocuklara da oluyor.

CAMPBELL: Bazen "sen" [thou], "o"na [it] dönüşür ve ilişkinin ne olduğunu bilmezsiniz. Kızılderililerle hayvanlar arasındaki ilişki, bizim hayvanları bizden aşağıda bir yaşam türü olarak gördüğümüz bizimle hayvanlar arasındaki ilişkinin zıttı. İncil'de bize efendinin biz olduğumuz söyleniyor. Avcılar için ise, dediğim gibi, hayvan pek çok yönden daha üstün. Bir Pawnee Kızılderilisinin dediği gibi: "Her şeyin başlangıcında, bilgi ve bilgelik hayvandaydı. Çünkü Tirawa, yani Yukarıda Olan insanlarla doğrudan konuşmuyordu. İnsanlara kendini hayvanlar yoluyla gösterdiğini anlatmak için çeşitli hayvanlar gönderiyordu. Bu hayvanlardan, yıldızlardan, güneşten ve aydan dersler almalı."

MOYERS: O halde, mitsel hayal gücünün bir tür harekete geçmesini bu avcı insanın döneminde hissetmeye başlıyoruz.

CAMPBELL: Evet. Muhteşem bir sanat patlaması ve mitsel hayal gücünün tam formunda olduğuna dair tüm kanıtlar var.

MOYERS: Bu ilkel sanat objelerine bakıp da sanatı değil de onu boyayan ya da yaratan erkeği ya da kadını düşündüğünüz hiç oluyor mu? Ben bazen onun kim olduğunu düşünüyorum.

CAMPBELL: Bu antik mağaralara girdiğiniz zaman sizi çarpan şey de bu. Bu imgeleri yaratırken akıllarında ne vardı? Orada nasıl uyanıyorlardı? Nasıl görüyorlardı? Ellerindeki tek ışık küçük, titrek bir meşaleydi.

Güzellik sorununa gelince –amaçları bu güzelliği yaratmak mıydı? Yoksa bu güzel bir ruhun doğal ifadesi olan bir şey mi? Kuşun şakımasının güzelliği kasıtlı mıdır? Ne manada kasıtlıdır? Yoksa buna kuşun ya da kuşun ruhunun güzelliğinin ifadesidir, diyebilir misiniz? Bu sanatla ilgili olarak bunu sık sık düşünüyorum. Sanatçının niyeti ne dereceye kadar, bizim deyimimizle, "estetik"ti ya da dokunaklıydı? Ve sanat ne dereceye kadar, yalnızca öyle yapmayı öğrendikleri bir şeydi?

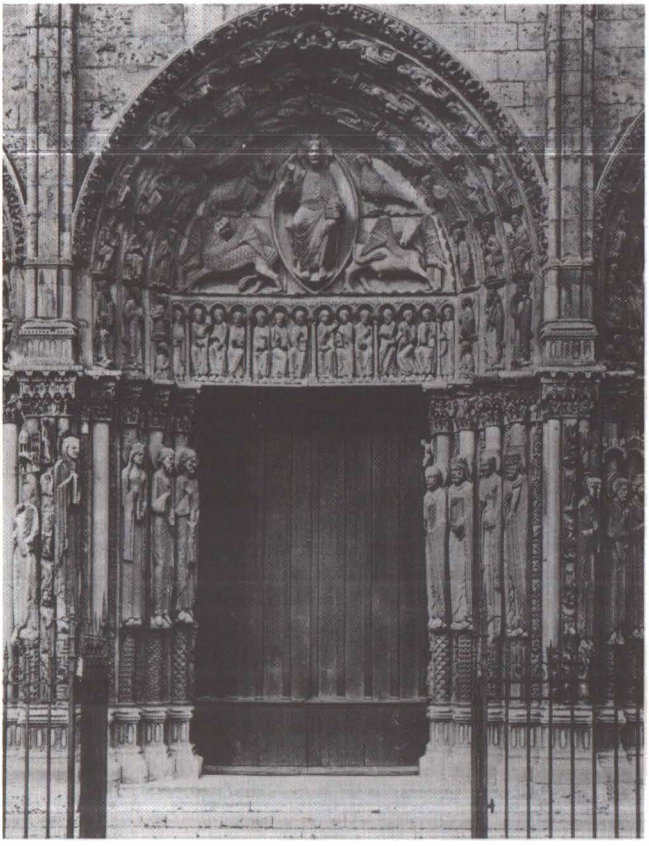
Kanada geyiği derisinden Shoshone giysisi.

Kızılderililer yaşayan her şeye "sen" {thou} diyorlardı –ağaçlar, taşlar, her şey. Her şeye "sen" {thou} diyebilirsiniz ve bunu yaptığınızda kendi psikolojinizdeki değişimi hissedebilirsiniz.

Örümcek kendi güzel ağını ördüğü zaman, güzellik örümceğin doğasından gelir. Bu içgüdüsel bir güzelliktir. Bizim hayatlarımızın güzelliğinin ne kadarı, hayatta olmanın güzelliği? Ne kadarı bilinçli ve kasıtlı? Bu büyük bir soru.

MOYERS: Bu mağara resimlerine ilk baktığında ne düşündüğünüzü hatırlıyor musun?

CAMPBELL: Oradan ayrılmak istemiyorsun. Sanki büyük bir katedral gibi, tüm bu boyanmış hayvanların olduğu kocaman bir odaya giriyorsun. Karanlık inanılmaz. Bizim elektrikli ışıklarımız vardı ama bize yolu gösteren adam birkaç sefer ışıkları kapadı. Hayatımda daha önce hiç o kadar karanlıkta kalmamıştım. Sanki –bilmiyorum tamamen zifiri karanlıktı. Nerede olduğunuzu, kuzeye mi, güneye mi, doğuya mı, batıya mı baktığınızı bilmiyorsunuz. Tüm yön duygunuz kayboluyor ve

Royal Portal, West Front, Chartres Katedrali, 1145-55.

Bir katedrale girerken insan biçimindeki ruhani imgeler dünyasına girersiniz. Mağaralarda ise imgeler hayvan biçimindedir. Ama bu ikisi aynı şey. Biçim ikincildir. Önemli olan mesaj.

hiç gün ışığı değmemiş bir karanlıkta kalıyorsunuz. Sonra ışıkları tekrar açıyorlar ve duvarlara çizilmiş bu muhteşem hayvanları görüyorsunuz. Bir ipek üzerine mürekkeple çizilen Japon resminin canlılığıyla çizilmişler. 6 metre uzunluğunda bir boğa, sağrıları taşlardaki şişkinliklere denk getirilerek çizilmiş. Her şeyden yararlanmışlar.

MOYERS: Bunlara tapınak mağaralar diyorsunuz.

CAMPBELL: Evet.

MOYERS: Neden?

CAMPBELL: Tapınak ruhun bahçesidir. Bir katedrale girerken bir ruhani imgeler dünyasına girersiniz. Bu, ruhani hayatınızın ana rahmidir –ana kilisesidir. Etraftaki tüm şekiller ruhani değerle yüklüdür.

Katedralde imgelem antropomorfik formdadır. Tanrı, İsa ve azizlerin hepsi insan biçimindedir. Mağaralarda ise imgeler hayvan biçimindedir. Ama inanın bana, bu ikisi aynı şey. Biçim ikincildir. Önemli olan mesaj.

MOYERS: Peki mağaralardaki mesaj nedir?

CAMPBELL: Mağaralardaki mesaj, bir şekilde orada deneyimlenecek olan ebedi güçlerin zamanla olan ilişkisi hakkındadır.

MOYERS: Bu mağaralar ne için kullanılıyordu?

CAMPBELL: Akademisyenler, bunların çocukların avlanmaya başlamasıyla ilgili olduğunu tahmin ediyor. Erkek çocuklar yalnızca avlanmayı değil, hayvanlara nasıl saygı göstereceklerini, hangi ritüelleri gerçekleştireceklerini ve hayatlarında artık nasıl çocuk değil de erkek olacaklarını da öğrenmek zorundaydılar. Biliyorsunuz, bu avlar çok ama çok tehlikeliydi. Bu mağaralar, çocukların artık annelerinin değil babalarının oğlu olmaya başladıkları erkeklik ayini mabetleriydi.

MOYERS: Küçükken ben de bu ayinlerden birinden geçseydim bana ne olacaktı?

CAMPBELL: Mağaralarda ne yaptıklarını bilmiyoruz ama Avustralya'daki aborijinlerin ne yaptıklarını biliyoruz. Bir çocuk biraz kontrolden çıkmaya başladığı zaman, günün birinde üstlerinde kendi kanlarıyla yapıştırdıkları beyaz kuşlardan çizgilerden başka bir şey olmayan çıplak haldeki erkekler gelir. Ruhların sesleri olan boğaböğürtenleri sallarlar ve kendileri de ruh olarak gelirler.

Oğlan annesine sığınmaya çalışır, annesi de onu korurmuş gibi yapar. Ama erkekler onu alıverirler. Görüyorsunuz anne artık bu noktadan sonra bir şey yapmaz. Başka bir diyara geçtiyseniz Anne'ye geri dönmeniz olanaksızdır.

Sonra çocuklar erkeklerin kutsal toprağına götürülür ve gerçekten de zorlu bir sınamadan geçerler –sünnet, siyeğin alt tarafını yarma, erkeğin ka-

nının içilmesi vs. çocukken nasıl annelerinin sütünü içtilerse şimdi de erkek kanı içerler. Erkeğe dönüştürülürler. Tüm bunlar olurken çocuklara bir yandan da büyük mitlerden mitolojik olayların canlandırmaları gösterilir. Kabile mitolojisi konusunda eğitilirler. Sonra her şey sona erdiğinde, köye geri getirilirler ve her birinin evleneceği kız seçilmiştir. Çocuk bir erkek olarak geri gelmiştir.

Çocukluğundan koparılmıştır, bedeni skarifikasyona uğramıştır, sünnet edilmiştir ve siyeğinin alt tarafı çizilmiştir. Artık bedeni bir erkek bedenidir. Böyle bir gösteriden sonra bir daha çocukluğa dönmenin olanağı yoktur.

MOYERS: Anne'ye geri dönemezsiniz.

CAMPBELL: Evet ama bizim hayatımızda buna benzer bir şey yok. 45 yaşına gelip de hâlâ babasına itaat etmeye çalışan bir erkek olabilir. Böyle biri, bu işi kendisi için yapacak olan psikiyatra gider.

MOYERS: Ya da sinemaya gider.

CAMPBELL: Bu mitolojik yeniden canlandırmaların bizdeki eşdeğeri olabilir –tek farkla, bir filmin prodüksiyonunda bir erginleme töreninin prodüksiyonundaki düşünce yapısını bulamazsınız.

MOYERS: Evet, ama toplumumuzda büyük ölçüde yok olmuş olan erginleme törenlerinin eksikliği düşünüldüğünde, kusurlu bir şekilde de olsa o ekrana yansıtılan hayal dünyası bu hikayeyi anlatmaya yarar, öyle değil mi?

Aborijin sünnet töreni.

İlk erkekliğe geçiş törenlerinde, çocuk çocukluğundan koparılmıştır ve bedeni skarifikasyona uğramıştır. Artık bedeni bir erkek bedenidir. Böyle bir gösteriden sonra bir daha çocukluğa dönmenin olanağı yoktur.

CAMPBELL: Evet, ama ne yazık ki bu hikayeleri yazan insanların büyük çoğunluğu böyle bir sorumluluk duygusu taşımıyor. Bu hikayeler hayatları yapıyor ve yıkıyor. Ama filmler yalnızca para kazanmak için çekiliyor. Bir ritüeldeki rahiplik türünden sorumluluğu bunlarda bulamıyoruz. Günümüzdeki problemlerimizden biri de bu.

MOYERS: Günümüzde artık bu ayinlerden hiç kalmadı değil mi?

CAMPBELL: Ne yazık ki kalmadı. Bu yüzden gençler bunları kendileri icat ediyor ve çeteler vs. gibi şeyler ortaya çıkıyor –bu kendinden menkûl bir erginleme töreni.

MOYERS: Yani mit doğrudan seremoni ve kabile ritüelleriyle alakalı ve mitin olmayışı ritüellerin sonu anlamına gelebilir.

CAMPBELL: Ritüel, mitin canlandırılmasıdır. Bir ritüele katılarak bir mite katılmış olursunuz.

MOYERS: Bu mitlerin olmayışının günümüzdeki genç erkekler için anlamı ne olabilir?

CAMPBELL: Kiliseye kabul ritüeli, bu ayinlerin günümüzdeki karşılığıdır. Katolik bir çocuk olarak kabul edilen isminizi, kabul edileceğiniz ismi seçersiniz. Ama skarifikasyon ya da dişlerinizi çekmek yerine piskopos size gülümser ve yanağınıza hafif bir şaplak atar. Tüm o şeyler bu kadarına indirgenmiştir. Size bir şey olmaz. Bunların Yahudilikteki karşılığı *bar mitzvah*'tır. Bunun gerçek bir psikolojik dönüşüm yaratıp yaratmayacağı bence bireyin durumuna göre değişecektir. Ama o eski zamanlarda hiç problem olmuyordu. Çocuk farklı bir bedenle bu süreçten çıkıyor ve gerçekten de bir süreç yaşamış oluyordu.

MOYERS: Peki ya kadın? Bu mağaralardaki figürlerin çoğu erkek. Bu gizli bir erkekler toplumu muydu?

CAMPBELL: Gizli bir toplum değildi, yalnızca erkek çocuklar bu süreçten geçmek zorundaydı. Bu dönemlerde kadınlara ne olduğunu tam olarak bilmiyoruz çünkü buna dair pek az kanıt var. Ancak günümüzün ilkel toplumlarında, genç kız ilk âdet kanamasıyla kadın haline gelir. Bu kendiliğinden olur. Ona bunu doğa yapar. İşte dönüşümü geçirmiştir bile, peki onun erginleme töreni nasıl olur? Genelde birkaç gün boyunca bir kulübede oturur ve ne olduğunu anlamaya çalışır.

MOYERS: Bunu nasıl yapar?

CAMPBELL: Orada öylece oturur. Artık bir kadındır. Peki, kadın nedir? Kadın hayatın bir aracıdır. Hayat onu ele geçirmiştir. Her şey kadında olup biter –doğurma, besleme. Güçleri açısından ana tanrıça ile özdeştir ve kendinde bunu fark etmesi gerekmektedir. Erkekte böyle bir

şey olmaz, bu yüzden bir erkeğe dönüşmek ve kendi iradesiyle kendinden daha büyük bir şeylerin hizmetine girmek zorundadır.

MOYERS: Burası, bildiğimiz kadarıyla, mitsel hayal gücünün işlemeye başladığı yer.

CAMPBELL: Evet.

MOYERS: O çağın ana temaları nelerdi? Ölüm mü?

CAMPBELL: Ölümün gizemi bunlardan bir tanesiydi –yaşamın gizemi temasını dengeliyordu. Bu aslında iki farklı yönüyle aynı gizem. İkinci tema ise, bunun ölen ve yeniden doğan hayvan dünyasıyla ilişkisi.

Sonra bir de yiyecek sağlama motifi var. Burada, kadının dış dünyanın doğasıyla ilişkisi var. Bir de çocukların yetişkinlere dönüşme problemini göz önüne almak zorundayız. Bu dönüşüm, insanların ritüel hayatı boyunca çok temel bir kaygı. Bu, bugün bizde de var. Kontrol altına alınması çok zor olan ve yalnızca naif doğal güdüleri ifade eden çocukları toplumun üyesi haline getirme sorunu var. Bunun için pek çok şey yapmak gerekiyor. Bu insanların kurallara uymayan birine tolerans gösterme olanağı yoktu. Toplum onlara bakamazdı. Onları öldürürlerdi.

MOYERS: Herkesin sağlığına birer tehdit oldukları için mi?

CAMPBELL: Tabii. Onlar, kanser gibi, vücudu zayıf düşüren bir şeydi. Bu kabile ve gruplar her zaman bıçak sırtında yaşıyorlardı.

MOYERS: Bu kadar bıçak sırtında yaşamalarına rağmen çok temel soruları sormaya başladılar.

CAMPBELL: Evet. Ama ölüme karşı olan tutumları bizimkine hiç benzemiyordu. Aşkın bir dünya kavramı gerçekten de çok ciddiye alınıyordu.

MOYERS: Antik ritüelin önemli bir rolü, sizi kabilenin bir üyesi, topluluğun bir üyesi, toplumun bir üyesi haline getirmesiydi. Batı kültürünün tarihi, benliğin toplumdan gittikçe ve sürekli olarak ayrılmasından oluşuyor. Önce "ben," önce birey.

CAMPBELL: Ben bunun tamamen Batı kültürünün bir karakteristiği olduğunu söyleyemem çünkü bu ayrım yalnızca ham biyolojik varlığın ayrılması değil. Çok kısa süre öncesine kadar, her zaman ruhani bir ifadeye rastlanıyordu. ABD başkanının göreve başlamasıyla ilgili eski belgesellere baktığınız zaman, başında bir silindir şapka olduğunu görürsünüz. Başkan Wilson bile döneminde silindir şapka giyiyordu. Gündelik hayatında silindir şapka giymiyordu. Ama Başkan olarak varlığının bir de ritüel yanı vardı. Biliyorsunuz artık, çaylak başkan golf sahasında yürürken sizinle oturup atom bombası yapıp yapmayacağımızı konuşu-

Laponyalıların düğün fotoğrafı, Norveç.

Bir zamanlar içsel bir gerçekliği aktaran ritüeller artık yalnızca biçimden ibaret. Bu, kişisel evlilik törenleri için olduğu kadar toplum ritüelleri için de geçerli.

yor. Bu da bir başka tarz. Ritüel son derece indirgenmiş. Hatta Katolik Kilisesinde bile öyle, Tanrım –Aşai rabbani ayinini ritüel dilinden pek çok yerli çağrışımı olan bir dile tercüme ettiler. Aşai rabbani ayinindeki Latince, sizi yerli sahadan *dışarı* atan bir dildi. Sunak, papazın sırtı size doğru olacak şekilde çevrilmişti ve onunla birlikte dışarı yöneliyordunuz. Şimdi ise sunağı döndürdüler –sanki Julia Child gösteri yapıyormuş gibi oluyor– her şey sıcak ve tanıdık.

MOYERS: Ve gitar çalıyorlar.

CAMPBELL: Gitar çalıyorlar. Ritüelin fonksiyonunun sizi hep bulunduğunuz yere geri sokmak değil, sizi dışarı çıkarmak olduğunu unuttular.

MOYERS: Evlilik seremonisi ritüeli sizi, dışarı, ötekinin yanına çıkarıyor.

CAMPBELL: Kesinlikle. Ama bir zamanlar içsel bir gerçekliği aktaran ritüeller artık yalnızca biçimden ibaret. Bu, kişisel evlilik törenleri için olduğu kadar toplum ritüelleri için de geçerli.

MOYERS: Dinsel eğitimin neden bazı açılardan pek çok kişi için demode bir hal aldığını anlayabiliyorum.

CAMPBELL: Ritüel açısından bunun canlı tutulması gerek. Ritüellerimizin büyük kısmı öldü. İlkel ve erken kültürleri –halk hikayelerini ve mitleri her zaman koşullara göre nasıl dönüştürdüklerini– okumak son derece ilginç. Diyelim ki insanlar bitkilerin temel besin kaynağı olduğu bir bölgeden ovalara doğru göç ediyor. At binen Kızılderililer dönemindeki Ova Kızılderililerinin pek çoğunun kökeni Mississippi kültüründen geliyordu. Tarım temelli köylerde ve Mississippi boyunca yerleşik hayata geçmiş kasabalarda yaşıyorlardı.

Sonra İspanyollardan atı öğrendiler ve bu onların ovalara gidip bufalo sürülerinin ardından büyük av maceralarına çıkmasına olanak sağladı. Bu sırada mitoloji, bir tarım mitolojisinden bufalo mitolojisine doğru dönüşüm geçiriyordu. Dakota, Pawnee ve Kiowa Kızılderilileri ile diğer bazı kabilelerin mitolojilerinin temelinde daha erken döneme dayanan bir tarım mitolojisi yapısına rastlayabilirsiniz.

MOYERS: Yani çevrenin hikayeyi şekillendirdiğini söylüyorsun, öyle mi?

CAMPBELL: İnsanlar çevrelerine tepki veriyorlar. Ancak artık çevresine tepki vermeyen bir geleneğe sahibiz –bu gelenek bir başka yerden, M.Ö. birinci milenyumdan geliyor. Geleneğimiz modern kültürümüzün niteliklerini, mümkün olan yeni şeyleri ve evrene olan yeni bakış açısını benimseyemedi.

Mitlerin canlı tutulması gerekli. Bunları canlı tutabilen insanlar öyle ya da böyle bir tür sanatçıdır. Sanatçının fonksiyonu çevrenin ve dünyanın mitolojikleştirilmesidir.

MOYERS: Yani sanatçıların günümüzün mit yapıcıları olduğunu söylüyorsunuz?

CAMPBELL: Erken dönemlerin mit yapıcıları, bizim sanatçılarımızın eşdeğeriydi.

MOYERS: Duvarlara resimleri onlar yapıyor, ritüelleri onlar gerçekleştiriyor.

CAMPBELL: Evet. Almanca'da eski ve romantik bir düşünce vardır. Buna *das Volk dichtet* denir. Buna göre geleneksel kültürlerin fikirleri ve şiirleri halktan gelir. Ama böyle olmaz. Bunlar elit bir deneyimden, belirli yeteneklere sahip insanların, evrenin müziğine kulakları açık olanların deneyiminden gelir. Bu kişiler halkla konuşur ve halktan bir etkileşim olarak alınan bir cevap gelir. Ama bir halk geleneğinin şekillenmesindeki ilk dürtü aşağıdan değil, yukarıdan gelir.

MOYERS: Bu erken dönem kültürlerdeki günümüz şairlerinin eşdeğerlerine ne ad veriliyordu?

Sibirya şamanı

Kadın ya da erkek olsun şaman, çocukluğunun geç ya da gençliğinin ilk dönemlerinde onun tamamen içe dönmesini sağlayan ezici bir psikolojik deneyim yaşayan kişidir. Bu bir çeşit şizofrenlik gibidir. Tüm bilinçaltı açılır ve şaman onun içine düşer. Şamanın deneyimi pek çok kereler tasvir edilmiştir. Buna Sibirya'dan Amerika kıtalarına ve Ateş Toprakları'na (Tierra del Fuego) kadar her yerde rastlanır.

CAMPBELL: Şamanlar. Kadın ya da erkek olsun, şaman çocukluğunun geç ya da gençliğinin ilk dönemlerinde onun tamamen içe dönmesini sağlayan ezici bir psikolojik deneyim yaşayan kişidir. Bu bir çeşit şizofrenlik gibidir. Tüm bilinçaltı açılır ve şaman onun içine düşer. Şamanın deneyimi pek çok kereler tasvir edilmiştir. Buna Sibirya'dan Amerika kıtalarına ve Ateş Toprakları'na (Tierra del Fuego) kadar her yerde rastlanır.

MOYERS: Yani esrime de bunun bir parçası.

CAMPBELL: Öyle.

MOYERS: Mesela Boşiman toplumundaki trans dansı.

CAMPBELL: Bu harika bir örnek. Boşimanlar çölde yaşar. Onların hayatı çok ama çok zor ve gerilimlerle doludur. Kadın ve erkek cinsi disiplinli bir şekilde ayrıdır. Bu ikisi bir araya yalnızca dans esnasında ge-

lir. Ve şu şekilde birleşirler. Kadınlar daire şeklinde ya da küçük bir grup halinde oturur ve kalçalarına vurarak etraflarında dans eden erkekler için bir ritim oluştururlar. Kadınlar erkeklerin etrafında dans ettikleri merkezdir. Erkeklerin ne yaptığını şarkılarıyla ve kalçalarına vuruşlarıyla kontrol ederler.

MOYERS: Dansı kadının kontrol etmesinin anlamı nedir?

CAMPBELL: Kadın hayattır, erkek ise hayatın emrindedir. Bu olaylardaki temel düşünce budur. Tüm gece boyunca yaptıkları daire oluşturma esnasında erkeklerden biri aniden kendinden geçer. Cinnet diye adlandırabileceğimiz bir şey yaşar. Ama bu, pelvis bölgesinden omurga boyunca giderek başa ulaşan bir tür yıldırım ya da şimşek olarak tasvir edilir.

MOYERS: Bu, *The Way of the Animal Powers* adlı kitabında tasvir ediliyor –burada:

CAMPBELL: "Herkes şarkı söyleyince dans ediyorum. Toprağa giriyorum. Herkesin su içtiği yere benzeyen bir yere giriyorum. Çok uzun bir yol gidiyorum, çok uzağa." Artık bu kişi trans altında ve bu bir deneyimin tasviri: "Gün ışığına çıkarken, zaten yukarı çıkıyor oluyorum. İplerden tırmanıyorum, güneydeki ipler. Birinden çıkıp onu bırakıyorum, sonra bir başkasından çıkıyorum. Sonra onu da bırakıp bir başkasından çıkıyorum. ...Tanrı'nın mekanına ulaştığın zaman kendini küçültüyorsun. Küçülmüş oluyorsun. Tanrı'nın mekanına küçülmüş bir şekilde çıkıyorsun. Orada yapman gerekeni yapıyorsun. Sonra herkesin olduğu yere dönüyor ve yüzünü saklıyorsun. Yüzünü saklıyorsun ki bir şey görmeyesin. Geliyorsun, geliyorsun, geliyorsun ve sonunda tekrar bedenine giriyorsun. Arkada kalmış olan herkes seni bekliyor –senden korkuyor. Toprağa giriyor, giriyorsun ve sonra dönüp vücudunun tenine giriyorsun. ...Sonra 'hi-i-i-i!' diyorsun. Bu, senin bedenine dönüşünün sesi. Sonra şarkı söylemeye başlıyorsun. *Ntum* başları orada oluyor." *Ntum* doğaüstü güçtür. "Toz alıyor ve onu yüzüne üflüyorlar –Üff! Üff! Başını tutup yüzünün yanlarına üflüyorlar. Böylece tekrar canlanabiliyorsun. Dostlar, eğer bunu sana yapmazlarsa ölüyorsun. ...Ölüyorsun ve artık cansız oluyorsun. Dostlar, işte bunu yapıyor, yaptığım *ntum,* burada dans ettiğim *ntum* bunu yapıyor."

Tanrım! Bu adam tamamen farklı bir bilinç âlemi deneyimi yaşamış. Bu deneyimlerde sanki gerçekten uçuyorlar.

MOYERS: Sonra şaman oluyor.

CAMPBELL: Bu kültürde değil. Burada trans dansçısı oluyor. Tüm erkeklerin trans potansiyeli vardır.

MOYERS: Bizim kültürümüzde bu deneyimle ortak bir şey var mı? Özellikle de Güney kültürümüzdeki yeniden doğuş deyimi aklıma geliyor.

CAMPBELL: Olmalı. Bu, dünyadan mitolojik imgelem âlemine, Tanrı'ya, güç tahtına gerçek bir geçiş deneyimi. Ben yeniden doğan Hıristiyan deneyiminin ne olduğunu bilmiyorum. Tanrı hayalleri gören ve benzer bir deneyim olarak tanımlanabilecek hikayelerle dönen Ortaçağ hayalperestlerini düşünüyorum.

MOYERS: Bu deneyimde bir esrime hissi var değil mi?

CAMPBELL: Söylenene göre, her zaman var.

MOYERS: Hiç bu tür bir ayin gördün mü? Böyle bir şey? Hiç bu tür bir esrime yaşadın ya da buna tanıklık ettin mi?

CAMPBELL: Hayır. Pek çok kereler Haiti'ye giden ve insanların başka güçlerin hakimiyetine girdiği vudu törenlerine fiilen katılan arkadaşlarım var. Esrimenin canlandırıldığı danslar var. Eskiden savaşa gitmeden önce muhteşem savaşçıların çıldırdığına dair bir düşünce vardı. Savaşırken gerçekten de bir çılgınlık içinde bulunmaları lazım –savaş çılgınlığı.

MOYERS: İnsanın bilinçaltı deneyimini yaşamasının tek yolu bu mu?

CAMPBELL: Hayır, bunun diğer yolu, bu şekilde düşünmeyen insanlar için büyük bir çığır olarak gerçekleşiyor –bu onlara öylece pat diye geliveriyor.

MOYERS: Ve bu psikolojik deneyimi, travmatik deneyimi, esrimeyi yaşayan kişi, diğerleri için görülmeyen şeylerin yorumcusu haline geliyor.

CAMPBELL: Mitolojik hayat mirasının yorumlayıcısı haline geliyor da diyebiliriz, evet.

MOYERS: Onu buna çeken nedir?

CAMPBELL: Buna cevap vermeye yardım edebilecek en iyi örnek Kara Geyik'in deneyimidir.

Kara Geyik dokuz yaşlarında küçük bir Siyu çocuğuydu. Bu, Amerikan süvarileri, ovaların yüce insanları Siyular'la karşılaşmadan önce olan bir şeydi. Çocuk titremeye başlıyor ve hareketsiz kalıyor. Ailesi çok endişeleniyor ve kendi gençliğinde bu deneyimi yaşamış bir şamanı, bir tür psikanalistlik yapması ve genci bu durumdan çıkarması için çağırıyorlar. Ama şaman, çocuğu tanrılardan kurtarmak yerine onu tanrılara ve tanrıları ona alıştırıyor. Bu psikanalizinkinden farklı bir problem. Sanırım "Şeytan çıkarırken dikkat edin, içinizdeki en iyi şeyler gitmesin" diyen Nietzsche'ydi. Burada, karşılaşılan tanrılar –biz onlara güçler diyelim– korunuyor. Aradaki bağ koparılmayıp korunuyor. Bu insanlar da ken-

di halklarının ruhani akıl hocaları ve armağan vericileri haline geliyor.

Bu çocuk da kabilesinin korkunç geleceği hakkında kehanet niteliğinde bir hayal görmüştü. Ulusun "çığlığı" olarak adlandırdığı bir önseziydi. Hayalde Kara Geyik, ulusunun çığlığının pek çok çığlıktan biri olduğunu görmüştü ki bu bizim hâlâ anlayamadığımız bir şey. Tüm uluslara birbiri ardına sıra geldiğini ve tüm çığlıkların işbirliği yaptığını gördü. Bununla birlikte, bu hayal aynı zamanda kendisini kendi kültürünün ruhani imgelem âlemlerinde dolaşırken gördüğü ve bunların anlamını özümsediği bir deneyimdi. Tüm bunlar harika bir ifadeyle özetle-

Kara Geyik.

Kara Geyik şöyle dedi: "Kendimi yeryüzünün merkezindeki dağın zirvesinde, en yüksek yerde gördüm ve dünyanın kutsal gözüyle gördüğüm için bir hayal gördüm." Merkezdeki bu kutsal dağ Güney Dakota'daki Harney Tepesi. Sonraysa diyor ki: "Ama merkezdeki bu dağ her yerde."

niyor ki bu ifade bence mitlerin ve sembollerin anlaşılmasında anahtar bir ifade. Kara Geyik şöyle dedi: "Kendimi yeryüzünün merkezindeki dağın zirvesinde, en yüksek yerde gördüm ve dünyanın kutsal gözüyle gördüğüm için bir hayal gördüm." Merkezdeki bu kutsal dağ Güney Dakota'daki Harney Tepesi. Sonraysa diyor ki: "Ama merkezdeki bu dağ her yerde."

Bu, gerçek bir mitolojik farkına varış. Yerel kült imge Harney Tepesi ile dünyanın merkezi olarak yan anlamı arasında ayrım yapıyor. Dünyanın merkezi merkez nokta ve her şeyin etrafında döndüğü direk olan *axis mundi*dir. Dünyanın merkez noktası, hareketsizliğin ve hareketin bir arada olduğu noktadır. Hareket zamandır ama hareketsizlik sonsuzluktur. Hayatınızın bu anının nasıl aslında sonsuzluğun bir anı olduğunun farkına varmak ve geçici deneyim olarak yaptığınız şeyin sonsuz tarafının deneyimini yaşamak –mitolojik deneyim budur.

Yani dünyanın merkezindeki dağ Kudüs mü? Roma mı? Benares mi? Lhasa mı? Mexico City mi?

MOYERS: Bu Kızılderili çocuk tüm çizgilerin kesiştiği yerde parlayan bir nokta olduğunu söylüyordu.

CAMPBELL: Dediği tam olarak bu.

MOYERS: Tanrının hiçbir sınırı olmadığını da söylüyor muydu?

CAMPBELL: Tanrı'nın pek çok filozof tarafından tekrarlanan bir tanımı vardır. Tanrı, merkezi her yer olan ve sınırı hiçbir yerde olmayan – duyuların değil aklın bilebildiği– kavranabilen bir âlemdir. Merkez ise, Bill, tam oturmakta olduğun yer. Diğer merkez ise burada benim oturduğum yer. Her birimiz bu gizemin birer tezahürüyüz. Bu size, kim ve ne olduğunuz anlayışını bir şekilde veren mitolojik bir farkına varış.

MOYERS: Yani bir metafor, gerçekliğin bir imgesi.

CAMPBELL: Evet. Merkezin aynı zamanda karşınızdaki insan olarak tam karşınızda durduğunu fark etmezseniz bu, ham bireycilik olarak da tercüme edilebilir. Birey olmanın mitolojik yolu budur. Merkezdeki dağ sizsiniz ve merkezdeki dağ her yerdedir.

IV

KURBAN VE MUTLULUK

Mutluluğunuzun peşinden gittiğiniz zaman kendinizi, aslında hep orada var olan ve sizi bekleyen bir yola sokuyorsunuz; yaşamanız gereken hayat, yaşadığınız hayat oluyor. Nerede olursanız olun –mutluluğunuzun peşinden gidiyorsanız, her zaman o canlanmanın, içinizdeki o hayatın tadına varırsınız.

KARŞI SAYFA:
Göl–Apaçi,
Edward S. Curtis
(1868-1952).

Ormanda küçük çizgili sincaplar ve büyük baykuşların arasındaysanız, bu büyümek için çok değişik bir ortamdır. Tüm bu canlıların hepsi birer varlık olarak etrafınızdadır. Bunlar, hayatın, sizin olmayan ama yine de hepsi hayatın bir parçası olan güçlerini ve sihirli olasılıklarını temsil eder. Bu size hayatın sırrını açar. Sonra bu sırrın kendinizdeki yansımasını bulursunuz çünkü siz doğa olursunuz.

MOYERS: Çevrenin hikaye anlatımı üzerindeki etkisi hakkında yazdıklarını okurken beni en çok etkileyen şeylerden biri, bu insanların –ova insanlarının, avcıların, orman insanlarının, tarımla uğraşanların– kendi bahçelerine katılarak onun bir parçası olması. Onlar kendi dünyalarının ve dünyalarının onlar için kutsal olan tüm özelliklerinin bir parçası.

CAMPBELL: Yerel ortamların kutsallaştırılması mitolojinin temel bir fonksiyonudur. Bunu kuzeyde bir dağ, güneyde bir dağ, doğuda bir dağ ve batıda bir dağ ile merkezde de bir dağ belirleyen Navaho'larda açıkça görebilirsiniz. Bir Navaho evinde, kapı her zaman doğuya bakar. Kozmik bir merkez olan ocak ortadadır, dumanı tavandaki delikten çıkar, böylece tütsü kokusu tanrıların burun deliklerine gider. Ortam, yaşanılan yer, bir ikon, kutsal bir resim haline gelir. Nerede olursanız olun kozmik sistem ile aranızda bir bağ vardır.

Yine Navaho'ların kumdan resimlerine baktığınız zaman, çevreleyen bir figür olduğunu görürsünüz –bu bir serap veya gökkuşağını ya

da başka bir şeyi temsil edebilir ama her zaman yeni ruhun girebilmesi için doğu tarafında bir açıklığı olan çevreleyen bir figür olacaktır. Buda bo ağacının altında otururken, yüzü doğuya –doğan güneşin yönüne– bakıyordu.

MOYERS: Kenya'ya ilk gidişimde, tek başıma eskiden bir göl kıyısı olan ilkel bir kampın antik kalıntılarına gittim ve gece olana kadar orada kaldım. Oradayken tüm evrenin varlığını hissettim –geceleyin o gökyüzünün altında, o uçsuz bucaksız yerde, antik bir şeye, hâlâ canlı olan bir şeye ait olduğumu hissettim.

CAMPBELL: Sanırım uzun ve heybetli ağaçlarla dolu bir ormana girdiğiniz zaman bir tanrının varlığının size bilinir hale geldiğini söyleyen Çiçero'ydu. Her yerde kutsal ormanlar vardır. Küçük bir çocukken ormana gittiğimde "Tanrım, kim bilir neler gördün, neler biliyorsun" diye düşünerek bir ağaca, yaşlı ve büyük bir ağaca taptığımı hatırlıyorum. Bence bu evrenin varlığını anlama hali insan için temel bir ruh hali. Ama artık bir şehirde yaşıyoruz. Her yerde insanın eli tarafından üretilmiş taşlar ve kayalar var. Ormanda küçük çizgili sincaplar ve büyük baykuşların arasındaysanız, bu büyümek için çok değişik bir ortamdır. Tüm bu canlıların hepsi birer varlık olarak etrafınızdadır. Bunlar, hayatın, sizin olmayan ama yine de hepsi hayatın bir parçası olan güçlerini ve sihirli olasılıklarını temsil eder. Bu size hayatın sırrını açar. Sonra bu sırrın kendinizdeki yansımasını bulursunuz çünkü siz doğa olursunuz. Bir Siyu Kızılderilisi barış çubuğunu eline aldığında, ilk nefesi güneş alabilsin diye, onu ucu yukarı gelecek şekilde tutardı. Sonra da her zaman dört yönün dördüne de çubuğu yöneltirdi. Böyle bir zihin yapısı ile, kendinizi ufka, içinde bulunduğunuz dünyaya yönelttiğiniz zaman, dünya içindeki yerinizi almış olursunuz. Bu farklı bir yaşama yöntemidir.

MOYERS: *The Mythic Image*'da dönüşümün merkezi, geçici duvarların ortadan kalkarak bir harikayı açığa çıkarabileceği kutsal bir yer fikri hakkında yazdınız. İnsanın kutsal bir yeri olması ne anlama gelir?

CAMPBELL: Bu, günümüzde herkes için mutlak bir gerekliliktir. O sabah gazetelerde ne olduğunu bilmeyeceğiniz, arkadaşlarınızın kim olduğunu bilmeyeceğiniz, kimseye ne borçlu olduğunuzu ve kimsenin de size ne borçlu olduğunu bilmeyeceğiniz bir odanız ya da gün içinde birkaç saatiniz olmalı. Burası, yalnızca olduğunuz ve olabileceğiniz kişi olma deneyimini yaşayabileceğiniz ve bu kişiyi ortaya çıkarabileceğiniz bir yer olmalı. Burası yaratıcı kuluçka yeridir. Önceleri burada

hiçbir şey olmadığını görebilirsiniz. Ama kutsal bir mekanınız varsa ve orayı kullanırsanız sonunda bir şey olacaktır.

MOYERS: Bu kutsal yer, ovaların avcı için yaptığı şeyi bizim için yapıyor.

CAMPBELL: Onlar için tüm dünya kutsal bir yerdi. Ama bizim hayatımız yönelim açısından o kadar ekonomik ve pratik bir hale geldi ki, yaşınız büyüdükçe anın sizden talepleri o kadar fazlalaşıyor ki, ne kim olduğunuzu ne de hedefinizin ne olduğunu bilebiliyorsunuz. Her zaman sizden istenen bir şeyi yapıyorsunuz. Sizin mutluluk kanalınız nedir? Bunu bulmaya çalışmanız lazım. Bir gramofon alın ve en sevdiğiniz müziği çalın, kimsenin saygı göstermediği, modası geçmiş bir müzik olsa bile. Ya da okumayı sevdiğiniz kitabı alın. Kendi kutsal yerinizde, bu insanların bir zamanlar yaşadıkları tüm dünyaya karşı hissettikleri "sen" hissini duyarsınız.

MOYERS: Ortamın bu insanlar üzerindeki etkisinden söz ettik. Peki ya insanların ortam üzerindeki etkileri?

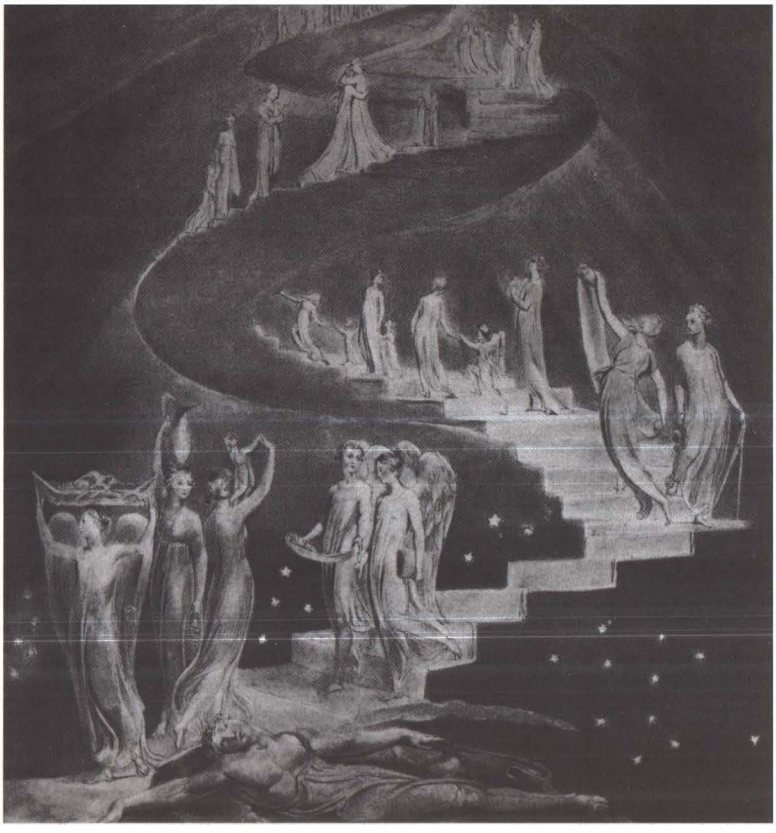
CAMPBELL: İnsanlar, kutsal yerler yaratarak, hayvanları ve bitkileri mitolojikleştirerek toprağa sahip çıkarlar –toprağa manevi güçler ile yatırım yaparlar. Burası bir tapınak, bir meditasyon mekanı gibi olur. Örneğin, Navaholar hayvanların mitolojikleştirilmesi konusunda harika bir iş çıkarıyorlardı. Navaholaların kumdan resimlerinde bu küçük hayvanların her birinin bir değeri olduğunu görüyorsunuz. Bu hayvanlar doğadaki halleriyle resmedilmiyor. Stilize edilmişler. Bu stilizasyon, hayvanların yalnızca fiziksel özelliklerine değil ruhsal özelliklerine de gönderme yapıyor. Mesela çölde yürürken bazen uçup omzunuza konan büyük bir sinek vardır. Navaho mitlerinde bu sinek, Büyük Sinek ya da Küçük Rüzgar olarak bilinir. Atalarının sınavdan geçerken onlara sorduğu tüm soruların cevabını genç kahramanlara fısıldar. Büyük Sinek, gizli bilgeliği açıklayan kutsal ruhun sesidir.

MOYERS: Tüm bunların amacı nedir?

CAMPBELL: Toprağa sahip olmak. Yaşadıkları toprakları, ruhsal açıdan bağlı oldukları bir yer haline getirmek.

MOYERS: Yani Musa Vaat Edilmiş Topraklara baktığı zaman, yalnızca diğer ruhani liderlerin kendi halkları için yaptığı şeyin aynısını yapıyordu. O toprağa sahip çıkıyordu.

CAMPBELL: Evet. Yakup'un rüyası hikayesini hatırlarsın. Yakup uyandığı zaman orası Bethel (Beytel), yani Tanrı'nın evi oluyor. Yakup, belirli bir manevi anlamla o mekanı istemiş oluyor. Burası Tanrı'nın enerjilerini saçtığı bir yer.

Yakup'un Merdiveni, **William Blake (1757-1827).**

Yakup uyandığı zaman orası Bethel (Beytel), yani Tanrı'nın evi oluyor. Yakup, belirli bir manevi anlamla o mekanı istemiş oluyor. Burası Tanrı'nın enerjilerini saçtığı bir yer.

MOYERS: Bu kıtada hâlâ kutsal yerler var mı?

CAMPBELL: İspanyollar yakıp yıkmadan önce Mexico City dünyanın en büyük şehirlerinden biriydi ve kutsal bir yerdi. İspanyollar Mexico City'yi ilk gördükleri zaman Avrupa'daki tüm şehirlerden büyüktü. Büyük tapınakları olan kutsal bir şehirdi. Şimdi eski güneş tapınağının olduğu yerde Katolik katedrali yer alıyor. Bu, Hıristiyanların toprağı sahiplenmesinin bir örneği. Görüyorsunuz, öbür tapınağın olduğu yere kendi tapınaklarını koyarak aynı ortamı kendi ortamlarına dönüştürüyorlar.

Mesela atalarımız, çoğu yere kutsal kitaptaki merkezlerin adlarını verdi. Yukarı New York State'te birilerinin aklına İlyada ve Odisseia geliyordu ve yerleşim yerlerine birbiri ardına klasik isimler veriyorlardı: İthaka, Utica vs.

MOYERS: Yani insanlar bir bakıma onlara sahip oldukları gücü verdiğine inandıkları toprağı kutsuyor. Toprak ile insanların onun üzerine yaptığı yapılar arasında organik bir bağ var.

CAMPBELL: Evet, ancak bu metropollerin ortaya çıkışı ile sona erdi.

MOYERS: Artık New York'ta en yüksek binayı kim yapacak diye rekabet ediyorlar.

CAMPBELL: Bu, bir tür mimari başarı. Şehrin, biz finansal bir güç merkeziyiz, bakın neler yapabiliyoruz, demesi için bir ifade yolu. Bir tür akrobasi şovu.

MOYERS: Günümüzde kutsal mekanlar nereler?

CAMPBELL: Artık kutsal yerler yok. İnsanların gidip orada olanları düşünebilecekleri birkaç tane tarihsel yer var. Mesela gidip Filistin'i ziyaret edebiliriz çünkü burası dinimizin kökeninin dayandığı yerdir. Ama her toprağın kutsal olması gerekir. İnsanın bulunduğu yerdeki hayatın enerjilerinin simgesini ortamın kendisinde bulması gerekiyor. Erken dönem geleneklerinin yaptığı şey budur. Kendi ortamlarını kutsallaştırırlar.

Mesela İzlanda'nın ilk sakinlerinin sekizinci ve dokuzuncu yüzyıllarda yaptığı şey buydu. Farklı yerleşim birimlerini aralarında 432.000 Roma fiti olacak şekilde kurdular (432.000 pek çok gelenekte bilinen önemli bir mitolojik rakamdır). İzlanda ortamının bütün örgütlenmesi böyle kozmik ilişkiler temelindeydi. Böylece orada nereye giderseniz gidin (mitolojinizi biliyorsanız) evrenle uyum içindeydiniz. Mısır'da da buna benzer bir tür mitoloji vardır ama Mısır'daki semboloji farklı bir şekil almıştır çünkü Mısır çember şeklinde değil uzundur. Böylece orada iki ayağı güneyde, iki ayağı kuzeyde olan Kutsal İnek şeklindeki bir gök tanrıçası vardır –buna dörtgen bir düşünce şekli de denebilir. Ama biz medeniyetimizin ruhsal sembollerini kaybettik. Bu yüzden, katedralin hâlâ baskın olduğu, gece gündüze, sabah öğlene ve gündüz geceye dönerken zillerin çaldığını duyduğunuz küçük sevimli Fransız kasabası Chartres'a gitmek, bu kadar muhteşem bir şey.

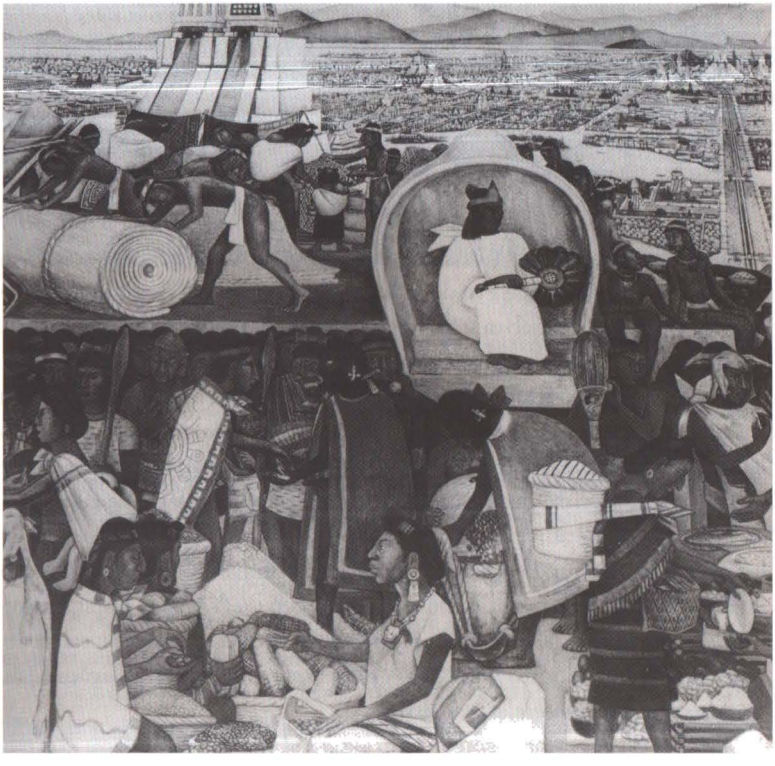
Ben Chartres'ı kendi mahallemmiş gibi görüyorum. Oraya çok sık gittim. Paris'te öğrenciyken tüm bir hafta sonumu katedralde, oradaki her bir figür üzerine ayrı ayrı çalışarak geçirdim. Orada o kadar çok kalmışım ki bir öğlen görevli gelip bana "Benimle yukarı çıkıp zilleri çalmak ister misin?" diye sordu. "Tabii isterim" dedim. Böylece kuleye çıkıp büyük bronz zilin yanına gittik. Tahterevalliye benzeyen ufak bir platform vardı. Tahterevallinin bir ucunda o bir ucunda ben durduk. Orada tutunmamız için küçük bir çubuk vardı. Adam onu ittirdi, sonra bir o bir ben aşağı yukarı inip çıkmaya başladık, rüzgar orada, katedralin tepesinde saçlarımızın arasından esiyordu, sonra çan altımızda çalmaya başladı –"ding dong, ding dong." Hayatımdaki en heyecan verici maceralardan biriydi.

Her şey bittiği zaman, görevli beni aşağı indirdi ve "Sana odamı göstere-

yim" dedi. Gittik. Bir katedralde bir göbek vardır, sonra haç şeklindeki kilisenin yan kolları, sonra apsis ve apsisin etrafında da koro alanı vardır. Beni koro alanının orta yerindeki küçük bir kapıdan geçirdi. Küçük yatağı ve üzerinde bir lamba olan küçük masası oradaydı. Alandan baktığım zaman Siyah Meryem penceresini görüyordum –ve o burada yaşıyordu. Bu adam sürekli bir meditasyon halinde yaşıyordu. Bu, çok dokunaklı, çok güzel bir şeydi. O günden sonra Chartres'a pek çok kereler gittim.

MOYERS: Orada ne buldun?

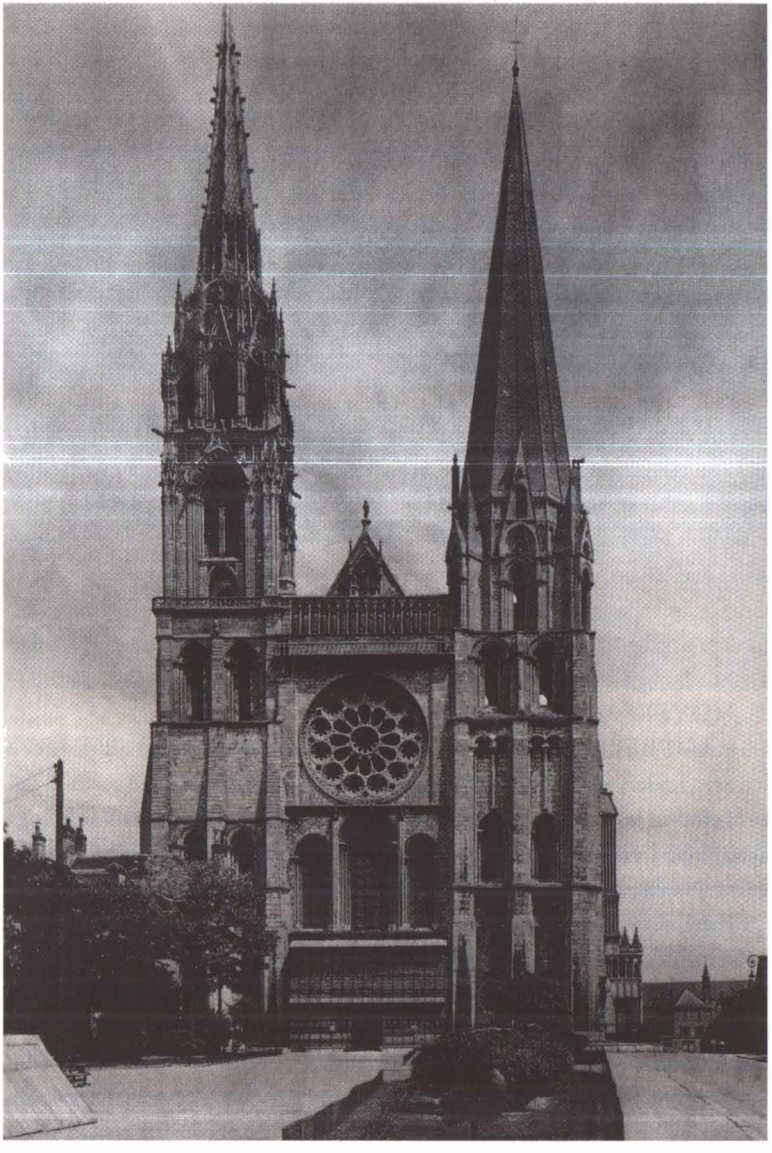
CAMPBELL: Orası beni, bu ruhsal ilkelerin topluma karakterini ve özünü verdiği bir zamana geri götürüyor. En yüksek binanın hangisi olduğuna bakarak bir topluma neyin karakterini verdiğini söyleyebilirsiniz. Bir ortaçağ kentine yaklaştığınız zaman katedral oradaki en yüksek şeydir. Bir on sekizinci yüzyıl kentine yaklaşırsanız, oradaki en yüksek şey siyasi saraydır. Modern bir şehre yaklaştığınız zamansa en yüksek yerler ekonominin merkezleri olan ofis binalarıdır.

***March on Tenochtitlán*, Diego Rivera, 1929-44.**

İspanyollar Mexico City'yi ilk gördükleri zaman Avrupa'daki tüm şehirlerden büyüktü. Büyük tapınakları olan kutsal bir şehirdi. Şimdi eski güneş tapınağının olduğu yerde Katolik katedrali yer alıyor. Hıristiyanlar öbür tapınağın olduğu yere kendi tapınaklarını koyarak ortamı kendi ortamlarına dönüştürdüler.

Salt Lake City'ye giderseniz tüm bunların gözlerinizin önünde aydınlandığını görebilirsiniz. Öncelikle tapınak şehrin tam merkezinde inşa edilmişti. Doğru örgütlenme şekli budur çünkü her şey ruhsal bir merkez olan tapınaktan her yöne doğru akar. Sonra yanına siyaset için yapılan bir bina

Chartres Katedrali.

Medeniyetimizin ruhsal sembollerini kaybettik. Bu yüzden, katedralin hâlâ baskın olduğu, gece gündüze, sabah öğlene ve gündüz geceye dönerken zillerin çaldığını duyduğunuz küçük sevimli Fransız kasabası Chartres'a gitmek bu kadar muhteşem bir şey. Ben Chartres'ı kendi mahallemmiş gibi görüyorum.

olan Capitol inşa edildi. Capitol tapınaktan yüksektir. Şimdi ise en yüksek bina, tapınağın ve siyaset yapılan binanın işlerine de bakan ofis binası. Batı medeniyetinin tarihi budur. Gotik dönemden on altıncı, on yedinci, on sekizinci yüzyıla ve içinde bulunduğumuz ekonomi temelli dünyaya kadar.

MOYERS: Yani Chartres'a gittiğin zaman–

CAMPBELL: –Ortaçağa geri dönüyorum. Çocukken içinde yetiştiğim Katolik imge dünyasına geri dönüyorum ve bu harika bir şey.

MOYERS: Sen nostalji içinde uzun süre yüzen bir adam değilsin. Oraya gittiğin zaman seni tek harekete geçiren geçmiş değil, öyle değil mi?

CAMPBELL: Hayır, şimdiki zaman. Katedral bana dünyanın ruhsal özünün oluşumunu anlatıyor. Meditasyon yapılacak, etrafta öylece dolaşılacak, öylece oturup güzel şeylerin izleneceği bir yer.

MOYERS: Chartres'taki bu kadar sevdiğiniz bu katedral ayrıca insanın kozmosla olan ilişkisini de ifade ediyor öyle değil mi?

CAMPBELL: Evet. Katedral ortasında sunak olan bir haç şeklinde. Bu sembolik bir yapı. Artık pek çok kilise sinemaymış gibi inşa ediliyor. Görünürlük önemli. Katedralde ise görünürlükle hiç ilgilenilmez. Orada olan biten çoğu şey siz görmeden olur. Orada önemli olan yalnızca şovu izlemek değil, semboldür. Şov zaten herkesin ezberindedir. Sekiz yaşınızdan beri izlemişsinizdir.

MOYERS: O halde katedrale gitmeye neden devam edilsin?

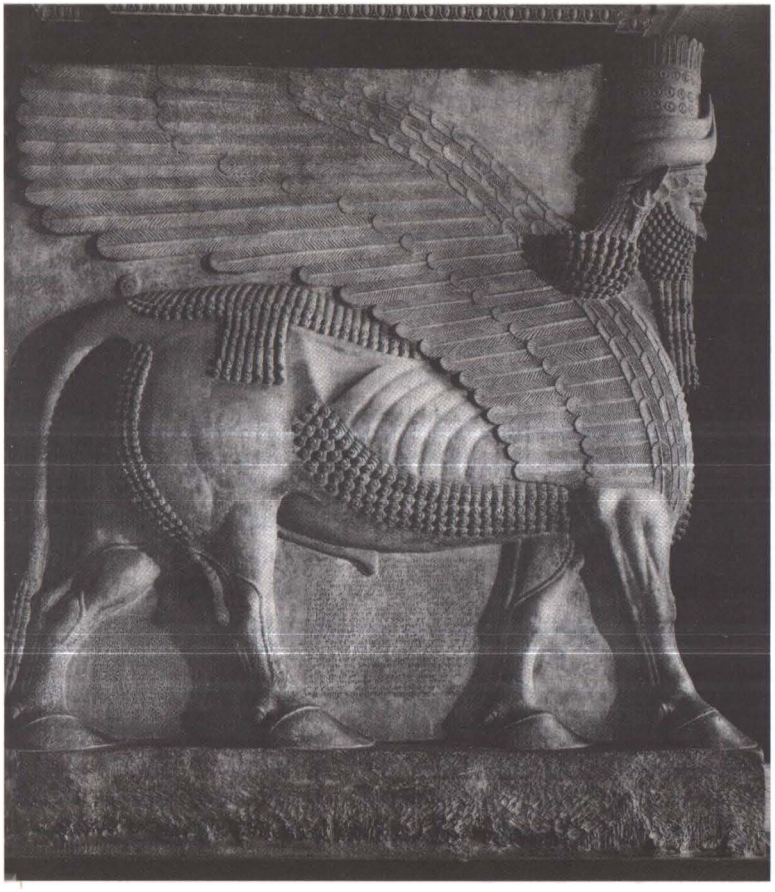
CAMPBELL: Mitolojinin tüm işi işte budur. Neden böyle şeyler hakkında tekrar konuşmak hoşumuza gidiyor? Çünkü bunlar bizi ruhsal hayatımızın özündeki prototiplerle tekrar temasa geçiriyor. Bir ritüele günden güne gitmek sizi tetikte tutuyor.

MOYERS: Ama artık bunu yapmıyoruz.

CAMPBELL: Bu tür kaygılarla olan temasımızı kaybettik. Eskiden hayatın hedefi ruhsal ilkenin sürekli bilincinde yaşamaktı. Asur saraylarında kafası insan, vücudu aslan, kanatları kartal kanadı ve ayakları boğa ayağı olan karma bir hayvan görürsünüz: Zodyağın dört burcu bir araya gelmiş ve kapı muhafızları haline getirilmiştir.

Ezekiel'in gördüğü hayalle ilişkili olan bu dört hayvan, Hıristiyan geleneğinde dört evangelist halini almıştır. Şu duayı hatırlar mısın?: "Matta, Markos, Luka, Yuhanna, üzerinde uyuduğum yatağımı kutsa." Bu duada siz ortada, İsa'nın durduğu yerde durursunuz; ve yatağınızın direkleri pusulanın dört yönünü oluşturur.

Bu mandala, Uzam-Zaman ötesinden görünen İsa'yı temsil eder. Bu dört hayvan, sonsuzluğu gizleyen Uzam-Zaman perdesini temsil eder.

Asur kanatlı boğası.

Asur saraylarında kafası insan, vücudu aslan, kanatları kartal kanadı ve ayakları boğa ayağı olan karma bir hayvan görürsünüz: Zodyağın dört burcu bir araya gelmiş ve kapı muhafızları haline getirilmiştir. Ezekiel'in gördüğü hayalle ilişkili olan bu dört hayvan, Hıristiyan geleneğinde dört evangelist halini almıştır.

Ortadaki İsa bir çığırdır, ikinci doğuştur, evrensel Tanrıça Uzam-Zaman'ın rahminden Dünyanın Lordu'nun gelmesidir.

MOYERS: Chartres gibi bir katedralin, kanunların ötesinde aşkın olan bir anlam temelinin bilgisini sembolize ettiğini ve yalnızca heybetli taş formunda değil, mimari açıdan bu formları çevreleyen ve içlerinde ikamet eden büyük bir sessizlik olarak da var olduğunu söylüyorsun.

CAMPBELL: Tüm ruhsal göndermeler nihayetinde sesin ötesindeki sessizliğedir. Bedeni oluşturan ilk söz, ilk sestir. O sesin ötesi aşkın bilinmeyen, bilinemeyendir. Buna büyük sessizlik ya da boşluk ya da aşkın mutlak denebilir.

MOYERS: Mitlerin bizi kutsal yerlere ve ilk insanların ortamlarının onları evrene nasıl bağladığı hakkında konuşurken seni dinledi-

ğimde, en azından senin anladığın şekliyle doğaüstünün, gerçekte yalnızca doğa olduğunu düşünmeye başlıyorum.

CAMPBELL: Doğaüstünün doğalın üzerinde ve ötesinde olduğu düşüncesi öldürücü bir düşüncedir. Ortaçağlarda dünyayı sonunda bir çorak ülkeye, insanların gerçek olmayan hayatlar yaşadıkları, ruhban sınıfının öğrettiğine göre, doğaüstü kanunlar onlardan öyle yaşamalarını istediği için insanların gerçekten istediği hiçbir şeyi yapmadığı bir yere dönüştüren işte bu düşünceydi. Çorak ülkede, insanlar aslında onların olmayan ama kaçamayacakları kanunlar tarafından karşılarına koyulan amaçları gerçekleştirir. Bu bir katildir. On ikinci yüzyıl trubadurlarının saray aşkı* şiiri, aslında hayatın zevklerinin doğaüstü yoldan ihlalinin haklı gösterilmesinin bir protestosuydu. Tristan destanıyla Kâse destanının en önemli versiyonlarından biri olan Wolfram von Esenbach versiyonu da öyle. Ruh aslında hayatın hoş kokusudur. Hayatın içine üflenen bir şey değildir, hayatın içinden gelir. Bu, dünyanın Tanrıça'nın vücudu olduğu, kendi içinde tanrısal olduğu, tanrının yukarıdan hükmeden bir şey olmadığı ve cennetten kovulmuş bir doğanın üzerinde olmadığı anatanrıça dinlerinin en güzel yönlerinden biridir. Tüm o güzel on üçüncü yüzyıl Fransız katedrallerinin yükselmesini sağlayan ortaçağ Bakire kültünde bu ruhtan bir şeyler vardı.

Ancak bizim Cennetten Kovulma hikayemiz doğayı yozlaşmış olarak görüyor ve bu mit bizim için tüm dünyayı yozlaştırıyor. Doğanın yozlaşmış olduğu düşünüldüğü için bütün eylemler günah ve kaçınılması gereken bir şey oluyor. Mitolojinizin doğayı cennetten kovulmuş olarak mı yoksa doğayı özünde tanrının tezahürü ve ruhu insan doğasında olan tanrısallığın bir yansıması olarak mı gösterdiğine bağlı olarak tamamen farklı bir medeniyet ve tamamen farklı bir yaşam biçimi ortaya çıkıyor.

MOYERS: Bugün insan ruhunun doğasındaki tanrısallığı bizim için kim yorumluyor? Bizim Şamanlarımız kim? Gözle görülmeyen şeyleri bizim için kim yorumluyor?

CAMPBELL: Bunu yapmak sanatçının vazifesidir. Mitleri günümüze göre aktaran kişidir sanatçı. Ancak bu kişinin yalnızca sizin için bir programı olan bir sosyolog değil, mitolojiyi ve beşeriyeti anlayan bir sanatçı olması gerekir.

MOYERS: Peki diğer sıradan kişiler? Şair ya da sanatçı olmayan ve şimdiye kadar bir transandantal esrime yaşamamış olanlar? Bizler böyle şeyler hakkında nasıl bilgi sahibi oluyoruz?

---

* Ç.N. Courtly love, Ortaçağ Avrupa'sına ait, aşkın ve hayranlığın asalet ve şövalyelik kavramlarına uygun olarak ifade edildiği bir gelenektir. Genelde gizlidir ve asiller arasında yaşanır. Karı-koca arasında rastlanmaz (http://en.wikipedia.org/wiki/Courtly_love).

CAMPBELL: Bir yol söyleyeyim, hem de çok hoş bir yol. Bir odada oturun ve okuyun –okuyun, okuyun, okuyun. Doğru kişiler tarafından yazılmış doğru kitapları okuyun. Zihniniz o seviyeye gelir ve aralıksız, hoş, yumuşak ve ağırdan yanan bir kendinden geçme içine girersiniz. Hayat hakkındaki bu farkına varış, yaşamınızda sürekli bir farkındalık olabilir. Sizi gerçekten yakalayan bir yazar bulduğunuz zaman yazdığı her şeyi okuyun. "Bilmemkimin de ne yaptığını merak ediyorum" demeyin –ve çoksatar listelerini taramakla uğraşmayın. O yazarın size sunduklarını okuyun. Dünya, tek bir bakış açısıyla tutarlı bir şekilde önünüzde açılacaktır. Ama bir yazardan bir yazara geçerseniz, her birinin hangi şiiri hangi tarihte yazdığını söyleyebilirsiniz –ama yazar size hiçbir şey söylememiştir.

MOYERS: O halde şamanların geçmişteki işlevleri sanatçıların günümüzdeki işlevleri gibiydi. Çok daha büyük bir rolleri vardı.

CAMPBELL: Rahiplik kurumunun günümüzde toplumumuzda oynadığı rolü oynuyorlardı.

MOYERS: Şamanlar rahip miydi?

CAMPBELL: Bana göre bir rahip ve bir şaman arasında büyük bir fark var. Bir rahip sosyal bir görevli. Toplum belirli şekillerde belirli tanrılara tapar ve rahip o ritüelin gerçekleştirilmesi için görevli olarak atanır. Kendini adadığı tanrı, o var olmadan önce de oradadır. Ama şamanın güçleri kendi yakınları arasında, kişisel deneyiminin tanrılarında sembolize edilir. Şamanın otoritesi sosyal bir atanmadan değil, psikolojik bir deneyimden gelir.

MOYERS: Şaman benim hiç gitmediğim bir yere gidiyor ve orayı bana anlatıyor.

CAMPBELL: Kara Geyik örneğinde gördüğümüz gibi şaman, gördüğü hayallerden bazılarını halkı için ritüel performanslar haline de dönüştürebiliyor. Bu, içsel deneyimi halkların dışsal yaşantısına da aktarıyor.

MOYERS: Bu, bir dinin başlangıcı mıydı?

CAMPBELL: Kişisel olarak ben dinlerin bu şekilde başladığını düşünüyorum. Ama bu yalnızca bir tahmin. Bunun gerçekte nasıl olduğunu bilmiyoruz.

MOYERS: İsa diye biri ormana gider, psikolojik bir dönüşüm geçirir, geri döner ve insanlara "Beni takip edin" der. Bu erken dönem kültürlerinde de olan bu mudur?

CAMPBELL: Elimizdeki kanıtlar böyle. Neredeyse tüm avlanan kültürlerde bir şaman geleneğine rastlarız.

MOYERS: Neden özellikle avlanan kültürlerde?

CAMPBELL: Çünkü bu kültürler bireysel. Avcı, hiçbir çiftçinin olamayacağı kadar bireydir. Tarlada çalışmak ve doğanın size ne zaman çalışacağınızı söylemesini beklemek ayrı, avlanmak ayrı bir şey. Her av bir öncekinden farklıdır. Avcılar, çok özel yetenekler ve kabiliyetler içeren bireysel beceriler konusunda eğitilir.

MOYERS: Peki insanın evrimi içerisinde şamana ne oldu?

CAMPBELL: Yerleşik kent hayatına verilen önem artınca şaman gücünü kaybetti. Başta avlanan halklar olan ve sonra tarımın geliştiği bir bölgeye göç ederek tarımsal bir hayat sistemi benimseyen güneybatı Kızılderililerinin bazılarının, Navaholaların ve Apaçilerin, aslında harika hikayeleri ve mitleri vardır. Başlangıçtaki hikayelerinde şamanların rezil edildiği ve yerlerini rahiplerin aldığı komik bir bölüm vardır. Şamanlar güneşi rencide eden bir şey söyler ve güneş kaybolur. Sonra "Güneşi geri getirebilirim" derler. Sonra tüm numaralarını yaparlar, bu numaralar alaycı ve komik bir şekilde tasvir edilir. Ama yaptıkları numaralar güneşi getirmez. Sonra şamanlar, bir tür palyaçolar grubuna indirgenmiş olur. Onlar özel bir gücü olan büyücülerdir ama artık güçleri daha büyük bir toplumun emrindedir.

MOYERS: Avlanılan arazinin, dairesel bir ufuk ve yukarıda da engin gökkubbe ile çevrelenmiş bu alanın mitoloji üzerindeki etkisinden söz ettik. Ya el değmemiş ormanların yoğun bitki örtüsü altında yaşayan insanlar? Gökyüzü yok, ufuk çizgisi yok, perspektif duygusu yok – yalnızca ağaçlar, ağaçlar, ağaçlar.

CAMPBELL: Colin Turnbull, ormandan hiç çıkmamış bir pigmenin bir dağın zirvesine çıkarıldığı ilgi çekici bir hikaye anlatır. Pigmeyle birlikte ağaçların arasından tepeye çıkmışlar. Önlerinde engin bir ova uzanıyormuş. Zavallı küçük adam çok korkmuş. Perspektif ya da mesafeyi ölçme duygusu yokmuş. Uzakta ovada otlayan hayvanların, yolun hemen karşı tarafında olduğunu ve çok küçük olduklarından onların karıncalar olduğunu zannetmiş. Kafası karışmış ve ormana nasıl döneceğini şaşırmış.

MOYERS: Coğrafyanın kültürümüzün şekillenmesi ve din düşüncemiz üzerindeki etkisi çok büyük. Çöl tanrısı, ovanın da tanrısı olmaz–

CAMPBELL: –ya da yağmur ormanlarının da tanrısı –yağmur ormanlarının (çoğul) tanrıları– olmaz. Çölde tepenizde bir gökyüzü ve etrafınızda tek bir dünya varken tek bir tanrınız olabiliyor ama ufuk çizgisi olmayan ve 8-9 metreden ötesini göremediğiniz el değmemiş ormanlarda artık bu düşünceye rastlanmıyor.

MOYERS: Yani Tanrı hakkındaki düşüncelerini dünyaya yansıtıyorlar öyle mi?

CAMPBELL: Evet, tabii.

MOYERS: Bulundukları coğrafya tanrı imgelerine şekil veriyor, sonra onu dışa yansıtıp Tanrı adını veriyorlar.

CAMPBELL: Evet. Tanrı fikri her zaman kültür tarafından koşullanmıştır, her zaman. Bir misyoner kendi Tanrı düşüncesini, kendi Tanrısını getirdiği zaman bile, o tanrı oradaki halkın tanrı hakkında düşünebilme yeteneğine göre bir şeye dönüşür.

Havai'de Tanrıça Pele'nin rahibesi tarafından ziyaret edilen bir İngiliz misyoner hakkında komik bir hikaye vardır. Pele rahibesinin, Pele'nin kendisinin küçük bir tezahürü olduğu düşünülürmüş. Yani misyoner bu hikayede aslında bir tanrıça ile konuşuyor. Misyoner "Size Tanrı'nın mesajını getirmeye geldim," demiş. Rahibe de "O senin tanrın, Pele benim," demiş.

MOYERS: "Tanrı'dan başka tanrıya tapmayın" sadece Yahudilere ait bir düşünce mi?

CAMPBELL: Bu düşünceye başka bir yerde rastlamadım.

MOYERS: Neden tek tanrı?

CAMPBELL: Ben bunu anlamıyorum. Çölde yaşayan insanlar için kendi toplumlarının yerel tanrısına verilen önemi anlayabiliyorum. Sizi koruyan topluma tamamen bağlısınız. Toplum da her zaman ataerkil. Doğa her zaman anne soyundan devam eder.

MOYERS: Sence tanrıça dinleri, insan ırkının evcilleşmesi esnasında, kadınlar bu erken dönem toplumlarının ekim ve hasat faaliyetlerinde baskın bir rol oynadığı için mi ortaya çıktı?

CAMPBELL: Hiç şüphesiz. O zamanlar kadınlar, sihirli güçler anlamında toplumun en önemli üyeleri haline geldiler.

MOYERS: Avlananlar ise erkeklerdi–

CAMPBELL: Evet; ve artık bu kadına geçiyor. Onun sihri, toprak gibi yaşam ve besin vermek olduğuna göre onun sihri toprağın sihrinin dayanağıdır. Erken dönem geleneğinde o ilk tohumu ekendir. Erkeğin tarımsal liderliği ele alması, daha sonra, ileri kültür sistemlerinde pulluğun icat edilmesiyle olur. Çiftleşme ve toprağı süren pulluk benzeşmesi o zaman baskın bir mitolojik figür olur.

MOYERS: Yani, "hayvanların gücünün tarzı," "ekilmiş toprağın gücü tarzı," "göklerdeki yıldızların gücü tarzı" ve "insanın tarzı" derken demek istediğin şey, mite karşı bu farklı yaklaşımlar.

CAMPBELL: Bunlar, dönemin normal insan durumunun hangi sembolik sistem ile sembolize ve organize edildiğiyle ve hangi sembolik sistem ile bilgisinin aktarıldığıyla ilgili.

MOYERS: Ve neye değer verdiğiyle de ilgili olabilir mi?

CAMPBELL: Değerler, hayatı yöneten koşulların bir sonucu olacaktır. Mesela, avcı her zaman dışarı, hayvana doğru yönlendirilir. Hayatı hayvanlarla ilişkisine bağlıdır. Avcının mitolojisi dışa yöneliktir. Ama yiyeceğin yetiştirilmesi, tohum ekilmesi, tohumun "sözümona" ölmesi ve yeni bitkinin çıkması daha çok içe yöneliktir. Avcılarda mitolojiye ilham veren hayvanlardı. Bir erkek güç ve bilgi kazanmak istediğinde ormana gider, oruç tutar ve dua ederdi; hayvan da gelerek ona öğretmenlik yapardı.

Tarım yapanlarda ise öğretmen bitkiler âlemiydi. Hayat kademeleri açısından bitkiler âlemi, insan hayatı ile özdeşti. Görüyorsun, burada içe yönelik bir ilişki var.

MOYERS: İnsanlar hayvanların avlanmasından bitkilerin yetiştirilmesine geçtikçe mitsel hayal gücüne ne oldu?

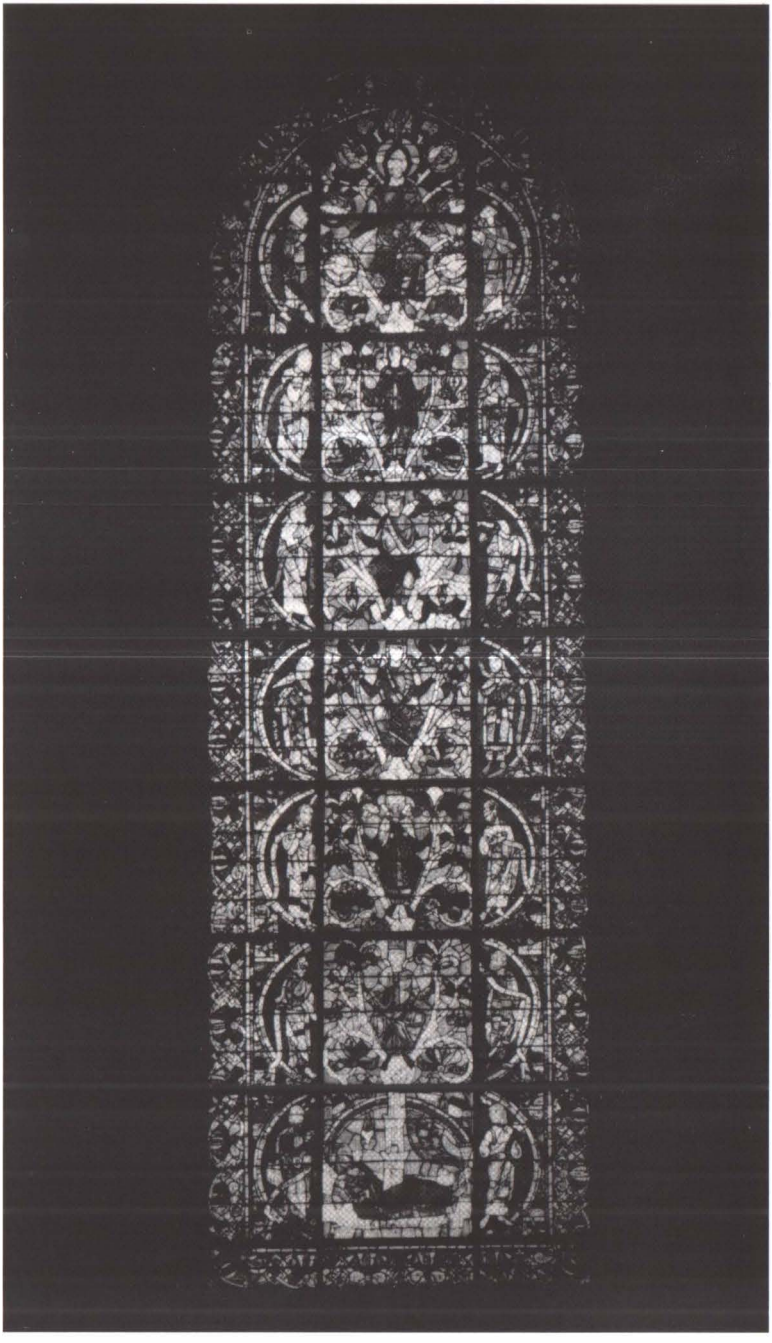
CAMPBELL: Yalnızca mitlerde değil, ruhun kendisinde de büyük ve bütünsel bir dönüşüm yaşandı bence. Biliyorsun, hayvan bütünsel bir varlıktır, bir tenin içindedir. O hayvanı öldürdüğünüz zaman, ölmüştür –bu onun sonu olur. Bitkiler dünyasında dışarıdan bağımsız birey diye bir şey yoktur. Bir bitkiyi keserseniz yerine bir başka filiz çıkar. Budanma bitki için iyidir. Tüm bunların anlamı sürekli bir varolmayıştır. Tropik ormanlarla bağdaştırılan bir düşünce ise hayatın çürümeden geldiğidir. Onlarca yıl önce kesilen devasa ağaçlardan büyük dalların yetiştiği güzel sekoya ormanları gördüm. Bunlardan yine aynı bitkinin parçaları olan küçük ve yeni çocuklar doğuyor. Bir ağacın dalını keserseniz yerine yenisi çıkar. Bir hayvanın uzvunu keserseniz, belli bir tür kertenkele değilse, yerine yenisi çıkmaz.

Yani orman ve tarım kültürlerinde ölüm, ölüm değilmiş gibi, yeni hayat için gerekli bir şey olarak anlaşılır. Birey de aslında bir birey sayılmaz, bir bitkinin dalıdır. İsa "Ben bir asma ağacıyım, siz de yapraklarımsınız" sözünde bu imgeyi kullanır. Bu üzüm bağı imgesi, tek başına hayvanlardan oldukça farklıdır. Tarımsal bir kültürdeyseniz, yenecek olan bitkinin yetiştirilip büyütülmesi söz konusudur.

MOYERS: Bu bitki yetiştiriciliğine dayalı deneyim ne gibi hikayelere ilham vermiştir?

CAMPBELL: Yediğiniz bitkilerin, kurban edilmiş bir tanrının ya da bir ata kişiliğin kesilip gömülmüş bedeninden ortaya çıkıp yetişmesi motifine her yerde rastlanır ama en çok rastlandığı yer Pasifik kültürleridir.

Bu bitki hikayeleri, Amerika kıtalarında normalde bir avlanma bölgesi olduğunu düşündüğümüz yerlere kadar nüfuz eder. Kuzey Amerika

Jessye Ağacı, İsa'nın Soyağacı, **Chartres Katedrali, on üçüncü yüzyıl.**

Bir bitkinin dalını keserseniz yerine yenisi çıkar. Bu yüzden orman ve tarım kültürlerinde ölüm, ölüm değilmiş gibi, yeni hayat için gerekli bir şey olarak anlaşılır. Birey de aslında bir birey sayılmaz, bir bitkinin dalıdır. İsa "Ben bir asma ağacıyım, siz de yapraklarımsınız" sözünde bu imgeyi kullanır.

kültürü avlanma ve tarım kültürlerinin etkileşimine çok güçlü bir örnektir. Kızılderililer temelde avcıydılar ama mısır da yetiştiriyorlardı. Mısırın kökeniyle ilgili bir Algonquin hikayesinde, hayal gören bir çocuk vardır. Bu hayalde, çocuk başının üstünde yeşil tüylerle gelen ve kendisini bir güreş maçına davet eden genç bir adam görür. Çocuk maçı kazanır, tekrar gelir, yine kazanır ve bu böyle devam eder. Ama bir gün genç adam çocuğa bir dahaki sefere çocuğun onu öldürüp gömmesi ve gömüldüğü yere göz kulak olması gerektiğini söyler. Çocuk ona söyleneni yapar ve güzel genci öldürüp gömer. Bir süre sonra, çocuk döner ve tüylü genç adamın gömüldüğü yerde, ya da ekildiği yerde de diyebiliriz, mısır yetiştiğini görür.

Çocuk zaten avcılık yapan ama yaşlanmış olan babası için kaygılanmaktadır. Yiyecek bulmanın avlanmaktan başka bir yolu olup olmadığını düşünüp duruyordur. Bu hayal, ona kendi niyeti haricinde gelir. Hikayenin sonunda çocuk babasına "Artık avlanmaya dışarı gitmemize gerek yok" der. Bu, o insanlar için büyük bir uyanış anı olmalı.

MOYERS: Ama buradaki düşünce, bitkinin vücudunun kalıntılarından yetişebilmesi için hayaldeki tüylü adamın ölmesi ve gömülmesi gerektiği şeklinde. Bu hikayeye tarım kültürlerindeki mitlerde birbiri ardına rastlanıyor mu?

CAMPBELL: Evet. Mesela bu hikayenin bir kopyasına Polinezya'da rastlanıyor. Bir gölde yıkanmayı çok seven bir kız varmış. Gölün içinde büyük bir yılan balığı da dolaşıyormuş ve her gün kız yıkanırken kalçasının arasına sürtünüyormuş. Sonra bir gün yılan balığı genç bir adama dönüşmüş ve bir anda onun âşığı olmuş. Sonra oradan gitmiş ve tekrar geri gelmiş, sonra tekrar gitmiş ve tekrar geri gelmiş. Ama tekrar geldiğinde bu sefer, tıpkı Algonquin hikayesinde olduğu gibi, "Sana bir dahaki sefer geldiğimde beni öldürmelisin, başımı kesmelisin ve gömmelisin" demiş. Kız da öyle yapmış ve gömülen başın olduğu yerden bir hindistancevizi ağacı çıkmış. Bir hindistancevizini elinize alırsanız, tam bir baş büyüklüğünde olduğunu görürsünüz. Hatta üzerinde baştakine benzeyen gözleri ve küçük delikleri de görebilirsiniz. Eğer Amerikalı antropologlarımızın çoğunun söylediklerine bakacak olursak, Pasifik kültürleriyle tarımsal mitlerimizin kökeni olan orta Amerika kültürleri arasında hiçbir bağ yok.

MOYERS: O halde birbiriyle ilgisi olmayan kültürlerde aynı hikayelerin ortaya çıktığını görüyoruz. Bu neyi anlatıyor?

CAMPBELL: Mitlerle ilgili en heyecan verici şeylerden biri de bu.

Tüm hayatım boyunca böyle şeylerle uğraştım ve aynı şeylerin tekrar ettiğini görünce hâlâ şaşırıyorum. Aynı şeyin, aynı hikayenin anlatıldığı bir başka mecra gibi, bir refleks gibi. Tahılın yerini mısır ya da hindistancevizi alıyor.

MOYERS: Tarım kültürlerinin bu hikayelerinde beni en çok şaşırtan şey, insanların ilk defa toprağın rahminden yetişmiş olması. Bu hikayelerin pek çoğunda bu rahim figürüne tekrar tekrar rastlıyoruz.

CAMPBELL: Güneybatı Amerika efsanelerinde bu özellikle daha çarpıcıdır, burada ilk insanlar topraktan gelir. Çıkış deliğinden dışarı çıkarlar ve burası kutsal bir yer, dünyanın eksen merkezi olur. Burası belirli bir dağla ilişkilendirilir.

Hikaye, çok derinlerde henüz gerçekte insan olmayan, insan olduklarını bile bilmeyen insanların varlığıyla başlar. Bunlardan biri kimsenin tabu olduğunu bilmediği bir tabuyu deler ve ortalığı sel suları kaplamaya başlar. Dışarı çıkmaları için, bir ipe tırmanarak dünyanın tavanındaki bir delikten çıkmaları gerekir –sonra birden başka bir dünyaya geçerler. Başka bir hikayede ise şamanların düşünceleri agresif bir hal alır ve güneş ile ay rencide olur. İkisi de gözden kaybolur, böylece herkes karanlıkta kalır.

Şamanlar "Alı," derler, "güneşi geri getirebiliriz." Ağaçları yutup karınlarından dışarı çıkarırlar ve kendilerini yalnız gözleri dışarıda kalacak şekilde toprağa gömerler. Tüm şaman numaralarını yaparlar ama numaraların hiçbiri işe yaramaz. Güneş geri gelmez.

Sonra rahipler, o halde, derler, bir de bu halk denesin. Bu halk bütün hayvanlardan oluşmaktadır. Bu hayvan halkı bir daire oluşturup dans eder. Sonra bir dağa dönüşen ve tüm insan halkının çıktığı dünyanın yüksekteki merkezi tepeyi meydana getiren, bu halkın dansları olur.

Sonra tıpkı Eski Ahit'te olduğu gibi ilginç bir şey olur –tek dinlediğimiz şey bu belirli grubun, diyelim ki Navaho'ların hikayesidir. Ama onlar dışarı çıktıklarında Pueblo insanları zaten oradadır. Bu, bir bakıma Adem'in oğulları karılarını nereden buldu, sorusuna benzer. Bu insanlar yaratılır ve dünyanın geri kalanı bir şekilde başka bir tesadüf sonucu oradadır.

MOYERS: Bu, bir Seçilmiş Kişiler düşüncesi.

CAMPBELL: Kesinlikle öyle. Her halk kendi kafasında seçilmiş halktır. Son derece komiktir ki kendilerine verdikleri isimler de genelde insanoğlu anlamına gelir. Diğer halklara tuhaf isimler verirler –Komik Surat ya da Eğri Burun gibi.

MOYERS: Amerika'nın kuzeydoğusundaki ormanlardan gelen

Kızılderililer gökten düşen ve ikiz çocuklar doğuran bir kadından söz ederlerdi. Güneybatı Kızılderilileri ise bakire bir annenin doğurduğu ikizlerin hikayesini anlatırlardı.

CAMPBELL: Evet. Gökten düşen kadın, esasında bir av kültürü temelinden; toprak kadın ise tarım kültüründen gelir. İkizler iki karşıt ilkeyi temsil eder ama bunlar İncil'de Kabil ile Habil'in temsil ettiğinden çok farklı zıt ilkelerdir. Iroquois hikayesinde ikizlerden biri Tomurcuk ya da Bitki Çocuktur, diğerinin adı ise Çakmaktaşı'dır. Çakmaktaşı doğarken annesine o kadar zarar verir ki annesi ölür. Burada Çakmaktaşı ve Bitki Çocuk iki geleneği temsil eder. Çakmaktaşı, hayvanları öldürmek için bıçak olarak kullanılır, bu yüzden adı Çakmaktaşı olan ikiz, avlanma geleneğini temsil eder. Bitki Çocuk ise tabii ki tarım ilkesini temsil eder.

İncil geleneğinde, bitki çocuk Kabil, çakmaktaşı çocuk ise bir avcıdan ziyade hayvancılık yapan Habil'dir. Bu yüzden İncil'de tarımın karşısında hayvancılık vardır ve nefret edilen taraf, tarım tarafıdır. Bu, tarım kültürü dünyasına gelen ve topraklarını zapt ettikleri halkları karalayan bir avcılık ya da hayvancılık halkının mitidir.

MOYERS: Bu, eski Batı'daki geniş çaplı bir savaş olsa gerek.

CAMPBELL: Evet. Kutsal kitap geleneğinde iyi olan ve kazanan, her zaman ikinci oğuldur. İkinci oğul sonradan gelendir, yani Yahudilerdir. Büyük oğul ya da Kenanlılar orada daha önceden beri yaşamaktadır. Kabil tarım temelli şehrin bulunduğu konumu temsil eder.

MOYERS: Bu hikayeler çağdaş çatışmalar hakkında çok şey anlatıyor değil mi?

CAMPBELL: Evet. Gerçekten öyle. İstilacı bir tarım toplumu ile tarım toplumuyla çatışan istilacı bir av ya da hayvancılık toplumunun bir araya gelmesini kıyaslamak çok heyecan verici. İki karşıt taraf dünyanın her yerinde tamamen aynı –çatışma ve bağlılık içindeki iki sistem.

MOYERS: Gökten düşen kadınla toprak üzerinde ikiz doğuran kadının zaten hamile olduğunu söyledin. Bu kadar çok sayıda kültürde, öldükten sonra yeniden hayat bulan kahramanlar doğuran bakire efsanelerinin olması sana ne anlatıyor?

CAMPBELL: Kurtarıcı figürünün ölümü ve dirilişi tüm bu efsanelerde ortak bir motif. Mesela mısırın kökeni hikayesinde, hayalinde çocuğa görünen, ona mısır veren ve sonra ölen bu iyi kalpli figür var. Mısır bitkisi onun bedeninden çıkıyor. Hayatın ortaya çıkması için birinin ölmesi gerekiyor. Ölümün doğurnu ve doğurnun da ölümü meydana getirdiği bu inanılmaz şablonu görmeye başlıyorum. Her neslin bir sonrakine yol açabilmek için ölmesi gerekiyor.

MOYERS: Şöyle yazmışsın: "Düşen dallar ve yapraklardan filizler çıkıyor. Buradan alınacak ders, ölümden hayatın çıktığı ve ölümün yeni doğumlara yol açtığı sanki. Buradan çıkan acımasız sonuçsa, hayatı artırmanın yolunun ölümü artırmaktan geçtiği. Buna göre, bu dünyanın temel özelliklerinden biri, tüm ekvator boyunca baştan sonra bir kurban etme çılgınlığı içinde oluşu –bitkiden, hayvandan ve insanlardan kurbanlar."

CAMPBELL: Yeni Gine'de erkek toplumlarıyla ilişkilendirilen bir ritüel vardır. Bu ritüel aslında tarım toplumundaki ölüm, diriliş ve yamyamlık mitinin bir uygulamasıdır. Kutsal bir alanda davullar çalınır, şarkılar söylenir ve zaman zaman aralar verilir. Bu dört ya da beş gün boyunca böyle devam eder. Ritüeller sıkıcıdır, bilirsiniz, sizi yorarlar, sonra da başka bir şeye geçiş yaparsınız.

Sonunda büyük an gelir. Tüm kuralların yıkıldığı gerçek bir seks partisi kutlamasıdır bu. Erkekliğe adım atacak olan genç oğlanlar ilk cinsel deneyimlerini yaşayacaklardır. Dev kütüklerden büyük bir baraka oluşturulur. Bu barakayı dikine duran iki kütük destekler. Bir tanrıça gibi süslenmiş genç bir kız getirilir ve bu büyük çatının altında yatırılır. Altı tane kadar çocuk, davullar çalınıp şarkılar söylenmeye devam ederken, birbiri ardına ilk cinsel deneyimlerini bu kızla yaşarlar. Son çocuk da kızla tam birleşme içerisindeyken, yanlardaki destekler çekilir, kütükler düşer ve çift ölür. Burada yine, birbirlerinden ayrılmadan önceki gibi, en başındaki gibi kadınla erkeğin bir olduğunu görürüz. Bu doğumla ölümün birleşmesidir. İkisi de aynı şeydir.

Sonra bu genç çift kütüklerin altından çıkarılır, pişirilir ve o akşam yenir. Bu ritüel, tanrının öldürülmesi ve bunun ardından ölü kurtarıcıdan gelen yiyeceğin yenmesi eyleminin bir tekrarıdır. Aşai rabbani ayininde size "Bu, Kurtarıcının vücudu ve kanı" diye öğretilir. Onu bünyenize katarsınız ve içe dönersiniz. O, orada, içinizde işler.

MOYERS: Ritüellerin işaret ettiği gerçek nedir?

CAMPBELL: Hayatın doğası, hayat eylemlerinde varlık bulmalıdır. Av kültürlerinde, kurban verildiği zaman, bu kurban, tanrıya bizim için bir şey yapması ya da bize bir şey vermesi için verilen bir hediye ya da rüşvettir. Ama tarım kültürlerinde bir figür kurban edildiği zaman bu figürün kendisi tanrıdır. Ölen kişi gömülür ve yiyeceğe dönüşür. İsa çarmıha gerilir ve bedeninden ruhun besini ortaya çıkar.

İsa hikayesi, başlangıçta son derece somut olan bitkisel bir imgenin yüceltilmesini içerir. İsa Kutsal Haç'ın, yani ağacın üstündedir ve kendisi ağacın meyvesidir. Cennet'te ikinci yasak ağaç olan sonsuz hayatın

meyvesidir. İnsan ilk ağacın, iyilik ile kötülüğün bilgisi ağacının meyvesini yediğinde Cennet'ten kovulmuştur. Cennet, tekliğin, bir olmanın yeri, kadın ile erkek, iyi ile kötü, Tanrı ve insanlar diye bir ayrımın olmadığı bir yerdir. Düalite meyvesini yerseniz dışarı atılırsınız. Cennet'e geri dönmenin ağacı ise ölümsüz hayat ağacıdır, bu ağaç ben ve Baba'nın bir olduğumuzu bilmenizi sağlar.

Cennet Bahçesi'ne geri dönmek pek çok dinin hedefidir. Yehova, insanı Cennet'ten çıkardığı zaman kapıya ortasında ışık saçan bir kılıç olan iki keruv koyar. Buda'nın ölümsüz hayat ağacının altında oturduğu bir Budist tapınağına yaklaştığınız zaman, kapıda iki muhafız görürsünüz –bunlar keruvlardır ve bunların arasından geçerek ölümsüz hayat ağacına gidersiniz. Hıristiyan geleneğinde çarmıhtaki İsa bir ağacın, ölümsüz hayat ağacının üzerindedir ve bu ağacın meyvesidir. Çarmıhtaki İsa, ağacın altındaki Buda –bu ikisi aynı figürdür. Peki ya kapıdaki keruvlar –onlar kim? Budist tapınaklarında bunlardan birinin ağzının kapalı, diğerinin ağzının ise açık olduğunu görürsünüz –korku ve arzu, bir zıtlar çifti. Eğer böyle bir bahçeye yaklaşıyorsanız, oradaki o iki figür sizin için gerçekse ve sizi tehdit ediyorsa, hayatınız için korku duyuyorsanız, hâlâ o bahçenin dışındasınız demektir. Ama ego varlığınızla bir bağınız kalmadıysa ve ego varlığınızı daha büyük ve sonsuz bir bütünün bir fonksiyonu olarak görüyor ve daha küçük olanın yerine daha büyük olanı tercih ediyorsanız, bu iki figür sizi korkutmaz ve içeri girersiniz.

Hayattaki varlıklarımız olduğunu düşündüğümüz şeylerle ilgili duyduğumuz korkularımız ve arzularımız yüzünden bu Bahçe'nin dışında kalıyoruz.

MOYERS: Tüm insanlar zaman zaman nihai bir gerçeklikten, mutluluktan, zevkten, mükemmellikten, Tanrı'dan bir tür uzak düşme duygusu hissetmiş midir?

CAMPBELL: Evet, ama ayrıca anlık esrimeler de yaşanmıştır. Gündelik yaşam ve bu esrime anları arasındaki fark, Bahçe'nin içinde ve dışında olmak arasındaki farktır. Korku ve arzuları, zıtlar çiftini geride bırakırsınız.

MOYERS: Bunları geride bırakıp ahenge mi erişiriz?

CAMPBELL: Aşkınlığa erişiriz. Bu, tüm mistik farkına varışların özündeki bir deneyimdir. Tende ölüp ruhta doğarsınız. Bedeninizin bir araçtan başka bir şey olmadığı bir bilinç ve hayatla özdeşleşirsiniz. Araç olarak ölür ve bilincinizde bu aracın taşıyıcısı olduğu şeyle özdeşleşirsiniz. Yani Tanrı'yla.

Bitki geleneklerine baktığınız zaman gördüğünüz şey, yüzeyde görülen düalitenin ardındaki bu özdeşleşme nosyonudur. Tüm tezahürlerin ardında, her varlıkta görülen tek bir nur vardır. Sanatın fonksiyonu yaratılan obje vasıtasıyla bu nuru ortaya çıkarmaktır. Doğru şekilde oluşturulmuş bir sanat eserinin o güzel düzenine baktığınız zaman "İşte bu!" dersiniz. Eser, bir şekilde sizin hayatınızın düzenine dair bir şeyler anlatır ve tam da dinlerin gerçekleştirme kaygısı taşıdığı şeyler konusunda bir farkına varmaya doğru sizi götürür.

MOYERS: Ölümün yaşam, yaşamın da ölüm olduğu ve ikisinin uyum içinde olduğu konusunda bir farkına varma mı?

CAMPBELL: Ölüm ile yaşam arasında bir denge kurmanız gerektiği konusunda –ikisinin aynı şeyin, olmanın, var olmanın iki yönü olduğu konusunda.

MOYERS: Tüm bu hikayelerde de bu mu var?

CAMPBELL: Hepsinde. Hiçbir hikaye bilmiyorum ki ölüm reddedilsin. Eski kurban edilme düşüncesi kesinlikle bizim düşündüğümüz şey değil. Mayaların, maçın sonunda kazanan takımın kaptanının kaybeden takımın kaptanı tarafından sahada kurban edildiği bir tür basketbol oyunları vardı. Kaptanın başı kesilirdi. Erken dönem kurban verme düşüncesinin özünde, hayatınızın kazanma vuruşu olarak kurban olma fikri vardır.

MOYERS: Kurban düşüncesi, özellikle de kazananın kurban edilmesi, bizim dünyamıza o kadar yabancı ki. Günümüzün hâkim motifi, kazananın her şeyi alması.

CAMPBELL: Bu Maya ritüelinde oyunun adı, bir tanrı olarak kurban edilecek kadar değerli olmaktı.

MOYERS: Sizce hayatını kaybedenin hayatını kazandığı doğru mu?

CAMPBELL: İsa böyle söylüyor.

MOYERS: Siz doğruluğuna inanıyor musunuz?

CAMPBELL: İnanıyorum –eğer hayatınızı bir şey adına kaybederseniz. On yedinci yüzyıl Jesuit misyonerlerinin doğu Kanada'da düşman bir kabile tarafından kaçırılan cesur genç bir Iroquois'in hikayesini anlattığı bir söylenti vardır. Ölümüne işkence etmek için genci getirirler. Kuzeydoğu Kızılderilileri'nin erkek esirlere sistematik bir işkence etme âdeti vardı. Zorlu sınamadaki acının korkmadan çekilmesi gerekliydi. Bu, gerçek bir erkeklik sınavıydı. Böylece bu genç Iroquois de bu korkunç sınamaya dayanması için getirilir; ama Jesuit'ler çok şaşırır çünkü bu genç sanki kendi düğününe gelir gibidir. Süslenmiştir ve yüksek sesle şarkılar söyler. Onu kaçıranlar ona

sanki kendileri onu karşılayan evsahipleri, o da onur konuklarıymış gibi davranırlar. Genç de bu oyunu onlarla birlikte oynar ve tüm bu süre içerisinde nasıl bir sona doğru gitmekte olduğunu bilir. Bu olayı tasvir eden Fransız rahipler, bu türden bir karşılamayla kalpsizce bir alay ediş olarak yorumladıkları bu durum karşısında çok şaşırır ve genci kaçıranları bir grup vahşi olarak tanımlarlar. Ama hayır! Bu insanlar genç adamı kurban eden rahiplerdir. Bu bir sunakta kurban etme törenidir ve genç ise İsa'nın bir benzeridir. Fransız rahiplerin kendileri de her gün Aşai rabbani ayini yapıyorlardı ve bu ayin çarmıhta acımasızca verilen kurbanın bir tekrarıydı.

Maya Top Oyunları, Silindirik kap, M.S. 600-800.

Mayaların, maçın sonunda kazanan takımın kaptanının kaybeden takımın kaptanı tarafından sahada kurban edildiği bir top oyunları vardı. Kaptanın başı kesilirdi. Erken dönem kurban verme düşüncesinin özünde, hayatınızın kazanma vuruşu olarak kurban olma fikri vardır.

Doğruluğu şüpheli Yuhanna'nın İşleri'nde, İsa'nın çarmıha gerilmeye gitmesinden hemen önce tasvir edilen benzer bir sahne vardır. Bu, Hıristiyan yazınındaki en dokunaklı pasajlardan biridir. Matta, Markos, Luka ve Yuhanna'da, Son Yemek'ten hemen sonra İsa ve havarilerinin İsa gitmeden önce yalnızca bir ilahi söylediği anlatılır. Ama Yuhanna'nın İşleri'nde, bu ilahinin sözlerinin kelime kelime bir kaydına rastlarız. Son Yemek'in sonunda bahçeye çıkmadan önce İsa yanındakilere "Dans edelim!" der. El ele tutuşup bir daire oluştururlar. Çemberin ortasındaki İsa şarkı söyler: "Şanın yüce olsun, Babamız."

Daire olmuş havariler cevap verir: "Amen."

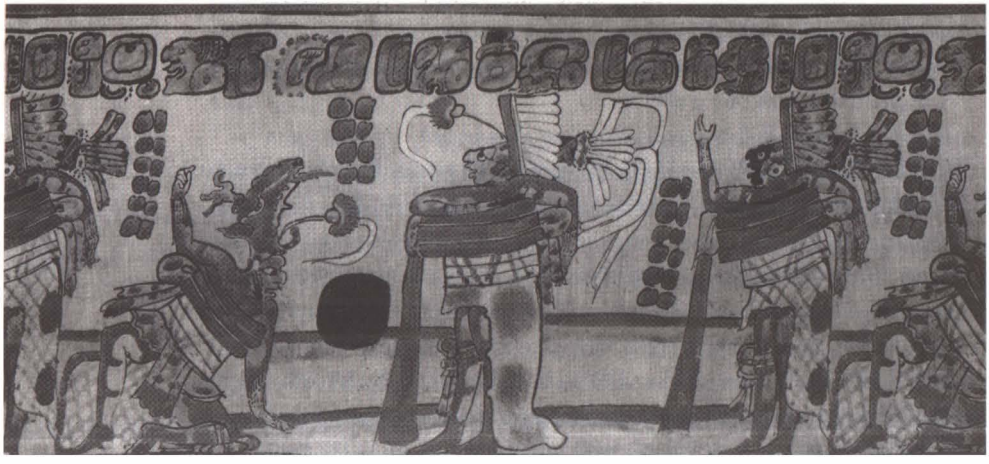
"Şanın yüce olsun, Söz."

Tekrar, "Amen."

"Doğacağım ve doğuracağım?"

"Amen."

"Yiyeceğim ve yeneceğim."

"Amen."

"Siz dans edenler, yaptıklarımı görün, çünkü, insanlığın benim çekmek üzere olduğum bu acısı sizin!"

"Amen."

"Kaçacağım ve kalacağım."

"Amen."

"Birleşeceğim ve birleştireceğim."

"Amen."

"Ben size kendi kendini çalan bir kapıyım... Ben size yolum, yolcuyum." Dans bitince İsa alınıp çarmıha gerilmek üzere bahçeye çıkar.

Ölümünüze bu şekilde, bir tanrı gibi, miti anlayarak giderseniz, sonsuz hayatınıza gidersiniz. O halde bunda üzülecek ne var? Hadi bunu görkemli bir hale koyalım –ki zaten öyle. Bunu kutlayalım.

MOYERS: Ölüm tanrısı, dansın tanrısıdır.

CAMPBELL: Ölüm tanrısı aynı zamanda cinselliğin de tanrısıdır.

MOYERS: Ne demek istiyorsunuz?

CAMPBELL: Büyüleyici bir şey: Bir zamanlar hem ölüm hem üreme tanrısı olan pek çok tanrıyı birbiri ardına keşfediyorsunuz. Haiti Vudu geleneğinin ölüm tanrısı Ghede aynı zamanda cinselliğin de tanrısı. Mısırlı Osiris ölülerin yargıcı ve tanrısıydı ve aynı zamanda hayatın yeniden doğuşunun da tanrısıydı. Bu çok temel bir tema –ölenin doğması. Hayatın olabilmesi için ölüm de olmak zorunda.

Güneydoğu Asya'daki, özellikle de Endonezya'daki kafa avının da kökeni buraya dayanır. Kafa avı kutsal bir eylem, kutsal bir cinayettir. Genç bir adamın evlenip baba olmasına izin verilebilmesi için önce gidip cinayet işlemesi gerekir. Ölüm olmadan doğum olamaz. Bunun anlamı, her neslin bir sonraki neslin gelebilmesi için ölmek zorunda olduğudur. Bir çocuk doğurunca ya da doğurtunca artık ölüsünüzdür. Çocuk, yeni hayattır ve siz sadece bu yeni hayatın koruyucusu olursunuz.

MOYERS: Zamanınız gelmiştir.

CAMPBELL: Ölümle doğumun bu kadar derin bir psikolojik bağlantısının olmasının nedeni budur.

MOYERS: Bu söylediklerinizle, bir anne ya da babanın çocuğu için canını bile verebilmesi arasında bir bağ var mı?

CAMPBELL: Schopenhauer'ın yazdığı muhteşem bir makale vardır. Schopenhauer burada bir insan bir diğerinin belasına ya da acısına nasıl böyle hiç düşünmeden, anında katılabiliyor ve kendi hayatını başkası için feda edebiliyor, diye sorar. Doğanın birincil kanunu olduğunu

Yerli evindeki Kayan partisi.

Kafa avı kutsal bir eylem, kutsal bir cinayettir. Genç bir adamın evlenip baba olmasına izin verilebilmesi için önce gidip cinayet işlemesi gerekir. Ölüm olmadan doğum olamaz.

düşündüğümüz şey olan kendini koruma nasıl bu kadar aniden çözülüp ortadan kalkabiliyor?

Dört ya da beş yıl kadar önce Havai'de bu problemi ortaya koyan sıradışı bir olay yaşadım. Burada kuzeyden gelen alize rüzgarlarının büyük bir dağ sırasını aşarak geldiği Pali diye bir yer vardır. İnsanlar oraya çıkıp saçlarını rüzgarda savurmayı sever ya da bazen de intihar etmek için oraya çıkarlar –bilirsiniz, bu onlar için Golden Gate Köprüsü'nden atlamak gibi bir şey.

Bir gün, iki polis Pali yolundan yukarı doğru arabalarıyla ilerliyorlardı ve arabaların aşağı düşmesini engelleyen korkulukların hemen ardında at-

lamaya hazırlanan genç bir adam olduğunu gördüler. Polis arabası durdu ve sağdaki polis atlamak üzere olan genci yakalamak için yerinden fırladı. Ama onu tam atladığı anda tutmuştu ve tam onunla birlikte aşağı yuvarlanmak üzereydi ki ikinci polis tam zamanında yetişip ikisini birden yukarı çekti.

Bu hiç tanımadığı genci kurtarmak için ölümü göze alan bu polise birden ne olduğunu anlıyor musunuz? Hayatındaki diğer her şey o an önemini kaybetmişti –ailesine karşı görevi, mesleki görevi, kendi hayatına karşı görevi. Hayatı için bütün dilekleri ve umutları birden yok olmuştu. Ölmek üzereydi.

Daha sonra, bir gazeteci ona şöyle sordu: "Neden çocuğu bırakmadınız? Ölebilirdiniz." Gazetecinin dediğine göre şöyle cevap verdi: "Bırakamazdım. Eğer bıraksaydım, artık hayatımın bir gününü bile yaşayamazdım." Bu nasıl oluyor?

Schopenhauer'in cevabı, böyle bir psikolojik krizin siz ve ötekinin aslında bir olduğunuzu, bir hayatın iki farklı yönü olduğunuzu ve ikinizin görünürdeki ayrılığının yalnızca formları zaman ve uzam koşulları altında deneyimleme şeklimizin bir etkisi olduğunu içeren çığır açıcı bir metafizik farkına varmayı temsil ettiği şeklinde. Bizim esas gerçekliğimiz, tüm hayatla özdeşleşmemizde ve bir olmamızda. Bu, kriz durumlarında birden farkına varılabilen metafizik bir gerçek. Çünkü bu, Schopenhauer'a göre, hayatınızın gerçeği.

Kahraman, kendi hayatını gerçeğe, bu aymanın ondan istediği şeye, fiziksel hayatını feda etmiş kişidir. İnsanın komşusunu sevmesi kavramı da sizi bu gerçekle uyumlu hale getirmek içindir. Ama komşunuzu ister sevin ister sevmeyin, bu farkına varış sizi ele geçirdiğinde, hayatınızı riske atabilirsiniz. Havaili polis, hayatını feda ettiği genç adamın kim olduğunu bilmiyordu. Schopenhauer, küçük küçük örneklerde bunun olduğuna her gün, her zaman tanık olabileceğimizi; dünyadaki hayat devam ettikçe insanların birbirleri için benliklerinden vazgeçmelerini gerektiren eylemler yaptıklarını görebileceğimizi söyler.

MOYERS: Yani İsa "Komşunu kendin gibi sev" dediğinde "Komşunu sev çünkü o *sensin*" demek istiyordu.

CAMPBELL: Oryantal gelenekte güzel bir figür vardır. Bu figür, doğasında sınırsız bir merhamet olan bodhisattva'dır, parmak uçlarından cehennemin en derin yerlerine tanrı yemeği damladığı söylenir.

MOYERS: Bunun anlamı nedir?

CAMPBELL: *İlahi Komedya*'nın sonunda, Dante Tanrı sevgisinin cehennemin en derin noktalarına kadar tüm evrene karakterini ve özünü verdiğini fark eder. Bu, oldukça benzer bir imge. Bodhisattva, hayatı müm-

kün kılan şifalı ilke olan merhamet ilkesini temsil eder. Hayat acı doludur ama ona devam olanağı veren şey merhamettir. Bodhisattva, ölümsüzlük farkındalığına ulaşmıştır ama yine de dünyevi acılara gönüllü olarak katılır. Dünyaya bu şekilde gönüllü katılmak, yalnızca dünyada doğmuş olmaktan farklıdır. Filipililere Mektup'ta Pavlus'un İsa hakkındaki sözlerinin teması da tam olarak budur: "İsa Tanrı'ya eşitliği sımsıkı sarılacak bir hak saymadı. İnsan biçimine bürünmüş olarak ölüme, çarmıh üzerinde ölüme bile boyun eğip, bir hizmetkar gibi kendini alçalttı." Hayatın parçalanmışlığına gönüllü katılmak işte budur.

MOYERS: O halde on ikinci yüzyılda, İsa'nın ölümünün fidye gibi verilen bir şey ya da uygulanan bir ceza olmadığını, bir kefaret, insan ırkıyla bir olma eylemi olduğunu söyleyen Abelard'a katılıyorsunuz.

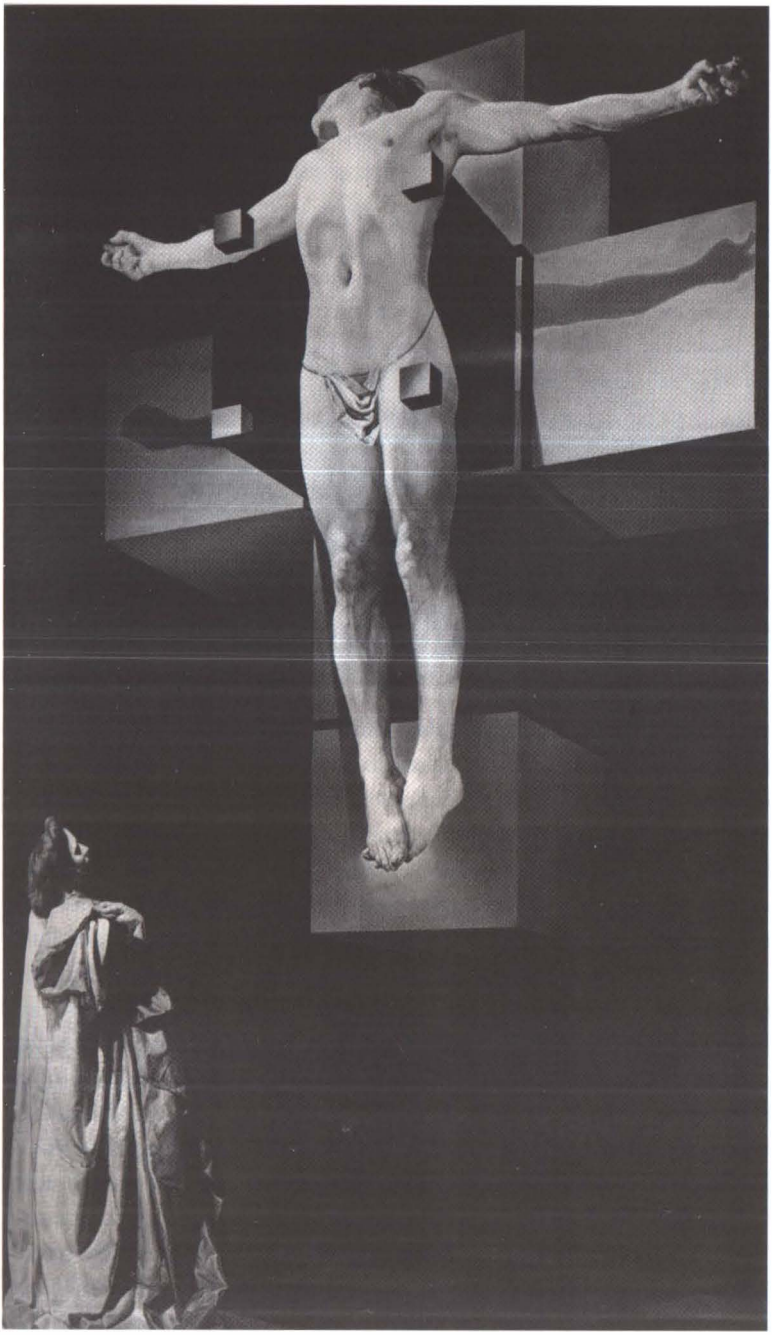
CAMPBELL: İsa'nın neden çarmıha gerilmek zorunda olduğuna ya da neden çarmıha gerilmeyi seçtiğine getirilen en sofistike yorum budur. Bundan daha önce yapılan bir yorum ise, Cennet'te işlenen günahın, insanı Şeytan'a uyduğu ve Tanrı'nın insanı rehinci Şeytan'dan fidye ile kurtarmak zorunda kaldığı şeklindedir. Bu yüzden kefaret olarak kendi oğlunu, İsa'yı öne sürmüştür. İsa'nın Şeytan'ın oltaya takılmasını sağlayan bir yem olarak bu yorumlanması Papa Gregory'ye aittir. Kefaret fikri budur. Bir başka versiyonda ise, Tanrı Cennet'teki saygısız eylemden o kadar incinmiştir ki gazaba gelmiş ve insanı kendi rahmet diyarından atmıştır. O zaman, insanı Tanrı'nın gönlünü alabilecek tek şey, önemi günahın önemi kadar büyük olan bir kurban olmuştur. Hiçbir insan böyle büyük bir kurban veremeyeceğinden, Tanrı'nın oğlu bu borcu ödemek için insana dönüşmüştür.

Ama Abelard'ın düşüncesi, İsa'nın insanın kalbinde hayatın cefalarına karşı bir merhamet hissi uyandırmak ve insanın zihnini bu dünya malına körü körüne bağlılıktan kurtarmak amacıyla çarmıha gerilmek üzere geldiği şeklindedir. İsa'ya dönmemiz ona duyulan bir merhametle gerçekleşir ve yaralı İsa bizim Kurtarıcımız olur.

Aynı şey, Ortaçağ'daki tedavisi imkansız yarasından dolayı acı çeken kral, Kasenin Kralı düşüncesine de yansımıştır. Yaralı kişi burada da yine kurtarıcıdır. İnsanın kalbindeki insanlığı uyandıran şey, acıdır.

MOYERS: O halde Tanrı'ya özlem duyan insan ile insana özlem duyan Tanrı'nın o çarmıhın üzerinde merhamet içerisinde buluştuğu konusunda Abelard'a katılıyorsunuz.

CAMPBELL: Evet. Zamanın başlangıcından beri acı da vardır. Geçmişiniz yoksa geleceğiniz de olmaz. Siz "şimdi"ye âşıksanız, her ne olursa olsun, bu "geçmiş" olur. Kayıp, ölüm, doğum, kayıp, ölüm vs.

Çarmıha Gerilme,
Salvador Dali
(1904-1989)

Abelard'ın düşüncesi, İsa'nın insanın kalbinde hayatın cefalarına karşı bir merhamet hissi uyandırmak ve insanın zihnini bu dünya malına körü körüne bağlılıktan kurtarmak amacıyla çarmıha gerilmek üzere geldiği şeklindedir. İsa'ya dönmemiz ona duyulan bir merhametle gerçekleşir ve yaralı İsa bizim Kurtarıcımız olur.

Haçı seyrederken, hayatın gizeminin bir sembolünü seyrediyorsunuz.

MOYERS: Gerçek bir dinsel dönüşüm ya da değişim ile acının bu kadar çok bağdaştırılmasının nedeni bu. Kendini kaybetmek kolay değil.

CAMPBELL: Yeni Ahit, dünya ve onun kıymetleriyle olan bağını koparırken gerçek anlamda bu acıyı çekerek insana benliğini öldürmesini öğretir. Bu, mistiklerin kullandığı terminoloji. İntihar da sembolik bir eylemdir. Daha iyi bir duruma geçebilmeniz için, o an içerisinde bulunduğunuz psikolojik duruma son verir. Başka bir tür hayata geçebilmek için şimdiki hayatınıza son verirsiniz. Ama Jung'un da dediği gibi, sembolik bir durumda takılıp kalmamak sizin için daha iyidir. Gerçekten de fiziksel manada ölmeniz gerekmez. Tek yapmanız gereken ruhen ölmek ve daha geniş bir yaşama şekline yeniden doğmaktır.

MOYERS: Ama bu, bizim günümüzdeki deneyimimize çok yabancı görünüyor. Din çok kolay. Onu sanki paltonuzu giyip sinemaya gider gibi giyebiliyorsunuz.

CAMPBELL: Evet, pek çok kilise sosyal toplantılar için çok iyi bir yer. Oradaki insanları seviyorsunuz, saygıdeğer insanlar, eski dostlar ve aileniz onları uzun zamandan beri tanıyor.

MOYERS: Bugün kültürümüzde kendini feda eden kurtarıcı şeklindeki mitsel düşünceye ne oldu?

CAMPBELL: Vietnam Savaşı sırasında, televizyonda helikopterlerle kendilerini büyük riske atarak arkadaşlarını kurtarmaya giden gençler gördüm. Tehlikedeki o kimseyi kurtarmak zorunda değildiler. Orada aynı şeyin, Schopenhauer'ın söz ettiği, başkası için kendi hayatını feda etme istekliliğinin işlediğini gördüm. Bazen, onları hayatta olma deneyimiyle irtibata soktuğu için savaşı sevdiklerini itiraf edenler olur. Her gün ofise giderek bu deneyimi yaşayamazsınız ama savaşta aniden hayatta olma duygusuna dönüverirsiniz. Hayat acıdır; hayat ızdıraptır ve hayat korkunçtur –ama Tanrı'nın işine bakın ki hayattasınız. Vietnam'daki bu genç adamlar, arkadaşları için hayatlarını tehlikeye atarken gerçekten yaşadıklarını hissediyorlardı.

MOYERS: Ama bir keresinde yıllarca metro platformunda duran bir adam bana "Burada her gün biraz ölüyorum ama bunu ailem için yaptığımı biliyorum" demişti. Bir de küçük kahramanlık eylemleri var ve bunlar, bunları yapmaktan ötürü kazandığınız kötü şöhretten bağımsız. Mesela bir anne bunu, ailesi için katlandığı izolasyonla yapar.

CAMPBELL: Annelik bir feda ediş, bir kurban ediştir. Havai'deki verandamıza her yıl yiyecek bulmak için kuşlar gelir. Her yıl bir ya da iki anne kuş olur. Etrafını sarıp ondan yiyecek isteyen, bazıları kendinden

Tay Ninh, Güney Vietnam.

Vietnam Savaşı sırasında, televizyonda helikopterlerle kendilerini büyük riske atarak arkadaşlarını kurtarmaya giden gençler gördüm. Nasıl oluyor da bir insan bir başkasının belasına ya da acısına böyle hiç düşünmeden, anında katılabiliyor ve kendi hayatını başkası için feda edebiliyor? Schopenhauer, bunun, kendinizin ve ötekinin aslında bir olduğunuzun, bir hayatın iki farklı yönü olduğunuzun metafizik seviyede farkına varmanın dönüm noktası olduğunu söylüyor.

de büyük beş yavrusuyla bir anne kuşu gördüğünüz zaman "İşte," diye düşünürsünüz, "anneliğin, kendinizi ve her şeyinizi yavrunuza vermenin sembolü bu olmalı." Bu yüzden anne, Toprak Ana'nın sembolü olur. O, bizi doğuran, yaşamamızı sağlayan ve vücudundan bize besin verendir.

MOYERS: Sen konuşurken benim aklıma *The Way of the Animal Powers*'ta beni İsa ile benzerliğiyle şaşırtan bir başka figür geliyor. Pima Kızılderililerinin yaratılış efsanesindeki o kurtarıcı figürü hatırlıyor musun?

CAMPBELL: Evet. Çok öğretici bir hikaye. O figür, insanlığa hayatı veren klasik bir kurtarıcı figürü ve insanlar daha sonra onu paramparça ediyor. Bilirsin, eski bir deyiş vardır: Birinin hayatını kurtarırsan, ömür boyu bir düşman edinmiş olursun.

MOYERS: Dünya yaratıldığında dünyanın merkezinden çıkıyor ve halkına yerin altından çıkmaları için önderlik ediyor ama daha sonra halkı ona karşı geliyor ve onu bir kerede değil, pek çok sefer öldürüyorlar.

CAMPBELL: Hatta un ufak ediyorlar.

MOYERS: Ama her seferinde hayata dönüyor. Sonunda dağlara gidiyor ve karışık yollarda izini kaybettiriyor. Bu İsa'yı fazlasıyla andıran bir figür, değil mi?

CAMPBELL: Evet, öyle. Burada bir de labirent motifi var. Yollar bilerek karmaşıklaştırılmış, ama labirentin sırrını bilirseniz içeri girip labirentin sakinine bir ziyarete gidebilirsiniz.

MOYERS: İnancınız varsa da İsa'yı takip edebilirsiniz.

CAMPBELL: Öyle. Mistik dinlerin bir üyesi olarak öğrenilen şeylerden biri de genelde sizi engelleyen labirentin aynı zamanda sonsuz hayata giden yol olduğu. Bu, mitin sonuncu sırrı –ruhani değerlerinin ortaya çıkacağı şekilde hayat labirentine nasıl gireceğinizi öğretmek.

Dante'nin *İlahi Komedya*'sının da problemi bu. Kriz, "ömrünüzün ortasında," vücudunuz zayıflamaya başladığı, hayal dünyanıza tamamen bambaşka bir tema topluluğu girmeye başladığı zaman ortaya çıkıyor. Dante, ömrünün ortasında bulunduğu yaşta, tehlikeli bir ormanda kaybolduğunu söylüyor. Gurur, arzu ve korkuyu simgeleyen üç hayvan ona saldırıyor. Sonra şiirsel sezginin kişileşmiş hali olan Vergilius ortaya çıkıyor ve arzu ve korkularına odaklananların ve sonsuzluğa gidemeyenlerin mekanı olan cehennem labirentinden onu geçiriyor. Dante, Tanrı'nın insanı şad eden görüntüsünün önüne getiriliyor. Bu Pima Kızılderilisi hikayesinde, daha küçük bir ölçekte aynı mitolojik imgeyi görüyoruz. Pima Kızılderilileri, kuzey Amerika'daki en basit Kızılderili kültürleri arasında yer alıyordu. Ve hikayelerinde, Dante'yle eşleşen bu son derece sofistike imgeyi kendi yöntemleri ile kullandılar.

MOYERS: "Haç işaretine tüm var olanların ve tüm olacakların sonsuz bir onay işareti olarak bakılması gereklidir. Haç, yalnızca Calvary'deki tek bir tarihsel anın değil, Tanrı'nın varlığının ve tüm canlıların ızdırabına katılmasının tüm zaman ve uzamları boyunca olan gizemin de simgesi" diye yazmıştın.

CAMPBELL: Ortaçağ mitolojisindeki büyük an, kalbin merhamete uyanması, acının [passion] merhamete [compassion] dönüşmesi anıdır. Kâse hikayelerinin en büyük problemi bu, yani yaralı krala duyulan merhamettir. Buradan aynı zamanda Abelard'ın çarmıha germe konusuna getirdiği açıklamaya ulaşmak da mümkün: Tanrı'nın oğlu dünyaya çarmıha gerilmek, kalplerimizi merhamete açmak ve böylece zihinlerimizi hayatın kaba kaygılarından, özellikle ortak acıdaki insani kendinden fedakarlık değerlerine çevirmek için bu dünyaya gelmiştir. Bu açıdan yaralı kral, Kâse efsanesinin sakat kralı, İsa'nın bir emsalidir. O, merhamet uyandırmak ve böylelikle çorak bir ülkeyi hayata döndürmek için oradadır. Burada, dünyadaki acının ruhani fonksiyonu kavramı var. Acı çeken kişi İsa'dır ve yırtıcı bir hayvan olan insanı mantıklı bir in-

sana çevirebilen tek şeyi uyandırabilmek için karşımıza geçmiştir. Bu tek şey, merhamettir. James Joyce'un *Ulysses*'te ele aldığı ve geliştirdiği tema budur –kahramanı Stephen Dedalus'un Leopold Bloom ile paylaştığı müşterek merhamet sonucu mertlik gözünün açılması. Bu, onun kalbinin sevgiye uyanışı ve yolunun açılmasıydı.

Joyce'un bir sonraki büyük eseri *Finnegans Wake*'te, sürekli karşımıza çıkan mistik bir sayı vardır. 1132. Karşımıza kah bir tarih olarak kah bir ev adresine dönüştürülmüş olarak çıkar: 32 Batı 11. Sokak. Her bölümde öyle ya da böyle 1132 karşımıza çıkar. *A Skeleton Key to Finnegans Wake* [Finnegans Wake'in Maymuncuğu]'nu yazarken çözmek için aklıma gelen her yolu denedim. Neydi bu 1132 rakamı? Sonra *Ulysses*'te, Bloom Dublin sokaklarında dolaşırken, öğle vaktinin geldiğini haber vermek için bir kuleden bir topun düştüğünü ve Bloom'un "Düşen varlıklar kuralı, 21 fit/sn./sn." diye düşündüğünü hatırladım. 32 Düşüş'ün rakamı olmalı diye düşündüm; o halde 11 de on yıllık dönemin baştan başlaması anlamına gelebilirdi, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 –ama sonra 11 geliyor ve başa dönüyorsunuz. *Ulysses*'te şöyle düşünmeme neden olan başka önermeler de vardı: "Hmm, belki de burada elimizde bir Düşüş rakamı, 32, bir de Kefaret rakamı, 11, vardır; bir günah rakamı ve bir affedicilik rakamı; bir ölüm rakamı ve bir yenilenme rakamı." *Finnegans Wake,* Dublin'deki en büyük park olan Phoenix Park'ta olan bir olayla ilgilidir. Phoenix ise yanarak ölen ve küllerinden yeniden doğan Anka kuşunun adıdır. Böylece Phoenix Park, Düşüş'ün gerçekleştiği ve Adem'in kafatasına haçın dikildiği Cennet Bahçesi olur: *O felix culpa* ("Ey hükümlü erdem örneği!" der Joyce). İşte ölüm ve kefaret. Bu, çok iyi bir cevap gibi görünüyordu ve *A Skeleton Key*'de verdiğim cevap buydu.

Ama bir akşam karşılaştırmalı mitoloji öğrencilerim için ders notlarını hazırlarken, Aziz Pavlus'un Romalılara Mektup'unu okuyordum ve Joyce'un *Finnegans Wake*'i yazarken düşündüğü her şeyi özetler gibi görünen ilginç bir cümleyle karşılaştım. Aziz Pavlus şöyle yazmıştı: "Çünkü Tanrı, merhametini hepsine göstermek için hepsini söz dinlemezliğin tutsağı kıldı." Tanrı'nın merhametinin sizi takip edemeyeceği kadar itaatsiz olamazsınız, bu yüzden ona bir şans verin. Luther'in dediği gibi "Cesurca günah işleyin" ve Tanrı'nın merhametinden ne kadarını uyandırabileceğinizi görün. İnsan ne kadar günahkarsa, Tanrı'nın merhametinden o kadar fazlasını alır. Ahlak ve hayat değerlerinin paradoksolojisi açısından bu düşünce esas bir düşüncedir.

Bu yüzden kendi kendime "Hmm, Joyce'un söz ettiği şey aslında bu" dedim. Joyce ile ilgili notlarımı aldığım not defterime de bunu yazdım: "Romalılar,

11. Bölüm, 32. ayet." Şaşkınlığımı hayal edebiliyor musunuz? Yine aynı rakam, 1132, üstelik Tanrı'nın kitabında yazıyor! Joyce, Hıristiyan inancının bu büyük paradoksunu şaheserinin ilkesi yapmıştı. Ve orada insan hayatının ve eyleminin özel ve kamusal canavarlığını tamamen günahlarla dolu bir insanlık tarihi boyunca acımasızca derinlemesine tasvir ediyor. Hepsi orada var –sevgiyle anlatılmış.

MOYERS: Batılılar, teolojiyi geride bırakan mistik deneyimi anlayabilir mi? Gerçeklikle ilgili algılarınızı bilimin belirlediği bir kültürdeki Tanrı imgesine takılıp kaldıysak, şamanların söz ettiği bu nihai zemini nasıl hissedebiliriz?

CAMPBELL: İnsanlar bunu hissediyor. Ortaçağda bunu yaşayanlar genelde kafir denerek yakılıyordu. Batıdaki en büyük sapkınlıklardan biri İsa'nın "Ben ve Baba biriz" dediği zaman telaffuz ettiği sapkınlıktı. Bunu söylediği için çarmıha gerilmiştir. Ortaçağlarda, İsa'dan dokuz yüzyıl sonra, büyük bir Sufi "Ben ve maşukum biriz" dedi ve o da çarmıha gerildi. Çarmıha giderken şöyle dua etti: "Allah'ım bana öğrettiğin şeyi bu insanlara da öğretseydin, bunu bana yapmayacaklardı. Bana bunu öğretmeseydin, başıma bu gelmeyecekti. Sen ne eylersen güzel eylersin." Bir başka Sufi ise "bu katı topluluğun işi, aşağılama ve ölüm yoluyla Sufi'ye Tanrı'yla bir olmak isteğini vermektir" demişti.

MOYERS: Günümüzde bu deneyimi ne zayıflattı?

CAMPBELL: Çoğunluğun yalnızca siyasette değil düşünce alanında da etkili olduğu şeklindeki anlayış, demokrasinin karakteristiğidir. Ama düşünce alanında, tabii ki, çoğunluk her zaman yanılır.

MOYERS: Her zaman yanılır mı?

CAMPBELL: Bu tür konularda evet. Ruhla ilgili konularda çoğunluğun fonksiyonu, yiyecek, barınak, çocuklar ve zenginliğin ötesinde bir deneyim yaşamış olan birini dinlemek ve ona kendini açmaktır.

Sinclair Lewis'in *Babbitt*'ini hiç okudun mu?

MOYERS: Uzun zamandır okumadım.

CAMPBELL: Son satırı hatırlıyor musun? "Hayatım boyunca istediğim şeyi asla yapmadım." Bu, mutluluğunun peşinden hiç koşmamış bir adam. Bu satırı Sarah Lawrence'ta ders verirken duymuştum. Evlenmeden önce öğle ve akşam yemeklerimi şehirdeki restoranlarda yerdim. Perşembe geceleri Bronxville'de hanımları dışarı çıkarma gecesiydi ve pek çok aile dışarıda restoranlarda olurdu. Bir akşam ben de en sevdiğim restorandaydım, yan masada da bir anne, bir baba ve 12 yaşlarında cılız bir çocuk oturuyordu. Babası çocuğa "Domates suyunu iç" dedi.

Çocuk "Canım istemiyor" dedi.

Sonra baba daha yüksek bir sesle tekrar "Domates suyunu iç" dedi.

Annesi "İstemediği bir şeyi yaptırma ona" dedi.

Baba anneye baktı ve "Hayatta hep istediği şeyleri yapamaz. Yalnızca istediği şeyleri yaparsa ölür gider. Bana bir bak. Hayatım boyunca hiç istediğim bir şeyi yapmadım" dedi.

"Tanrım," diye düşündüm, "Babbitt reenkarnasyona uğramış!"

İşte bu mutluluğunun peşinden hiç koşmayan bir adam. Hayatta başarılı olabilirsiniz ama sonra birden düşünürsünüz –ne tür bir hayattı bu? Neresi iyiydi? Hayatım boyunca istediğim hiçbir şeyi yapmadım. Öğrencilerime her zaman ruhunuzun ve bedeninizin gitmek istediği yere gidin, derim. O duyguyu hissettiğiniz zaman orada kalın ve kimsenin sizi oradan çıkarmasına izin vermeyin.

MOYERS: Mutluluğun peşinden gidince ne olur peki?

CAMPBELL: Mutluluğa ulaşırsın. Ortaçağlarda pek çok bağlamda rastlanan bir imge de çarkıfelektir. Bu çarkın bir merkezi, bir de dönen kasnağı vardır. Mesela çarkın kasnağına bağlıysanız, ya çarkın altından yukarı doğru çıkıyorsunuzdur ya da üstünden aşağı doğru iniyorsunuzdur. Ama merkezdeyseniz her zaman aynı yerde olursunuz. Evlilik yemininin de anlamı budur: Hastalıkta ve sağlıkta, zenginlikte ve yoksullukta seni kabul ediyorum –hem aşağı inerken hem yukarı çıkarken. Ama seni merkezim olarak kabul ediyorum, benim mutluluğum bana getirebileceğin zenginlik ya da sosyal itibar değil, sensin. Bu, mutluluğunuzun peşinden gitmektir.

MOYERS: İnsanlara sonsuz mutluluk kaynağına, işte tam oradaki mutluluğa nasıl dokunmalarını önerirsin?

CAMPBELL: Hepimiz her zaman buna dair bazı deneyimler yaşıyoruz, mutluluğun nerede olduğuna dair küçük sezgiler hissediyoruz. Onu yakalayın. Hiç kimse bunun ne olacağını size söyleyemez. Kendi derinliğinizi fark etmeyi öğrenmeniz gerekiyor.

MOYERS: Sen seninkini ne zaman anladın?

CAMPBELL: Çocukken. Hiç kimsenin beni çekmesine izin vermedim tabii ki. Ailem bana her zaman gerçekten en çok istediğim şeyi yapmam konusunda yardım etti. Bir problem olduğunu hiç düşünmedim.

MOYERS: İçimizden anne baba olanlarımız çocuklarımızın mutluluğunu fark etmesinde nasıl yardımcı olabilir?

CAMPBELL: Çocuğunuzu tanımanız ve ona karşı nazik olmanız gerekiyor. Yardım edebilirsiniz. Sarah Lawrence'ta ders verirken, en azın-

dan 15 günde bir öğrencilerimin her biriyle yaklaşık yarım saatlik birebir toplantı yapardım. Öğrencilerin okumaları gereken şeylerden söz ederken, öğrencinin gerçekten tepki verdiği bir şeye rastladığınız zaman, onun gözlerinin büyümesinden ve teninin renginin değişmesinden bunu anlayabiliyorsunuz. Orada bir hayat olasılığı açılıyor. Yapabileceğiniz tek şey "Umarım bu çocuk buna asılır" demek oluyor. Öğrenciler buna ya asılıyor ya da asılmıyor ama asıldığı zaman hayatı işte orada bulmuş oluyor.

MOYERS: İnsanın bunu yapmak için illa şair de olması gerekmiyor.

CAMPBELL: Şairler yalnızca, mutluluklarıyla temas halinde olmayı bir meslek ve yaşam tarzı haline getirmiş kişiler. Çoğu insan başka şeylerle ilgileniyor. Siyasi ya da ekonomik aktivitelerle ilgileniyor ya da hiç ilgilenmediği bir savaşın içine sürükleniyor. Bu koşullar altında bu merkeze tutunmak zor olabiliyor. Bu, herkesin kendisi için bir şekilde geliştirmesi gereken bir teknik.

Ama günlük kaygılar âlemi olarak adlandırılabilecek olan bu âlemde yaşayan çoğu kişi, bu diğer diyara geçebilmek için uyandırılmayı bekleyen bu kapasiteye sahip. Bunu biliyorum, öğrencilerimin bunu yaşadığını gördüm.

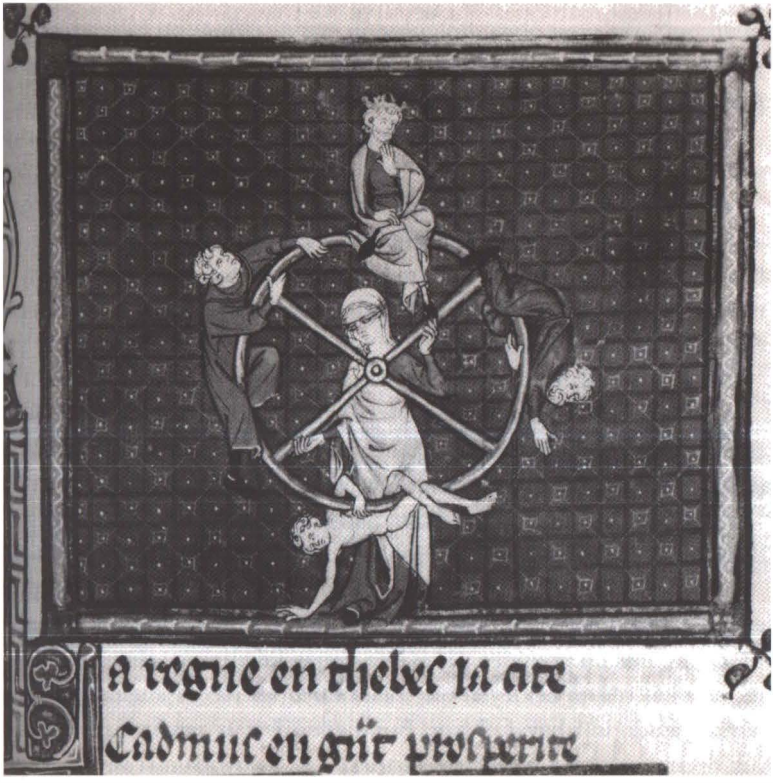
Bir erkek lisesinde ders verdiğim dönem, kariyerleri hakkında karar vermeye çalışan çocuklarla konuşurdum. Çocuklar bana gelirdi ve "Sizce bunu yapabilir miyim? Sizce şunu yapabilir miyim? Sizce yazar olabilir miyim?" diye sorardı.

Ben de "Bilmiyorum," derdim, "On yıl boyunca hiç kimseden cevap alamamayı ve hayal kırıklığını göze alabiliyor musun yoksa ilk kitabının çoksatar listelerine gireceğini mi düşünüyorsun? Eğer gerçekten istediğin şeye ne olursa olsun sadık kalmak konusunda yürekliysen devam et."

Sonra babaları gelir ve "Hayır, hukuk okumalısın çünkü bu işte daha çok para var, biliyorsun" derdi. İşte bu, mutluluğunuzun peşinden gitmemek, çarkın merkezi değil, kıyısı. Servet elde etmeyi mi düşüneceksin yoksa mutluluğunu mu? 1929'da öğrenciyken, Wall Street'in batmasından yalnızca üç hafta önce Avrupa'dan geri döndüm, bu yüzden beş yıl boyunca iş bulamadım. İş yoktu işte. Bu, benim için harika bir dönemdi.

MOYERS: Harika bir dönem mi? Büyük Buhran dönemi mi? Nesi harikaydı?

CAMPBELL: Fakir olduğumu düşünmüyordum. Sadece param yoktu. O dönem insanlar birbirlerine çok iyi davranıyorlardı. Mesela Frobenius'u keşfettim. Birdenbire çarpıldım, Frobenius ne yazdıysa hepsini okumak zorundaydım. Böylece New York City'de bildiğim bir kitapçıya yazıver-

Çarkıfelek, Fransa, on dördüncü yüzyıl.

Çarkın kasnağına bağlıysanız, ya çarkın altından yukarı doğru çıkıyorsunuzdur ya da üstünden aşağı doğru iniyorsunuzdur. Ama merkezdeyseniz her zaman aynı yerde olursunuz.

dim ve kitapları bana gönderdiler. Üstelik iş bulana kadar parasını ödemek zorunda olmadığımı söylediler –yani dört yıl sonra.

New York, Woodstock'ta sanat alanında gelecek vaat ettiğini düşündüğü gençlere şu küçük kümes gibi yerlerden olan mülkünü yılda 20 dolara kiraya veren harika bir yaşlı adam vardı. Orada çeşme suyu yoktu, birkaç yerde pompa ve kuyular vardı. Mekana çektiği sınıftan insanlardan hoşlanmadığı için oraya musluktan akan su getirtmeyeceğini söylüyordu. Temel okumalarımın ve çalışmalarımın çoğunu burada yaptım. Harikaydı. Mutluluğumun peşinden gidiyordum.

Sonra bu mutluluk düşüncesine takılmaya başladım çünkü dünyanın en ruhani dillerinden biri olan Sanskritçe'de aşkınlık okyanusuna atlama yeri olan kıyıyı anlatan üç kelime vardır: *Sat*, *Chit*, *Ananda*. *Sat* varlık demek. *Chit*, bilinç demek. *Ananda* ise mutluluk ya da mest olma demek. Sonra şöyle düşündüm: "Bilincimin doğru bilinç olup olmadığını bilmiyorum; varlığımla ilgili şeylerin doğru olup olmadığını bil-

miyorum; ama mest olma duygusunun nerede olduğunu biliyorum. Bu yüzden bu duyguya asılacağım ve bu bana hem bilincimi hem de varlığımı getirecek." Sanırım işe yaradı.

MOYERS: Gerçeği hiç bilebiliyor muyuz? Onu hiç bulabiliyor muyuz?

CAMPBELL: Herkesin kendi derinliği, deneyimi ve kendi *sat-chit-ananda*sı ile temasa geçme konusunda bir kanısı vardır. Dindar insanlar bize ölüp cennete gidene kadar mutluluğu asla gerçekten yaşayamayacağımızı söylüyor. Ama ben bu deneyimi hâlâ hayattayken mümkün olduğunca yaşamaya inanıyorum.

MOYERS: Mutluluk şimdi.

CAMPBELL: Cennette Tanrı'ya bakarken o kadar harika vakit geçireceksiniz ki kendi deneyiminizi anlayamayacaksınız. Bu deneyimin yaşanacağı yer orası değil –yaşanması gereken yer burası.

MOYERS: Sen de benim bazen hissettiğim gibi mutluluğun peşinden giderken görünmez bir elin sana yardım ettiğini düşünüyor musun?

CAMPBELL: Her zaman. Bu, mucizevi bir şey. Her zaman yardım eden bu görünmez elin yüzünden bir batıl inanç bile edindim. Şöyle ki mutluluğunuzun peşinden gittiğiniz zaman kendinizi, aslında hep orada var olan ve sizi bekleyen bir yola sokuyorsunuz; yaşamanız gereken hayat, yaşadığınız hayat oluyor. Bunu gördüğünüz zaman sizin mutluluk diyarınızda olan insanlarla karşılaşmaya başlıyorsunuz ve size kapılar açıyorlar. Ben, mutluluğunuzun peşinden gidin ve korkmayın, diyorum; hiç ummadığınız kapılar açılacaktır.

MOYERS: Görünmez hiçbir desteği olmayan adama karşı hiç sempati duydunuz mu?

CAMPBELL: Görünmez hiçbir desteği olmayan mı? Evet, bu kişi bende merhamet uyandıran kişidir, zavallı adam. Hayat deryası hemen dibindeyken onun etrafta tökezleyip durduğunu görmek gerçekten de insanda acıma duygusu uyandırıyor.

MOYERS: Sonsuz hayat deryası orada mı? Nerede?

CAMPBELL: Siz her neredeyseniz orada –mutluluğunuzun peşinden gidiyorsanız, her zaman o canlanmanın, içinizdeki o hayatın tadına varırsınız.

V

KAHRAMANIN MACERASI

Yalnız başına maceraya çıkma riskine girmemize gerek yok çünkü tüm zamanların kahramanları bizim yerimize bunu yapmışlar. Labirent baştan sona biliniyor. Tek yapmamız gereken kahramanın izlediği yolu izlemek. Nefreti bulmayı beklediğimiz yerde Tanrıyı bulacağız. Bir başkasını öldürmeyi düşündüğümüz yerde kendimizi öldürmüş olacağız. Dış dünyaya seyahat etmeyi düşündüğümüz yerde kendi varlığımızın merkezine geleceğiz. Yalnız olduğumuzu düşündüğümüz yerde tüm dünya bizimle olacak.

–JOSEPH CAMPBELL

MOYERS: Mitolojide neden bu kadar çok kahraman hikayesi var?

CAMPBELL: Çünkü bunlar, yazmaya değer hikayeler. Popüler romanlarda bile, ana karakter olarak, normal başarı ve deneyim aralığının ötesinde bir şeyler bulmuş ya da yapmış olan bir kadın ya da erkek kahraman vardır. Kahraman, hayatını kendinden daha büyük bir şeyler uğruna feda eden kişidir.

MOYERS: Yani tüm bu kültürlerde kahramanın giydiği yerel kostüm her ne olursa olsun, yaptığı eylem nedir?

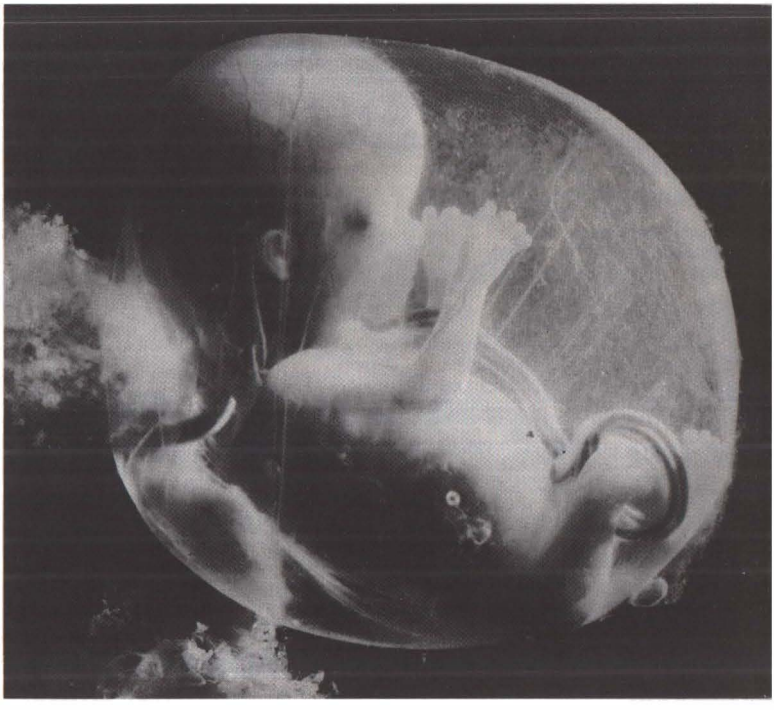
CAMPBELL: Aslında iki tür eylem vardır. Bir tanesi, fiziksel eylemdir. Burada kahraman bir savaşta kahramanlık gösterir ya da bir hayat kurtarır. İkinci tür eylem ise ruhsal olandır. Burada kahraman, normal olmayan bir tür ruhsal yaşam deneyiminden geçer ve sonra bir mesajla birlikte geri döner.

KARŞI SAYFA: Martin L. King, Jr., 1963.

Kahraman, hayatını kendinden daha büyük bir şeyler uğruna feda eden kişidir.

Kahramanın olağan macerası, birinin elinden bir şeyi alınmasıyla ya da birinin kendi topluluğunun üyelerinin yaşayabildiği ya da yaşanmasına izin verilen normal deneyimlerde eksik bir şey olduğunu hissetmesiyle başlar. Bu kişi, daha sonra olağandışı deneyimler edinmek üzere yola çıkar. Bunu yaparkenki amacı, ya kaybolmuş bir şeyi bulmak ya da hayat veren bir iksiri keşfetmektir. Bu genelde bir döngü şeklindedir, önce gidilir, sonra dönülür.

Ancak bu maceranın yapısı ya da ruhsal manasının ilk belirtileri, bir bakıma erken kabile topluluklarının buluğ ya da erginleme ritüellerinde görülebilir. Bu ritüellerde çocuk, çocukluktan çıkmaya ve bir yetişkin olmaya zorlanır. Buna, çocuk kişiliğini ve ruhunu öldürerek sorumluluk sahibi bir yetişkin olarak geri gelmek de diyebilirsiniz. Bu, herkesin geçmesi gereken temel bir psikolojik dönüşümdür. Çocukluktayken, 14 ila 21 yaşına kadar bir başkasının korumasına ve denetimine bağımlı bir durumdayızdır –eğer doktora yapıyorsanız bu belki de 25 yaşına kadar sürebilir. Hiçbir şekilde kendinden mesul değilsinizdir, istediğinizi yapamazsınız, ödüllendirilmeyi ve cezalandırılmayı bekleyen, ita-

Fetüs.

Otto Rank herkesin doğarken bir kahraman olduğunu söylüyor. Herkes, amniyotik bir sıvının içerisinde yaşayan küçük bir su canlısıyken nefes alan birer memeliye dönüşüyor ve en sonunda bu memeli iki ayağının üzerinde yürümeye başlıyor.

Doğum.

Bir başkasına hayat vermek için kendinden vazgeçmek anlamına gelmesi açısından doğurmak, gerçekten de kahramanca bir eylemdir.

atkar bir bağımlısınızdır. Bu psikolojik olgunlaşmamışlık konumundan kendinden sorumlu olmanın gerektirdiği cesur ve emin konuma doğru evrimleşebilmek, ölümü ve yeniden doğumu gerektirir. Kahramanın macerasının evrensel teması, budur: belli bir koşuldan çıkarak sizi daha zengin ya da daha olgun bir duruma getirecek hayat kaynağını bulmak.

MOYERS: Bu demektir ki bizler toplumun gözünde kahramanlar olmasak da kendi içimizde psikolojik ve ruhsal olarak bu yolculuğu yapmak zorundayız.

CAMPBELL: Doğru. Otto Rank küçük ama önemli kitabı *The Myth of the Birth of the Hero*'da herkesin doğarken bir kahraman olduğunu söylüyor. Herkes, amniyotik bir sıvının içerisinde yaşayan küçük bir su canlısıyken nefes alan birer memeliye dönüşüyor ve en sonunda bu memeli iki ayağının üzerinde yürümeye başlıyor. Bu, müthiş bir dönüşüm ve eğer bilinçli bir şekilde yapılmış olsa gerçekten de kahramanca bir edim olurdu. Tabii tüm bunları meydana getiren annenin tarafında da bir kahramanlık eylemi söz konusu.

MOYERS: O halde tüm kahramanlar erkek değildir?

CAMPBELL: Ah, hayır. Erkeğin daha çarpıcı bir role sahip olmasının nedeni yalnızca hayatın koşullarından dolayıdır. O, dışarıda dünyaday-

ken, kadın evdedir. Ama örneğin, ruhların insanların ölüm şekline göre birkaç farklı cennete gideceğine inanan Azteklere göre, savaşta ölen savaşçılarla doğum yaparken ölen annelerin gideceği yer aynıydı. Bir başkasına hayat vermek için kendinden vazgeçmek anlamına gelmesi açısından doğurmak, gerçekten de kahramanca bir eylemdir.

MOYERS: Çocuk yetiştirmektense dış dünyaya açılıp para kazanmanın daha kahramanca olduğu düşünülen günümüz dünyasında bu gerçeği kaybettiğimizi düşünmüyor musunuz?

CAMPBELL: Para kazanmak daha çok reklamı yapılan bir şey. Bir söz vardır: Köpek adamı ısırırsa değil, adam köpeği ısırırsa, haber olur. Yani tekrar tekrar olan bir şey, her ne kadar kahramanca olursa olsun, haber değildir. Annelik artık yeni bir şey olma özelliğini kaybetti de diyebiliriz.

MOYERS: Ama yine de bu muhteşem bir imge –bir kahraman olarak anne.

CAMPBELL: Benim için her zaman öyle olmuştur. Bu, benim bu mitleri okuyarak öğrendiğim bir şey.

MOYERS: Bu bir yolculuk –bunu gerçekleştirmek için hayatınızdaki bildik ve alışık olduğunuz emniyeti bırakmak zorundasınız.

CAMPBELL: Bir genç kızdan bir anneye dönüşmek zorundasınız. Bu, pek çok tehlike içeren büyük bir dönüşüm.

MOYERS: Maceranızdan bir çocukla geri döndüğünüz zaman, bu dünya için bir şey getirmiş oluyorsunuz.

CAMPBELL: Yalnızca bu da değil. Önünüzde bir ömür boyu sürecek bir görev oluyor. Otto Rank burada, doğarkenki kahramanca eylemlerinin, onlara tüm toplumun saygı ve desteğini kazandırması gerektiğini düşünen bir sürü insan olduğunu düşünüyor.

MOYERS: Ama bundan sonra çıkılması gereken bir macera daha var.

CAMPBELL: Pek çok sınavdan oluşan uzun bir macera.

MOYERS: Kahramanın geçtiği sınavların ve çilelerin anlamı nedir?

CAMPBELL: Eğer amaç açısından bakarsanız, sınavların amacı, kahraman olmayı amaçlayan kişinin gerçekten kahraman olup olmadığını görmektir. Bu kişi, bu göreve gerçekten uygun mu? Tehlikelerin üstesinden gelebilir mi? Gerekli cesarete, bilgiye ve kapasiteye sahip mi?

MOYERS: Bana göre, dinin çok ucuza edinildiği bu kolaylık kültüründe, üç büyük dinin de, kahramanın yolculuğu boyunca karşılaştığı sınavların hayatın önemli bir parçası olduğunu, feragat olmadan, bedelini ödemeden ödül de olmayacağını öğrettiğini unuttuk. Kuran şöyle diyor: "Sizden öncekilerin geçtiği sınavlardan geçmeden Cennet'e gireceksiniz

mi sandınız?" Matta İncili'nde İsa ise şöyle diyor: Yaşama giden kapı büyük, yol ise çok dardır, onu çok az kişi bulacaktır." Yahudi geleneğinde de kurtuluşa ulaşmadan önce kahramanlar büyük sınavlardan geçer.

CAMPBELL: Esas problemin ne olduğunu fark ederseniz –sizden daha yüce bir amaç için ya da bir başkası için kendinizden vazgeçmek– bu olayın kendisinin nihai sınav olduğunu fark edersiniz. Öncelikle kendimizi ve kendi kendimizi korumayı düşünmekten vazgeçtiğimiz zaman, gerçek ve kahramanca bir bilinç dönüşümü geçiririz.

Tüm mitlerin konu aldığı şey de, çeşitli şekillerdeki bilinç dönüşümleridir. Eskiden böyle düşünürken artık böyle düşünmek zorunda kalırsınız.

MOYERS: Bilinç nasıl dönüşüm geçiriyor?

CAMPBELL: Sınavlar yoluyla ya da aydınlatıcı ilhamlar yoluyla. Sınav ve ilhamlar çok önemli.

MOYERS: Tüm bu hikayelerde bir kurtuluş anı yok mu? Kadın ejderhadan kurtuluyor, şehir yok olmaktan kurtuluyor, kahraman zaman hapishanesinde tehlikeden kurtuluyor.

CAMPBELL: Evet. Eğer başarılan bir şey olmasa, kahramanlık eylemi de olmaz. Başarısızlığa uğrayan bir kahramanımız da olabilir ama bu kişi genelde bir tür soytarı olarak, kapasitesinden fazlasını başarabilirmiş gibi yapan biri olarak tasvir edilir.

MOYERS: Kahraman ile lider ne kadar farklıdır?

CAMPBELL: Tolstoy, *Savaş ve Barış*'ta bu problemi ele almıştır. Napolyon, Avrupa'yı kırıp geçirmektedir ve Rusya'yı işgal etmek üzeredir. Tolstoy şu soruyu sorar: Bu lider gerçek bir lider mi yoksa yalnızca bir dalganın üzerinde yükselerek önde giden biri mi? Psikolojik açıdan konuşmak gerekirse, lider başarılabilecek olanı gören ve onu başaran kişi olarak analiz edilebilir.

MOYERS: Liderin, kaçınılmaz olanı sezen ve onun önüne geçen kişi olduğu da söylenir. Napolyon bir liderdi ama başardığı şey tüm insanlık adına büyük bir şey miydi, diye bakarsanız bir kahraman değildi. Yaptığı şey Fransa içindi.

CAMPBELL: O halde o bir Fransız kahramanı, öyle değil mi? Günümüzde de problem bu. Düşünmemiz gereken gezegenimizin tamamı olmasına rağmen, bugün ihtiyacımız olan belirli bir devlet ya da halkın kahramanı mı? Napolyon, yirminci yüzyıldaki Hitler'in on dokuzuncu yüzyıldaki eşdeğeri. Napolyon'un Avrupa'yı kasıp kavurması korkunç bir şeydi.

MOYERS: Öyleyse hem yerel anlamda bir tanrı olabilir hem de kozmik düzeydeki sınavda başarısız olabilirsiniz.

CAMPBELL: Evet. Ya da yerel bir tanrı olursunuz ama size inanan halkın, topraklarını istila ettiği halkın düşmanısınızdır. Birine kahraman mı canavar mı diyeceğiniz tamamen bilincinizin odağının nerede olduğuna bağlı olarak görecelidir.

MOYERS: O halde daha geniş ve mitolojik anlamda kahramanca olmadığı halde bir eylemi kahramanlık olarak adlandırmamak için, dikkatli olmalıyız.

CAMPBELL: Aslında bilmiyorum. Eylem tamamen kahramanca bir eylem de olabilir –mesela birinin halkı uğruna canını vermesi gibi.

MOYERS: Ah, evet. Ölen bir Alman askeri–

CAMPBELL: –en az onu öldürmesi için oraya gönderilen Amerikan askeri kadar kahramandır.

MOYERS: Peki kahramanlığın ahlaki bir hedefi var mı?

CAMPBELL: Ahlaki hedef, bir halkı, bir kişiyi kurtarmak ya da bir düşünceyi savunmaktır. Kahraman kendini bir şey uğruna kurban eder –bunun ahlakı buradadır. Ama başka bir konumdan bakarsanız, kendini uğruna feda ettiği düşünceye saygı duyulamayacağını söyleyebilirsiniz. Bu karşı tarafın yargısıdır ama gerçekleştirilen eylemin özündeki kahramanlığı yok etmez.

MOYERS: Küçükken, insanlığın iyiliği uğruna ateşi almaya giden ve bu yüzden çok acı çeken Prometeus'un öyküsünü okuduğumda kahramanlar hakkında edindiğim bakış açısıyla bu çok farklı.

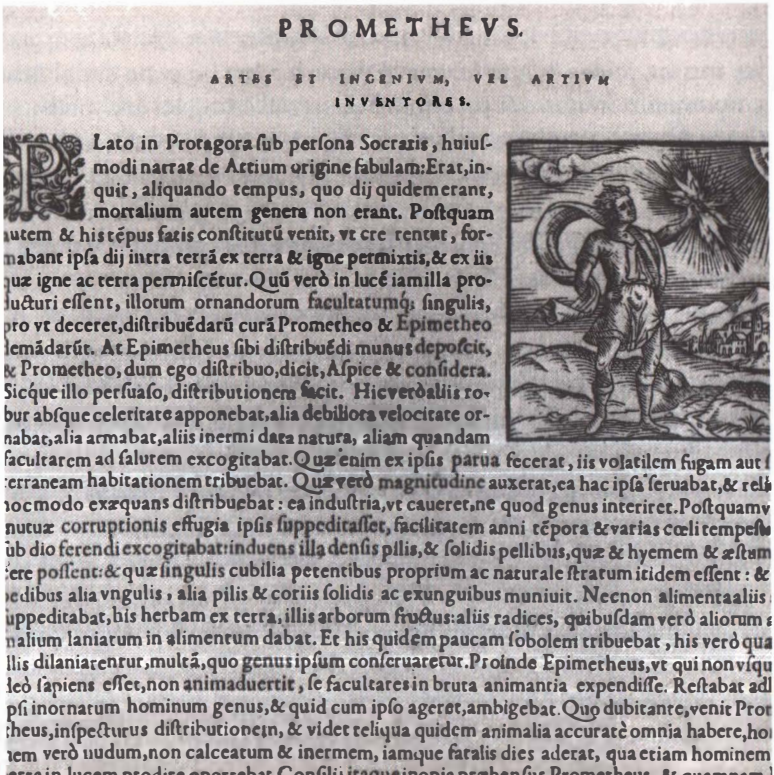
CAMPBELL: Evet, Prometeus insanlığa ateşi ve medeniyeti getirdi. Bu arada, ateşin çalınması evrensel bir mitolojik temadır. Genelde ateşi çalan düzenbaz bir hayvan ya da kuştur. Sonra ateş bir grup hayvan ya da kuş içinde elden ele geçer. Elden ele geçirirken bazen bazı hayvanlar ateşten yanar, farklı renklerde olmaları bu şekilde açıklanır. Ateşin çalınması çok popüler ve dünya çapında görülen bir hikayedir.

MOYERS: Her kültürdeki halklar ateşin nereden geldiğini açıklamaya çalışıyor mu?

CAMPBELL: Hikaye aslında bunu açıklamaya çalışmıyor, daha çok ateşin değeriyle ilgili. Ateşin çalınması, insanları hayvanlardan ayırıyor. Geceleyin ormandayken ateş yakarsanız hayvanlar sizden uzak durur. Gözlerinin parıltısını görebilirsiniz ama ateşin etrafındaki alandan uzak dururlar.

MOYERS: O halde yalnızca başkalarına ilham ya da ahlaki bir ders vermek amacıyla bu hikayeyi anlatmıyorlar.

CAMPBELL: Hayır. Bunun amacı ateşin değerini, önemini ve insanlarla hayvanları ayıran şeyi anlatmak.

PROMETHEVS.

ARTES ET INGENIVM, VEL ARTIVM INVENTORES.

Lato in Protagora ſub perſona Socratis, huiuſmodi narrat de Artium origine fabulam: Erat, inquit, aliquando tempus, quo dij quidem erant, mortalium autem genera non erant. Poſtquam autem & his tẽpus fatis conſtitutũ venit, vt crearentur, formabant ipſa dij intra terrã ex terra & igne permixtis, & ex iis quæ igne ac terra permiſcẽtur. Quũ verò in lucẽ iamilla producturi eſſent, illorum ornandorum facultatumq; ſingulis, pro vt deceret, diſtribuẽdarũ curã Prometheo & Epimetheo demãdarũt. At Epimetheus ſibi diſtribuẽdi munus depoſcit, & Prometheo, dum ego diſtribuo, dicit, Aſpice & conſidera. Sicque illo perſuaſo, diſtributionem facit. Hic verò aliis robur abſque celeritate apponebat, alia debiliora velocitate ornabat, alia armabat, aliis inermi data natura, aliam quandam facultatem ad ſalutem excogitabat. Quæ enim ex ipſis parua fecerat, iis volatilem fugam aut ſ terraneam habitationem tribuebat. Quæ verò magnitudine auxerat, ea hac ipſa ſeruabat, & rel hoc modo exæquans diſtribuebat: ea induſtria, vt caueret, ne quod genus interiret. Poſtquam v nutuæ corruptionis effugia ipſis ſuppeditaſſet, facilitatem anni tẽpora & varias cœli tempeſ ſub dio ferendi excogitabat: induens illa denſis pilis, & ſolidis pellibus, quæ & hyemem & æſtum ſere poſſent: & quæ ſingulis cubilia petentibus proprium ac naturale ſtratum itidem eſſent: & pedibus alia vngulis, alia pilis & coriis ſolidis ac exunguibus muniuit. Nec non alimenta aliis ſuppeditabat, his herbam ex terra, illis arborum fructus: aliis radices, quibuſdam verò aliorum a nalium laniatum in alimentum dabat. Et his quidem paucam ſobolem tribuebat, his verò qua illis dilaniarentur, multã, quo genus ipſum conſeruaretur. Proinde Epimetheus, vt qui non vſqu deò ſapiens eſſet, non animaduertit, ſe facultates in bruta animantia expendiſſe. Reſtabat adh ipſi inornatum hominum genus, & quid cum ipſo ageret, ambigebat. Quo dubitante, venit Pro theus, inſpecturus diſtributionem, & videt reliqua quidem animalia accuratè omnia habere, ho nem verò nudum, non calceatum & inermem, iamque fatalis dies aderat, qua etiam hominem terra in lucem prodire oportebat. Conſilij itaque inopia prænenſus Prometheus, & quamnam nini ſalutem reperiret neſciens, Vulcani & Mineruæ artificioſam ſapientiam vnà cum igne fu ri. Fieri enim nullo modo poterat, vt illa abſque igne ab vllo poſſideretur, aut vllo vtilis eſſet: & illam homini largitur. Sapientiam itaque circa parandum victum hoc modo homo accepit: art verò verſandi in rep. non habebat. Illa enim apud Iouem erat. Prometheo autem Iouis arcem gredi non licebat, quoniam Iouis munitiones horrendæ erant. at in communem Mineruæ & Vul ni domum, in qua artes exercebantur, furtim ingreſſus erat, & furto ſublata ignea vulcani arte, alia mineruæ, eas homini contribuit. Et ex hoc contigit homini victus faculras. Prometheus v poſt eam quæ fertur furti penam Epimethei cauſſa dedit. Poſtquam aurem homo diuinæ ſortis p ticeps factus eſt, primùm quidem proprer Dei cognitionem ex igne contractam, ſolus inter om animantia deos eſſe putauit, iisq; aras & ſtatuas dicauit. Deinde vocem & nomina breui per art articulauit, habitationes, veſtes, calceos, ſtrata, & alimenta ex terra inuenit. Hoc autem modo ſtructi initio homines ſparſim habitant, nullas habentes ciuitates. Cùmq; feris imbecilliores eſſe

Hieroglyphica..., Johannes Valeriano, Lyons, 1586.

Ateşin çalınması evrensel bir mitolojik temadır. Prometeus insanlığa ateşi ve medeniyeti getirir.

MOYERS: Mitoloji çalışmaların seni, ister milyonlarca yıl önce yaşamış olsun ister bundan bin yıl sonra yaşayacak olsun, tüm insanlar için geçerli olan, insanlığın tek ve ortak bir arayışı, standart bir insan arzusu ve düşüncesi kalıbı olduğu sonucuna getirdi mi?

CAMPBELL: Hayal arayışı, bir lütuf arayışına gitmek olarak adlandırabileceğimiz belirli bir tür mit var. Bu mit her mitolojide aynı forma sahip. Yazdığım ilk kitap olan *The Hero with a Thousand Faces*'ta anlatma-

ya çalıştığım şeydi bu. Tüm bu farklı mitolojiler bize özünde aynı arayışı veriyor. İçinde bulunduğunuz dünyayı bırakıp bir şeyin derinliğine giriyorsunuz, uzağına düşüyorsunuz ya da yüksekliğine çıkıyorsunuz. Orada daha önce içinde yaşadığınız dünyadaki bilincinizde eksik olan şey karşınıza çıkıyor. Sonrasında ise dünyayı bırakıp burada mı kalmalıyım yoksa bu lütuf ile geri dönüp sosyal dünyaya geri dönerken buna tutunmaya devam mı etmeliyim sorusu geliyor. Bu kolay bir şey değil.

MOYERS: Yani kahraman bir şeyleri bulmak için yola çıkıyor, yalnızca dolaşmaya çıkmıyor, yalnızca bir maceracı değil.

CAMPBELL: İki tür kahraman da mevcuttur; yolculuğa çıkmayı kendisi tercih edenler ve etmeyenler. Belli bir tür macerada kahraman sorumluluk sahibi bir şekilde yola koyulur ve eylemi kendi iradesiyle gerçekleştirir. Mesela, Odisseus'un oğlu Telemakus'a Athena "Git ve babanı bul" demişti. Bu baba arayışı, gençler için başlı başına bir kahramanlık macerasıdır. Kariyerinizin ne olduğunu, doğanızın ne olduğunu, kaynağınızın ne olduğunu bulma macerasıdır. Buna bilerek çıkarsınız. Sümer Gök Tanrıçası İnanna'nın da böyle bir hikayesi vardır. İnanna yeraltına iner ve sevdiğini hayata döndürmek için ölüme gider.

Bir de içine itildiğiniz maceralar vardır. Mesela askere çağrılmak. Bunu kendi iradenizle yapmamışsınızdır ama bir bakarsınız askere alıverilmişsiniz. Bir ölüm ve yeniden doğum yaşarsınız. Artık üniforma giyersiniz ve bambaşka bir varlık olursunuz.

Kelt mitlerinde sıklıkla gördüğümüz bir kahraman türü de, bir geyiğin cazibesinin peşinden daha önce hiç gitmediği ormana giden soylu avcıdır. Ormana girince geyik biçim değiştirir ve Perili Tepeler Kraliçesi ya da ona benzer bir şeye dönüşür. Bu, kahramanın ne yaptığının farkında olmadığı ve kendini birdenbire bambaşka bir dünyada bulduğu bir macera türüdür.

MOYERS: Böyle bir yolculuğa çıkan maceracı, mitolojik anlamda bir kahraman sayılabilir mi?

CAMPBELL: Evet, çünkü aslında buna her an hazırdır. Bu hikayelerde, kahramanın atıldığı macera, zaten hazır olduğu maceradır. Macera sembolik olarak karakterinin bir tezahürüdür. Ortamın manzarası ve çevresel koşullar bile, tıpkı kahraman gibi, sanki bu macera için hazırlanmıştır.

MOYERS: George Lucas'ın *Yıldız Savaşları*'nda Solo başta maddiyat düşkünüyken hikayeyi bir kahraman olarak noktalıyor ve sonunda Luke Skywalker'ı kurtarmaya geliyor.

CAMPBELL: Evet. Orada Solo kendini bir başkası için feda etme eylemini gerçekleştirir.

MOYERS: Sence kahramanı kahraman yapan suçluluk duygusu mudur? Solo, Skywalker'ı terk ettiği için kendini suçlu mu hissediyordu?

CAMPBELL: Bu, hangi tür düşünce sistemini uygulamak istediğinize bağlı. Solo, çok gerçekçi biriydi, en azından o bir materyalist olduğunu düşünüyordu. Ama aynı zamanda merhametli bir insandı. Yaşadığı macera, sahip olduğunu fark etmediği bir özelliğini harekete geçirmişti.

MOYERS: Yani belki de hepimizin içinde bilmediğimiz bir kahraman gizleniyor.

CAMPBELL: Karakterimizi belirleyen hayatımızdır. Yaşadıkça kendi hakkınızda daha çok şey öğrenirsiniz. Bu nedenle, kendinizi doğanızın daha alçak tarafı yerine daha üstün tarafını ortaya çıkaracak durumlara sokabilmek iyi bir şeydir. "Bizi şeytana uydurma."

Ortega y Gasset, *Meditations on Don Quixote* adlı eserinde çevrenin etkisinden söz eder. Don Kişot ortaçağın son kahramanıydı. Devlere saldırmak için atını sürdü ama çevresinde, devler yerine yel değirmenleri vardı. Ortega, bu hikayenin dünya hakkında, çevrenin artık kahramana ruhsal açıdan tepki vermediği, mekanistik bir yorum geliştirilmeye başlandığı zaman ortaya çıktığına işaret ediyor. Kahraman günümüzde artık hiçbir şekilde ruhsal ihtiyacına karşılık vermeyen somut bir dünya ile karşı karşıya.

MOYERS: Bir yel değirmeni.

CAMPBELL: Evet, ama Don Kişot saldırmak üzere koştuğu devleri yel değirmenlerine dönüştüren bir büyücü olduğu şeklinde bir hikaye uydurarak macerayı kendine mal etmiş. Eğer şiirsel bir hayal gücünüz varsa, bunu siz de yapabilirsiniz. Ama daha önceleri, kahramanın hareket alanı olan dünya mekanistik değil, o ruhsal olarak neye hazırsa ona karşılık veren bir dünyaydı. Fizik bilimleri, Marksist sosyoloji ve davranışçı psikoloji ile yorumlanmış haliyle, dünya artık o kadar mekanistik bir hale geldi ki bizler artık uyaranlara tepki veren bir dizi öngörülebilir kablodan başka bir şey değiliz. On dokuzuncu yüzyılın getirdiği yorum, insan iradesinin özgürlüğünü modern hayattan çekip çıkardı.

MOYERS: Politik açıdan, başkaları harika işler yaparken onları izleyerek ve kendi acizliğimizi avutarak, bu kahramanların mitlerinin, bize başkalarının eylemlerine sanki bir amfitiyatroda, stadyumda ya da sinemadaymışız gibi bakmayı öğretme tehlikesi var mı?

CAMPBELL: Bence bu, üzerimizde son dönemde, bu kültürde hâkim

Don Kişot.

Don Kişot devlere saldırmak için atını sürdü ama dev sandığı şeyler aslında yel değirmeniydi. Bu mekanistik çevre, artık ruhsal açıdan kahramana tepki vermiyor.

olmaya başlayan bir şey. Olimpiyat oyunlarına katılmayıp da onları izleyen kişi, vekaleten bir başarıya katılmaktadır. Ama bizim medeniyetimizde insanların yaşadıklarını düşünürseniz, modern bir insan olmanın gerçekten de çok zor bir şey olduğunu görürsünüz. Ailelerine bakmak zorunda olan pek çok insanın hayat gailesi –bu gerçekten de hayatı köreltici bir şey.

MOYERS: Ama galiba ben on ikinci ve on dördüncü yüzyıldaki dertler yerine bunu tercih ederim.

CAMPBELL: Onların yaşam tarzı bizimkilere göre çok daha hareketliydi. Bizler ofislerde oturuyoruz. Medeniyetimizde orta yaşlı vatandaşlar sorununun çarpıcı olması, çok anlamlı.

MOYERS: Konuşmayı kişisel seviyeye getiriyorsun!

CAMPBELL: Ben orta yaşın üzerinde bir adamım, bu yüzden bu konu hakkında bir şeyler biliyorum. Bizlerin yerleşik hayatlarımızın karakteristik özelliklerinden biri, entelektüel bir heyecan duyulabilse de buna vücudun pek de katılmadığı. Bu yüzden mekanik egzersizleri kendi iradenizle zaman ayırıp yapmak zorundasınız, günlük egzersizler vs.

Bu gibi şeylerden zevk almak bence çok zor ama buna mecburuz. Aksi halde, vücudunuz "Hey, beni tamamen unuttun. Önü kesilmiş bir sel haline geliyorum" diyor.

MOYERS: Yine de benim açımdan bu kahramanlık hikayelerinin, içimizde hareket etmek yerine izlemenin tehlikesiz pasifliğini uyandıran bir tür yatıştırıcı olması da mümkün. Bunun bir başka yanıysa, dünyamızın ruhsal değerlerden sanki tamamen yoksun kalmış olması. İnsanlar kendilerinin aciz olduğunu düşünüyor. Bence modern toplumun laneti bu: bu acizlik, insanların hissettikleri bu bıkkınlık, etraflarındaki dünya düzenine karşı yabancılaşmaları. Belki de derinlerde bir yerde duyduğumuz özlemi dile getirecek bir kahramana ihtiyacımız var.

CAMPBELL: Bu tanımladığın şey, tam olarak T. S. Eliot'un *Çorak Ülke*'si, sahici olmayan hayatlar yaşamanın getirdiği, sabitlenmiş ve ne ruhani hayata ne de sahip olduğumuz olasılıklara, hatta fiziksel cesaretimize dair hiçbir şey uyandırmayan sosyal bir tembellik –tabii bizi en insanlık dışı savaşlardan birine sokana dek.

MOYERS: Teknolojiye karşı değilsin, değil mi?

CAMPBELL: Hiç değilim. Antik Yunan'ın baş teknik adamı olduğu düşünülen Daedalus, yaptığı kanatları, kendi yaptığı Girit labirentinden kaçması için oğlu İkarus'a taktığı zaman ona demişti ki: "Ortadan uç. Çok yükseğe çıkma, yoksa güneş kanatlarındaki mumu eritir ve düşersin. Çok alçaktan da uçma, yoksa denizin dalgaları seni yutar." Daedalus tam ortadan gitmişti. Ama oğlu uçarken kendinden geçti ve çok yukarılara çıktı. Kanatlarındaki mum eridi ve çocuk denize düştü. Nedense insanlar, sanki genç adamın düşüşü yalnızca kanatların yüzünden olmuş gibi, Daedalus'tan çok İkarus'tan söz ediyorlar. Ama bu sanayi ve bilim karşıtı bir sav değil. Zavallı İkarus suya düştü –ama ortadan giden Daedalus karşı kıyıya ulaşmayı başardı.

Bir Hindu metni şöyle der: "Bu, tehlikeli bir yoldur, bıçak sırtı gibi." Bu, aynı zamanda ortaçağ edebiyatında da rastlanan bir motiftir. Lancelot, Guinevere'i esaretten kurtarmaya gittiği zaman, altından seller akarken, akıntıyı kılıcının kenarı üstünde, yalnızca çıplak elleri ve ayaklarıyla geçmek zorunda kalmıştı. Daha önce hiç çıkılmamış, yepyeni bir maceraya atıldığınız zaman, bu ister teknolojik bir çığır ister toplumun destek olmayacağı yeni bir yaşam biçimi olsun, her zaman için fazla coşkuya kapılma ve bazı mekanik ayrıntıları göz ardı etme tehlikesi vardır. İşte orada düşersiniz. "Bu, tehlikeli bir yoldur." Arzularınızın, coşkularınızın ve duygularınızın yolundan gittiğiniz zaman zihninizi kontrol altında tutun ki sizi zorunlu bir felakete sürüklemesin.

Daedalus ve İkarus.

İnsanlar, sanki genç adamın düşüşü yalnızca kanatların yüzünden olmuş gibi, Daedalus'tan çok İkarus'tan söz ediyorlar. Ama bu sanayi ve bilim karşıtı bir sav değil. Zavallı İkarus suya düştü –ama ortadan giden Daedalus karşı kıyıya ulaşmayı başardı.

MOYERS: Senin akademisyenliğinin kafa karıştırıcı noktalarından biri de bilimle mitolojinin çelişkisine inanmıyor olman.

CAMPBELL: Hayır, bunlar arasında çelişki yok. Bilim artık gizemli boyutlara da el atıyor. Mitin sözünü ettiği alanlara da girmiş bulunuyor. Artık kıyıya yaklaşıyor.

MOYERS: Kıyı dediğiniz?

CAMPBELL: Kıyı, bilinenle, tüm insan araştırmalarını aştığı için asla keşfedilemeyecek olanın arasındaki yer. Hayatın kaynağı –nedir? Kimse bilmiyor. Daha atomun ne olduğunu bile bilmiyoruz. Bir dalga mı yoksa bir partikül mü? Her ikisi birden. Bu şeylerin ne olduğu hakkında hiçbir fikrimiz yok.

Tanrısal olandan söz etmemizin nedeni bu. Aşkın bir enerji kaynağı var. Fizikçi atomun altındaki partikülleri incelediği zaman, bir ekran üzerinde bir iz görüyor. Bu izler gelip gidiyor, gelip gidiyor. Bizler de gelip gidiyoruz. Tüm canlılar gelip gidiyor. Bu enerji her şeye özünü veren enerji. Mitolojideki tapınma da bunu hedef alır.

MOYERS: Çok sevdiğiniz bir mitoloji kahramanı var mı?

CAMPBELL: Küçük bir çocukken iki kahramanım vardı. Biri Douglas Fairbanks'ti; diğeri de Leonardo da Vinci'ydi. İkisinin bir sentezi olmak istiyordum. Şimdi ise tek bir kahramanım bile yok.

MOYERS: Peki toplumumuzun var mı?

CAMPBELL: Eskiden vardı. İsa vardı. Sonra Amerika'da Washington, Jefferson ve daha sonraları Daniel Boone gibi adamlar vardı. Ama günümüzde hayat o kadar karmaşık ve o kadar hızlı değişiyor ki daha bir şey oluşmadan ondan vazgeçilip başka bir şeye geçiliyor.

MOYERS: Günümüzde artık kahramanlara değil ünlülere tapıyoruz.

CAMPBELL: Evet ama bu çok kötü. Bir ara Brooklyn'de liselerde bir anket uygulanmıştı. Anket "Ne olmak isterdiniz?" diye soruyordu. Öğrencilerin üçte ikisi "Bir ünlü" diye cevap verdi. Bir şey başarmak için kendinden fedakarlık yapma diye bir kavramları yoktu.

MOYERS: Yalnızca tanınmak.

CAMPBELL: Yalnızca tanınmak, meşhur olmak –şan ve şöhret. Bu çok kötü.

MOYERS: Peki bir toplumun kahramanlara ihtiyacı var mı?

CAMPBELL: Evet, bence var.

MOYERS: Neden?

CAMPBELL: Çünkü tüm bu eğilimleri birbirinden ayırmak ve bunları bir amaca yöneltmek için insanları bir araya toplayan imgeler olması gerekli.

MOYERS: Bir yolu izlemek için.

CAMPBELL: Bence öyle. Ulusun tek bir güç olarak hareket etmek için bir amacı olmalı.

MOYERS: John Lennon'ın ölümünde onca insanın yollara dökülmesine ne diyorsun? O bir kahraman mıydı?

CAMPBELL: Evet, kesinlikle bir kahramandı.

MOYERS: Bunu mitolojik açıdan açıklayabilir misin?

CAMPBELL: Mitolojik anlamda o yenilikçi biriydi. Beatles, toplumun hazır olduğu yeni bir sanat formu oluşturdu. Bulundukları zamana mükemmel derecede uygundular. 30 yıl önce ortaya çıkmış olsalar, müzikleri kaybolup giderdi. Toplum kahramanı, zamanının ihtiyaçlarına duyarlıdır. Beatles, popüler müziğe "meditasyon ve oryantal müzik" adını verebileceğimiz modayı başlatan yeni bir ruhsal derinlik getirdi. Oryantal müzik burada yıllardan beri biliniyordu ve merak uyandırıyordu. Ama artık Beatles'tan sonra gençlerimiz bu müziğin nasıl bir müzik olduğunu biliyor. Bu müzikten git gide daha fazla duyuyoruz. En baştaki yapılma nedeni olan "meditasyon aracı" olarak kullanılmaya yeniden başlandı. Bunu Beatles başlattı.

MOYERS: Bazen bana öyle geliyor ki kahramana karşı hayranlık değil acıma duygusu hissetmemiz gerek. Bunlardan o kadar çoğu başkalarının ihtiyaçları için kendilerini feda ediyor ki.

CAMPBELL: Hepsi bunu yapıyor.

MOYERS: Çoğu zaman da başardıkları şeyler, onu takip edenlerin beceriksizliği yüzünden yıkılıyor.

CAMPBELL: Evet, ormandan altınla geliyorsunuz ve altın küle dönüşüyor. Bu, çok bilinen bir peri masalı motifidir.

MOYERS: Odisseus'un hikayesinde de çok çarpıcı bir vaka var. Odisseus'un gemisi parçalanır ve tayfalar gemiden suya düşerler. Dalgalar Odisseus'u sürükleyip götürür. Odisseus bir direğe tutunur ve sonunda kıyıya çıkar. Metne göre sonra şöyle der: "Sonunda yalnızım. Sonunda yalnızım."

CAMPBELL: Odisseus'un bu macerası kısaca değinilemeyecek kadar karmaşıktır. Ama geminin parçalandığı bu macera Güneş Adası'nda geçer –yani en yüksek derecede aydınlanma adası. Eğer gemi parçalanmamış olsa, Odisseus adada kalabilir ve tamamen aydınlanmaya kavuşarak orada mutluluk içinde kalıp asla dönmeyen bir tür yogi olabilirdi. Ama değerlerin bilinmesini ve hayatta uygulanmasını sağlama şeklindeki Yunan düşüncesi onun geri dönmesini sağlar. Güneş Adası'nda

Güneş öküzleri vardı, bunlar bir tabuydu. Hiç kimse onları ne öldürebilirdi ne yiyebilirdi. Ama Odisseus'un adamları çok acıkmıştı ve Güneş sığırlarını kesmişlerdi. Gemilerinin parçalanmasına neden olan şey de buydu. En yüksek ruhsal ışık diyarında olmalarına rağmen, daha alçak bir bilinç düzeyi hâlâ görev başındaydı. Böyle bir aydınlanmanın karşısında olduğunuz zaman "Hey, ben acıktım. Bana bir rozbifli sandviç verin" diye düşünemezsiniz. Odisseus'un adamları, onlara verilen deneyim için ne uygun ne de hazırdı.

Bu, dünyevi kahramanın en yüksek seviyede aydınlanmaya ulaşması ama sonra geri dönmesine dair model bir hikayedir.

MOYERS: Peki, Odisseus'un hem acı hem tatlı hikayesini anlatırken kaleme aldığın şeyleri nasıl değerlendireceğiz?: "Bu işin trajik manası, tam da hayatın güzelliği ve mükemmelliği karşısında duyulan zevkte yatar –güzel kadınların asil letafeti, mert erkeklerin gerçek değeri. Ama hikayenin sonu küllerdir."

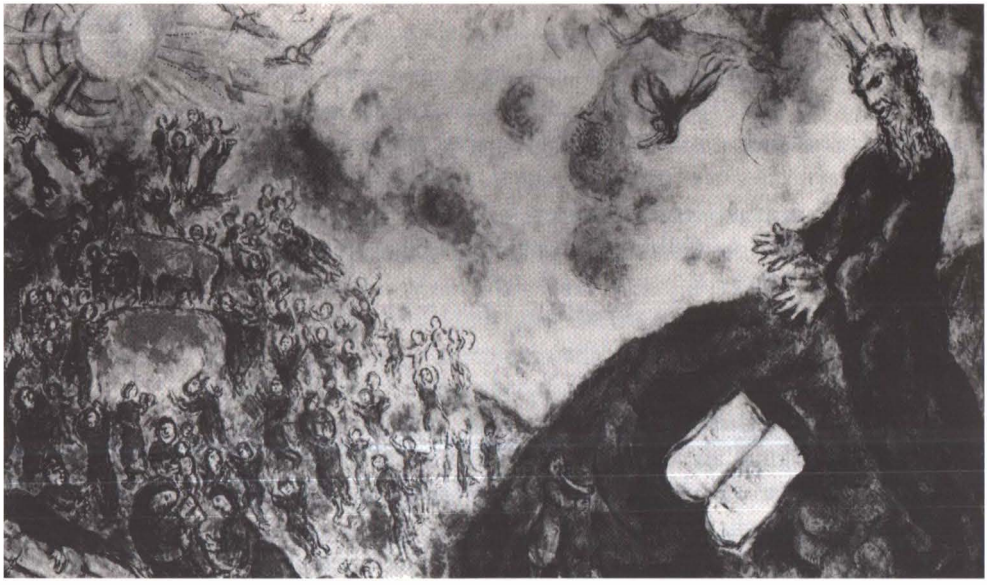
CAMPBELL: Hayat mezarda sona eriyor diye onun faydasız olduğunu söyleyemezsiniz. Pindar'ın Delfi oyunlarında, güreşte şampiyon olan genç bir adamı kutladığı şiirlerinden birinde ilham verici bir dize var. Pindar şöyle diyor: "Bir günlük yaratıklar, insan nedir? Ne değildir? İnsan bir gölgenin rüyasından başka bir şey değildir. Yine de cennetten bir gün ışığı parıltısı hediye geldiğinde, insanların üzerine parlak bir ışık düşer ve, evet, hayat bazen tatlıdır." Şu kederli deyiş: "Boş, boş, her şey boş!" –her şey boş değil. Anın kendisi hiç de boş değil, o bir zafer, bir zevk. Zafer anlarımızdaki mükemmeliyetin bu doruk noktası üzerindeki vurgu son derece Yunan'dır.

MOYERS: Mitolojideki kahramanlardan pek çoğu dünya için ölmüyorlar mı? Acı çekiyorlar, çarmıha geriliyorlar.

CAMPBELL: Pek çoğu hayatını kaybediyor. Ama mitoloji sonra diyor ki verilen hayattan yeni bir hayat doğar. Bu, kahramanın hayatı olmayabilir ama yeni bir hayattır, yeni bir oluş ya da varolma biçimidir.

MOYERS: Bu kahraman hikayeleri kültürden kültüre çeşitlilik gösteriyor. Doğulu bir kahraman bizim kültürümüzdeki bir kahramandan farklı mı?

CAMPBELL: Onları farklı yapan, aydınlanmanın ya da eylemin düzeyi. Ortalıkta dolaşıp canavarları öldüren, tipik bir erken dönem kültürü kahramanı vardır. Bu, insanın dünyasını tehlikeli ve biçimsiz bir el değmemiş ormanın içerisinde şekillendirdiği tarih öncesi bir dönemden gelen bir macera formudur. Kahraman ortalıkta dolaşıp canavarları öldürür.

Musa, Marc Chagall (1887-1985).

Musa dağa çıkar, dağın zirvesinde Yehova'yla karşılaşır ve yepyeni bir toplumun şekillenmesinde kullanılacak olan kurallarla birlikte geri döner. Bu tipik bir kahraman eylemidir – ayrılış, başarı, dönüş.

MOYERS: Öyleyse pek çok başka konsept ve düşünce gibi kahraman da zamanla evrim geçiriyor.

CAMPBELL: Kültürle birlikte evrim geçiriyor. Musa bir kahraman figürüdür mesela. Dağa çıkar, dağın zirvesinde Yehova'yla karşılaşır ve yepyeni bir toplumun şekillenmesinde kullanılacak olan kurallarla birlikte geri döner. Bu tipik bir kahraman eylemidir –ayrılış, başarı, dönüş.

MOYERS: Buda bir kahraman figürü müdür?

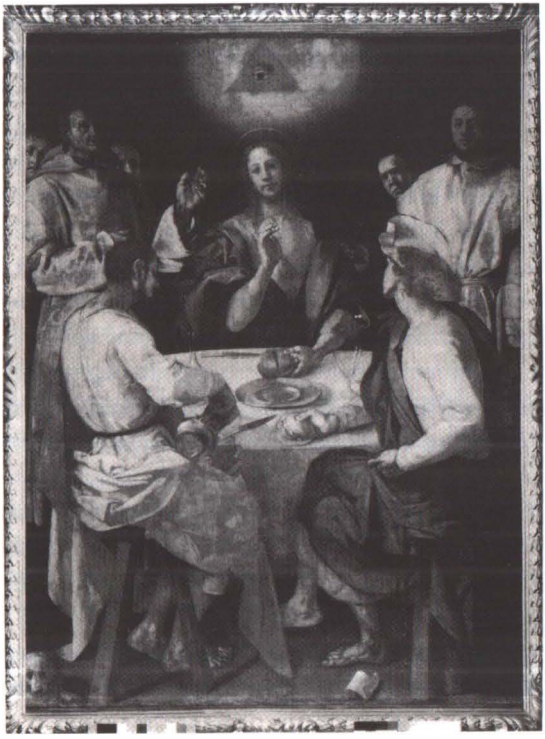
CAMPBELL: Buda'nın izlediği yol İsa'nınkine son derece benzer; tabii Buda beş yüz yıl önce yaşamıştır. Bu iki kurtarıcı figürünü, oynadıkları rollerden ilk havarileri ya da müritlerinin karakterlerine kadar kadar izledikleri yol boyunca karşılaştırabilirsiniz. Mesela Ananda ile Aziz Petrus çok benzer.

MOYERS: Neden kitabına *The Hero with a Thousand Faces* [Bin Yüzlü Kahraman] adını verdin?

CAMPBELL: Çünkü dünya çapındaki ve tarihin pek çok dönemindeki hikayelerde, eylemlerin belirli ve tipik bir sıralaması olduğu saptanabilir. İşin özüne bakarsak, pek çok ülkedeki pek çok insan tarafından hayatı sürekli tekrarlanan tek bir mitolojik kahraman arketipi olduğu bile söylenebilir. Bir efsane kahramanı genelde bir şeyin kurucusudur –yeni bir çağın, yeni bir dinin, yeni bir şehrin, yeni bir yaşam biçiminin kurucusu. Yeni bir şey kurabilmek için, kişinin eskiyi bırakıp o yeni şeyi meydana çıkarabilecek olan oluşum aşamasındaki düşüncenin, tohum düşüncenin peşinden gitmesi gerekir.

A

B

A. *Buda ve Dört Havari*, Hindistan. B. *Emmaus'ta Akşam Yemeği*, Jacopo da Pontormo (1494-1557).

Buda'nın izlediği yol İsa'nınkine son derece benzer; tabii Buda beş yüz yıl önce yaşamıştır. Bu iki kurtarıcı figürünü, oynadıkları rollerden ilk havarilerinin ya da müritlerinin karakterlerine kadar izledikleri yol boyunca karşılaştırabilirsiniz.

Tüm dinlerin kurucuları buna benzer arayışlara çıkmışlardır. Buda inzivaya çekilip ölümsüz bilgeliğin ağacı olan bo ağacının altına oturmuş ve orada 25 yüzyıl boyunca tüm Asya'yı aydınlatacak olan bir aydınlanmanın alıcısı olmuştu.

Vaftizci Yahya tarafından vaftiz edildikten sonra İsa, 40 gün boyunca çölde kaldı ve mesajını, o çölden döndüğünde getirmişti. Musa dağın zirvesine çıktı ve on emir tabletleriyle geri döndü. Bir de yeni bir şehir kuranlar var. Eski Yunan şehirlerinin neredeyse hepsi, bir arayışa çıkan, şaşırtıcı maceralar yaşayan ve bu macera sonucunda bir şehir kuran kahramanlar tarafından kurulmuştu. Bir hayatın –eğer bir başkasının hayatını taklit etmek yerine kendi hayatlarımızı yaşıyorsak sizin ya da benim hayatımız– kurucusunun da bir arayıştan çıktığını söyleyebiliriz.

MOYERS: Bu hikayeler insan ırkı için neden bu kadar önemli?

CAMPBELL: Bu, hikayenin türüne bağlı. Eğer hikaye, arketip macera olarak nitelendirilebilecek bir hikaye örneğiyse –çocuğun genç olması ya da gençlikte gerçekleşen yeni bir dünyaya uyanma– bu gelişim ile nasıl başa çıkılacağını anlamak konusunda bir model oluşturabilir.

MOYERS: Krizlerde hikayelerin bize nasıl yardım ettiğinden söz ediyorsun. Çocukken hikaye okuduğumuz zaman hepsinin sonu iyi biter. Bu, hayatın ağır, hoşgörülü ve acımasız gerçeklerle dolu olduğunu öğrenmemden çok önceydi. Bence bazen Gilbert ve Sullivan'a bir bilet alıp tiyatroya gidiyoruz ama oyunun bir Harold Pinter oyunu olduğunu görüyoruz. Belki de peri masalları gerçeğe uyum sağlamamızı zorlaştırıyor.

CAMPBELL: Peri masalları, eğlenmek için anlatılır. Hayatı toplumun ve doğanın düzenine göre yaşamak gibi ciddi bir konu hakkındaki mitlerle, bu motiflerden bazılarının sırf eğlence için anlatıldığı hikayeler arasında bir ayrım yapmak gerekli. Ama peri masallarının pek çoğunda mutlu bir son olsa da mutlu sona doğru ilerlerken tipik mitolojik motiflere rastlarız. Mesela insanın başının büyük bir belada olduğu an bir ses duymak ya da birinin size yardıma gelmesi gibi.

Peri masalları çocuklar içindir. Genelde büyüyüp kadın olmak istemeyen küçük bir kızı anlatırlar. Kız bu eşiği geçmemek için ayak direr. Prens tüm engelleri aşarak gelip de öbür tarafın da o kadar fena olmayabileceğini ona anlatana kadar, kız uyur. Grimm hikayelerinin pek çoğu kibirli bir küçük kızı anlatır. Tüm bu öldürülen ejderhalar ve geçilen eşikler, kibirden kurtulmak içindir.

İlkel erginleme seremonisi ritüellerinin hepsinin de temelleri mitolojiktir ve hepsi de çocuk egosunun öldürülüp ister kız ister erkek olsun

bir yetişkin meydana getirilmesini konu alır. Erkek için bu, kıza göre daha zordur çünkü kızın geçişini hayat kendiliğinden sağlar. İstese de istemese de kadın olur ama küçük oğlanın erkek olmayı istemesi gereklidir. İlk âdetle birlikte küçük kız bir kadın olur. Hamile olduğunu öğrenir öğrenmez ise artık annedir. Oğlanın önce kendisini annesinden koparması, enerjisini kendi içinde oluşturması ve sonra yola koyulması gerekir. "Genç adam, gidip babanı bul" mitinin konusu da budur. *Odisseia*'da Telemakus annesiyle yaşar. Yirmi yaşına bastığında Athena gelip der ki: "Gidip babanı bul." Tüm hikayelerdeki tema budur. Bu, bazen mistik bir baba olabilir ama bazen *Odisseia*'da olduğu gibi fiziksel babadır.

Peri masalı, çocuğun mitidir. Hayatın çeşitli zamanlarına uygun çeşitli mitler vardır. Yaşınız ilerledikçe daha sağlam bir mitolojiye gereksinim duyarsınız. Tabii ki Hıristiyan geleneğinin temel imgesi olan o çarmıha gerilme hikayesi tamamıyla, sonsuzluğun parçalanması olan zaman ve uzam diyarına girilmesinden söz eder. Ama aynı zamanda zaman ve uzam diyarından sonsuz hayata geçişten de söz eder. Böylece geçici ve dünyevi bedenlerimizi çarmıha gererek, onların parçalanmasına izin vererek ve fragmantasyon vasıtasıyla dünyanın bütün acılarının ötesinde aşkın olan ruhsal diyara gireriz. "Muzaffer İsa" diye bilinen ve İsa'nın başının eğik değil dik olduğu, üzerinden kanlar akmadığı ve sanki çarmıha gerilmeye gönüllü geliyormuş gibi gözlerinin açık olduğu bir haç formu vardır. Aziz Augistine bir yerde İsa'nın çarmıha gerilmeye gelinine giden bir damat gibi gittiğini yazmıştır.

MOYERS: Yani bir çocuklar için gerçek var bir de büyükler için.

CAMPBELL: Evet. Bir zamanlar Heinrich Zimmer Columbia'da tüm hayatın bir rüya ya da bir balon köpüğü olduğu şeklindeki Hindu düşüncesi hakkında ders veriyordu. Dersten sonra genç bir kadın gelip ona şöyle dedi: "Dr. Zimmer, Hindistan felsefesi hakkındaki dersiniz muhteşemdi! Ama *maya* –bunu anlamıyorum– bana bir şey söylemiyor."

"Ah," dedi Zimmer, "sabırsız olma! Bu henüz sana göre değil canım." Şöyle ki: Yaşlandığın ve tanıdığın, onlar için yaşadığın herkes bu dünyadan ayrılmaya ve dünya da yavaş yavaş senden ayrılmaya başladığı zaman *maya* efsanesi sahneye çıkar. Ama gençler için dünya henüz karşılaşılması, başa çıkılması, sevilmesi, bir şeyler öğrenilmesi ve savaşılması gereken bir şeydir –bu ise bambaşka bir mitolojidir.

MOYERS: Yazar Thomas Berry, bütün mesele hikayedir, diyor. Hikaye, hayata ve evrene atfettiğimiz senaryodur, bir şeylerin nasıl işlediğine dair temel varsayımlarımız ve inançlarımızdır. Başımızın belada

olduğunu söylüyor "çünkü hikayeler arasındayız. Eski hikaye bizi uzun zamandır idare ediyordu –duygusal tutumlarımızı şekillendirdi, hayatımıza bir amaç, eylemlerimize enerji verdi, acımızı takdis etti, eğitime rehber oldu. Sabah kalktığımızda kim olduğumuzu biliyorduk, çocuklarımızın sorularına cevap verebiliyorduk. Her şey yolundaydı çünkü hikaye oradaydı. Artık eski hikaye işlevsiz kaldı. Yenisini ise öğrenmedik."

CAMPBELL: Buna kısmen katılıyorum –kısmen çünkü hâlâ iyi olan eski bir hikaye var ve bu ruhsal arayışın hikayesi. Özünüzde ne olduğunuzu belirleyen içinizdeki o şeyi bulmak için çıkılan arayış, yaklaşık 40 yıl kadar önce yazdığım küçük kitabım *The Hero with a Thousand Faces*'ta ele almaya çalıştığım hikaye. Mitolojinin kozmoloji ve sosyoloji ile ilişkisi ise insanın içinde bulunduğu yeni dünyaya alışmasını beklemek zorunda. Dünya bugün 50 yıl önce olduğundan çok farklı bir yer. Ama insanın içsel yaşantısı hâlâ tamamıyla aynı. Bu nedenle, bir süreliğine dünyanın oluşması mitini bir kenara bırakıp –biliminsanları bunu size zaten anlatacaklardır– insanın arayışının ne olduğu, farkındalık aşamalarının neler olduğu, çocukluktan olgunluğa geçişin sınavlarının neler olduğu ve olgunluğun ne anlama geldiği mitine geri dönerseniz, tüm dinlerde olduğu gibi hikayenin işte tam orada olduğunu görürsünüz.

Mesela İsa'nın hikayesi; İsa'nın hikayesinde evrensel çapta geçerli olan bir kahramanlık eylemi temsil edilir. Önce vaftiz olmak için Vaftizci Yahya'ya giderek, döneminin bilincinin kıyısına gider. Sonraysa 40 gün boyunca çölde kalarak eşiği geçer. Yahudi geleneğinde 40 rakamının mitolojik bir anlamı vardır. İsrail'in çocukları ormanda 40 yıl, İsa ise çölde 40 gün geçirmiştir. İsa çöldeyken, şeytan onu üç kere ayartmaya çalışır. Öncelikle ekonomik açıdan bir günaha davet yaşar. Şeytan gelir ve ona "Aç gibisin genç adam! Neden elindeki taşları verip ekmek almıyorsun?" der. İsa şöyle cevap verir: "İnsan yalnız ekmekle yaşamaz, Tanrı'nın ağzından çıkan her söz yaşamasını sağlar." Sonra siyasi ayartma gelir. Şeytan İsa'yı bir dağın tepesine çıkarır, dünyadaki ulusları gösterir ve ona şöyle der: "Eğer bana eğilirsen tüm bu ulusları sen yönetebilirsin." Başarılı bir politikacı olmanın neye mal olduğu hakkında, artık günümüzde pek de hatırlanmayan güzel bir derstir bu. Sonunda Şeytan şöyle der: "Peki öyleyse, madem bu kadar ruhanisin, o zaman Herod Tapınağı'nın tepesine çıkalım ve sen kendini oradan aşağı at. Tanrı seni yukarı çıkaracaktır, burnun bile kanamaz." Bu ruhani açıdan kendini beğenmişliktir. Ben o kadar ruhaniyim ki bedensel ve dünyevi kaygıların yukarısındayım. Ama İsa insan şekline girmiştir, öyle değil mi? Bu yüzden "Tanrı'nı kışkırt-

mayacaksın" der. Bunlar İsa'ya üç meydan okumadır ve hâlâ M.Ö. 30 yılında olduğu kadar konumuzla ilgilidir.

Buda da ormana gider ve orada kendi döneminin başlıca gurularıyla görüşmeler yapar. Sonra onlardan ayrılır; bir sınav ve arayış döneminden sonra, benzer şekilde üç baştan çıkarma teşebbüsü yaşayacağı aydınlanma ağacı olan bo ağacına gelir. Bu baştan çıkarmalardan ilki şehvet, ikincisi korku, üçüncüsü sana ne söyleniyorsa onu yapmak anlamına gelen kamuoyuna itaattir.

Birinci girişimde, Şehvet Tanrısı üç güzel kızını Buda'nın karşısında sergilemiştir. Bunların isimleri Arzu, Başarı ve Pişmanlıklardı (Gelecek, Şimdi ve Geçmiş). Ama kendini çoktan duyusal karakterine bağlılığından koparmış olan Buda'da bir kıpırtı olmadı.

Sonra Şehvet Tanrısı, kendini Ölüm Tanrısına dönüştürdü ve bir ordu canavarın silahlarını Buda'ya fırlattı. Ama Buda içindeki o hareketsiz noktayı bulmuştu. Bu sonsuzluk noktasıydı ve zaman bu noktaya dokunamamıştı. Bu yüzden yine Buda'da bir kıpırtı olmadı ve ona fırlatılan silahlar birer sevgi çiçeğine dönüştü.

Sonunda Şehvet ve Ölüm Tanrısı kendisini Sosyal Görev Tanrısına dönüştürdü ve şöyle söyledi: "Genç adam, sabah gazetelerini okumadın mı? Bugün yapman gereken şeyi bilmiyor musun?" Buda yalnızca sağ elinin parmaklarının uçlarıyla yere dokunarak karşılık verdi. Sonra ufukta gürleyen yıldırım gibi evrenin Ana Tanrıçasının sesi duyuldu: "Bu, benim sevgili oğlum, dünyaya kendisinden o kadar çok şey verdi ki burada emirler yağdırabileceğin kimse yok. Kes şu saçmalığı." Bunun üzerine Sosyal Görev Tanrısının üzerinde olduğu fil Buda'ya taparak karşısında eğildi ve hikayedeki tüm Antagonist'ler bir rüyaymış gibi kaybolup gitti. O gece Buda aydınlanmaya erişti ve dünyada kaldığı sonraki 50 yıl boyunca bencillik bağlarından kurtulmaya giden yolda bir öğretmen oldu.

Şimdi, bu ilk iki baştan çıkarma girişimi –arzu ve korku– (şu anda Prado'da sergilenen) Titian'ın (94 yaşında yaptığı) olağanüstü tablosunda Adem ve Havva'nın yaşadığını resmettiği baştan çıkarma girişimleriyle aynı. Ağaç tabii ki de zaman ve sonsuzluğun, hareket ve hareketsizliğin bir olduğu ve her şeyin etrafında döndüğü dünyanın mitolojik anlamdaki ekseni. Burada yalnızca geçici yanıyla temsil ediliyor, yani iyiliğin ve kötülüğün, kâr ve zararın, arzu ve korkunun bilgisi ağacı. Sağda baştan çıkaranı, kendisine bir elma uzatan bir çocuk suretinde gören ve arzunun harekete geçirdiği Havva yer alıyor. Ancak tam tersi bakış açısından Adem bu müphem baştan çıkaranın yılanı andıran bacaklarını gö-

rüyor ve korku hissediyor. Arzu ve korku: Bunlar dünya üzerindeki tüm yaşamı kontrol eden iki duygudur. Arzu yemdir, ölüm ise kanca.

Bunlar Adem ile Havva'yı harekete geçirmişti, ancak Buda'yı harekete geçirememişti. Havva ile Adem beraberlerinde hayatı getirdiler ve Tanrı'nın lanetine uğradılar; Buda ise hayatın korkularından kurtulma yolunun öğreticisi oldu.

MOYERS: Tehlike, korku, acı çocukla –yani hayatla– birlikte mi geliyor?

CAMPBELL: Şu anda burada 80 yaşımdayım ve birkaç cilt tutacak bir eser üzerinde çalışıyorum. Bu eseri bitirene kadar yaşamayı çok istiyorum. Bu çocuğu istiyorum. Bu bana ölüm korkusu veriyor. Bu kitabı bitirme isteğim olmasaydı, ölmekten korkmayacaktım. Hem Buda hem de İsa kurtuluşu ölümün ötesinde buldular ve ormandan dönüp havarilerini seçip eğittikten sonra dünyaya mesajlarını verdiler.

Büyük öğreticilerin –Musa, Buda, İsa, Muhammed– mesajları arasında büyük farklar vardır. Ama hayalperestlerin yolculukları oldukça benzer. Muhammed okuma-yazma bilmeyen bir deve kervanı sahibiydi. Ama her gün Mekke'deki evini bırakır, düşüncelere dalmak için dağdaki bir mağaraya giderdi. Bir gün ona "Oku!" diyen bir ses duydu, bu sesi dinledi ve Kuran ortaya çıktı. Bu çok eski bir hikayedir.

MOYERS: Hepsinde de lütufa kavuşanlar, kahramanın mesajına getirdikleri yorumlarla son derece grotesk bazı şeyler yaptılar.

CAMPBELL: Bazı öğreticiler, toplum keşfettiği şeye pek de iyi şeyler yapmayacağı için hiçbir şey öğretmemeyi tercih eder.

MOYERS: Peki ya kahraman zorlu sınamadan döndükten sonra dünya onun beraberinde getirdiği şeyi almak istemezse?

CAMPBELL: Tabii bu da normal bir deneyim. Çoğu zaman dünya bu armağanı istememekten çok onu ne yapacağını ve nasıl kurumlaştıracağını bilemez.

MOYERS: Onu nasıl saklayacağını, nasıl yenileyeceğini mi?

CAMPBELL: Evet, onu nasıl sürdüreceğini bilmez.

MOYERS: Bu cansız kemiklere, harabelere ve kalıntılara hayat üflenmesi imgesi her zaman hoşuma gitmiştir.

CAMPBELL: Geleneğin yeniden canlandırılmasını sağlayan bir tür ikincil kahraman var. Bu kahraman geleneği yeniden yorumlar ve bir sürü modası geçmiş klişe yerine onu günümüzün canlı bir deneyimi olarak geçerli hale getirir. Tüm geleneklere bunun yapılması şart.

MOYERS: Dinlerin pek çoğunun başlangıcında kendi kahraman hi-

kayeleri var. Doğu, Buda'nın yeniden gündeme getirdiği iyi kanun öğretisi ile; Batı'nın tamamı ise Musa'nın Sina'dan geri getirdiği kanunlar tarafından kutsanmıştır. Kabile kahramanları ya da yerel kahramanlar eylemlerini tek bir halk için gerçekleştirir; Muhammed, İsa ve Buda gibi evrensel kahramanlar ise çok uzaklardan bir mesaj taşır. Bu din kahramanları Tanrı'nın planıyla değil, mucizesiyle geri gelmiştir.

CAMPBELL: Eski Ahit'te oldukça fazla kanun olduğunu görüyoruz.

MOYERS: Fakat bu dinin teolojiye dönüşümü. Din, mucizeyle huşu duygusu ve bizim Tanrı'yla bağlantı kurmamızı sağlayacak hikayeler anlatma girişimiyle başlıyor. Sonraysa her şeyin bir yasaya, bir öğretiye indirgendiği bir teolojik eserler dizisi haline geliyor.

CAMPBELL: Bu, mitolojinin teolojiye indirgenmesi. Mitoloji çok akışkandır. Mitlerin çoğu kendi kendiyle çelişkilidir. Bir kültürde aynı esrarın farklı versiyonlarını sunan dört-beş mit bile bulabilirsiniz. Sonra teoloji sahneye çıkar ve bu böyle olmalıdır, der. Mitoloji şiirdir ve şiirsel dil çok esnektir.

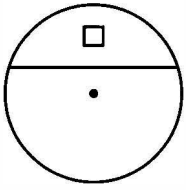
Din, şiiri düzyazıya çevirir. Tanrı gerçek anlamda yukarıda ve harfi harfine şöyle düşünüyor ve yukarıdaki Tanrı'yla doğru bir ilişki kurabilmek için böyle davranmanız gerekir, der.

MOYERS: Kral Arthur hikayelerinin anlamını kavrayabilmeniz için Kral Arthur'un gerçekten yaşadığına inanmanız gerekmez ama Hıristiyanlar İsa'nın gerçekten yaşadığına inanmamız gerektiğini söylüyor, aksi takdirde mucizelerin bir anlamı kalmıyor.

CAMPBELL: Bunlar, İlyas'ın gerçekleştirdiği mucizelerle aynı. Havadaki partiküller gibi ortalıkta uçuşan mucizeler var ve belli bir şeyi başarmış bir adam geliyor ve tüm bu mucizeler onun etrafında toplanıyor. Bu mucize hikayeleri, yalnızca bu kayda değer adamın sadece fiziksel olanla özdeşleştirilemeyecek ruhani bir buyruk vaaz ettiğini ve bu yüzden ruhani sihirler yapabileceğini bilmemizi sağlıyor. Anlatılan şeylerin hiçbirini gerçekten yaptığı manasına gelmiyor, tabii yapmış da olabilir. Ben üç dört kere sihir gibi görünen şeylere tanık oldum: Güç sahibi bazı kadın ve erkekler imkansız olduğunu düşündüğünüz şeyler yapabilir. Neyin mümkün olabileceği konusundaki sınırları tam bilmiyoruz. Ama efsane mucizelerinin aslında gerçekten olmuş olması çok da gerekli değil. Buda da İsa gibi su üzerinde yürüdü. Cennete gitti ve döndü.

MOYERS: Bir derste bir çember çizip "Bu sizin ruhunuz," dediğini hatırlıyorum.

CAMPBELL: Bu aslında sadece bir pedagoji numarasıydı. Plato bir

"Pedagoji numarası."

yerlerde ruhun bir çember olduğunu söylemişti. Tahta üzerinde tüm bir ruh âlemini gösterebilmek için bu fikri ondan aldım. Sonra bilinç ve bilinçaltını birbirinden ayırabilmek için çemberin ortasından yatay bir çizgi çektim. Çemberin ortasında tüm enerjimizi aldığımız yer olarak işaretlediğim nokta, yatay çizginin altında kalıyor. Bir bebeğin kendi küçük bedensel gereksinimlerinden kaynaklanmayan hiçbir amacı yoktur. Hayat böyle başlar. Bebek çoğunlukla yaşama dürtüsünden ibarettir. Sonra devreye zihin girer, bir şeyleri anlamak zorundadır: Ben ne istiyorum? Onu nasıl alırım?

Yatay çizginin üzerinde bir çember olarak temsil edilen ego yer alıyor. Bilincin bu tarafını kendi merkezimiz olarak alıyoruz. Ama görüyorsunuz ki aslında merkezden oldukça uzakta. Şovu götürenin bu olduğunu sanıyoruz ama aslında değil.

MOYERS: Şovu ne götürüyor?

CAMPBELL: Şovu götüren şey, aslında çok aşağılardan gelen şey. İnsanın şovu götürenin ego olmadığını anlamaya başladığı dönem, yeni bir gereksinimler sisteminin bedende kendini hissettirmeye başladığı gençlik dönemidir. Gencin tüm bunlarla nasıl başa çıkabileceğiyle ilgili en ufak bir fikri bile yoktur ve kendini iten bu şeyin ne olduğunu merak etmekten başka bir şey yapamaz.

Plato ruhun bir çember olduğunu söylemişti. Bilinç ve bilinçaltını birbirinden ayırabilmek için çemberin ortasından yatay bir çizgi çektim. Çemberin ortasında tüm enerjimizi aldığımız yer olarak işaretlediğim nokta, yatay çizginin altında kalıyor. Yatay çizginin üzerinde bir çember olarak temsil edilen ego yer alıyor. Bilincin bu tarafını kendi merkezimiz olarak alıyoruz. Ama aslında merkezden oldukça uzakta. Şovu götürenin bu olduğunu sanıyoruz ama aslında değil.

MOYERS: Buraya bebek olarak aşağıdan getirdiğimiz bir tür hafıza kutusu ile geldiğimiz oldukça bariz görünüyor.

CAMPBELL: Evet, geldiğimiz yerde bu kadar çok anı olması çok şaşırtıcı. Bebek, meme ağzındayken ne yapacağını bilir. Hayvanlarda görüldüğünde içgüdü adını verdiğimiz yerleşik bir eylem sistemi var. Biyolojik zemin bu. Ama sonra kişinin yapmak zorunda olduğu bazı şeyleri yapmayı iğrenç, zor, korkutucu ya da günah hale getiren şeyler olabiliyor ve işte o zaman en belalı psikolojik problemleri yaşıyoruz.

Mitler bu gibi meselelerde yönünüzü tayin etmenizi sağlar. Günümüz toplumu bize bu türden mitsel direktiflerden yeterince vermiyor ve gençler bu yüzden hayatlarını, düşüncelerini ve duygularını düzene koymayı çok zor buluyor. Benim şöyle bir teorim var: Bir kişinin nerede tıkandığını bulabilirseniz, bu eşik problemi için mitolojik bir emsal bulmak mümkün olabilir.

MOYERS: İnsanların sık sık "İçinden gelen sesi dinle" dediklerini duyarız. Sizce bu ne anlama geliyor?

CAMPBELL: Etrafınızdaki ideallerden ve verdiği komutlardan o kadar etkilenebilirsiniz ki gerçekte ne istediğinizi ve ne olabileceğini bile-

meyebilirsiniz. Bence son derece katı ve otoriter sosyal koşullarda büyüyen kişilerin kendileri hakkında bilgiye ulaşması asla mümkün olamıyor.

MOYERS: Çünkü sana söyleneni yapıyorsun.

CAMPBELL: Anbean sana ne söyleniyorsa onu yapıyorsun. "You are in the army now." Burada yaptığımız şey aynen bu. Çocukken okulda size ne söyleniyorsa onu yapıyor ve tatile gün sayıyorsunuz çünkü kendiniz olacağınız zaman, o zaman.

MOYERS: Bu diğer benliğimizle, gerçek benliğimizin sesini nasıl duyabileceğimiz konusunda mitoloji bize ne söylüyor?

CAMPBELL: Mitin ilk direktifi, mitin kendisinin ve bunu bilebilecek olan gurunuzun, öğretmeninizin verdiği ipuçlarını takip etmek olacaktır. Bu, bir sporcunun koçuna gitmesine benzer. Koç ona enerjisini oyuna nasıl vereceğini anlatır. İyi bir koç bir koşucuya kollarını nasıl kaldırması gerektiğini ya da buna benzer şeyleri asla söylemez. Koşucuyu koşarken izler ve sonra ona kendi natürel üslubunu düzeltmesinde yardım eder. İyi bir öğretmen, genci izlemek ve olasılıkların neler olduğunu fark etmek –ve sonra emirler değil tavsiyeler vermek– için oradadır. "Bu böyle yapılır, bu yüzden sen de bunu böyle yapmalısın" derseniz bu emir olur. Bazı sanatçılar öğrencilerine bu şekilde öğretir. Ama bazı genel ipuçlarını vermek için öğretmenin her durumda bunları netleştirmesi gerekir. Bunu sizin için yapacak biri yoksa her şeyi en başından siz çözmek zorunda kalırsınız. Bu, tekerleği yeniden icat etmek gibi.

Öğrenmenin iyi bir yolu da halihazırda uğraştığınız meselelerle uğraşan bir kitap bulmak. Bu kesinlikle size bir ipucu verecektir. Ben kendi yaşamımda yönümü Thomas Mann ve James Joyce okuyarak buldum. Bunların her ikisi de modern dünyada büyümekte olan genç bir adamın sorunlarına, meselelerine, farkındalıklarına ve kaygılarına temel mitolojik temaları uyguluyor. Tüm bunları anlayan iyi bir romancının çalışmalarıyla da size rehberlik edecek kendi mit motiflerinizi keşfedebilirsiniz.

MOYERS: Kafamı karıştıran şey bu. Eğer şanslıysak ve tanrılarla müzler gülümsüyorsa, hepimizin çıktığı bu yolculuk için hayal güçlerine ilham verecek birileri her nesilde geliyor. Bu, senin zamanında Joyce ve Mann'dı. Günümüzde bu görevi filmler görüyor gibi. Filmler kahraman mitleri yaratıyor mu? Mesela *Yıldız Savaşları* gibi bir filmin, kahraman modeli konusunda bir ihtiyacı karşıladığını düşünüyor musun?

CAMPBELL: Gençlerin George Lucas'ın terminolojisinden bazılarını kullandığını duydum –"Güç" ve "karanlık taraf" gibi. O halde bir yerlerde bir hedefi vuruyor olmalı. Bence bu iyi bir öğretme yolu.

MOYERS: Bence bu *Yıldız Savaşları*'nın başarısını kısmen açıklıyor. Filmi izlemeyi bu kadar heyecanlı hale getiren yalnızca prodüksiyon değeri değildi, film tam da insanların iyi ile kötünün tanınabilir imgeler halinde çarpıştığını görmeye ihtiyaç duyduğu bir anda geldi. İnsanların idealizmin onlara hatırlatılmasına, bencillikten çok benliksizlik üzerine kurulu romantik bir hikaye görmeye ihtiyaçları vardı.

CAMPBELL: Dünya üzerinde kötü güçlerle özdeşleşen belirli bir ulus olmadığına göre, elinizde belirli bir tarihsel durumdan ziyade bir ilkeyi temsil eden soyut bir güç var, demektir. Hikayenin, şu ulusla bu ulusun karşılaşmasıyla değil de ilkelerin işleyişiyle ilgili olması lazım. *Yıldız Savaşları*'nda insanların yüzlerine geçirilen maskeler, modern dünyadaki gerçek canavar gücünü temsil ediyor. Darth Vader'in maskesi çıktığında, bir insan olarak tam gelişmemiş, şekilsiz bir adam görüyorsunuz. Gördüğünüz, tuhaf ve acınası, farklılaşmamış bir tür yüz.

MOYERS: Bunun anlamı ne?

CAMPBELL: Darth Vader insanlık açısından gelişmemiştir. O bir robot. Kendisine değil, empoze edilen bir sisteme göre yaşayan bir bürokrat. Bu, bugün hepimizin hayatını tehdit eden bir tehlike. Sistem sizi dümdüz edip insanlığınızı yadsıyacak mı yoksa insani hedeflere ulaşmak için siz sistemden faydalanmayı başarabilecek misiniz? Mecburen sisteme hizmet eder durumda kalmamak için sistemle aranızdaki ilişkiyi nasıl belirliyorsunuz? Onu kendi düşünce sisteminize göre değiştirmeye çalışmak bir işe yaramaz. Arkasındaki tarihin momentumu, bu tür bir eylemden gerçekten anlamlı bir şey evrimleşmesi için fazla büyük. Yapılacak şey kendi tarihsel döneminiz içinde bir insan olarak yaşamayı öğrenmek. Bu, başka bir şey ve yapılması mümkün.

MOYERS: Nasıl?

CAMPBELL: Kendiniz için kendi ideallerinize tutunarak ve sistemin sizin üzerinizdeki kişisel olmayan savlarını reddederek, tıpkı Luke Skywalker gibi.

MOYERS: İki oğlumu *Yıldız Savaşları*'na götürmüştüm. Salonda Ben Kenobi'nin sesi duyulduğunda tüm izleyicilerle birlikte aynı anda aynı şeyi yaptılar. Kenobi, Skywalker'a şöyle dedi: "Bilgisayarını kapat, makineni kapat ve bunu kendin yap, duygularını izle, duygularına güven." Bunu yaptığında başarılı oldu ve izleyicilerden bir alkış koptu.

CAMPBELL: Evet, görüyorsun, bu film bir şeyler anlatıyor. Genç insanların dilinden konuşuyor ve işe yarayan da bu. Bir gönül ve hümanizm insanı mı olacaksınız –çünkü hayat burada, kalpte– yoksa "kasıt-

Darth Vader ve Boba Fett *The Empire Strikes Back*'te.

Yıldız Savaşları'*nda insanların yüzlerine geçirilen maskeler, modern dünyadaki gerçek canavar gücünü temsil ediyor. Darth Vader'in maskesi çıktığında, bir insan olarak tam gelişmemiş, şekilsiz bir adam görüyorsunuz. Gördüğünüz, tuhaf ve acınası, farklılaşmamış bir tür yüz.*

lı güç" denen şeyin sizden ister göründüğü şeyi mi yapacaksınız? Ben Kenobi "Güç seninle olsun" dediği zaman, programlı politik hedeflerden değil, hayatın gücünden ve enerjisinden söz ediyor.

MOYERS: Güç tanımı benim kafamı çok karıştırmıştı. Ben Kenobi "Güç, tüm canlılar tarafından yaratılan bir enerji alanıdır. Bizi çevreler ama aynı zamanda içimizdedir, galaksiyi birbirine o bağlar," diyor. *The Hero with a Thousand Faces*'ta da dünyanın merkezi, kutsal yer ve yaratılış anında bulunan güç hakkında benzer tasvirler okudum.

CAMPBELL: Evet, tabii, Güç hareketini içeriden alır. Ama İmparatorluğun gücü, bir yenme ve üstünlük kurma hedefi üzerine kurulmuştur. *Yıldız Savaşları* yalnızca ahlaki bir piyes değil, insanların eylemleri ile ya gerçekleştirilen ya da engellenip bastırılan yaşam güçleriyle ilgili.

MOYERS: *Yıldız Savaşları*'nı ilk izlediğimde, "Bu yeni bir kostüm giymiş eski bir hikaye" diye düşünmüştüm. Maceranın çağırdığı genç adam, dış dünyaya giderek sınavlarla yüzleşen ve zafer kazandıktan sonra topluluğu için bir lütuf ile birlikte dönen kahraman...

CAMPBELL: Lucas tabii ki standart mitolojik figürler kullanıyordu. Akıl hocası rolündeki yaşlı adam, bana bir Japon kılıç ustasını hatırlattı. Böyle birkaç kişi tanımıştım, Ben Kenobi'de onların karakterinden bir parça var.

MOYERS: Kılıç ustası ne yapar?

CAMPBELL: Kılıç kullanma konusunda tam bir uzmandır. Savunma sanatlarındaki Doğu terbiyesi, Amerikan spor salonlarında gördüğüm her şeyden çok çok öte. Orada fizyolojik tekniğin yanı sıra bir de psikolojik teknik var. *Yıldız Savaşları*'ndaki bu karakter bu niteliğe sahip.

MOYERS: Kahramana, birdenbire ortaya çıkan ve ona bir alet veren bir yabancının yardım etmiş olması açısından da mitolojik bir şeyler var.

CAMPBELL: Yabancı ona yalnızca fiziksel bir alet vermiyor, psikolojik bir bağlılık ve psikolojik bir merkez de veriyor. Bağlılık, sizin yalnızca hedefe dayalı sisteminizin ötesindedir. Olayla bir olursunuz.

MOYERS: Benim en sevdiğim sahne çöp sıkıştırıcıya düştükleri ve duvarların üstlerine gelmeye başladığı sahneydi. "Jonah'ı yutan balinanın midesi gibi" diye düşündüm.

CAMPBELL: Zaten öyleydi, bir balinanın midesindeydiler.

MOYERS: Midenin mitolojik anlamı nedir?

CAMPBELL: Mide sindirimin gerçekleştiği ve yeni enerjinin oluşturulduğu karanlık bir yerdir. Balinanın içindeki Jonah hikayesi hemen hemen evrensel olan mitsel bir temaya örnek. Kahraman, bir balığın midesine girer ve oradan değişime uğramış olarak çıkar.

MOYERS: Kahraman neden bunu yapmalı?

CAMPBELL: Bu, karanlığa bir iniş. Psikolojik açıdan balina, bilinçaltında saklı olan yaşam gücünü temsil eder. Metaforik açıdan su bilinçaltıdır ve sudaki canlı, bilinç kişiliğini bastıran ve güçsüz bırakılması, yenilmesi ve kontrol edilmesi gereken bilinçaltı yaşamı ya da enerjisidir.

Bu tür maceraların ilk aşamasında, kahraman üzerinde bir miktar kontrolü olduğu tanıdık nesneler diyarından çıkar ve bir eşiğe gelir. Bu, diyelim ki karşısına bir canavarın çıktığı bir gölün ya da denizin kenarı olabilir. Orada iki olasılık vardır. Jonah'ın hikayesi türünde bir hikayede kahraman yutulur ve daha sonra dirilmek üzere suyun içine çekilir –bu önce ölüm sonra diriliş temasının bir çeşitlemesidir. Burada bilinç kişiliği, başa çıkamadığı bir bilinçaltı enerjisi boşalmasıyla temas haline geçmiştir ve artık korkutucu bir gece-deniz yolculuğunun tüm sınavlarından geçip ilhamların ızdırabını çekmek zorundadır. Bir yandan da bu karanlık güçle nasıl uzlaşılacağını ve sonunda yeni bir yaşam tarzı ile nasıl oradan çıkacağını öğrenir.

Diğer olasılık ise şöyledir: Karanlığın gücü ile karşılaşan kahraman onu yenip öldürebilir. Siegfried ve Aziz George'un ejderhayı öldürdüklerinde yaptığı gibi. Ama Siegfried'in öğrendiği gibi, o zaman da ejderhanın gücünden kazanabilmesi için ejderha kanından tatması gerekir. Siegfried ejderhayı öldürüp kandan tattığı zaman doğanın sesini duyar. Kendi insan doğasını aşmış ve doğanın güçleriyle yeniden irtibat haline geçmiştir. Bu güçler, zihinlerimizin bizi uzaklaştırdığı yaşam güçlerimizdir.

Görüyorsun, bilinç kendini patron sanıyor. Ama bütünlüklü bir insanın ikincil bir organı ve kontrolü ele alamamalı. Bedenin insancıllığına boyun eğmeli ve hizmet etmeli. Kontrolü ele alırsa, *Yıldız Savaşları*'ndaki Darth Vader gibi bilinçli olarak kasıtlı tarafa geçen bir adam ortaya çıkar.

MOYERS: Karanlık figür.

CAMPBELL: Evet, Goethe'nin *Faust*'unda bunu Mephistopheles temsil eder.

MOYERS: Ama ben bir yandan da sanki "George Lucas'ın hayal gücü ya da Joseph Campbell'ın akademik savları için tüm bunlar doğru ve iyi olabilir ama benim hayatımda işler böyle yürümüyor" diyen birilerini duyar gibiyim.

CAMPBELL: Kesinlikle –ve eğer bu kişi bunu fark etmezse, bu onu Darth Vader'a dönüştürebilir. Kişi belirli bir program üzerinde ısrar edip de kendi kalbinin isteklerine kulak vermezse şizofren bile olabilir. Böyle biri kendisini merkezden uzaklaştırmıştır. Kendisini bir yaşam programına bağlamıştır ve bu programın kendi bedeninin istediği şeyle alakası yoktur. Dünya, kendini dinlemeyi bırakan ya da ne yapmaları ya da nasıl davranmaları ya da hangi değerler için yaşamaları gerektiğini öğrenmek için yalnızca etraflarındakileri dinleyen insanlarla dolu.

MOYERS: İnsan ırkı hakkında bildiklerinin ışığında, hayatlarımızın yeniden düzene koyulmasını sağlayabilecek, gerçek mi sanrı mı çelişkisinin ötesinde bir bilgelik limanı vardır, demek mümkün mü? Yeni modeller oluşturabilir miyiz?

CAMPBELL: Modeller zaten var, dinlerde bunlar var. Tüm dinler kendi zamanlarında doğruydu. Eğer bunların doğrularının sürekli yanlarını fark ederseniz ve bunları geçici uygulamalardan ayırırsanız, işte o zaman anlarsınız.

Bundan daha önce de bahsettik: Bedenin fiziksel arzularının ve korkularının, onu ruhsal olarak destekleyen şeye feda edilmesi. Beden zaman sahasında, kendi en derin yaşamını tanımayı ve ifade etmeyi mi öğreniyor? Öyle ya da böyle hepimizin bu modern dünyada kendi insanlığımızın çiçeğini en

iyi besleyenin ne olduğunu bulmamız ve kendimizi ona adamamız gerekiyor.

MOYERS: İlk varlık nedenine değil de daha yüce bir nedene mi adamalıyız?

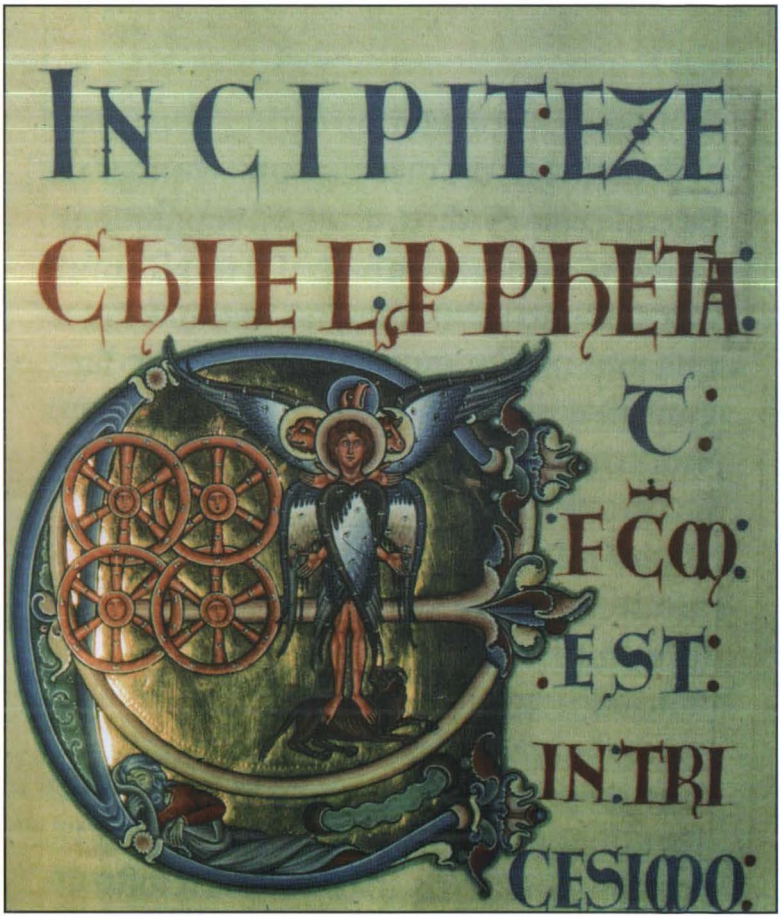
CAMPBELL: Ben bunu daha içsel bir neden olarak adlandırmayı tercih ederim. "Daha yüce" deyince yukarılarda bir yer anlaşılıyor ama "yukarılarda bir yer" diye bir şey yok. Bunu biliyoruz. Yukarılardaki o yaşlı adam yok oldu. Gücü içinizde bulmak zorundasınız. Günümüzde

Jonah ile balina.

Balina ile Jonah'ın hikayesi hemen hemen evrensel olan bir mit temasına örnek. Kahraman, bir balığın midesine girer ve oradan değişime uğramış olarak çıkar. Balina, bilinçaltında saklı olan yaşam gücünü temsil eder. Bilinç kişiliğini bastıran ve güçsüz bırakılması, yenilmesi ve kontrol edilmesi gereken bilinçaltı yaşamı ya da enerjisi ise sudaki canlıdır.

DÜNYA BİR ÇEMBERDİR. TÜM BU ÇEMBER İMGELERİ RUHU YANSITIR.

Ezekiel's Initial, Winchester İncili'nden bir sayfa, takriben 1160-1170.

2

Güneşi temsil eden Bela Coola maskesi, Kuzeybatı Kıyısı Kızılderilileri.

3

Vişnu mandalası, Nepal, 1420

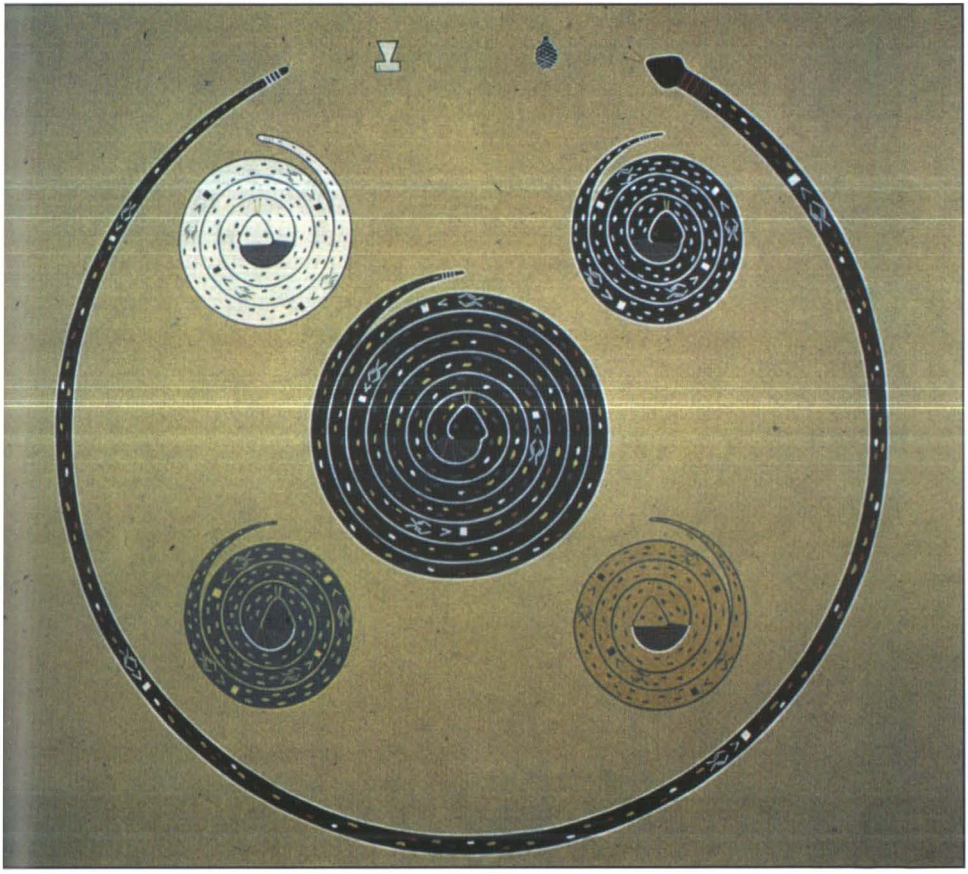

4

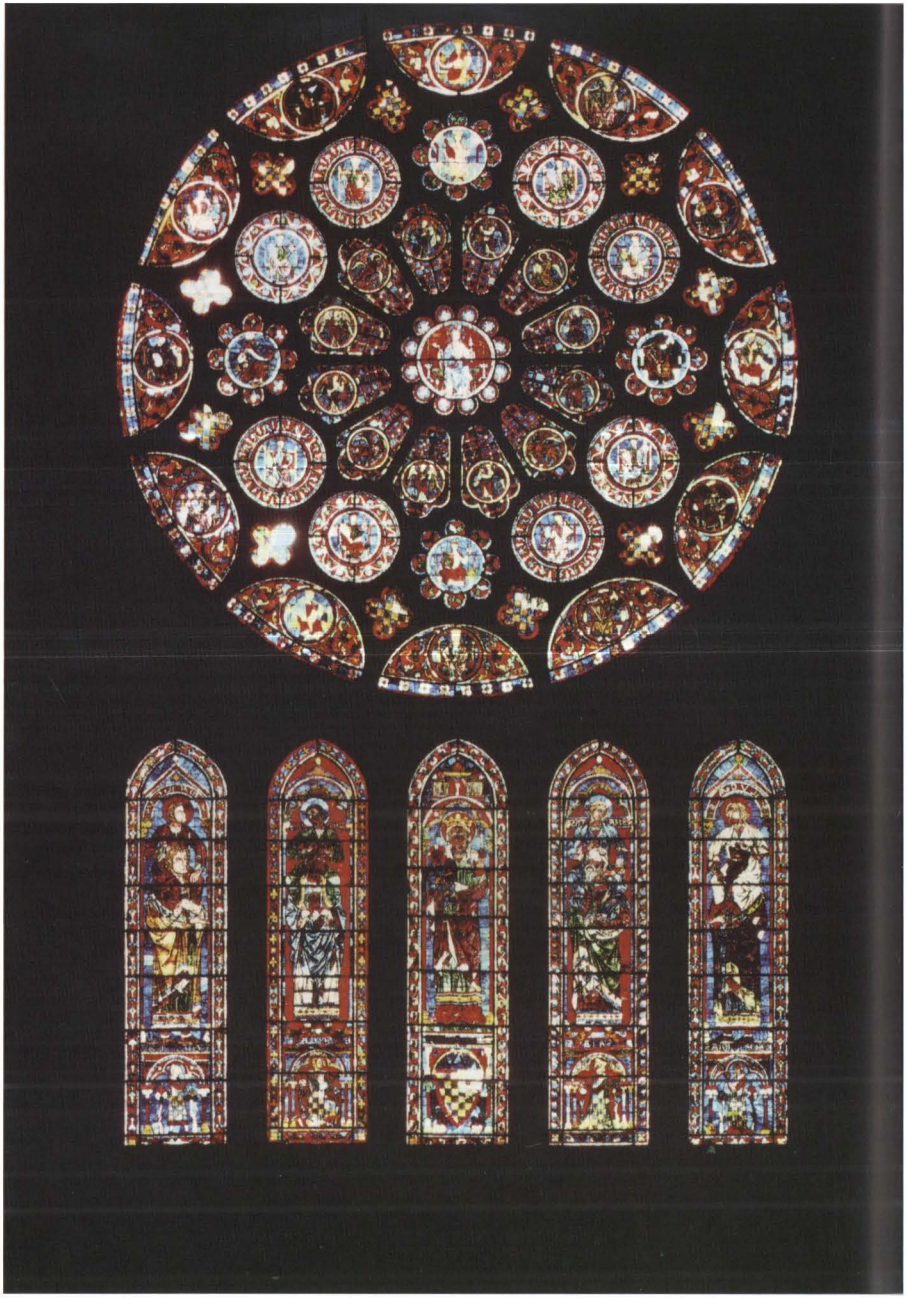
Krişna Kadın Çobanlarla Dans Ediyor, Hindistan, on yedinci yüzyıl.

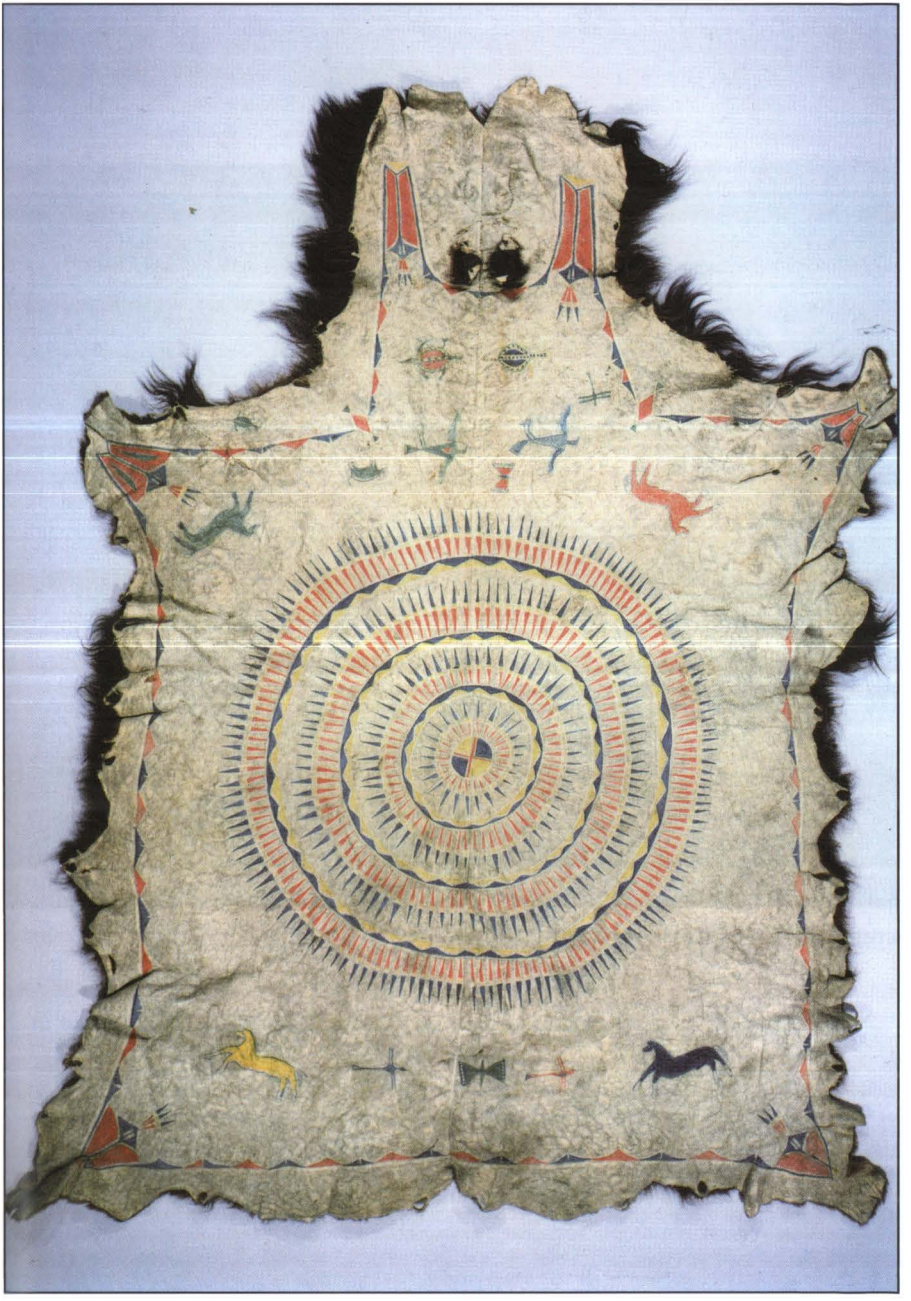
Güneş diski, Yeni Gine.

Navaho kum resmi.

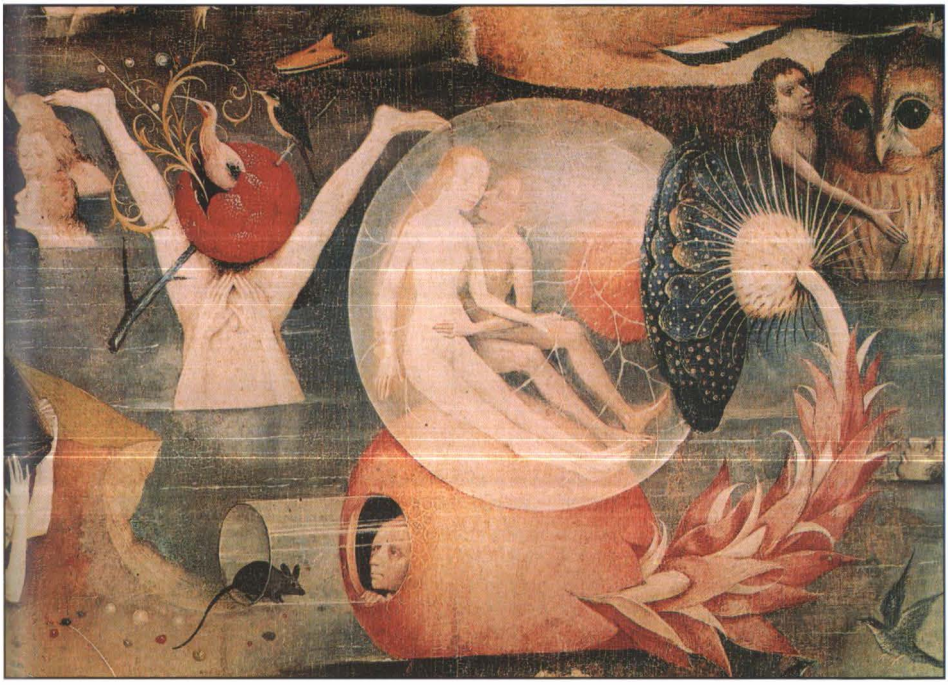
Gül pencere, Batı Cephesi, Chartres Katedrali, 1197-1260.

Bufalo giysisi, Ova Kızılderilileri.

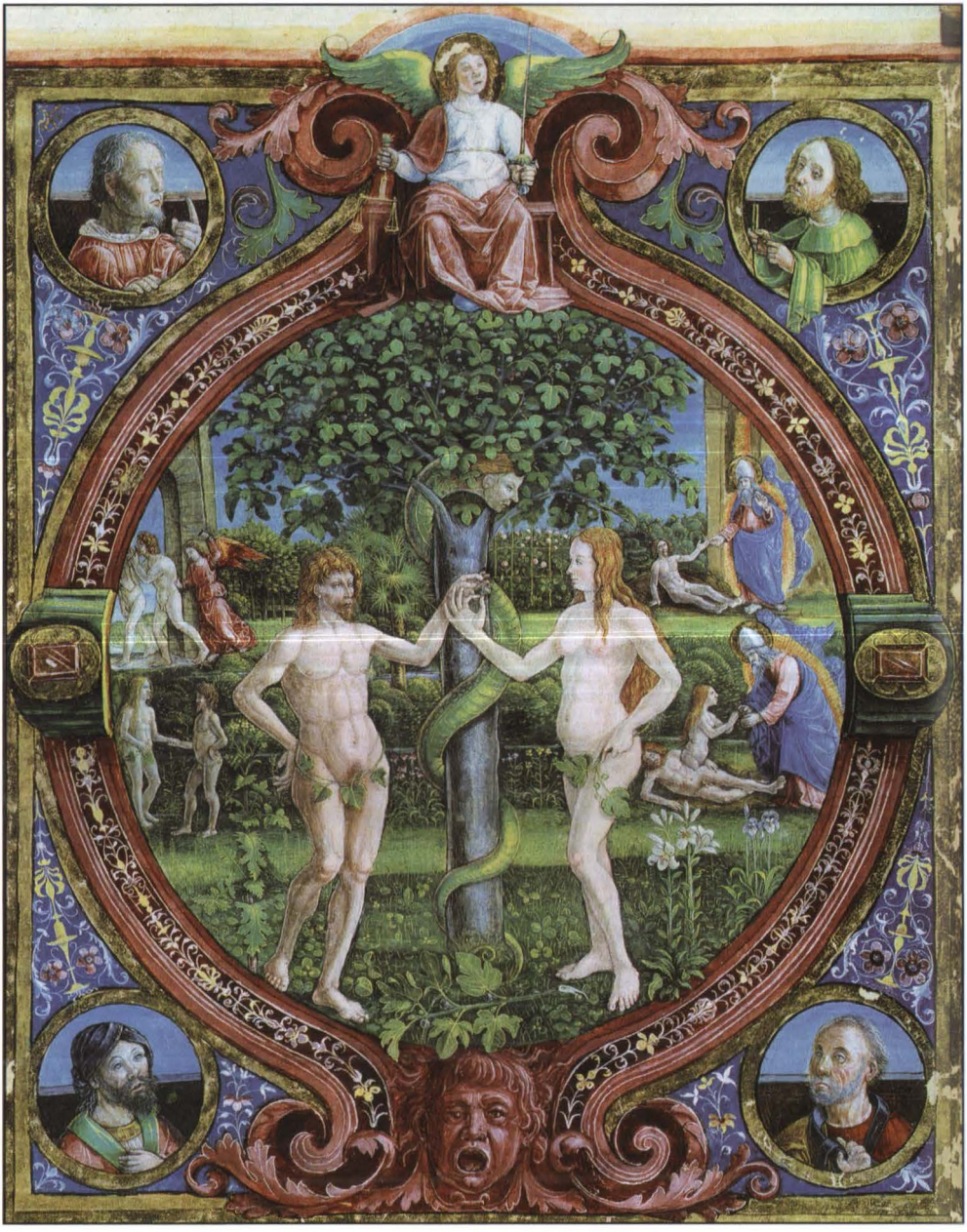

Tingari törensel ağaç boyaması.

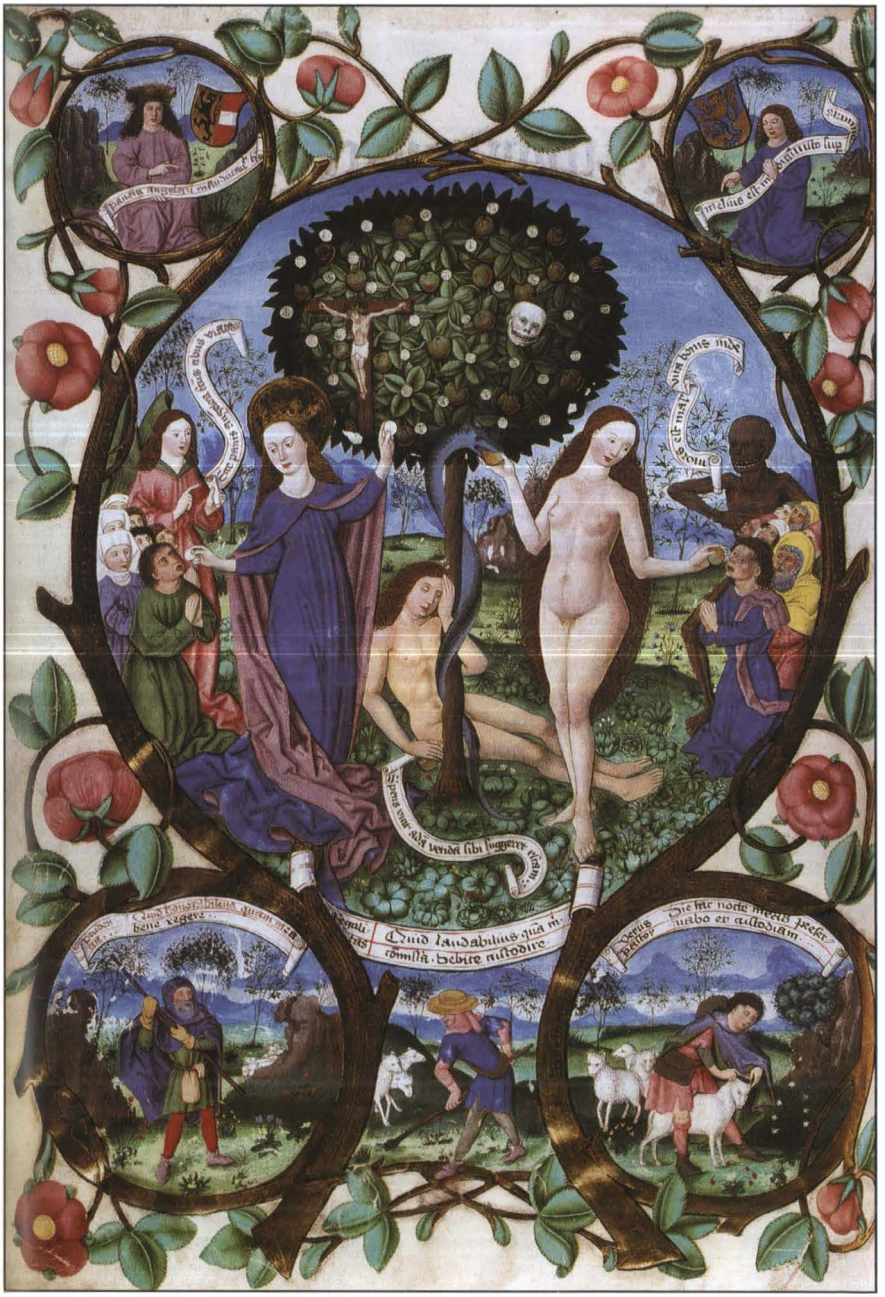

10

Ayrıntı, *Dünyevi Zevkler Bahçesi*, Hieronymus Bosch (takriben 1450-1516).

Adem ve Havva minyatürü, Floransa.

12

Ölüm ve Yaşam Ağacı, Salzburg Başpiskoposunun Dua Kitabı'ndan, 1481.

Bilgeliğin Kötülükler Karşısında Zaferi, Andrea Mantegna, takriben 1502.

14

İsyankar Meleklerin Düşüşü, Les Trés Riches Heures du Duc de Berry'den, Limbourg Kardeşler, Franko-Flaman, 1411-16.

Mandan Bufalo Boğa İnsanları Lideri, Karl Bodmer, 1834.

16

Göğe Çıkma, Andrea Mantegna, 1488.

***Temptation, Fall, and Expulsion, Les Trés Riches Heures du Duc de Berry*'den, Limbourg Kardeşler, Franko-Flaman, 1411-16.**

Doğulu guruların gençlere bu kadar cazip gelmesinin nedeni bu. "O içinizde. Gidip onu bulun," diyorlar.

MOYERS: Ama yeni bir gerçekle karşılaşma ve hayatlarına buna göre yön verme gibi büyük bir meydan okumayla yüzleşebilenler çok az sayıda değil mi?

CAMPBELL: Hiç de öyle değil! Öğretmenler ve liderlerin sayısı az olabilir ama bu herkesin karşılık verebileceği bir şey, küçük bir çocuğu kurtarmak için koşma potansiyeli nasıl herkeste varsa öyle. Herkes kendi içinde, hayatındaki, bedenin sürekliliği ve günün ekonomik kaygıları ile sınırlı olmayan değerleri tanıyabilir.

MOYERS: Çocukken *Yuvarlak Masa Şövalyeleri*'ni okuduğum zaman, mit bende bir kahraman olabileceğim düşüncesini harekete geçirdi. Dışarı çıkıp ejderhalarla savaşmak istiyordum, karanlık ormana gidip kötüleri öldürmek istiyordum. Mitlerin Oklahomalı bir çiftçinin oğlunun kendini bir kahraman olarak görmesine neden olması konusunda ne diyorsun?

CAMPBELL: Mitler, kendi mükemmellik olasılığınızın, gücünüzün çokluğunun ve dünyanıza güneş ışığı girmesi olasılığınızın farkına varmanız için size ilham verir. Canavarları öldürmek, karanlık şeyleri öldürmektir. Mitler sizi içeride ve aşağılarda bir yere çeker. Çocukken buraya bir yoldan gidersiniz, benim Kızılderili hikayelerini okurken yaptığım gibi. Sonra, mitler size gittikçe daha fazla şey anlatır. Bence dinsel ya da mitsel düşünce ile ciddi biçimde ilgilenmiş olan herkes, size bunları çocukken tek bir düzeyde öğrendiğimizi, sonradan pek çok başka düzeylerin açığa çıktığını söyleyecektir. Mitler ilhamları bakımından sonsuzdur.

MOYERS: İçimdeki o ejderhayı nasıl öldürürüm? "Ruhun yüce macerası" dediğin o hepimizin çıkması gereken yolculuk nedir?

CAMPBELL: Benim öğrencilerime verdiğim formül, "Mutluluğunuzun peşinden gidin." Onun nerede olduğunu bulun ve onu takip etmekten korkmayın.

MOYERS: İşim mi yoksa hayatım mı?

CAMPBELL: Eğer yaptığınız iş, zevk aldığınız için yapmayı seçtiğiniz işse, işte bu. Ama eğer "Ah, hayır! Ben bunu yapamam!" diye düşünüyorsanız, bu sizi içeri kilitleyen ejderhadır. "Hayır hayır, ben yazar olamam" ya da "Hayır hayır, ben bilmemkimin yaptığını yapamam."

MOYERS: Bu açıdan bakarsak Prometeus ya da İsa gibi kahramanların tersine bizler dünyayı değil kendimizi kurtarmak için yola çıkıyoruz.

CAMPBELL: Ama bunu yaparak dünyayı kurtarıyorsunuz. Hayat dolu birinin dokunuşu hayat vericidir, buna hiç şüphe yok. Ruh olma-

St. George ve Ejderha, **Paolo Uccello, takriben 1460.**

Kendi ejderha kafesimizde esiriz. Psikiyatrın sorunu, daha geniş bir ilişkiler alanına açılabilmenizi sağlamak için bu ejderhayı parçalara ayırmak. Nihai ejderha kendi içinizde, bu sizin, aman vermeyen egonuz.

yan dünya, bir çorak ülkedir. İnsanlar dünyanın etraftaki şeyleri, kuralları ve kimin tepede olduğunu değiştirerek kurtarılacağını sanıyorlar. Hayır, hayır! Canlı olduğu sürece her dünya mantıklı ve geçerli bir dünyadır. Yapmak gereken ona yaşam getirmek ve bunu yapmanın tek yoluysa yaşamın sizin içinizde nerede olduğunu bulmak ve önce kendinizin yaşadığını hissetmektir.

MOYERS: Bu yolculuğa çıkıp, aşağı inip şu ejderhaları öldürmeye gittiğim zaman bunu yalnız mı yapmak zorundayım?

CAMPBELL: Sana yardım edebilecek birileri varsa ne ala. Ama en sonunda en son eylemi kişinin tek başına yapması gereklidir. Psikolojik olarak ejderha, kişinin kendi egosuna olan bağlılığıdır. Kendi ejderha kafesimizde esiriz. Psikiyatrın sorunu, daha geniş bir ilişkiler sahasına açılabilmenizi sağlamak için bu ejderhayı parçalara ayırmak. Nihai ejderha kendi içinizde, bu sizin, aman vermeyen egonuz.

MOYERS: Ego nedir?

CAMPBELL: İstediğinizi sandığınız, inanmak istediğiniz, yapabileceğinizi sandığınız, sevmeye karar verdiğiniz, kendinizi bağlı gördüğünüz şey. Bu çok küçük bir şey olabilir, bu durumda sizi aşağı çakılı tutar. Sadece etrafınızdakilerin söylediklerini yaparsanız da, kesinlik-

le aşağı çakılırsınız. O zaman etrafınızdakiler sizin içinizden yansıtıldığı şekliyle ejderhanız olur.

Bizim Batılı ejderhalarımız hırsı temsil ediyor. Ancak Çinli ejderha farklı. Çinli ejderha bataklıklı toprakların canlılığını temsil ediyor ve göbeğine vurup "Ha haha haa" diye bağırarak geliyor. Bu çok sevimli bir ejderha, önemli ve büyük bir hediye olan suyun bereketini getiriyor. Ama bizim Batılı hikayelerimizdeki ejderha, her şeyi toplayıp kendine saklamaya çalışıyor. Gizli mağarasında gizlediği şeyler oluyor: yığın yığın altınlar ve bazen de tutsak bir genç kız. İkisini de ne yapacağını bilmiyor; o yüzden yalnızca onları saklayıp koruyor. Buna benzer insanlar vardır; böyle insanlara "antika" deriz. Hiçbir hayat belirtisi, verdikleri hiçbir şey yoktur. Yalnızca size yapışırlar, etrafınızda dolanırlar ve sizden enerji çalmaya uğraşırlar.

Jung'un ona dünyada yapayalnız, sanki kayalıkların üzerinde olduğunu düşündüğü için gelen bir hastası vardı. Jung'a duygularıyla ilgili bir resim çizdiği zaman, kendini kasvetli bir deniz kıyısında, belden aşağısı kayalara sıkışmış olarak tasvir etti. Rüzgar esiyordu, saçları uçuşuyordu. Yaşama sevincini temsil eden altınlar kayaların içinde erişemeyeceği bir yerdeydi. Ama bir sonraki çizdiği resim Jung'un ona söylediği bir yolu izliyordu. Kayalara düşen bir yıldırımla bir altın levha yerinden fırladı. Artık kayaların içinde kalmış altınlar yoktu. Ortalığa dağılmış altın parçaları vardı. Bundan sonraki görüşmelerde bu altın parçalarının ne olduğunu tanımladılar. Bunlar, kadının arkadaşlarıydı. Yalnız değildi. Kendini küçük odasına ve hayatına kapatmıştı, yine de arkadaşları vardı. Bunların farkına varması ancak ejderhanın öldürülmesinden sonra oldu.

MOYERS: Bu eski Theseus ve Ariadne miti hakkında söylediğin şeye bayılıyorum. Theseus, Ariadne'ye "Bana labirentten çıkmanın bir yolunu gösterirsen seni sonsuza kadar severim" diyor. Ariadne de ona bir makara iplik veriyor. Theseus labirente girerken bu ipi çözerek ve geri dönerken ipi takip ederek dışarı çıkıyor. "Elindeki tek şey iplikti," diyorsun. "Tek ihtiyacınız olan bu."

CAMPBELL: Tek ihtiyacınız olan şey Ariadne'nin ipi.

MOYERS: Bazen çok büyük bir servetin, büyük bir gücün ya da büyük fikirlerin bizi kurtarmasını bekleriz ama aslında tek gerekli olan bir parça iplik.

CAMPBELL: Bunu bulmak her zaman kolay olmuyor. Ama size ipucu verebilecek birinin olması güzel bir şey. Bu görev, Ariadne ipinizi bulmanıza yardım etme görevi, öğretmene düşüyor.

MOYERS: Tüm kahramanlar gibi Buda da gerçeğin kendisini değil, ona giden yolu gösteriyor.

CAMPBELL: Ama bu senin yolun, onun yolu değil. Mesela Buda kendi korkularınızdan nasıl kurtulacağınızı söyleyemez. Farklı öğretmenler bunu yapmak için bazı alıştırmalar önerebilir ama bunlar sizin işinize yaramayabilir de. Bir öğretmenin tek yapabileceği şey, önermektir. Öğretmen "Burada kayalıklar var, uzak dur. Ama oralarda bir yerde bir kanal olacak" diyen deniz feneri gibidir.

Gençlerin hayatındaki önemli bir problem onlara olasılıklar önerecek modellerin olmaması. Nietzsche "İnsan hasta hayvandır" der. "İnsan kendiyle ne yapacağını bilmeyen hayvandır. Zihin olasılıklarla dolu ama yaşayabileceğimiz tek bir hayat var. Kendimize ne yapacağız? Canlı bir mit buna çağdaş modeller sunar.

MOYERS: Günümüzde sonsuz çeşitlilikte modele sahibiz. Pek çok insan bunlardan birçoğunu seçiyor ve kim olduğunu asla bilmiyor.

CAMPBELL: Meslek seçerken aslında modelinizi de seçmiş oluyorsunuz ve kısa bir süre sonra bu model sizi içine alıyor. Mesela orta yaştan sonra, birinin mesleğinin ne olduğunu anlayabilirsin. Ben nereye gidersem gideyim insanlar profesör olduğumu biliyor. Bunun için ne yaptığımı ya da nasıl göründüğümü bilmiyorum ama ben de profesörleri mühendislerden ya da tüccarlardan ayırt edebiliyorum. Hayatınız size şekil verir.

MOYERS: *Kral Arthur*'da Yuvarlak Masa şövalyelerinin Karanlık Orman'da Kase'yi aramaya gitmesinden hemen önce harika bir imge var. Anlatıcı şöyle der: "Ormana hep birlikte gitmeyi utanç verici buldular. O yüzden her biri istediği noktadan ormana girmeyi tercih etti." Sen bunu benzersiz yalnız insan yaşamı fenomeni üzerindeki Batılı vurguyu ifade etmek amacıyla yorumladın –karanlıkla yüz yüze gelen insan.

CAMPBELL: On üçüncü yüzyıl *Queste del Saint Graal*'da bunu okuduğum zaman, son derece Batılı bir ruhsal amaç ve ideali, yani *içinizde* barındırdığınız ve başka hiç kimsede olmayan yaşam potansiyelini örneklendirmesiydi.

Bence Batı'nın büyük gerçeği bu: Her birimiz bambaşka birer varlığız ve dünyaya bir armağan vereceksek, bu başkasının değil kendi potansiyelimizin gerçekleştirilmesinden ve kendi deneyimlerimizden çıkmak zorunda. Öte yandan, geleneksel Doğu'da ve diğer gelenek temelli toplumlarda bireyler bir kurabiye kalıbından çıkmış gibi. Görevleri, net ve kesin olarak ona yüklenmiş halde ve onlardan kurtulmasının bir yolu yok. Manevi yolda size rehberlik etmesi için bir guruya gittiğinizde, sizin

geleneksel yolda tam olarak nerede bulunduğunuzu, oradan nereye gitmeniz ve oraya gitmek için ne yapmanız gerektiğini biliyor. Aynı onun gibi olabilesiniz diye sizi kendi resminin içine oturtuyor. Bu, Batılı anlamda uygun bir pedagojik rehberlik yöntemi olmayacaktır. Biz, kendi resimlerini kendileri geliştirsinler diye öğrencilerimize rehberlik etmeliyiz. İnsanın hayatı boyunca araması gereken şey asla ne denizdeydi ne de karada. Başkasının asla yaşamadığı ve yaşayamayacağı, kendine has deneyim potansiyelinin içerisinden çıkmalı.

MOYERS: Hamlet "Kaderine hazır mısın?" diye sormuştu.

CAMPBELL: Hamlet'in sorunu hazır olmamasıydı. Onun kaderi başa çıkamayacağı kadar büyüktü, bu onu parçaladı. Bu da mümkündür.

MOYERS: Mitolojiden hangi hikayeler ölümü anlamamıza yardımcı oluyor?

CAMPBELL: Ölümü anlayamazsın, onu yalnızca kabullenebilirsin. Bence İsa'nın çarmıhta ölmek pahasına insanlığın hizmetkarı olarak kalmayı seçmesi, ölümün kabullenilmesi konusunda bizim için temel bir ders. Oedipus ve Sfenks hikayesi de bu konuda bir şeyler söylüyor. Oedipus hikayesindeki Sfenks Mısırlı Sfenks değil, bir kuşun kanatlarına, bir hayvanın bedenine ve bir kadının göğsüne, boynuna ve yüzüne sahip olan dişi bir formdur. Orada temsil ettiği şey, tüm yaşamın kaderidir. Sfenks'in ülkesine gönderdiği hastalık geçsin diye kahraman onun sorduğu soruyu bilmek zorundadır: "Önce dört, sonra iki ve sonra üç ayağının üzerinde yürüyen şey nedir?" Cevap "İnsan." Bebek önce el ve ayaklarının üzerinde emekler, yetişkin iki ayağının üzerinde yürür ve ihtiyarlar ise bastonla yürüyebilir.

Sfenks'in bilmecesi yaşamın zaman içindeki imgesidir –çocukluk, olgunlaşma, yaşlanma ve ölüm. Sfenks'in bilmecesiyle korkusuzca yüzleşip onu kabullenirseniz, ölüm artık sizin üstünüzde hüküm süremez ve Sfenks'in laneti kaybolur. Ölüm korkusunu yenmenin yolu, yaşama sevincini geri kazanmaktan geçer. İnsan yalnızca ölümü yaşamın bir karşıtı değil, onun bir parçası olarak kabullendiği zaman yaşamı da koşulsuzca kabullenmiş olur. Yaşam kendi içinde sürekli olarak ölüm saçar ve ölümün kıyısındadır. Korkunun yenildiği yerde, yaşama cesareti ortaya çıkar. Her kahramanca maceranın temel başlangıcı budur –korkusuzluk ve başarı.

Küçükken cesur Kızılderililerin Custer'ın adamlarının kurşun yağmuru altında savaşa koşarken attıkları savaş çığlıkları hakkında şeyler okurdum. "Ölmenin ne şahane bir yolu!" Orada hayata asılma diye bir şey

yoktu. Bu, mitolojinin en büyük mesajlarından biridir. Şimdi, kendimi bildiğim bu halimle ben, varoluşumun son biçimi değilim. Öyle ya da böyle sürekli olarak bir şekilde vardığımız benliği öldürmemiz gerekiyor.

MOYERS: Bunu anlatan bir hikayen var mı?

CAMPBELL: Eski İngiliz hikayesi Sir Gawain ve Yeşil Şövalye çok ünlü bir hikayedir. Bir gün yeşil bir dev yeşil bir atın üstünde Kral Arthur'un yemek salonuna gelmiş. "Buradaki herkese meydan okuyorum," diye bağırmış. "Elimdeki bu savaş baltasını her kim alır da başımı keserse, bugünden tam bir yıl sonra benimle Yeşil Mabet'te buluşsun ve ben de onun başını keseyim."

Bu tuhaf daveti kabul etme cesaretini gösteren tek kişi Gawain olmuş. Masadan kalkmış. Yeşil Şövalye atından inmiş, Gawain'e baltayı vermiş, boynunu uzatmış ve Gawain tek bir hareketle kafasını gövdesinden ayırmış. Yeşil Şövalye ayağa kalkmış, başını yerden almış, baltayı geri almış, atına binmiş ve uzaklaşırken şaşkınlık içindeki Gawain'e "Bir yıl sonra görüşürüz!" diye bağırıyormuş.

O yıl herkes Gawain'e çok iyi davranmış. Tehlikeli maceradan yaklaşık 15 gün kadar önce Yeşil Mabet'i aramak ve Yeşil Şövalyeye olan sözünü tutmak için yola koyulmuş. Buluşma tarihi yaklaşırken, o günden yaklaşık üç gün kadar önce, Gawain kendini bir avcı kulübesinin önünde bulmuş. Yeşil Mabet'e giden yolu sormuş. Güleryüzlü ve hoş biri olan avcı onu kapıda karşılamış ve "Mabet yolun birkaç yüz metre aşağısında" diye cevap vermiş. Neden kalan üç gününü burada bizimle geçirmiyorsun? Seni misafir etmekten mutlu oluruz. Zamanı geldiği zaman, yeşil arkadaşın zaten hemen yolun aşağısında olacak" diye cevap vermiş.

Gawain buna tamam der. O akşam avcı ona "Yarın sabah erkenden avlanmaya gidiyorum ama akşama dönmüş olacağım. Gün içinde kazandığımız şeyleri o zaman değiş tokuş ederiz. Ben avda ne avladıysam sana vereceğim, sen de sana gelen şeyleri bana verirsin" der. Gülerler ve Gawain tamam der. Yataklarına giderler.

Sabah erken vakitte Gawain hâlâ uyurken avcı kalkıp gider. Ondan sonra avcının olağanüstü güzellikteki karısı içeri gelir ve Gawain'i çenesinin altından gıdıklayarak uyandırır, tutkulu bir şekilde onu aşk dolu bir sabaha davet eder. Ama o Kral Arthur'un şövalyelerinden biridir ve ev sahibine ihanet etmek böyle bir şövalyenin yeltenebileceği en son şeydir. Bu yüzden Gawain çok sert bir şekilde bunu reddeder. Ama kadın ısrar eder ve olayı büyüttükçe büyütür, sonunda Gawain'e "O zaman sana yalnızca bir öpücük vereyim" der ve ona kocaman bir öpücük verir.

O akşam avcı, avladığı pek çok hayvanla geri döner, hayvanları yere fırlatır ve Gawain de ona kocaman bir öpücük verir. Sonra gülerler.

İkinci sabah kadın tekrar odaya gelir, her zamankinden daha ateşlidir. Bu karşılaşmanın sonucu ise iki öpücüktür. Avcı da akşam daha öncekinin iki katı hayvanla geri döner ve iki öpücük alır. Yine gülerler.

Üçüncü sabah, kadın tam anlamıyla bir afettir ve ölümüyle yüzleşmek üzere genç bir adam olan Gawain şövalyelik onurunu korumak için her şeyi yapar. Bu kez aldığı üç öpücüktür. Öpücükleri verdikten sonra kadın aşkının bir nişanesi olarak ondan dizbağını almasını ister. "Bu sihirli," der, "Seni her türlü tehlikeden koruyacak." Böylece Gawain bağı kabul eder. Akşam avcı eve yalnızca aptal ve kötü kokan bir tilki ile gelir ve onu yere fırlatır. Bunun karşılığında Gawain'den üç öpücük alır – ama dizbağını alamaz.

Bu genç şövalye Gawain'in hangi sınavlardan geçtiğini görmüyor muyuz? Buda'nın ilk iki sınavının aynısı bunlar. Birincisi arzu ve şehvet. İkincisi ölüm korkusu. Gawain bu macerada sözünü tutma konusunda yeterli cesareti göstermişti. Ama dizbağı onu yoldan çıkarmaya çalışan pek çok şeyden bir tanesiydi.

Gawain, Yeşil Mabet'e yaklaşırken orada baltasını bileyen Yeşil Şövalye'nin sesini duyar. Şövalyenin yanına gidince dev ona "Boynunu uzat ve başını buraya koy" der. Gawain dediğini yapar ve Yeşil Şövalye baltayı kaldırır ama o an duraklar. "Hayır, biraz daha uzat" der. Gawain yine denileni yapar ve dev yine büyük baltayı kaldırır. "Biraz daha" der bir kez daha. Gawain mümkün olduğunca boynunu uzatır ve evet – Gawain'in boynuna yalnızca küçük bir çizik kondurur. Sonra aslında avcının ta kendisi olan Yeşil Şövalye "Bu dizbağı için" der.

Bunun, Dizbağı Şövalyelerinin de ortaya çıkış efsanesi olduğunu söylerler.

MOYERS: Hikayenin verdiği ahlaki ders nedir?

CAMPBELL: Buradaki ahlaki çıkarım bence, bir kahramanlık kariyeri yapmak istiyorsanız en başta sadakat, ölçülülük ve cesaret gibi şövalyelik erdemlerine sahip olmanız gerektiği. Bu örnekteki sadakat iki açılı: önce seçilen maceraya ama sonra da tabii ki şövalyelik kurallarının ideallerine. Bu ikinci tür vefa örneği sanki Gawain'in yolunu, Sosyal Görev Tanrısı ona kendi kastına uygun görevleri yerine getirmesini emrettiği zaman bu emri görmezden gelen ve o gece aydınlanmaya ulaşarak reenkarnasyon döngüsünden çıkan Buda'nın yolunun tam karşısına koyuyor. Gawain bir Avrupalı ve toprağına sadık kalan ve Güneş Adası'ndan Penelope ile evliliğine geri dönen Odisseus gibi, hayatını bu dünyanın

değerlerinden kurtulmaya değil o değerlere sadık olmaya adamayı kabul ediyor. Gördüğümüz gibi ister Buda'nın ister Gawain'in orta yolunu takip edelim, tamamlanmaya giden yol arzu ve korku belalarının arasından geçiyor.

Gawain'inkinden çok Buda'nınkine daha yakın duran ama yine de dünyadaki hayatın değerlerine sadık olan üçüncü bir pozisyon ise Nietzsche'nin *Böyle Buyurdu Zerdüşt*'ündeki pozisyonu. Eserindeki bir "kıssa"da Nietzsche ruhun üç dönüşümü olarak adlandırdığı şeyi tanımlıyor. Birincisi bir deve, bir çocukluk ve gençlik kıssası. Deve dizlerinin üstüne çöker ve "Üzerime yük koyun" der. Bu, sorumluluk dolu bir hayat yaşayabilmek için toplumun sizden almanızı istediği eğitim ve bilgilerin alındığı itaat mevsimidir.

Ama devenin yükü fazlalaşınca ayağa kalkar ve çöle kaçar, orada bir aslana dönüşür –taşınan yük ne kadar ağırsa aslan da o kadar güçlü olacaktır. Şimdiyse aslanın görevi bir ejderhayı öldürmektir ve ejderhanın adıysa "Yapmalısın"dır. Bu pullu canavarın her bir puluna "yapmalısın" sözü kazınmıştır. Bazıları dört bin yıl önce, bazılarıysa sabah gazetede gördüğümüz manşetlerde kazınmıştır. Deve, yani çocuk, "yapmalısın"lara uymak zorundayken aslan, yani genç, bunlardan kurtulmalı ve kendi farkındalığına ulaşmalıdır.

Ejderha, tüm "yapmalısın"ları yenilmiş halde, kesin olarak öldüğünde aslan kendi doğasından dışarı çıkan bir çocuğa dönüşür, tıpkı zorla milinden çıkarılan bir tekerlek gibi. Artık uyulacak kural yoktur. İçinde bulunduğumuz toplumun tarihsel gereksinimlerinden ve ödevlerinden türetilmiş kurallar yok, sadece çiçek açmış safi bir hayatı yaşama dürtüsü var.

MOYERS: Yani Cennet'e dönüyoruz.

CAMPBELL: Kovulmadan önceki Cennet'e.

MOYERS: Bir çocuğun değiştirmesi gereken "yapmalısın"lar neler?

CAMPBELL: Kendini gerçekleştirmesini engelleyen her şey. Deve için "yapmalısın" bir zorunluluktur, uygarlaştırıcı bir güçtür. İnsan hayvanını medeni bir insana dönüştürür. Ama gençlik dönemi bir kendini keşif ve aslana dönüşüm dönemidir. Artık kurallar zorunlu "yapmalısın"lar olarak değil iradeye dayalı olarak kullanılacaktır.

Her ciddi sanat öğrencisinin bu tür bir şeyin farkına varması ve bununla başa çıkması gerekir. Çalışmak ve teknik öğrenmek amacıyla bir üstada giderseniz, üstadın size söylediği tüm talimatları harfi harfine yerine getirirsiniz. Ama sonra kuralları kendi bildiğiniz şekilde kullanma ve onlar tarafından sınırlanmama vakti gelir. Bu, aslan olma vaktidir. Aslında kuralları zaten benimsediğiniz için onları unutabilirsiniz bile. Bir

sanatçısınız. Artık dönüşüme uğrayarak sanatçı olmuş birinin masumiyetine sahipsiniz. Bir sanatta ustalığa ulaşmamış biri gibi davranmazsınız.

MOYERS: Zamanı geldiği zaman diyorsun. Bir çocuk kendi zamanının geldiğini nasıl anlar? Antik toplumlarda mesela oğlan çocuğu ona zamanın geldiğini söyleyen bir ritüelden geçiyordu. Artık bir çocuk olmadığını, başkalarının etkisinden kurtulup kendi başına ayakta durması gerektiğini biliyordu. Bizim toplumumuzda oğluma "Sen bir erkeksin" diyecek böyle belirli bir an ya da belli bir ritüel yok. Günümüzde geçiş nasıl oluyor?

CAMPBELL: Cevabı bilmiyorum. Ne zaman bu güce eriştiğini bilme görevini çocuğa bırakmalısınız, diye düşünüyorum. Yavru bir kuş ne zaman uçabileceğini bilir. Sabahları kahvaltı ettiğimiz yerin yakınında birkaç kuş yuvası var ve orada birkaç kuş ailesinin uçuş törenine tanık oldum. Bu küçük yaratıklar asla yanlış yapmıyor. Nasıl uçulacağını öğrenene kadar dalın üstünde kalıyorlar, ondan sonra uçuyorlar. Bence kişi bunu içten içe biliyor.

Sanat stüdyolarındaki öğrencilerimden örnekler verebilirim. Sanatçının onlara öğretebileceğini öğrendikleri bir an gelir. Artık sanatı özümsemiş ve kendi uçuş deneyimlerine hazırdırlar. Bazı sanatçılar öğrencilerine bunun için izin verir. Öğrencinin uçmasını bekler. Diğerleri ise bir ekol oluşturmak ister ve öğrenci kendi başına uçabilmek için öğretmene karşı kötü davranması ya da onun hakkında ileri geri konuşması gerektiğini fark eder. Ama bu, öğretmenin kendi kabahatidir. Öğrencisinin uçma vaktinin geldiğini bilmesi gerekir. Benim tanıdığım öğrenciler, bir öğrenci olarak gerçekten sağlam olanlar çekip gitme vaktinin ne zaman geldiğini iyi bilir.

MOYERS: Eski bir dua vardır şöyle diyen: "Tanrım, Bize ne zaman bırakmamız gerektiğini öğret." Hepimizin bunu bilmesi gerekiyor, öyle değil mi?

CAMPBELL: Bu, ebeveynin en büyük problemi. Anne-baba olmak, bildiğim en çok mesai isteyen işlerden. Bir aile kurmak için anne ve babamın kendilerinden nasıl vazgeçtiklerini düşündüğüm zaman onlara gerçekten saygı duyuyorum.

Benim babam tüccardı ve tabii ki oğlunun da onunla birlikte çalışmasından ve hatta işini devralmasından mutluluk duyardı. Birkaç ay babamla birlikte çalıştım. Sonra "Tanrım, ben bunu yapamam," diye düşündüm. O da beni bıraktı. İşte bu kendi başınıza uçmak için hayatınızdaki sınav zamanıdır.

MOYERS: Mitler eskiden bize ne zaman uçmak gerektiğini bilmede yardım ederdi.

CAMPBELL: Mitler bir şeyleri bize açık ve kesin olarak ifade eder. Mesela belirli bir yaşta yetişkin olmanız gerektiğini söylerler. Bu yaş, bunun yaşanması için iyi bir ortalama yaş olabilir –ama aslında bireyden bireye bu yaş çok değişkendir. Bazıları geç olgunlaşır ve belirli aşamalara daha geç bir yaşta girerler. Nerede olduğunuza dair bir fikriniz olması gerekir. Yaşayabileceğiniz yalnızca tek bir hayatınız var ve onu altı kişi için yaşamak zorunda değilsiniz. Buna dikkat edin.

MOYERS: Ya mutluluk? Ben genç bir insansam ve mutlu olmak istiyorsam, mitler bana mutluluk hakkında ne söylüyor?

CAMPBELL: Mutluluğunuzu bulmanın yolu, en mutlu hissettiğiniz, ama yalnızca heyecanlı ya da etkilenmiş olduğunuz anları değil, derinden mutlu olduğunuz anları aklınızda tutmaktan geçer. Bu, biraz kendi kendini analiz gerektirir. Sizi mutlu eden şey ne? İnsanlar size ne derse desin ondan ayrılmayın. Ben buna "mutluluğunuzun peşinden gitmek" diyorum.

MOYERS: Ama mitoloji sizi mutlu eden şeyi nasıl anlatıyor?

CAMPBELL: Sizi neyin mutlu ettiğini anlatmıyor, mutluluğunuzun peşinden gitmeye başladığınız zaman ne olduğunu, karşılaşacağınız engellerin neler olduğunu anlatıyor.

Mesela Kızılderililerin hikayelerinde benim "taliplerin reddi" olarak adlandırdığım bir motif var. Genç, güzel ve büyüleyici bir genç kız ve ona evlenme teklif eden talipleri var diyelim. "Hayır, hayır, hayır" diyor kız, "buralarda bana layık kimse yok." O zaman bir yılan geliyor; ya da kızlarla işi olmayan bir oğlansa bu, büyük gölün yılan kraliçesi geliyor. Talipleri reddedince kendinizi yerel sahanın dışına çıkarmış ve daha büyük bir gücün ve daha büyük bir tehlikenin sahasına atmış oluyorsunuz. Burada mesele, bununla başa çıkabilecek misiniz?

Başka bir Kızılderili hikayesi ise bir anne ile iki küçük oğlundan oluşuyor. Anne diyor ki: "Evlerin etrafında oynayabilirsiniz ama kuzeye gitmeyin." Böylelikle kuzeye gidiyorlar. İşte maceraperest kişi bu.

MOYERS: Bunun anlamı nedir?

CAMPBELL: Taliplerin reddedilmesiyle ve bir sınırın aşılmasıyla macera başlıyor. Yeni ve korunaksız bir sahaya giriyorsunuz. Sınırlı olanı, sabit olanı ve tüm kuralları arkada bırakmadan yaratıcılık olmaz.

Taliplerin reddi motifini örnekleyen bir Iroquois hikayesi vardır. Bir köyün kenarında annesiyle birlikte çadırlarında yaşayan bir kız vardı. Çok güzel bir kızdı ama bir o kadar da kibirliydi ve ona gelen oğlanların hiçbirini kabul etmezdi. Annesi ona çok kızıyordu.

Bir gün köyden oldukça uzakta odun toplamaya çıkmışlardı. Odun toplarlarken birden üzerlerine uğursuz bir karanlık çöküverdi. Bu karanlık, gecenin karanlığı değildi. Böyle bir karanlık olduğu zaman arkasından mutlaka bir büyücü çıkar. Annesi kıza "Hadi biraz ağaç kabuğu toplayalım da kendimize küçük bir çadır yapalım. Ateş için de odun toplayalım, geceyi burada geçiririz," der.

Sonra dediklerini aynen yaparlar, küçük bir akşam yemeği hazırlarlar ve anne uyuyakalır. Kız birdenbire yukarı bakar; karşısında Kızılderililerin para olarak kullandığı boncuklardan yapılma bir kuşağı ve heybetli siyah kanatları olan çok yakışıklı, genç bir adam vardır. "Seninle evlenmeye geldim, cevabını bekleyeceğim" der genç adam.

"Anneme danışmam lazım," der kız.

Danışır da, anne genç adamı kabul eder, genç anneye teklifinde ciddi olduğunu ispatlamak için kuşağını çıkarıp verir. Sonra kıza "Bu akşam benim kampıma gelmeni istiyorum," der ve kız onunla gider. Sıradan insanlar bu kızcağıza yetmemiştir ve artık çok başka bir şey yaşamaktadır.

MOYERS: Rutin sosyal âdetler yoluyla onu isteyen ilk taliplere hayır demeseydi–

CAMPBELL: –bu macerayı yaşamayacaktı. Macera çok tuhaf ve olağanüstü. Adamla birlikte köyüne kadar gider ve yaşadığı yere girerler. Birlikte iki gün iki gece geçirirler, üçüncü gün adam "Bugün avlanmaya gidiyorum" der ve gider. Ama giriş kapısının kanadını arkasından kapattıktan sonra kız dışarıdan tuhaf bir ses duyar. Günü kulübede yalnız başına geçirir ve akşam olduğunda aynı tuhaf sesi tekrar duyar. Kapının kanadı tekrar açılır ve içeri çatal dilli kocaman bir yılan süzülür. Yılan başını kızın kucağına koyar ve "Başımda bit var mı bak," der. Başında her türlü iğrenç şey vardır. Kız bitlerin hepsini öldürünce yılan başını çeker ve dışarı çıkar. Kapının kanadı kapandığı gibi tekrar açılır ve içeri tekrar o yakışıklı adam girer. "Az önceki halimle yanına geldiğim zaman benden korktun mu?" diye sorar adam.

"Hayır," der kız, "hiç korkmadım."

Ertesi gün adam yine avlanmaya gider ve kız da ateş için odun toplamak maksadıyla dışarı çıkar. İlk gördüğü şey, kayaların üzerinde güneşlenen devasa bir yılan olur –sonra bir tane ve bir tane daha görür. Çok tuhaf şeyler hisseder, evini özler, cesareti kırılır ve kulübeye geri döner.

O akşam yılan gene süzülerek içeri girer ve yine kızın yanından ayrılıp bir insan olarak geri döner. Gittiği üçüncü gün kız oradan kurtulmayı denemeye karar verir. Kulübeden çıkar ve tek başına ormana gider.

Tam durmuş düşünürken bir ses duyar. Başını çevirdiğinde ufak tefek yaşlı bir adam görür. Adam ona "Canım başın belada. Evlendiğin adam yedi kardeşten biri. Hepsi de çok iyi büyücüler ve böyle çoğu büyücünün olduğu gibi kalpleri bedenlerinde değil. Kulübeye geri dön. Evlendiğin adamın yatağının altında saklı bir torbada yedi kalbi bir arada bulacaksın," der. Bu evrensel bir şaman motifi. Kalp bedende değil, böylece büyücüyü öldürmek imkansız oluyor. Kalbi bulup yok etmeniz gerekiyor.

Kız kulübeye geri döner, kalplerle dolu torbayı bulur ve tam torbayla birlikte koşmaya başlayınca bir ses ona "Dur, dur" der. Bu, tabii ki büyücünün sesidir. Ama kız koşmaya devam eder. Ses arkasından "Benden kaçabileceğini sanıyorsun ama asla kurtulamayacaksın" der.

Tam o sırada kız bayılmak üzereyken yine ufak tefek yaşlı adamın sesini duyar. "Sana yardım edeceğim," der ses ve onu içinde olduğu sudan çıkarmak için uzandığında kız şaşırır. Suda olduğunu fark etmemiştir. Yani yaptığı bu evlilikle mantık ve bilinç diyarından bilinçaltı dürtüleri diyarına geçtiğini anlıyoruz. Su altındaki bu tür maceralarda simgelenen şey hep budur. Karakter, kontrollü eylem diyarından birey ötesi dürtüler ve olaylar diyarına kaymıştır. Bunlarla belki başa çıkılabilir belki de çıkılamaz.

Hikayede bundan sonraki aşamada, yaşlı adam kızı sudan çekip çıkardığı zaman, kız kendini suyun kıyısında duran ve hepsi de tıpatıp kurtarıcısına benzeyen yaşlı adamların ortasında bulur. Bunlar gök gürlemesini yaratan, göğün üst katlarının güçleridir. Yani kız hâlâ taliplerini geri çevirerek kendini soktuğu deneyüstü diyardadır; sadece şimdi kendini güçlerin negatif etkilerinden kurtardığı için pozitif bir gücün etkisine girmiştir.

Bu Iroquois hikayesinin devamı da var; şimdi ulvî güçlerin hizmetinde olan bu genç kızın, yaşlı adamların cehennemin negatif güçlerini yok etmesini sağlaması; ondan sonra bir yağmur fırtınasıyla annesinin yanına dönmesi.

MOYERS: Mutluluklarının peşinden gittikleri, yaşamlarındaki şansları kullandıkları, istediklerini yaptıkları takdirde, maceranın ödülünün maceranın kendisi olduğuna bir örnek olarak gösterir miydin bunu?

CAMPBELL: Macera kendi kendinin ödülüdür –ama ister istemez tehlikelidir, hepsi de kontrol edilmesi mümkün olmayan hem olumlu hem olumsuz olasılıklara gebedir. Annemizin ya da babamızın değil, kendi yolumuzu izliyoruz. Bu yüzden, bilebileceğimizin ötesinde daha büyük güçlerin sahasında korunmasız haldeyiz. İnsanın bu sahadaki muhtemel

çelişkiler konusunda bilgi sahibi olması gerekli. Bunun gibi model oluşturabilecek bazı iyi hikayeler, ne beklememiz gerektiğini öğrenmemiz konusunda bize yardım edebilir. Kendimizi içine attığımız rol konusunda tedbirsiz ve tamamen yetersizsek, evliliğimiz uğursuz ve gerçek bir karmaşa halini alır. Ancak burada bile, macerayı daha önce hayal edilmemiş bir ihtişamın da ötesine götürecek kurtarıcı bir ses duyulabilir.

MOYERS: Evde, ana rahminde kalıp yolculuğa atılmamak daha kolay.

CAMPBELL: Evet ama sonra kendi maceranıza atılmadığınız için hayat ruhsuz bir hal alabilir. Öte yandan, gençliği baştan sona kadar başkaları tarafından kontrol edilip yönetilmiş biriyle tanışmıştım. Bu, benim için bu anlayışa tam zıt ve şaşırtıcı bir şeydi. Bahsettiğim bu dostum daha çocukken, yaklaşık on yedinci yüzyıldan beri reenkarnasyon geçiren bir başrahibin reenkarnasyonu olarak tanınmış. Yaklaşık dört yaşında manastıra alınmış ve o andan itibaren ona asla ne yapmak istediği sorulmamış, aksine her konuda hocalarının kurallarına ve talimatlarına harfi harfine uymuş. Tüm hayatı Tibet'in Budist manastır hayatının ritüel gereklerine göre onun yerine planlanmıştı. Ruhsal gelişimindeki her aşama bir seremoni ile kutlanıyordu. Kişisel hayatı, bir yolculuk modeline dönüştürülmüştü. Böylece yüzeysel olarak kişisel varoluşundan hiçbir zevk almaz gibi görünse de, aslında çok derin bir ruhsal düzeyde, bir tanrının yaşadığı hayat gibi model bir hayat yaşıyordu.

İllüstrasyon: Steve Patron

Yaşlı adam onu içinde olduğu sudan çıkarmak için uzandığında kız şaşırır. Suda olduğunu fark etmemiştir. Yani yaptığı bu evlilikle mantık ve bilinç diyarından bilinçaltı dürtüleri diyarına geçmiştir.

1959'da hayata veda etti. Lhasa'daki Çin Komünist askeri karakolu Dalay Lama'nın yazlık sarayını bombaladı ve bir mevsim boyu sürecek olan katliam başladı. Lhasa'nın çevresinde altı bin kadar rahibin olduğu manastırlar vardı; bunların hepsi yok edildi. Buralardaki başrahipler ve keşişler işkence yapılarak öldürüldü. Pek çoğu yüzlerce başka mülteci ile birlikte geçilmesi neredeyse imkansız olan Himalayalar üzerinden Hindistan'a kaçtı. Bu çok sık anlatılmayan korkunç bir hikayedir.

Sonunda kendi nüfusuna bile sahip çıkamayan bu mahvolmuş insanların hepsi Hindistan'a ulaştı; mültecilerin arasında artık yerle bir olan büyük manastırların başlıca başrahipleri, memurları ve Dalay Lama'nın kendisi bile vardı. Herkes Budist Tibet'in çöktüğünü düşünüyordu. Bu nedenle arkadaşım ve kaçabilen diğer genç keşişlere, yeminlerinin geçmişte kaldığı; bir şekilde keşiş olarak yaşamaya devam etmek ya da manastır hayatını bırakıp hayatlarını modern laik insanın gereksinim ve olasılıklarına göre baştan şekillendirmenin bir yolunu bulmak arasında bir tercih yapmakta özgür oldukları söylendi.

Dostum ikinci şıkkı seçti. Tabii bunun nasıl hayalkırıklığı, sefalet ve acılarla dolu bir yol olduğunu fark etmemişti. Gerçekten de çok zor zamanlar geçirdi ama tüm bunları bir azizin iradesi ve sakinliğiyle aştı. Hiçbir şey onun sakinliğini bozamıyor. Neredeyse on yıldır onu tanıyorum ve onunla birlikte çalışıyorum. Tüm bu zaman zarfında bir kere bile Çinlileri suçladığını ya da burada Batı'da gördüğü muameleden şikayet ettiğini duymadım. Dalay Lama'dan da bir içerleme ya da suçlamaya dair tek bir kelime duyamazsınız. Bu adamlar ve arkadaşlarının hepsi de korkunç bir devrimin kurbanları olmuşlardır ama yine de kin duymazlar. Dinin ne olduğunu ben bu adamlardan öğrendim. İşte gerçek din bu –günümüzde hâlâ capcanlı.

MOYERS: Düşmanlarını sev.

CAMPBELL: Düşmanlarını sev çünkü onlar yalnızca senin kaderinin gerçekleşmesini sağlayan birer araç.

MOYERS: Mitler bize, aynı aileden iki erkek çocuğun kısa süre arayla ölmesine izin veren ve bu aileye çile üstüne çile yollamaya devam eden bir tanrı hakkında ne anlatıyor? Küçük Buda'nın bir ayağı çukurda yaşlı adamı görünce "Doğuma yazıklar olsun çünkü doğan herkes bir gün yaşlanır" dediği hikayeyi hatırladım. Mitoloji çekilen acılar konusunda ne diyor?

CAMPBELL: Madem Buda'dan bahsettin, bu örnek üzerinden gidelim. Hikayeye göre Buda bir prens olarak doğmuştur. Bir kahin babasına

Buda'nın ya dünyaya egemen olacağını ya da dünya çapında bir öğretmen olacağını söylemiştir. İyi kalpli kral ise, oğlunun kendi mesleğini devam ettirmesini istiyordu, istediği son şey oğlunun öğretmen olmasıydı –ne öğretmeni olursa olsun. Bu yüzden, çocuğunun zihninin derin düşüncelere dalmaması için en ufak bir çirkinlik ya da nahoş bir şey yaşamayacağı çok güzel bir sarayda yetişmesi için bütün hazırlıkları yaptı. Genç ve güzel kadınlar şarkılar çalıp oğluna göz kulak oluyorlardı. Her yerde güzel bahçeler, nilüfer çiçeklerinin olduğu göller ve bir sürü güzel şey vardı.

Sonra bir gün genç prens, en yakın arkadaşı olan, arabasının sürücüsüne "Dışarı çıkıp şehirde hayatın nasıl olduğunu görmek istiyorum" dedi. Bunu duyan babası, oğlu genç prensin dünyadaki acı ve sefaleti görmemesi için her şeyi güzelleştirmeye çalıştı. Ama tanrılar da babasının oğlu için hazırladığı programın işe yaramaması için gerekli hazırlıkları yapmışlardı.

Kraliyet arabası, tertemiz edilmiş ve ortalıkta çirkin hiçbir şeyin bırakılmadığı şehirde yol alırken, tanrılardan biri, bir ayağı çukurda yaşlı bir adam kılığına girdi ve prensin görebileceği bir yerde durdu. "Bu da ne?" diye sordu prens arabacısına. "Yaşlı bir adam bu. İhtiyarlık," cevabını aldı.

"Tüm insanlar ihtiyarlar mı?" diye sordu prens.

"Evet," dedi arabacı.

"O halde yaşama yazıklar olsun," dedi travmaya uğramış genç prens ve kalbi kırık bir şekilde eve geri dönmeyi rica etti.

İkinci yolculuğunda hasta bir adam gördü. Adam zayıf, güçsüz bir halde sendeleye sendeleye yürüyordu. Bu manzaranın ne anlama geldiğini öğrendiği zaman yine kalbi yaralı bir şekilde arabasıyla saraya döndü.

Üçüncü yolculukta prens yas tutanların eşlik ettiği bir cenaze gördü. "Bu," dedi arabacı, "ölüm."

"Geri dön" dedi prens. "Dön de hayatı yok eden bu üç şeyden, ihtiyarlıktan, hastalıktan ve ölümden kurtulmanın bir yolunu bulayım."

Prens bir yolculuk daha yapar; bu sefer gördüğü şey dilenci bir keşiştir. "Bu nasıl bir adam?" diye sorar.

"Bu kutsal bir adam" der arabacı, "bu dünyanın malını mülkünü terk edip arzu ya da korku olmadan yaşayan biri." Bunun üzerine genç prens sarayına döndüğü zaman, babasının evini terk etmeye ve hayatın tasalarından kurtulmanın bir yolunu aramaya karar verdi.

MOYERS: Mitlerin çoğu acının hayatın bir parçası olduğunu ve ondan kurtulmanın bir yolunun olmadığını mı söylüyor?

CAMPBELL: Yaşayacaksanız acı çekmeyeceğinizi söyleyen bir mit hatırlamıyorum ben. Mitler bize acıyla nasıl yüzleşeceğimizi, ona nasıl daya-

nacağımızı ve onu nasıl yorumlayacağımızı anlatır ama hayatta hiç acı olmaması gerektiğini ya da acı olmayabileceğini söylemez.

Buda, tasalardan bir kurtuluş olduğunu söylediğinde bu kurtuluş, cennet gibi bir mekan değil, psikolojik bir durum olan Nirvana'dır. Burada korkulardan ve arzulardan arınırsınız.

MOYERS: Hayat burada nasıl bir hal alır?

CAMPBELL: Ahenkli, merkezini bulmuş ve olumlu.

MOYERS: Acılarla bile mi?

CAMPBELL: Kesinlikle. Budistlerde, bodhisattva kavramı vardır. Bodhisattva, ölümsüzlüğü bilen ama buna rağmen zamanın parçalandığı diyara gönüllü olarak girerek dünyanın tasalarına kendi isteği ile ve zevkle katılan kişi anlamına gelir. Bu üzüntüleri yalnızca kendi kendine yaşamak değil, başkalarının kederlerini de merhametle paylaşmak anlamına gelir. Merhamet, hayvani çıkarlardan uzaklaşıp insanlığa doğru bir uyanıştır. "Merhamet" [compassion] kelimesinin sözlük anlamı da "acıyı birlikte çekmek"tir.

MOYERS: Ama merhametin acıyı telafi edebileceğini söylemiyorsun değil mi?

CAMPBELL: Merhamet, evet, acının hayat olduğunu kabul etmesi açısından acıyı telafi eder.

MOYERS: Hayatın acılarla yaşandığını kabul etmesi açısından–

CAMPBELL: –acı olmadan olmayacağını da tabii. Ama bundan kurtulmanız mümkün değil. Dünyada acıdan kimin, ne zaman, nerede kurtulduğu görülmüş?

Gençliğinde başına gelen bir felaket sonucu birkaç yıldır fiziksel olarak çok ciddi acılar çeken bir kadınla yaşadığım deneyim benim için çok aydınlatıcı olmuştu. Kendisi inançlı bir Hıristiyan olarak yetiştirilmişti ve bunun Tanrı'nın kendisine o zamanlar yaptığı ya da yapmadığı bir şeyin cezası olarak verildiğini düşünüyordu. Fiziksel olarak olduğu kadar ruhsal olarak da acı çekiyordu. Ona, eğer kurtulmak istiyorsa acının onun hayatı olduğunu reddetmesi değil kabullenmesi gerektiğini söyledim ve bu yoldan şu anki asil varlığına kavuştu. Tüm bunları söylerken bir yandan da "Diş ağrısından başka ağrı çekmemiş biriyim ben, kim oluyorum da gerçekten acı çeken bir insanlar böyle konuşuyorum," diye düşünüyordum. Ama bu diyalog sonucunda acısının hayatına şekil verici ve öğretici olarak dâhil olduğunu kabul ederek bir dönüşüm geçirdi –tam o anda. Onunla o zamandan beri irtibattayım –bu çok uzun yıllar önceydi– ve o artık gerçekten de bambaşka bir kadın.

MOYERS: Yani bir aydınlanma anı mı yaşandı?

CAMPBELL: Hem de oracıkta –bunun olduğunu gördüm.

MOYERS: Bunun nedeni mitolojiyle ilgili bir şey miydi?

CAMPBELL: Evet, açıklaması biraz zor olsa da. Ben ona acısının nedeninin kendisi olduğu inancını aşıladım. Nietzsche'de önemli bir düşünce vardır: *Amorf ati,* yani aslında hayatınız olan kaderinizi sevmek. Nietzsche'nin dediği gibi, eğer hayatınızdaki tek bir etmene hayır derseniz gerisi çorap söküğü gibi gelir. Bununla birlikte, benimsenmesi ya da kabul edilmesi gereken durum ya da bağlam ne kadar güç ya da tehdit edici olursa, bunu başarabilen insanın kişiliği de o kadar yücelir. Yutabildiğiniz iblisin gücü sizin gücünüz olur ve hayatın acısı ne kadar büyük olursa hayatın cevabı da o kadar yüce olur.

Benim arkadaşım da "Bunu bana Tanrı verdi" diye düşünüyordu. Ben ona "Hayır, bunu kendine sen yaptın" dedim. "Tanrı senin içinde. Senin yaratıcın sensin. Eğer kendi içinde bu durumun nereden ortaya çıktığını bulabilirsen onunla yaşayabilir ve onu kabul edebilirsin, hatta hayatının bir parçası olarak ondan zevk bile alabilirsin."

MOYERS: Bunun tek alternatifi yaşamaktan vazgeçmek olabilirdi.

CAMPBELL: Buda "Hayatın tümü acıdır," demiştir. Joyce'un da şöyle bir dizesi var: "Hayat yaşamaya değer mi?"

MOYERS: Peki ya "Doğmayı ben istemedim –annem ve babam benim yerime seçim yaptı" diyen gençlere ne diyorsunuz?

CAMPBELL: Hayatımızdaki tüm kusurlar için, Freud bize annebabamızı, Marks ise toplumdaki üst sınıfları suçlamamızı söylüyor. Ama insanın suçlaması gereken tek kişi kendisi. Bu, Hindistan karma düşüncesinin faydalı bir yanı. Hayatınız sizin kendi edimlerinizin bir meyvesi. Kendinizden başka kimseyi suçlayamazsınız.

MOYERS: Peki ya şans? Sarhoş bir sürücü köşeyi dönüyor ve size çarpıyor. Bu sizin kabahatiniz değil. Bunu kendinize siz yapmadınız.

CAMPBELL: Bu bakış açısına göre hayatınızda şans eseri olmamış bir şey var mı? Bu, o şansı kabul edip etmemekle ilgili. Hayatın temel dayanağı şanstır –annenizle babanızın tanışma şansı mesela! Şans ya da şans gibi görünen her neyse, hayatın gerçekleşme şeklidir. Burada problem, ortaya çıkan hayatı açıklamak ya da suçlamak değil, onunla başa çıkmak. Bir yerde savaş çıkıyor ve askere alınıyorsunuz, hayatınızın beş altı senesi tamamıyla yeni bir tesadüfi olaylar dizisiyle geçiyor. Burada verilebilecek en iyi tavsiye, tüm bunları sanki kendi isteğinizle olmuş *gibi* kabul etmek –bu şekilde iradenizin duruma dâhil olmasını sağlarsınız.

MOYERS: Tüm bu mitoloji yolculuklarında herkesin bulmak istediği bir yer var. Budistler Nirvana'dan söz ediyor, İsa huzurdan ve bir sürü

odası olan konaklardan. Bu kahramanın yolculuğunun tipik bir özelliği mi –bulunacak bir yer var mı?

CAMPBELL: Bulunması gereken yer kendi içinizde. Bunu biraz da spordan öğrendim. Formunun en üst seviyesinde bulunan bir sporcunun içerisinde sessiz bir yer vardır ve hareketleri bir şekilde bu sessiz yerin etrafında gerçekleşir. Eğer sporcunun aklı tamamen dışarıda, sahadaysa, doğru performansı gösteremez. Benim karım bir dansçı ve bunun dans için de geçerli olduğunu söylüyor. İçeride bir sessizlik merkezi olmalı, bu merkez bilinmeli ve sıkıca tutulmalı. Eğer bu merkezi kaybederseniz, gerilirsiniz ve parçalanmaya başlarsınız.

Budist Nirvana'sı bu türden bir zihin huzuru merkezidir. Budizm psikolojik bir din. Acı çekmek gibi psikolojik bir problemle başlıyor. Yaşamın tamamı kederlidir; ancak kederden bir kurtuluş da var. Bu kurtuluş cennet gibi, bir yerdeki bir mekan değil de bir zihin ya da bilinç durumu olan Nirvana. Nirvana tam da hayat karmaşasının orta yerindedir. Arzular, korkular ve sosyal bağların güdümünde yaşamayı bıraktığınız, özgürlük merkezinizi bulduğunuz ve tercihlerinizde ona göre hareket ettiğiniz zaman bulunduğunuz durumdur. Çıkışı bu merkez olan istemli hareket, bodhisattvaların hareketidir –neşeyle dünyanın kederlerine katılma. Ele geçmezsiniz çünkü korku, şehvet ve yükümlülükler gibi sizi ele geçirme ihtimali olan şeylerden kendinizi kurtarmışsınızdır. Dünyayı yönetenler bunlardır.

Tibetli Budistlerin, Oluş Çarkı adı verilen çarkı gösteren öğretici bir resimleri vardır. Manastırlarda bu resim, manastırın içinde değil dışında durur. Resimde, Ölüm Tanrısı'nın korkusuna kapılmış olan insan zihnindeki dünya imgesi görülür. Altı varlık âlemi, sonsuz dönüşünü sürdüren çarkın tekerlek parmaklıkları olarak temsil edilir: biri hayvanlar âlemi, biri insanlar âlemi, biri cennetteki tanrılar âlemi ve dördüncüsü de cehennemde cezalarını çeken ruhlar âlemi. Beşinci âlem, kavgacı iblisler, antitanrılar ya da Titanlar âlemi. Altıncı ve sonuncu âlem ise aç hortlakların, başkalarına duydukları sevgide bir bağlılık, yapışkanlık ve ondan bir beklentisi olanların âlemi. Aç hortlakların doymak bilmez bir midesi ve ufacık bir nokta şeklinde ağızları vardır. Ama tüm bu âlemlerin hepsinin de ortasında kurtuluş ve aydınlanma olasılığını temsil eden Buda bulunur.

Çarkın merkezinde üç sembolik hayvan vardır –domuz, horoz ve yılan. Çarkın dönmesini sürdüren güçler bunlardır –bilgisizlik, arzu ve kötülük. Son olarak, çarkın etrafındaki çerçeve, merkezdeki üç gücün ha-

rekete geçirdiği ve ölüm korkusuna tutsak olan insan bilincinin sınırlarını temsil eder. "Üç zehir" olarak bilinen bu tam ortadaki göbeğin etrafını çevreleyen, karanlıkta düşmekte olan ya da aydınlanmaya doğru yükselen ruhlardır.

MOYERS: Aydınlanma nedir?

CAMPBELL: Aydınlanma, tek bir sonsuzluğun tüm varlıklardan ışıdığını fark etmektir, zamanın bakış açısından tüm varlıklar iyi ya da kötü diye yargılansa bile. Bu noktaya gelebilmek için, kendinizi dünyevi varlıkları arzulamaktan ve onları kaybetme korkusundan tamamen kurtarmanız gerekiyor. "Başkasını yargılamayın ki siz de yargılanmayasınız," diyor İsa. "Algının kapıları temizlenmiş olsa," diye yazar Blake, "insan her şeyi olduğu gibi, yani sonsuz olarak görebilirdi."

MOYERS: Bu, zorlu bir yolculuk.

CAMPBELL: Bu, *ilahi* bir yolculuk.

MOYERS: Ama bu yalnızca azizlerle keşişlere göre mi?

CAMPBELL: Hayır, sanatçılara da uygun. Gerçek sanatçı, Joyce'un tüm varlıkların "ışığı" diye adlandırdığı şeyi fark etmeyi ve bunu tanrının ya da bu varlıkların gerçekliğinin tezahürü olarak yorumlamayı öğrenmiş kişidir.

MOYERS: Ama bu, biz geri kalan sıradan ölümlüleri okyanusun kıyısına geri bırakmıyor mu?

CAMPBELL: Ben sıradan ölümlü diye bir şey olduğunu düşünmüyorum. Kendi hayat deneyimi içinde herkeste vecit potansiyeli vardır. Kişinin yapması gereken bunu fark etmek, geliştirmek ve yoluna bununla devam etmek. İnsanlar sıradan ölümlülerden söz ettiği zaman hep rahatsız olurum çünkü hayatımda hiç sıradan bir adamla, kadınla ya da çocukla tanışmadım.

MOYERS: Peki sanat insanın bu aydınlanmaya ulaşması için tek yol mu?

CAMPBELL: Sanat ve din önerilen iki yol. Bence bunu tamamen akademik felsefe çalışmalarıyla başaramazsınız, çünkü böyle bir çalışmada her şey kavramların içinde kaybolur. Kişinin kalbinin başkalarına karşı merhametle dolu olarak yaşaması her şeye sonuna kadar açılan bir kapıdır.

MOYERS: O halde aydınlanma deneyimi yalnızca azizlere ya da sanatçılara değil, herkese açık bir deneyim. Bu deneyimi yaşama potansiyeli hepimizin içinde varsa ve kilitli bulunan bellek kutumuzun derinliklerinde yer alıyorsa, bu kutuyu nasıl açacağız?

CAMPBELL: Birinin yardımıyla açabilirsiniz. Çok sevdiğiniz bir

dostunuz ya da iyi bir öğretmeniniz var mı? Buna gerçek bir insan da sebep olabilir, araba kazası gibi bir deneyim ya da aydınlatıcı bir kitap da. Kendi hayatımda ben bunu, pek çok muhteşem öğretmenim olmasına rağmen daha çok kitaplarla yaşadım.

MOYERS: Ben senin eserlerini okuduğum zaman şöyle düşünüyorum: "Moyers, mitoloji seni çok yaşlı bir ağacın dallarından birine yerleştiriyor. Sen dünyaya gelmeden çok önce yaşamış ve sen gittikten çok sonra da yaşayacak olan canlılardan ve ölülerden oluşan bir toplumun bir parçasısın. Seni bu toplum besleyip büyüttü ve korudu, bunun karşılığında sen de onu beslemek ve korumak zorundasın."

CAMPBELL: Bunun hayatta bir dayanak olarak çok işe yaradığını söyleyebilirim. Böyle bir kaynağın hayatıma dökülürken yaptığı şey çok muazzam bir şey.

MOYERS: Ama insanlar mit dediğin şey yalan değil mi, diye soruyor.

CAMPBELL: Hayır, mitoloji yalan değil, mitoloji şiirdir, mecazidir. Mitoloji sondan bir önceki gerçektir, diye çok güzel bir laf vardır – sondan bir öncekidir çünkü sonuncu ve nihai gerçek sözlere dökülemez. Sözlerin, imgelerin, Budizmin Oluş Çarkının çerçevesinin sınırlarının ötesindedir. Mitoloji zihni bu çerçevenin dışına, bilinebilenin ama anlatılamayanın olduğu yere çıkarır. Sondan bir önceki gerçek budur.

Hayatı, hem hayatın gizemini hem de kendi gizeminizi bilerek yaşamak ve bilmek önemli. Bu hayata yeni bir ışık, yeni bir ahenk, yeni bir ihtişam verir. Mitoloji dilinde düşünmek, bu gözyaşı diyarının kaçınılmazlarına uyum sağlamanıza yardım eder. Hayatınızda negatif gibi görünen anların ve tarafların pozitif değerini fark etmeyi öğrenirsiniz. En büyük mesele, maceranıza gönülden evet diyip diyemeyeceğiniz.

MOYERS: Kahramanın macerası mı?

CAMPBELL: Evet, kahramanın macerası –yaşam macerası.

Erken Dönem Tanrıçası

Yaratıcı, bir Tanrıça olduğu zaman, evren onun bedeni olur. Evrenle o özdeştir.

Sibu ile Nut'u ayıran Shu.

Hep mitolojinin anne imgesinin bir yüceltilmesi olduğunu düşünmüşümdür. Toprak Anadan söz ederiz. Mısırda bir Gök Ana olan Tanrıça Nut vardır, gökler onun bedenidir.

VI

TANRIÇANIN ARMAĞANI

Büyük Tanrıça Mitleri tüm canlılara karşı merhamet duymayı öğretir. İşte orada, yeryüzünün gerçek kutsallığını takdir etmeyi öğrenirsiniz, çünkü yeryüzü Tanrıçanın bedenidir.

MOYERS: İsa'nın öğrettiği dua şöyle başlar: "Göklerdeki Babamız..." "Anamız" diye başlayabilir miydi?

CAMPBELL: Bu, sembolik bir imge. Tüm dinsel ve mitolojik imgeler, bilinç düzlemlerine ya da insan ruhunda potansiyel olarak bulunan deneyim sahalarına verilen referanslardır. Ve bu imgeler, kendi varlığınızın kaynağının gizemi hakkında düşünmeye oldukça uygun tutumlar ve deneyimler uyandırır.

Annenin birincil ebeveyn, yani kaynak olduğu din sistemleri olmuştur. Anne gerçekten de babadan daha yakın bir ebeveyndir çünkü insan anneden doğar ve her bebeğin ilk yaşadığı deneyimi annesiyledir. Ben hep mitolojinin anne imgesinin bir yüceltilmesi olduğunu düşünmüşümdür. Toprak Anadan söz ederiz. Mısırda bir Gök Ana olan Tanrıça Nut vardır, gökler onun bedenidir.

MOYERS: Mısır'daki tapınakların birinin tavanında Nut figürünü ilk gördüğümde korkuya kapılmıştım.

CAMPBELL: Evet, o tapınağı biliyorum.

MOYERS: Hem uyandırdığı huşu hem de duyusal karakteri açısından karşı konulmaz.

CAMPBELL: Evet. Tanrıça düşüncesi, sizi doğuranın anne olmasıyla bağlantılı, babanızı hiç tanımayabilirsiniz, ölmüş bile olabilir. Destanlarda çoğu zaman kahraman doğduğu zaman babası ölür ya da ba-

bası başka bir yerdedir ve kahramanın babasını aramaya gitmesi gerekir.

İsa'nın diriliş hikayesinde İsa'nın babası, en azından semboloji dilinde, cennetteki babaydı. İsa çarmıha giderken annesini ardında bırakarak babasına kavuşmaya gider. Böylece İsa çarmıhta, annesinden aldığı bedenini annesine bırakarak nihai ve aşkın esrarın kaynağı olan babasına gider.

MOYERS: Yüzyıllar boyunca bu baba arayışının üzerimizdeki etkisi ne oldu?

CAMPBELL: Bu, mitolojideki başlıca temalardan biri. Kahramanın hayatıyla ilgili pek çok hikayede rastlanan küçük bir motif vardır. Çocuk annesine "Anne, babam kim?" der. Annesi "Oğlum, baban böyle böyle bir yerde," diye cevap verir ve çocuk babasını aramaya gider.

Odessa'da Odisseus'un oğlu Telemachus, Odisseus Truva Savaşı'na gittiğinde minik bir bebektir. Savaş on yıl sürer. Üstelik Odisseus eve dönerken mitolojik Akdeniz'in gizemli dünyasında bir on yıl daha kaybeder. Athena artık 20 yaşında olan Telemachus'a gelir ve "Git babanı bul" der. Ama Telemachus babasının nerede olduğunu bilmiyordur. Nestor'a gider ve "Babam nerede olabilir?" diye sorar. Nestor "Git Proteus'a sor," der. Telemachus böylece babasını aramaya başlar.

MOYERS: *Yıldız Savaşları*'nda Luke Skywalker arkadaşlarına "Keşke babamı tanısaydım," diyor. Baba arayışı imgesi çok güçlü bir imge. Peki neden anne arayışı yok?

CAMPBELL: Anne zaten oradadır. Sizi doğuran, size bakan, size öğretmenlik yapan ve babanızı bulma yaşına gelene kadar sizi büyüten annedir.

Babanın bulunmasının sizin kendi karakterinizi ve kaderinizi bulmanızla ilgisi var. Karakterin babadan, vücut ve çoğu zaman da zekanın anneden alındığına dair yaygın bir kanı vardır. Ama esrarlı olan şey karakterinizdir ve karakteriniz ise kaderinizdir. Yani babayı arayış ile sembolize edilen şey kaderinizin keşfidir.

MOYERS: Yani babanızı bulduğunuz zaman kendinizi buluyorsunuz.

CAMPBELL: İngilizce'de "'at-one-ment' with the father" deriz, yani babayla bir olmak. 12 yaşlarında küçük bir çocukken İsa'nın Kudüs'te kaybolma hikayesini bilirsin. Ailesi onu aramaya başlar, onu tapınakta Kutsal Yasa öğretmenleriyle konuşurken bulurlar. "Neden bizi böyle bıraktın? Bizi hem çok korkuttun hem de meraklandırdın," dediklerinde "Bilmiyor musunuz, babamın işini yaptığı yere geldim" der. Yalnızca 12 yaşındadır –ergenliğe ve kim olduğunuzu bulmaya giriş bu yaşta başlar.

MOYERS: Peki ilkel topluluklarda Tanrıça figürüne, Ana Tanrıça'ya, toprak anaya duyulan bu saygıya ne oldu?

CAMPBELL: Bu, tarımla ve tarımsal bir topluluk olmakla ilgili bir şeydi. Onların işleri topraklaydı. Tıpkı toprağın bitkileri doğurduğu gibi kadın da çocuk doğurur. Bitkilerin onları doyurduğu gibi kadın da çocuğunu besler. Yani kadının sihriyle toprağın sihri aynıdır. Birbiriyle bağlantılıdır. Yani bedenlere hayat veren ve onları besleyen enerjinin kişileşmiş hali buna uygun olarak dişidir. Tanrıça figürünün baskın mitsel form olduğu kültür sistemleri, Mezopotamya, Mısır'ın Nil bölgesi ve daha önceki tarım kültürü sistemleridir.

Avrupa'da da erken döneme ait yüzlerce Neolitik dişi Tanrıça figürüne rastladık ama oralarda erkek figürüne dair hiçbir şey yoktu. Boğa, erkek domuz ve keçi gibi bazı hayvanlar erkek gücünün simgeleri olarak görülebiliyordu ama Tanrıça o zamanlarda görselleştirilen tek ilahtı.

Yaratıcı, bir Tanrıça olduğu zaman, evren onun bedeni olur. Evrenle o özdeştir. Mısır'daki tapınakta gördüğünüz Tanrıça Nut figürünün anlamı budur. O, altında yaşam olan gökler âlemidir.

MOYERS: Tanrıça'nın güneşi yuttuğu bir sahne de var. Hatırlıyor musun?

CAMPBELL: Bunun temelinde Tanrıça'nın güneşi batıdan yuttuğu ve doğudan doğurduğu düşüncesi yatar. Gece güneş onun bedeninden geçer.

MOYERS: Yani kainatın harikalarına bir açıklama getirmeye çalışan insanlar için kendi hayatlarında gördükleri şeylerin bir açıklamasını dişi figüründe aramaları son derece doğaldı.,

CAMPBELL: Yalnızca bu da değil. Hindistan'daki –Tanrıça sembolünün günümüze kadar hakimiyetini sürdürdüğü– Tanrıça dinlerinde olduğu gibi felsefi bir bakış açısından baktığınız zaman, dişi *mayayı* simgeler. Dişi, Kant terminolojisinde duyarlık formları dediğimiz şeyleri temsil eder. Dişi, zaman ve uzaydır; dişinin ötesindeki gizem tüm zıtlık çiftlerinin ötesindedir. Ne erkektir ne dişidir. Ne vardır ne yoktur. Ancak *her şey* onun içindedir, bu yüzden tanrılar onun çocuklarıdır. Düşünebildiğiniz ve görebildiğiniz her şey Tanrıça'nın eseridir.

Protoplazma hakkında muhteşem bir belgesel film izlemiştim. Benim için bir aydınlanma anı olmuştu. Protoplazma sürekli olarak hareket halinde, akışkan. Bir o yana bir bu yana akıp duruyor ve bir şeylere şekil veriyor. Bir şeylere biçim verme potansiyeline sahip. Bu filmi kuzey California'da izlemiştim. Sahil boyunca Big Sur'a doğru arabamı kullanırken tüm yol boyunca tek görebildiğim inek şeklindeki protoplazma tarafından yenen ot şeklindeki protoplazma; balık şeklindeki protoplazma için suya dalan kuş şeklindeki protoplazmaydı. Her şeyin geldiği bu

A. Doğum imgesi. B. Baykuş şeklindeki yeniden doğum tanrıçası.

Dişi, Kant terminolojisinde duyarlık formları dediğimiz şeyleri temsil eder. Dişi, zaman ve uzaydır; dişinin ötesindeki gizem tüm zıtlık çiftlerinin ötesindedir. Ne erkektir ne dişidir. Ne vardır ne yoktur. Ancak her şey onun içindedir, bu yüzden tanrılar onun çocuklarıdır.

A

B

muazzam boşluk düşüncesini burada anlıyorsunuz. Ama her bir şeklin, her bir formun kendi özel amaçları, kendine has olasılıkları var ve anlam da buradan meydana çıkıyor, protoplazmanın kendisinden değil.

MOYERS: O halde her canlının hayat ve enerjisinin toprak olduğunu düşünen Hintlilere geri döndük demektir. Upanişad'lardan şu dizeleri alıntılamışsın: "Sen koyu mavi kuş ve kırmızı gözlü yeşil papağansın. Çocuğun gibi sende de yıldırım var. Mevsim ve denizler var. Başlangıcın yok, sen her yerdesin ki bundan tüm canlılar doğmuştur." İşte bu, bu düşünceyi anlatıyor değil mi, dünyanın ve bizim bir olduğumuzu?

Ama bu düşüncenin bilimsel keşiflerin ağırlığı altında ölmesi kaçınılmaz değil mi? Artık bitkilerin ölü insanların vücutlarından çıkmadığını biliyoruz, tohum, toprak ve güneş arasındaki hukuka göre yetişiyorlar. Newton mitolojiyi öldürdü mü?

CAMPBELL: Bence mitoloji geri geliyor. "Morfogenetik alan" diye bir terim kullanan genç bir bilim insanı var. Formlar bu alandan doğuyor. İşte Tanrıça'nın kimliği bu, formları üreten alan.

MOYERS: Bunun bizim için anlamı ne?

CAMPBELL: Kendi hayatınızın kaynağını ve fiziksel formunuz olan bedeninizle ona can veren bu enerji arasındaki ilişkinin ne olduğunu bulmak anlamına geliyor. Enerji olmadan beden canlı değildir, değil mi? Öyleyse hayatınızda bir bedensel taraf var bir de enerji ve bilinç tarafı var.

Hindistan'da en çok rastlanan sembollerden biri de yaratıcı tanrının erkeklik organının, ya da onların deyimiyle *lingam*ının Tanrıça'nın vajinasına ya da onların deyimiyle *yoni*sine girmesi anıdır. Bu sembol hakkında düşünmek, tüm hayata can veren o anı düşünmek demektir. Hayatın oluşmasının tüm gizemi bu sembol ile özdeşleşir.

Görüyorsunuz, Hindistan'daki ve dünyanın pek çok başka yerindeki cinsellik muamması, kutsal bir muammadır. Hayatın oluşumunun muammasıdır. Bir çocuk yapma eylemi kozmik bir eylemdir ve kutsal görülmelidir. Böylelikle, hayat enerjisinin zaman diyarına akması esrarını en yakından temsil eden sembol, erkek ve kadın gücünün yaratıcı bir birleşmede bir araya gelmesi, yani lingam ve yoni.

MOYERS: Zaman içinde bir noktada "Babamız" değil de "Anamız" diye dua etmeye başlasaydık bunun bizim için anlamı ne olurdu? Ne gibi bir psikolojik değişim yaratırdı?

CAMPBELL: Bunun kültürümüzün karakteri üzerinde yarattığı psikolojik bir fark kesinlikle var. Mesela, Batı kültürünün doğuşunun temeli, büyük nehir vadilerinde gerçekleşmiştir –Nil, Dicle-Fırat, Indus

ve sonra Ganj nehirleri. Buralar birer Tanrıça dünyasıydı. Ganj (Gangā) nehri ismini bir tanrıçadan alır mesela.

Sonra istilalar başladı. Bunlar M.Ö. dördüncü yüzyılda ciddi şekilde başlayıp gittikçe şiddet kazandı. Hem güneyden hem kuzeyden saldırılar oldu. Şehirler bir gecede yok oluyordu. Yakup'un kabilesinin Şekem şehrinin kaybedilmesinde oynadığı rolle ilgili Yaratılış Kitabındaki hikayeyi bir okuyun. Şehir bir gecede birdenbire ortaya çıkan ve hayvancılıkla uğraşan insanlar tarafından istila edilir. Sami istilacılar hayvancılıkla uğraşmaktadır; sığırcılığın Hint-Avrupalısı diyebileceğimiz keçi ve koyunları vardır. Her iki halk da önceden avcılık yapmıştır, bu nedenle kültürler özünde hayvan odaklıdır. Bir yerde avcı varsa öldürmek de vardır. Hayvancılılık varsa da öldürmek de vardır çünkü bunlar her zaman hareket halinde, göçebe yaşayan, başka halklarla sürtüşmeye giren ve girdikleri bölgeleri istila eden halklardır. Bu istilalarla birlikte savaşçı tanrılar, Yehova ya da Zeus gibi yıldırım fırlatan tanrılar ortaya çıkar.

MOYERS: Erkeklik organı ve bereket yerine kılıç ve ölüm mü?

CAMPBELL: Bu doğru ve bunlar eşitlenir.

MOYERS: Ana Tanrıça Tiamat'ın alaşağı edilmesi ile ilgili anlattığın bir hikaye var.

CAMPBELL: Bence bu buradaki temel model olay olarak alınabilir.

MOYERS: Buna tarihteki kritik bir an demiştin.

CAMPBELL: Evet. Sami halkı Ana Tanrıça sistemlerinin dünyasını istila ediyordu, böylece erkek egemen mitolojiler baskın hale geldi. Böylelikle Ana Tanrıça bir bakıma çok çok eskilerdeki bir Büyükanne Tanrıça haline geldi.

Babil şehrindeki isyan dönemindeydi. İlk şehirlerin hepsinin de kendine ait koruyucu bir tanrısı ya da tanrıçası vardı. Emperyalist bir halkın bir özelliği de, kendi yerel tanrısına tüm evrenin başındaki koca çocuk tarafından dublaj yaptırmaktır. Başka hiçbir tanrı önemli değildir. Bunu yapmanın yolu da orada daha önce olan tanrı ya da tanrıçayı yok etmekten geçer. Babil Tanrısı Marduk'tan önce orada olan tanrı Tüm Anaların Tanrısıydı. Böylece hikaye, gökyüzünde her biri bir yıldız olan erkek tanrıların oluşturduğu büyük bir kurulla başlar. Büyükannenin, Tükenmez Kaynak, Dipsiz Kuyu, yaşlı Tiamat'ın geldiğini duymuşlardır. Tanrıça büyük bir balık ya da ejderha kılığında gelir. Büyükanneye karşı çıkabilecek ve ondan kurtulma cesaretini gösterecek tanrı kim olabilir? Tabii ki mevcut en büyük şehrimizin tanrısı. En büyük odur.

Tiamat ağzını açtığı zaman Babil'in genç tanrısı Marduk, onun boğazından karnına tanrıçayı paramparça eden rüzgarlar gönderir. Marduk son-

ra onu parçalayarak gökleri ve yerleri onun bedeninin parçalarıyla süsler. Bu primordiyal bir varlığın parçalanması ve bedeninin evrene dönüştürülmesi motifi pek çok mitolojide pek çok biçimde görülür. Hindistan'da buna vücudunun yansıması evren olan Purusha figüründe rastlanır.

Eski ana-tanrıça mitolojilerinde, evren ana tanrıçanın kendisiydi, bu yüzden Marduk'un bu çok yaratıcı hareketi işgüzar ve fuzuli bir hareketti. Onu parçalayıp ondan evren yapmasına hiç gerek yoktu çünkü o zaten evrendi. Ancak erkek odaklı mit ön plana çıkıyor ve erkek –görünürde– yaratıcı oluyor.

MOYERS: İlgi Tanrıça'dan siyasete yeni atılan oğluna kayıyor.

CAMPBELL: Aslında ilgi Babil şehrinin erkek yöneticilerinin çıkarlarına kaydı.

MOYERS: Böylece anaerkil toplum farklı bir yapıya dönüşmeye başladı.

CAMPBELL: Anaerkil toplum daha o zaman –M.Ö. 1750'lerde– bitmişti bile.

MOYERS: Günümüzde Tanrıça ruhunun beş bin senedir sürgünde olduğunu söyleyen kadınlar var, şeyden beri–

CAMPBELL: Bunu o kadar uzun zaman öncesine atamazsınız. Tanrıça Akdeniz'de Helenistik dönemde çok nüfuzlu bir figürdü ve Katolik geleneğindeki Bakire Meryem ile geri geldi. On ikinci ve on üçüncü yüzyıllarda Tanrıça'nın her birine Notre Dame adı verilen Fransız katedrallerinden daha güzel ve harikulade bir şekilde anıldığı bir gelenek bulamazsınız.

MOYERS: Evet ama tüm o motifler ve temalar, kadınları dışarıda bırakan erkekler –rahipler, piskoposlar– tarafından kontrol ediliyordu. Yani inanan için anlamı her ne olursa olsun, gücü elinde tutmak amacıyla imge baskın erkek figürünün ellerindeydi.

CAMPBELL: Bunu bu şekilde de vurgulamak mümkün ama bence bu biraz aşırıya kaçmış bir vurgu olur çünkü çok büyük azizeler de vardı. Bingenli Hildegarde –seviyesi III. Papa Innocent'e denkti. Aquitaine'li Eleanor –Ortaçağ'da seviyesi ona denk olan kimse olduğunu sanmıyorum. İnsan şimdi geri dönüp tüm bu duruma itiraz edebilir ama kadınların durumu hiç de o kadar kötü değildi.

MOYERS: Evet ama o azizelerden hiçbiri papa olamazdı.

CAMPBELL: Papa olmak aslında o kadar da önemli bir şey değil. Bu bir iş pozisyonu. Bu papaların hiçbiri İsa'nın annesi olamazdı. Oynanması gereken farklı roller var. Kadınları korumak erkeğin göreviydi.

MOYERS: Ataerkil düşünce buradan ortaya çıktı.

CAMPBELL: Kadınlar ganimettir, birer maldır. Bir şehir ele geçirilince şehirdeki her kadına tecavüz edilir.

MOYERS: Kitabında bu etik çelişkiye değiniyorsun, Mısırdan Çıkış'tan [Exodus] alıntı yapıyorsun: "Öldürmeyeceksin, komşunun karısını arzulamayacaksın –ülkenin dışı hariç. O zaman bütün erkekleri kılıçtan geçirecek ve kadınları kendine ganimet olarak alacaksın." Bu aynen bu şekilde Eski Ahit'te var.

CAMPBELL: Yasa Kitabı [Deuteronomy]. Bunlar sert pasajlar.

MOYERS: Kadınlar hakkında bunlar ne anlatıyor?

CAMPBELL: Kadınlar değil de Yasa Kitabı hakkında çok şey anlatıyor. Museviler komşuları konusunda son derece acımasızdılar. Ama bu pasaj, sosyolojik yönelimli çoğu mitolojinin özünde olan bir şeyin abartılı bir ifadesi. Bu, şu anlama geliyor; sevgi ve merhamet kendi grubumuzdakilere saklanırken, öfke ve istismar dışarı, ötekilere yönlendiriliyor. Merhametinizi kendi grubunuzdakilere saklamanız gerekiyor. Grubun dışındakilere Yasa Kitabı'nda anlatıldığı gibi davranılması gerekiyor.

Artık günümüzde dünya üzerinde hiçbir yerde grup dışındakiler diye bir kavram yok. Modern bir dinin problemi de tüm insanlar için işe yarayacak böyle bir merhamete sahip olmak. O zaman öfkeye ne olacak? Bu, dünyanın yüzleşmesi gereken bir problem –çünkü merhamet kadar öfke de doğal ve hatta ondan daha yakın bir içgüdü ve hep öyle olacak. Bu biyolojik bir gerçek. Tabii, kutsal kitap dönemlerinde, Museviler geldiği zaman Tanrıça'yı silip süpürdüler. Eski Ahit'te Kenan tanrıçası için "Nefret Edilen" ifadesi kullanılır. Görünüşe göre, mesela Krallar Kitabı'nda anlatılan dönem boyunca, iki kült arasında gidiş geliş vardır. Musevi krallarından birçoğu Eski Ahit'te dağların tepelerinde ibadet ettikleri için lanetlenmişlerdir. Bu dağlar Tanrıçaların sembolleriydi. Üstelik Musevi mitolojisinde Hint-Avrupa mitolojilerinde bulamayacağınız bir Tanrıça karşıtlığı bulunur. Hint-Avrupa mitolojisinde Zeus Tanrıça ile *evlenir* ve ikisi birlikte aynı sahneyi paylaşır. Yani İncil'deki örnek son derece uç bir örnektir ve kadının Batı'ya has boyun eğmesi kutsal kitap düşüncesinin bir işlevidir.

MOYERS: Çünkü kadının yerine erkeği koyarsanız farklı bir psikoloji, farklı bir kültürel eğilim elde edersiniz. Üstelik kültürünüzde tanrıların yaptığı şeyi yapmanıza izin verilir. Böylece siz de–

CAMPBELL: Evet, kesinlikle böyle. Ben burada üç durum görüyorum. Birincisi, erkeğin pek de önemli bir ilah olmadığı, Tanrıça'nın ilk durumu. Sonra onun tersi, erkeğin onun rolünü aldığı durum. Son olarak

Leda ile Kuğu,
Il Bacchiacca
(1494-1557)

Musevi mitolojisinde Hint-Avrupa mitolojilerinde bulamayacağınız bir Tanrıça karşıtlığı bulunur. Hint-Avrupa mitolojisinde Zeus Tanrıça ile evlenir ve ikisi birlikte aynı sahneyi paylaşır.

da ikisinin etkileşim içinde olduğu klasik aşama –mesela Hindistan'da oldukları gibi.

MOYERS: Bu nereden ortaya çıkıyor?

CAMPBELL: Dişi ilkesinin değerini tamamen elinden almayan Hint-Avrupalıların tutumundan ortaya çıkıyor.

MOYERS: Ya bakirelerin doğurmasına ne diyorsun? Birdenbire Tanrıça, Tanrı'nın ediminin kanalı olması için seçilen temiz ve iffetli bakire biçiminde yeniden ortaya çıkıyor.

CAMPBELL: Batı dinlerinin tarihlerinde son derece ilginç bir gelişme vardır. Eski Ahit'te Tanrı dünyayı bir tanrıça olmadan yaratır.

Özdeyişlerde ise tanrıçaya rastlarız; "O dünyayı yarattığında ben oradaydım ve O'nun en büyük mutluluk kaynağıydım," diyen Bilgelik Tanrıçası Sophia'dır. Ama Musevi geleneğinde Tanrı'nın bir *oğlu* olması düşüncesi kötüdür, böyle bir şey akla bile getirilmez. Tanrı'nın oğlu olarak Mesih gerçekte Tanrı'nın oğlu değildir. Karakter ve yücelik açısından Tanrı'nın oğluna *benzetilmeye* değer olandır o. Eminim o gelenekte bakirenin doğumu diye bir düşünce de yoktur. Bakirenin doğum yapması Hıristiyanlığa Yunan geleneği yoluyla girer. Mesela dört İncil'i de okuduğunuz zaman, bakirenin doğum yapmasına rastlanan tek kitap Luka'dır ve Luka Yunanlıydı.

MOYERS: Yunan geleneğinde bakirelerin doğum yapmasına ilişkin imgelere, efsanelere, mitlere rastlanıyordu öyle mi?

CAMPBELL: Evet –Leda ile kuğu, Persephone ile yılan ve bunun gibi pek çok örnek. Hepsinde de sahnede bakirenin doğum yapması var.

MOYERS: O halde bu, Beytüllahim için yeni bir düşünce değildi. Peki bakirenin doğurması ne anlama gelir?

CAMPBELL: Sanırım bu soruya cevap vermenin en iyi yolu, Hindistan'da ruhsal gelişim aşamalarını betimlemek için kullanılan bir sistemden bahsetmek olacak. Hindistan'da belkemiğinin aşağısından yukarı doğru çıkan yedi psikolojik merkezden oluşan bir sistem olduğu kabul edilir. Bunlar psikolojik anlamda kaygı, bilinç ve hareket düzlemlerini temsil eder. Birincisi, hayatın sürdürülmesi için temel fonksiyon olan beslenmeyi temsil eden rektumdur. Bu mecburiyeti yılan çok güzel temsil eder –yalnızca yiyerek dolaşıp duran bir tür gezici yemek borusu gibidir. Eğer sürekli olarak yemesek hiçbirimiz hayatta olmazdık. Yediğiniz şey ise her zaman az evvel canlı olan bir şey. Kendi kendimize oturup yemek yediğimiz zaman, bu, beslenmenin ve yiyeceklerin kutsal ama aklımıza çok da gelmeyen bir gizemidir. Yemekten önce dua ettiğimiz zaman bize verdiği nimetler için İncil'deki bu figüre şükranlarımızı sunarız. Ama daha erken dönemdeki mitolojilerde insanlar yemeğe oturduklarında, kendi iradesiyle kurban olan, yiyecekleri bu hayvana şükrederlerdi.

Upanişad'larda harika bir deyiş vardır: "Ah hayret, ah harika, ben yemeğim, ben yemeğim, ben yemeğim! Ben yemek yerim, ben yemek yerim, ben yemek yerim." Bugün kendimiz hakkında böyle düşünmüyoruz. Ama kendimize bu kadar sıkı tutunmak ve yemek olmanıza izin vermemek, yaşamı inkar eden birincil negatif eylemdir. Akışı durduruyorsunuz! Kendini akışa bırakmak ise, yenmek üzere olan bir hayvana

kendini feda ettiği için şükran duymaya uygun bir davranış ve muhteşem bir mistik deneyim. Zaman içinde siz de kendinizi feda edeceksiniz.

MOYERS: Ben doğayım, doğa da ben.

CAMPBELL: Evet. Şimdi, Hintlilerin ruhsal gelişim sıralamasında ikinci psikolojik merkez cinsel organlarla, yani üreme dürtüsü ile sembolize ediliyor. Üçüncü merkez ise göbek hizasında yer alıyor. Burası güç, egemenlik ve zafer ya da negatif yanıyla söylersek fethetme, üstünlük kurma ve diğerlerini ezme arzusunun merkezi. Bu üçüncü fonksiyon ya da saldırganlık fonksiyonu. Hint psikolojik sistemindeki sembolizmi yakından tanımaya başladıkça şunu görüyoruz: İlk fonksiyon olan beslenmenin kaynağı hayvani bir güdüdür; ikinci fonksiyon olan üremenin kaynağı da hayvani bir güdüdür; ve üçüncü fonksiyon, yani üstünlük kurma ve fetih de hayvani bir güdüye dayanır –ve bu üç merkezin hepsi de sembolik olarak pelvis bölgesinde yer alır.

Sonraki, yani dördüncü merkez, kalp hizasındadır; bu bölge sevgiye açılma bölgesidir. Burada hayvani eylem diyarından çıkar ve son derece insani ve ruhani bir diyara girersiniz.

Tüm bu dört merkezin birer sembolü vardır. Mesela en alttaki birinci seviyenin sembolü lingam ve yoni, yani birleşme halindeki kadın ve erkek cinsel organları. Kalp merkezinde, *yine* lingam ve yoni, yani birleşme halindeki kadın ve erkek organları bulunur. Ama altından yapılmıştırlar çünkü bakire doğumu, yani hayvani insandan ruhani insanın doğumunu temsil ederler.

MOYERS: Bu ne zaman olur?

CAMPBELL: Kalp seviyesinde sevgiye, merhamete, ortak acılara uyandığınız, başka bir insanın acısına ortak olduğunuz zaman. Bu, insanlığın başlangıcıdır. Dinsel düşünce işte bu seviyede başlar, kalp seviyesinde.

MOYERS: Bu, insanlığın başladığı yer yani. Ama bu hikayelerde, bu, tanrıların doğduğu an oluyor. Bakire doğum –bir tanrı doğuyor.

CAMPBELL: Bu tanrı kim biliyor musun? *Sizsiniz.* Mitolojideki tüm bu simgeler size gönderme yapıyor. *Dış dünyaya* takılıp kalmak ve her şeyin *orada* olduğunu sanmak mümkün. İsa'yı düşünürken, onun –orada– nasıl acı çektiğine dair duygular besliyorsunuz. Ama bu acı sizin içinizde de devam ediyor olmalı. Ruhsal olarak yeniden doğdunuz mu? Hayvan tabiatınızı öldürüp hayata yeniden sevginin insanda vücut bulmuş hali olarak geldiniz mi?

MOYERS: Bunun bir bakirenin bedeninde olmasının ne anlamı var?

CAMPBELL: Burada baba ruhu temsil ediyor. Bu, ruhsal bir doğum. Bakire kulağıyla duyduğu sözden hamile kalıyor.

A. ***Annunciation and Infancy of Christ,*** **Antoine Dufour, takriben 1505.**
B. ***Buda'nın Hayatından Sahneler,*** **Hint el-yazmasından ayrıntı.**

Bakire doğum, kalpte merhametin doğuşunu, hayvani insandan ruhani insanın doğumunu temsil eder. Bu, ruhsal bir doğum. Bakire kulağıyla duyduğu sözden hamile kalıyor. Buda'nın da aynı anlamda, annesinin kalp çakrası hizasından, böğründen doğduğu söyleniyor.

A

B

MOYERS: Söz bir ışık ışını gibi geldi.

CAMPBELL: Evet. Buda'nın da aynı anlamda, annesinin kalp çakrası hizasından, böğründen doğduğu söyleniyor.

MOYERS: Kalp çakrası ne demek?

CAMPBELL: Kalp çakrası kalp ile bağdaştırılan sembolik merkez. Çakra "çember" ya da "alan" anlamına gelir.

MOYERS: Yani Buda buradan doğuyor.

CAMPBELL: Buda annesinin böğründen doğuyor. Bu sembolik bir doğum. Fiziksel olarak annesinin böğründen doğmamıştı ama sembolik olarak bu böyleydi.

MOYERS: Ama İsa senin ve benim geldiğimiz şekilde dünyaya geldi.

CAMPBELL: Evet, ama bir bakireden dünyaya geldi. Katolik doktrinine göre, sonra Meryem yeniden bakire oldu. Yani fiziksel açıdan hiçbir şey olmadı, diyebilirsiniz. Sembolik olarak gönderme yapılan şey, İsa'nın fiziksel doğumu değil, ruhsal anlamı. Bakire doğum, bunu temsil ediyor. Tanrılar ve yarıtanrılar, üstünlüğün, cinselliğin ya da kendini savunmanın değil, sevginin harekete geçirdiği varlıklar olarak bu şekilde doğuyor.

İkinci doğuşun anlamı bu, kalp merkezli yaşamaya başlamak. Daha aşağıda olan diğer üç merkez reddedilmemeli, ancak aşılmalı. Bunlar kalbe tabi ve kalbin hizmetinde olmalı.

MOYERS: Antik uygarlıklara baktığımız zaman kurtarıcı çocuğun annesi olan Meryem Ana imgeleri bulabiliyor muyuz?

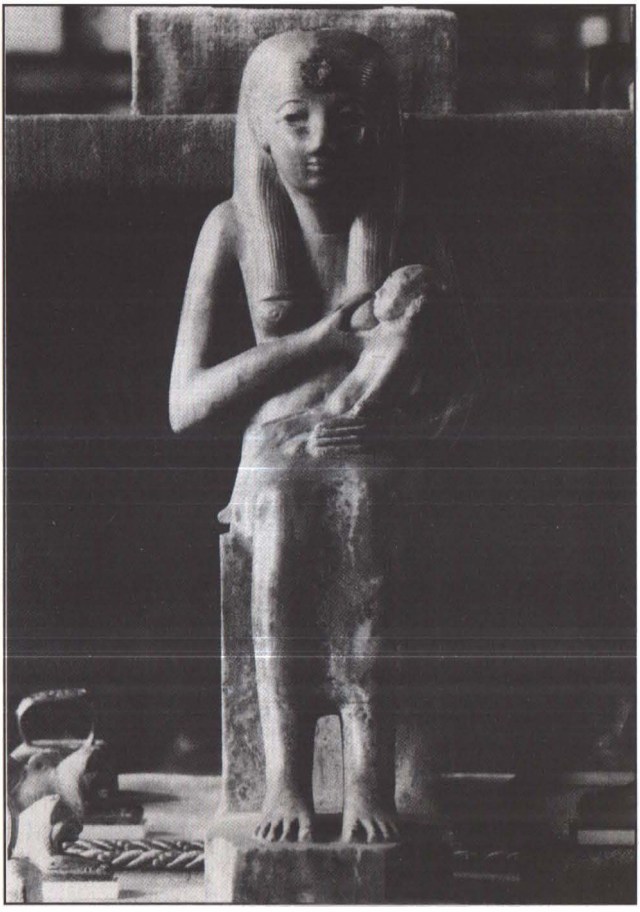
CAMPBELL: Antik uygarlıklardaki Meryem Ana modeli Horus'u emziren İsis'tir.

MOYERS: İsis mi?

CAMPBELL: Bu, karışık bir hikaye. Aslında işler burada çok karışmaya başlıyor. Ama İsis ve kocası Osiris Tanrıça Nut'tan doğmuş olan ikizlerdi. Seth ve Nephthys bunların yine Nut'tan doğmuş ikizler olan genç akrabalarıydılar. Bir gece Osiris –ayrıntılara dikkatsizlik sonucunda diyebiliriz– İsis olduğunu sanıp Nephthys ile birlikte oldu. Bu gecenin meyvesi olarak Osiris'in en büyük oğlu olan Anubis dünyaya geldi ama yanlış kadından. Nephthys'in kocası Seth bu duruma çok kızdı ve ağabeyi Osiris'i öldürmek için bir plan yaptı. Gizlice Osiris'in ölçülerini aldı ve tam ona göre bir lahit yaptırdı. Sonra bir akşam neşeli bir eğlence esnasında Seth lahitiyle geldi ve tanrılara lahitin hangi tanrıya uyarsa onun lahiti mezarına hediye olarak götürebileceğini duyurdu. Partideki herkes lahiti denedi ve tabii ki Osiris içine girdiği zaman lahit ona tam geldi. Birdenbire Seth'in 72 tane suç ortağı

Horus'u emziren İsis.

Antik uygarlıklardaki Meryem Ana modeli Horus'u emziren İsis'tir.

içeri daldı, lahitin kapağını kapattılar, sarıp sarmaladılar ve lahiti Nil nehrine attılar. Böylece tanrılardan biri ölmüş oldu. Böyle her bir tanrı öldüğü zaman, ardından mutlaka bir yeniden doğuş gelecektir.

Osiris'in ölümü de sembolik olarak, her yıl Nil'in kabarıp taşmasıyla bağdaştırılıyordu, bu taşmayla Mısır topraklarına bereket geliyordu. Sanki Osiris'in çürüyen bedeni toprağa gübre oluyor ve bereket getiriyordu.

Osiris Nil boyunca sürüklendi ve Suriye'de bir kıyıya vurdu. Burada çok güzel kokulu bir ağaç yetişti ve lahiti bedenine aldı. Buranın kralının yeni bir oğlu olmuştu ve kral tam da o sırada bir saray inşa ettirmek üzereydi. Ağacın kokusu o kadar güzeldi ki, kral ağacı kestirdi ve sarayın ana salonunun ana sütunu yapmak için ağacı getirtti.

Bu arada kocası Nil'e atılan zavallı Tanrıça İsis, onun bedenini aramaya başladı. Bu, ruhun eşi olan Tanrı'yı arayış teması, dönemin baş mitolojik temalarından biridir: Kayıp eşini ya da âşığını aramaya çıkan Tanrıça, ona olan sadakatiyle ölüm diyarına inerek onun kurtarıcısı olur.

İsis tam zamanında saraya varır ve burada kraliyet sarayında hoş kokulu bir sütun olduğunu öğrenir. Bunun Osiris'le bir ilgisi olabileceğinden şüphelenir ve yeni doğan bir bebeğin bakıcısı olarak sarayda çalışmaya başlar. Çocuğa parmağından sütünü verir –ne de olsa o bir tanrıça, standartları olacak tabii. Ama küçük çocuğu çok sever ve şöminede ölümlü bedenini yakarak ona ölümsüzlük vermeye karar verir. Tabii tanrıça olduğundan ateşin onu yakmasını engelleme gücüne sahiptir. Her akşam çocuk ateşin içindeyken bir kırlangıca dönüşür ve içinde kocasının olduğu sütunun etrafında matem içinde uçar.

Bir akşam yine bu sahne yaşanırken çocuğun annesi odaya girer, bebeğinin şöminenin içinde olduğunu görür ve çığlık atar. Bu çığlık büyüyü bozar. Çocuğu yanmaktan kurtarmaları gerekir. Bu arada kırlangıç yeniden eski göz kamaştırıcı bakıcı ve tanrıça haline geri dönmüştür. Kraliçeye durumu açıklar ve şöyle der: "Bu arada, o sütunun içinde benim kocam var. Onu alıp eve götürmeme izin verirseniz çok sevinirim." Burada kral sahneye girer ve "Evet, tabii. Elbette," der. Sütunu söktürür İsis'e verir. Güzel lahit içinde Osiris olduğu halde bir saltanat kayığına bindirilir.

Nil Deltasına geri dönüş yolunda İsis tabutun kapağını kaldırır, ölü kocasının bedeni üzerine yatar ve hamile kalır. Bu, antik mitolojilerde her zaman pek çok sembolik formda rastlanan bir motiftir –*ölümden yaşam doğar*. Kayık kıyıya yanaşınca, Tanrıça bir papirüs ağacı bataklığında çocuğu Horus'u doğurur. Meryem Ana'nın modeli olan, işte bu Tanrı'dan hamile kalan tanrıça anne figürüydü.

MOYERS: Kırlangıç da güvercin oldu değil mi?

CAMPBELL: Uçan kuş, yani güvercin, Hıristiyanlıkta olduğu gibi, neredeyse evrensel olarak Kutsal Ruh'un sembolüdür.

MOYERS: Bu ruh kutsal anayla mı bağdaştırılıyor?

CAMPBELL: Annenin ruhtan hamile kalması anlamında evet. Ama burada küçük bir ayrıntı daha var. Bu arada kıskanç küçük kardeş Seth de Osiris'in tahtına el koymuştur. Ama tahta gerçekten oturabilmesi için İsis'le evlenmesi gereklidir. Mısır ikonografisinde İsis tahtı temsil eder. Firavun, bir çocuğun annesinin kucağında oturduğu gibi, aslında İsis olan tahtın üzerinde oturur. Bu yüzden, Chartres Katedrali'nin

Amun Ra Heykeli.

Firavun, bir çocuğun annesinin kucağında oturduğu gibi, aslında İsis olan tahtın üzerinde oturur. Chartres Katedrali'nin önünde durduğunuz zaman, batı tarafındaki kapıların birinde, İsa'nın, kucağında oturup imparatoru olduğu dünyayı kutsadığı bir taht olarak Meryem Ana imgesini görebilirsiniz. Bu, bize en eski Mısır döneminden kalma bir imgedir.

önünde durduğunuz zaman, batı tarafındaki kapıların birinde, İsa'nın, kucağında oturup imparatoru olduğu dünyayı kutsadığı bir taht olarak Meryem Ana imgesini görebilirsiniz. Bu, bize en eski Mısır döneminden kalma bir imgedir. Atalarımız ve eski sanatçılar bu imgeleri bilerek öne çıkarıyorlardı.

MOYERS: Hıristiyanların ataları İsis imgesini mi kullandılar?

CAMPBELL: Kesinlikle. Bunu kendileri söylüyor. "Geçmişte yalnızca

mitolojik karakterler olan karakterler artık gerçek ve Kurtarıcı'mızın bedeninde somutlaşıyor" diyen metni okuyun. Burada gönderme yapılan mitolojiler, öldükten sonra dirilen tanrı mitolojileriydi: Attis, Adonis, Gılgamış, Osiris ve daha pek çoğu. Tanrının öldükten sonra dirilmesi her yerde, her ay ölüp sonra dirilen ayla bağdaştırılır. Ayın ölümü yani karanlık, iki gece ya da üç gün sürer. İsa da iki gece ya da üç gün mezarda kalmıştır.

Hiç kimse İsa'nın gerçek doğum tarihinin ne olduğunu bilmiyor, ama bu tarihin gecelerin kısalıp gündüzlerin uzamaya başladığı gündönümünün eski tarihi olan 25 Aralık olduğu düşünülüyor. Bu ışığın yeniden doğduğu an. Bu Pers Işık tanrısı olan Mithra'nın ya da Sol'un yani Güneş'in de doğum tarihiyle aynı.

MOYERS: Bu ne anlatıyor?

CAMPBELL: Hayatımızda ve düşüncelerimizde geçmişin ölüp geleceğe doğmamız fikri olduğunu anlatıyor: hayvan tabiatının ölmesi ve ruhani olana doğuş. Bu semboller öyle ya da böyle bundan söz ediyor.

MOYERS: Yani İsis şöyle diyebiliyor: "Her şeyin tabii anası benim. Tüm elementlerin yöneticisi ve öğretmeni. Tanrısal güçlerin anası, cehennemdekilerin, ama hepsinden önce cennettekilerin kraliçesi. Tek başına, tüm tanrıların ve tanrıçaların biçiminde tezahür edenim.

CAMPBELL: Bu temanın çok sonra ifade edildiği bir yer var. Apuleius'un M.S. ikinci yüzyılda yazılan *Altın Eşek* adlı eseri. Bu arada *Altın Eşek* yazılmış ilk romanlardan biridir. Baş kahramanı şehveti sonucu bir büyü ile eşeğe dönüşür. Tanrıça İsis'in lütfuyla bu durumdan kurtulana kadar pek çok acı ve aşağılayıcı macerayla dolu sınavdan geçmek zorundadır. İsis elinde bir gülle (şehvetin değil, aşkın sembolü) belirir. Eşek bu gülü yediği zaman tekrar adam biçimine döner. Ama artık yalnızca bir adam değildir, aydınlanmış bir adam, bir azizdir. Görüyorsunuz, ikinci bakire doğumu yaşanmış oluyor. Hayvani bir şehvetten geçtikten sonra kişi ruhsal bir ölüm yaşıyor ve yeniden doğuyor. İkinci doğum ise çok daha yüce, ruhsal açıdan aydınlanmış bir doğum.

Bunu meydana getiren ise Tanrıça. İkinci doğum ruhsal bir anneden oluyor. Notre Dame de Paris, Notre Dame de Chartres –Ana Kiliseniz. Bir kiliseye girerek ya da ondan çıkarak ruhsal açıdan yeniden doğuyoruz.

MOYERS: Burada dişi ilkeye özel bir güç var.

CAMPBELL: Bu romanda bu, böyle anlatılmış ama aslında bu güç ona has değil. Erkek vasıtasıyla da yeniden doğum yaşanabilir. Ama bu semboller sistemi kullanılarak kadın hayat veren oluyor.

MOYERS: Yani İsa'nın ölümünden sonra 431 yılında Efes Meclisinin

toplanıp Meryem'in İsa'yı Tanrı'nın oğlu olarak doğurduğuna karar vermesi ilk değildi öyle mi?

CAMPBELL: Hayır, aslında bu tartışma Kilise'de bir süredir devam ediyordu. Ama bu kararın verildiği yer, yani Efes, o dönemde Roma İmparatorluğu'ndaki en büyük Tanrıça Artemis ya da Diana tapınağının bulunduğu yerdi. Hatta meclis bu konunun tartışıldığı oturumuna devam ederken, Efes halkının toplanıp Meryem'i yüceltmek için "Tanrıça, Tanrıça, elbette o Tanrıça" diye bağırdığına dair bir hikaye var.

Katolik geleneğinde, ataerkil, monoteist Musevi inancındaki ruhani ve dünyevi güçleri bir araya getirecek olan Mesih düşüncesi ile Ana Tanrıça'nın ölen ve bakire doğum ile yeniden doğan klasik Kurtarıcı düşüncesi birleşir. Böyle pek çok yeniden doğan kurtarıcı vardı.

Yakın Doğu'da zaman diyarına inen tanrı, başlangıçta bir tanrıçaydı. İsa merhamet ile yeryüzüne inerek aslında Tanrıça'ya ait olan rolü devraldı. Ama Bakire yeniden doğumun aracı olmaya razı olduğu zaman zaten kurtuluşa giden yolda bir etkisi olmuş oluyordu. Bakirenin acısının oğlunun acısına denk olduğu gittikçe daha belirginleşti. Şimdi Katolik Kilisesi'nde sanırım ona "ikinci kurtarıcı" deniyor.

MOYERS: Tüm bunlar kadın ve erkeğin birleşmesi hakkında ne anlatıyor? İlkel toplumlarda uzun bir süre dişi, dominant mitolojik imgedir. Sonra bu erkeksi, öfkeli, savaşçı imge geliyor ve sonra dişinin yaratmada ve yeniden yaratmada yeniden bir rol oynadığını görüyoruz. Bu, kadınların ve erkeklerin birbirlerine duyduğu temel özlemle ilgili bir şey anlatıyor mu?

CAMPBELL: Evet, ama ben bunu daha çok tarihsel açıdan ele alıyorum. Bu Ana Tanrıça'nın Hindistan'daki Indus Vadisi'nin ötesinde de kraliçe olduğunu görmek çok ilginç. Ege'den Indus'a kadar baskın figür bu. Sonra kuzeyden Hint-Avrupalılar İran'a, Hindistan'a, Yunanistan'a, İtalya'ya geliyor ve bunlarla birlikte erkek odaklı bir mitolojinin geldiğini görüyoruz. Hindistan'da bu Veda'lar, Yunanistan'da Homeros geleneği olarak ortaya çıkıyor. Beş yüz yıl sonra ise Tanrıça geri dönmeye başlıyor. M.Ö. yedinci yüzyıldan kalma bir Upanişad vardır –tam da Ege'ye doğru da geri dönüş yolunu zorlamaya başladığı zamanlar. Bu Upanişad'da bir gün Veda tanrıları bir aradayken uzakta tuhaf ve biçimsiz bir şey, dumanı andıran bir karartı görürler. "Nedir bu?" diye sorarlar. Hiçbiri bunun ne olduğunu bilmez. İçlerinden biri çıkıp "Ben bu şeyin ne olduğunu öğreneceğim," der. Bu bulanık şeye doğru gider ve "Ben Ateş Tanrısı Agni'yim; her şeyi yakabilirim. Sen kimsin?" der. Dumanın içinden bir parça saman uçarak ge-

lir ve yere düşer; bir ses "Bunu yak da görelim" der. Agni samanı yakamaz. Diğer tanrılara gider ve "Bu gerçekten de çok tuhaf" der. "Peki o zaman," der Rüzgar Tanrısı, "bir de ben deneyeyim." Böylece o da dumanın yanına gider ve benzer bir şey yaşanır. "Ben Rüzgar Tanrısı Vayu'yum, her şeyi uçurabilirim," der. Yine bir saman düşer. "Bunu uçur da görelim," der aynı ses. Ama yapamaz. Böylece o da geri döner. Sonra Veda tanrılarının en büyüğü olan İndra dumana yaklaşır, ama o yaklaşınca hayalete benzer şey kaybolur ve yerine güzel ve gizemli bir kadın belirir. Kadın tanrılara öğretmenlik yapar ve onlara varlıklarının gizemini açıklar. "Sizlerin güçlerinizi aldığınız," der onlara, "tüm varlıkların nihai gizemi budur. Ve O güçlerini size isterse verir, isterse sizden alır." Tüm varlıkların Varlık'ına verilen Hintçe isim, ne eril ne dişil, nötr bir isim olan *brahman*dır. Hintçe'de kadına verilen isim ise Maya-Shakti-Devi, yani "Hayat Veren Tanrıça ve Bedenlerin Anası"dır. Bu Upanişad'da Veda tanrılarına kendi varlıklarının ve güçlerinin özü ile ilgili temel bilgiyi öğreten figür olarak görünür.

MOYERS: Dişi bilgeliği.

CAMPBELL: Bedenlere biçimini veren dişidir. Bedenlere hayatı o verir ve bunun nereden geldiğini de o bilir. Erkek ve dişinin ötesinde olandan gelir. Hem varlığın hem yokluğun ötesinde olandan gelir. Hem vardır hem yoktur. Ne vardır ne yoktur. Tüm düşünce kategorilerinin ve zihnin ötesindedir.

MOYERS: Yeni Ahit'te çok güzel bir deyiş var: "İsa'da ne erkek vardır ne dişi." Varlıkların nihai anlamında ikisi de yoktur.

CAMPBELL: Öyle olmalı. Eğer İsa varlığımızın kaynağını simgeliyorsa hepimiz İsa'nın zihnindeki düşünceler olmalıyız. Bizde ete kemiğe bürünen söz, o olmalı.

MOYERS: Biz hem erkek hem kadın özelliklerine mi sahibiz?

CAMPBELL: Beden buna sahip. Tam zamanlamasını bilemiyorum ama cenin gelişiminin bir noktasında bebeğin kız mı erkek mi olacağı belli oluyor. Bu zamana kadar beden her iki eğilime de sahip.

MOYERS: Yani hayata gelerek birini onurlandırırken diğerini bastırıyoruz.

CAMPBELL: Çin'in bilinen yin/yang figüründeki koyu renkli balıkta, ya da siz adına ne derseniz deyin, bir de aydınlık nokta var. Aydınlık olandaysa bir karanlık nokta. Aralarında böyle bir ilişki var. Bir şekilde payınız olmayan bir şeyle bağ kuramazsınız. Bu nedenle Mutlak Öteki şeklindeki Tanrı düşüncesi komik bir düşünce. Mutlak Öteki ile hiçbir ilişki kurulamaz.

MOYERS: Bahsettiğin bu ruhsal dönüşümde, değişimler, rekabet

yerine beslemek, yaratıcılık ve işbirliği gibi dişil özelliklere bağlı olmayacak mı? Söz ettiğimiz dişil ilkenin özünde bu yok mu?

CAMPBELL: Anne çocuklarının hepsini sever –aptal olanları, zeki olanları, yaramaz olanları, iyi olanları. Karakterlerinin ne olduğunun bir önemi yoktur. Bu yüzden dişil ilke bir bakıma evlatlara duyulan kapsayıcı sevgiyi temsil eder. Baba daha disiplin yanlısıdır. Sosyal düzen ve sosyal karakterle çok daha fazla bağdaştırılır. Toplumlarda bu, gerçekte bu şekilde işler. Anne, çocuğun tabiatının kaynağı olurken, baba sosyal karakterinin, ya da işlevinin de diyebilirsiniz, ne olacağının kaynağı olur.

Bu yüzden doğaya dönüş, beraberinde anne ilkesini de geri getirecektir. Ataerkil ilkeyle ne şekilde bir ilişkisi olacak, bilemiyorum çünkü dünyanın örgütlenmesi çok muazzam bir süre alır. Bu erkeğin fonksiyonu, bu yüzden sırada ne olduğunu öngörmek mümkün değil. Ama doğanın geri döndüğü kesin.

MOYERS: Yani "Dünyayı kurtarmak"tan söz ettiğimizde kendimizi kurtarmaktan söz ediyoruz.

CAMPBELL: Evet. Toplumda bir şey olmasıyla ilgili tüm bu umutlar, insan ruhundaki bir şeyi, bir toplumu yaşamanın yeni bir yolunu beklemek zorunda. Buradaki hayati soruysa, bence, yalnızca şu: Kendinizi hangi toplumla, hangi sosyal grupla özdeşleştiriyorsunuz? Gezegendeki tüm insanlarla mı yoksa kendi grubunuzla mı? Bu, 13 eyaletin halkı, her eyaletin kendi çıkarlarını göz ardı etmeden kendilerini tek bir halk olarak görmeye başladığında ulusumuzun kurucularının aklındaki soruydu. Neden şimdi dünyada böyle bir şey yaşanamıyor?

MOYERS: Tüm bunlardan –erkek-dişi ilkesinden, bakire doğumdan, ikinci kez doğmamızı sağlayan ruhsal güçten– söz ederken akıllarda bir soru beliriyor. Her dönemin bilge insanları, manevi bir hayat yaşamayı öğrenebilirsek iyi bir hayat yaşayabileceğimizi söylüyor. Ama insan etten kemikten yapılmaysa nasıl manevi bir hayat yaşamayı öğrenebilir? Pavlus "Bedensel istekler ruha karşıdır, ruhsal istekler ise bedene karşıdır" der. Manevi bir hayat yaşamayı nasıl öğrenebiliriz?

CAMPBELL: Antik dönemlerde bu eğitmenin işiydi. Size manevi bir hayatın ipuçlarını vermek onun göreviydi. Rahibin varlık nedeni buydu. Ritüelin de varlık nedeni buydu. Ritüel mitin *canlandırılması* olarak tanımlanabilir. Ritüele katılarak mitolojik bir deneyim yaşarsınız. Buna iştirak ederek insan manevi bir hayat sürmeyi öğrenebilir.

MOYERS: Manevi hayata giden yolu mitolojik hikayeler mi gösteriyor?

CAMPBELL: Evet, elinizde bir ipucu olmak zorunda. Bir tür yol hari-

tanız olmalı ve bu haritalar çevremizde. Ama hepsi aynı değil. Bazıları yalnızca bir grubun ya da bir topluluğa ait tanrının çıkarlarından söz ediyor. Diğerleri, özellikle de Büyük Tanrıça'nın, evrenin ve hepimizin anasının tecellisi şeklinde verilenler, bize tüm canlı varlıklar için merhamet duymayı öğretiyor. Yehova insanı yaratırken topraktan yaratıyor ve biçim verdiği bedene hayat üflüyor. Kendisi orada o biçimde bulunmuyor. Ama Tanrıça dışarıda olduğu kadar içeride. Sizin bedeniniz onun bedeni. Bu mitolojilerde böyle bir evrensel özdeşleşmenin tanınması var.

MOYERS: Ben bu yüzden ırkımızın geleceğinin ve maceranın sonundaki kurtuluşun uzayda olduğuna inanmıyorum. Bence burada, yeryüzünde, bedenin içinde, varlığımızın rahminde olmalı.

CAMPBELL: Evet, zaten öyle. Uzaya bile gitseniz beraberinizde götüreceğiniz şey bedeninizdir ve eğer beden değişim geçirmemişse uzay sizi değiştirmez. Ama uzayı düşünmek, bir şeyi fark etmenize neden olabilir. Bir dünya atlasında, galaksimizin pek çok galaksinin içindeki yerini ve galaksimizin içindeki güneş sistemini gösteren, iki sayfaya yayılan bir harita görmüştüm. Keşfetmekte olduğumuz uzayın büyüklüğü hakkında bu size bir fikir veriyor. Bu sayfalar benim önümde hayal edilemez büyüklükte ve akıl almaz şiddette bir evrenin görüntüsünü açtı. Milyarlarca ve milyarlarca gürleyen termonükleer ateş topu uzaya saçılıp savruluyor. Her bir termonükleer ateş topu bir yıldız ve güneşimiz de bunlardan biri. Bunların pek çoğu kendi kendisini patlatıp, uzayın en uzak köşelerine toz ve gaz yığınları saçıyor ve şu anda bile bu yığınlardan etrafında dönen gezegenler olan yeni yıldızlar doğmakta. Sonra, tüm bunların daha da uzaklarından, bazılarına göre on sekiz milyar yıl önce olduğu tahmin edilen, tüm zamanların en büyük patlamasının, namı diğer Big Bang'in mırıltıları, mikrodalgaları bize ulaşıyor.

İşte biz buradayız; ve bunun farkına varmak için aslında kendi öneminin ne olduğunun farkına varıyorsun –bu devasa büyüklüğün içinde küçücük bir nokta. Sonraysa kendinin bu azametle bir bakıma bir olduğu ve tüm bu olanlarda senin de payının olduğu deneyim gelmeli.

MOYERS: Ve her şey işte burada başlıyor.

CAMPBELL: Burada başlıyor.

VII

AŞK VE EVLİLİK HİKAYELERİ

Aşk kalbe gözlerden girer:
Çünkü gözler kalp avcısıdır,
Ve gözler neye sahip olmanın
Kalbi mutlu edeceğini arar durur.
Tam bir anlaşmaya vardıklarında
Ve üçü de kesin bir karar verdiğinde,
İşte o zaman, mükemmel aşk doğar,
Gözlerin kalbe sıcak bir karşılama yaptığı yerden.
Aşkı gönlün meylinin doğuşu ve başlangıcından başka bir şeyle
Ne doğabilir ne de başlayabilir.

İstekleri ve emriyle
Bu üçünün ve onların iradesinden,
Aşk doğar, onun hoş umudu
Arkadaşlarını avutur durur.
Çünkü tüm gerçek âşıklar bilir ki
Aşk mükemmel nezakettir,
Şüphesiz kalpten ve gözlerden doğan.
Gözler onu filizlendirir; kalp olgunlaştırır:
Aşk, göz ve kalp tohumunun meyvesi.

–GUIRAUT DE BORNEILH (takriben 1138-1200?)

KARŞI SAYFA: ***Manesse Codex***'ten bir sayfa, Trubadur Werner von Teufen.

Trubadurlar Batı'da aşkı şimdi düşündüğümüz şekliyle –kişiler arasında bir ilişki olarak– gören ilk kişilerdi.

MOYERS: Aşk çok geniş bir konu. Sana gelip de aşktan söz edelim desem, nereden başlardın?

CAMPBELL: On ikinci yüzyıldaki trubadurlardan başlardım.

MOYERS: Kim bunlar?

CAMPBELL: Trubadurlar Provence ve daha sonraları Fransa ve Avrupa'daki asillerdendi. Almanya'da Minnesingers, yani aşk şarkıcıları olarak bilinirler. *Minne* Ortaçağ Almanca'sında aşk anlamına geliyordu.

MOYERS: O dönemin ozanları mıydılar?

CAMPBELL: Belirli bir özelliğe sahip ozanlardılar, evet. Trubadurların olduğu dönem on ikinci yüzyıldı. Tüm trubadur geleneği, Province'de 1209 yılında Papa III. Innocent tarafından başlatılan ve Avrupa tarihindeki en korkunç haçlı seferlerinden biri olarak görülen Albigeois Haçlı Seferi adı verilen sefer ile yok edildi. Trubadurlar o dönemde Albililerin her tarafa yayılmış olan Mani dini ile bağdaştırılıyordu –oysaki Albililerin hareketi aslında Ortaçağ kilisesinin yozlaşmasına karşı bir protestoydu. Böylece trubadurlar ve aşk düşüncesine getirdikleri dönüşüm çok karışık bir şekilde dinsel hayatla iç içe girdi.

MOYERS: Aşkın dönüşümü mü? Bu ne anlama geliyor?

CAMPBELL: Trubadurlar aşkın psikolojisiyle son derece ilgiliydiler. Ayrıca Batı'da aşkı şimdi düşündüğümüz şekliyle –kişiler arasında bir ilişki olarak– ilk görenler bunlardı.

MOYERS: Bundan önce nasıl görülüyordu?

CAMPBELL: Bundan önce aşk yalnızca sizde cinsel arzu uyandıran bir tanrı olan Eros'tu. Bu, trubadurların âşık olma deneyiminden çok farklı. Âşık olma düşüncesine göre Eros kişilere oldukça ilgisiz kalıyordu. Yani insanlar Amor'u* tanımıyordu. Amor, trubadurların farkına vardığı, kişisel bir şeydi. Eros ve Agape,** kişisel olmayan sevgiydi.

MOYERS: Biraz daha açıklayabilir misin?

CAMPBELL: Eros biyolojik bir dürtü. Organların birbirini çekimi. Kişisel etmenlerin bir önemi yok.

MOYERS: Ya Agape?

CAMPBELL: Agape "komşunu kendin gibi sev" türünden ruhani bir aşk. Komşunun kim olduğu önemli değil.

MOYERS: O halde bu Eros'un emrettiği türden bir tutku değil, sanırım bu daha çok merhamet.

---

* Ç.N. Yunan mitolojisindeki Eros'un Roma mitolojisindeki karşılığı olan aşk tanrısı.

** Ç.N. Yunanca'da "karşılık, menfaat ya da herhangi bir cinsel dürtü gözetmeyen aşk" anlamına gelen "agape," "eros" kavramıyla zıtlık oluşturur. Skolastik felsefede Tanrı için duyulan sevgiyi anlatmada kullanılmıştır. Ahlak felsefesinde erdemin merkezinde "sevgi" olduğu düşüncesini yansıtan "agapizm" buradan gelmektedir (http://tr.wikipedia.org/wiki/Agape).

Bir Hizmetkar Krishna'yı getirirken Kama Çiçekli Yayıyla Radha'ya Nişan Alıyor, Hindistan, on yedinci yüzyıl.

Hindistan'da aşk tanrısı bir yayı ve bir sadak dolusu oku olan iri ve güçlü bir gençtir. Okların "Ölüm Getiren Izdırap" vs. gibi isimleri var. Tam anlamıyla fizyolojik ve psikolojik bir patlama yaşıyorsunuz.

CAMPBELL: Evet, merhamet. Kalbini açmak. Amor gibi bireyleştirilmemiş.

MOYERS: Agape dinsel bir dürtü.

CAMPBELL: Evet. Ama Amor da dinsel bir dürtü olabilir. Trubadurlar Amor'u en yüce ruhsal deneyim olarak kabul ediyorlardı.

Eros deneyimi bir tür nöbet. Hindistan'da aşk tanrısı bir yayı ve bir sadak dolusu oku olan iri ve güçlü bir gençtir. Okların "Ölüm Getiren Izdırap" vs. gibi isimleri var. Gerçekten de okunu size öyle bir saplıyor ki tam anlamıyla fizyolojik ve psikolojik bir patlama yaşıyorsunuz.

Öteki aşk Agape ise insanın komşusunu da kendisi gibi sevmesi. Burada da karşıdaki kişinin kim olduğunun bir önemi yok. O sizin komşunuz ve onu sevmelisiniz.

Ama Amor'da safi kişisel bir idealimiz var. Gözler karşılaştığında geçirilen nöbet, trubadur geleneğinde de söyledikleri gibi, kişiler arası bir deneyim.

MOYERS: Kitaplarından birinde gözlerin bu karşılaşması hakkında bir şiir var: "Aşk kalbe gözlerden girer..."

CAMPBELL: Bu, kilisenin temsil ettiği her şeye tam zıt. Kişisel, bireysel bir deneyim ve Batı'yı bildiğim tüm diğer geleneklerden farklı kılan olağandışı tarafı bu.

MOYERS: Öyleyse âşık olma cesareti kişinin geleneğe –Kilise'nin geleneğine– karşı çıkma deneyimini beyan etme cesaretine dönüşüyor. Batı'nın evriminde bu neden bu kadar önemliydi?

CAMPBELL: Batı'ya birey üzerindeki ve insanın yalnızca başkaları tara-

fından öne sürülen şartlara değil, kendi deneyimine inanması gerektiği üzerindeki bu vurguyu kazandıran şey olması açısından önemliydi. Tek tip sisteme karşı insanın, hayatın, değerlerin ne olduğu konusunda bireyin deneyiminin geçerli olduğunu vurguluyor. Tek tip sistem bir makine sistemi: Her makine aynı atölyeden çıkan başka makinelerle aynı çalışır.

MOYERS: Batı'da romantik aşkın başlangıcı "libidonun imanın üstüne çıkması"yladır, diye yazarken ne demek istemiştin?

CAMPBELL: İman "İnanıyorum" der. Yalnızca kanunlara değil, bu kanunların Tanrı tarafından koyulduğuna ve Tanrı'yla münakaşa edilemeyeceğine inanıyorum. Bu kanunların benim üzerimde büyük bir ağırlığı var; bunlara karşı gelmek günah ve ben sonsuza dek günahkarım.

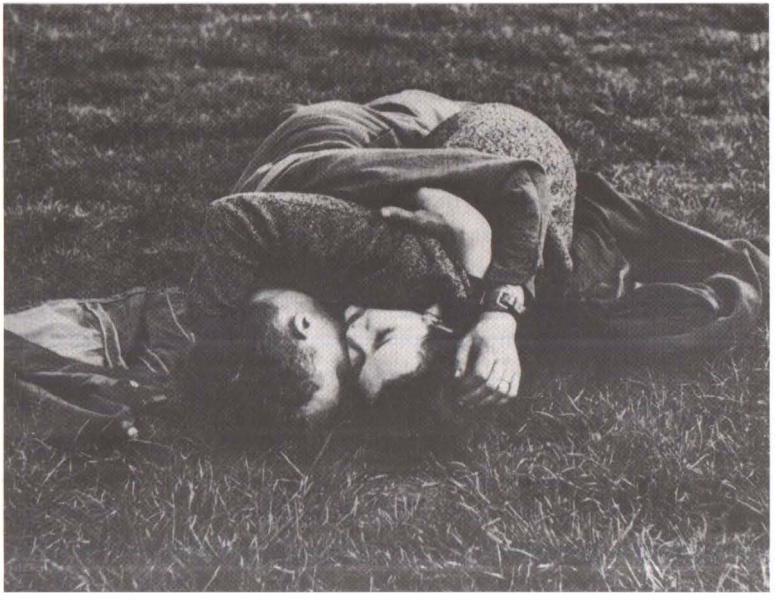
MOYERS: İman bu mu?

CAMPBELL: Bu. İnanıyorsunuz, günah çıkarmaya gidiyorsunuz, günahlar listenizin üzerinden geçiyorsunuz, kendinizi bunlarla bir gruba koyuyorsunuz ve rahibe gidip "Aziz peder, bu hafta muhteşemdim, bu yüzden beni kutsar mısın?" demek yerine günahlar üzerinde düşünüp, bunların üzerinde düşündükçe kendi hayatınızda da gerçekten bir günahkar oluyorsunuz. Bu aslında yaşam iradesi üzerine koyulan bir mahkumiyet, iman bu.

MOYERS: Ya libido?

KARŞI SAYFA: ***Venüs, Cupid, Delilik ve Zaman,*** **Il Bronzino (1503-72).**

Amor'da safi kişisel bir idealimiz var –gözler karşılaştığında geçirilen nöbet.

Bir Asker ve Kızarkadaşı Hyde Park'ta, Londra, Ralph Morse, 1944.

Gerçek evlilik, ötekinin kimliğinin tanınmasından ortaya çıkan evliliktir, fiziksel birleşme yalnızca bunun onaylandığı bir ayindir. Aşkın ruhani etkisinden yola çıkar –Amor'dan.

CAMPBELL: Libido yaşam dürtüsü. Kalpten geliyor.

MOYERS: Peki kalp?

CAMPBELL: Kalp bir başkasına kendini açmayı sağlayan organ. Kendi menfaatini düşünme anlamına gelen hayvani niteliklerin zıttı olarak insani nitelik.

MOYERS: Yani romantik aşktan, şehvet, tutku ya da genel bir dinsel duyarlılığın zıttı olarak söz ediyorsun, öyle mi?

CAMPBELL: Evet. Biliyorsun, geleneksel kültürlerde evliliklere aileler tarafından karar verilmesi olağandı. Kesinlikle kişiler arasında verilen bir karar değildi. Hindistan'da günümüzde bile evlilik tellallarının gazete köşelerine eş ilanı verdiklerini görebilirsiniz. Hatta bir seferinde orada tanıdığım bir ailenin kızı evleniyordu. Evleneceği adamı hiç görmemişti ve ağabeylerine "Uzun mu? Esmer mi? Kumral mı? Nasıl?" diye soruyordu.

Ortaçağlarda Kilise tarafından kutsanan evlilik bu tür evlilikti ve trubadurların gerçek insanlar arasındaki Amor düşüncesi çok tehlikeliydi.

MOYERS: Sapkınlık olduğundan mı?

CAMPBELL: Yalnızca sapkınlık değil, zinaydı da. Ruhsal zina adı verilebilir buna. Evliliklerin hepsi toplum tarafından düzenlendiğinden, gözlerin karşılaşmasından doğan aşk daha yüksek bir ruhsal değere sahipti.

Mesela Tristan destanında İsolde, Kral Marke ile nişanlanır. Birbirlerini hiç görmemişlerdir. Tristan İsolde'yi Marke'ye getirmeye gönderilir. İsolde'nin annesi, kızı ve onunla evlenecek olan kralın birbirlerine gerçek aşk hissetmesi için bir aşk iksiri hazırlar. İksiri kızıyla birlikte gidecek olan kızının yardımcısına verir. Yardımcının iksirin yanından ayrıldığı bir vakit Tristan ve İsolde onu şarap sanıp içerler. Birbirlerine âşık olurlar. Ama zaten birbirlerine önceden de âşıktırlar, yalnızca farkına varmamışlardır. Aşk iksiri yalnızca bunu ortaya çıkarmıştır. İnsan kendi gençliğindeki böyle deneyimleri hatırlıyor.

Trubadurun bakış açısından problem, evlenecek olan Kral Marke ve İsolde'nin birbirlerine âşık olacak niteliklere sahip olmamasıdır. Birbirlerini hiç görmemişlerdir. Gerçek evlilik, ötekinin kimliğinin tanınmasından ortaya çıkan evliliktir, fiziksel birleşme yalnızca bunun onaylandığı bir ayindir. Bunun, tam tersi yoldan başlaması, önce fiziksel ilginin ortaya çıkıp sonra ruhani bir nitelik kazanması mümkün değildir. Fiziksel birleşme aşkın ruhani etkisinden yola çıkar –Amor'dan.

MOYERS: İsa "kalp zinası"ndan, kalpte ve akılda ruhsal olarak meydana gelen birleşmenin ihlalinden bahsetmişti.

CAMPBELL: Kalp tarafından değil de toplum tarafından düzenlenen her evlilik de bu tür bir ihlaldi. Ortaçağ'daki saray aşkının mantığı da buydu. Kilisenin geleneğine doğrudan zıt bir yaklaşım. AMOR kelimesini tersten okursanız ROMA olur; yalnızca politik ve sosyal niteliği olan evlilikleri savunan Roma Katolik Kilisesi. Böylece bireysel seçimi geçerli kılan, benim mutluluğunuzun peşinden gitmek dediğim bu hareket meydana geldi.

Ama bu tehlikelidir de. Tristan destanında genç çift iksiri içip, İsolde'nin refakatçisi ne olduğunu anladıktan sonra Tristan'a gider ve "Ölümünü içtin," der. Tristan "Ölümümle bu aşk acısını mı kastediyorsun?" der –çünkü bu, insanın aşk acısı çekmesi gerekliliği, en önemli noktalardan biriydi. Bu dünyada, insanın yaşadığı bu özdeşleşmenin gerçekleşmesi mümkün değil. Tristan diyor ki: "Eğer ölümümle bu aşkın ızdırabını kastediyorsan, bu benim hayatım. Ölümümle, bunun ortaya çıkması halinde alacağımız cezayı kastediyorsan bunu kabul ediyorum. Ölümümle cehennem ateşinde sonsuza kadar cezalandırılmayı kastediyorsan, bunu da kabul ediyorum." Bu büyük bir şey.

MOYERS: Özellikle de kelimenin gerçek anlamıyla bir cehenneme inanan Ortaçağ Katolikleri için. Peki o zaman Tristan'ın söylediği ne anlama geliyor?

CAMPBELL: Söylediği şey, aşkının ölümden, acıdan ve her şeyden daha büyük olduğu. Bu hayatın ızdırabını çok yüce bir kabul etme şekli.

MOYERS: Sonsuza kadar acı çekmek ve cehennemde lanetlenmek anlamına gelse bile bu aşk acısını çekmeyi seçecek.

CAMPBELL: Mutluluğunuzun peşinden giderken seçeceğiniz her türlü kariyeri bu anlayışla seçmelisiniz: Hiç kimse beni korkutup bunu yapmama engel olamaz. Ne olursa olsun hayatımı ve eylemlerimi kabulleniyorum.

MOYERS: Aşkın peşinden giderken de mi?

CAMPBELL: Aşkın peşinden giderken de.

MOYERS: Cennet ve cehennem hakkında bir keresinde şöyle bir şey yazmıştın: Cennetle ilgili olduğu kadar cehennemle de ilgili olan husus, oraya bir kere gittiğiniz zaman doğru yerinizin, olmak istediğiniz yerin orası olduğudur.

CAMPBELL: Bu, Bernard Shaw'ın ve Dante'nin düşüncesiydi. Cehennemde sonsuza kadar çekeceğiniz ceza dünyada çekmek istediğinizi düşündüğünüz cezadır.

MOYERS: Tristan aşk istiyordu, mutluluk istiyordu ve bunun için acı çekmeye razıydı.

CAMPBELL: Evet. Ama William Blake de muhteşem aforizmalardan oluşan eseri *Cennet ve Cehennemin Evliliği*'nde şöyle diyor: "Cehennemin... meleklere azap gibi görünen alevlerinin arasından yürürken" –bu, orada olan ve melek olmayan insanlar için bu alevlerin azap ateşi değil zevk ateşi olduğu anlamına geliyor.

MOYERS: Dante de *Inferno*'sunda, tarihteki gelmiş geçmiş en büyük âşıkları, Helen'i, Kleopatra'yı ve Tristan'ı cehennemde görüyor. Bunun anlamı nedir?

CAMPBELL: Dante oranın cehennem olduğu ve onların orada azap çektiği konusunda Kilise'nin tutumunu takınıyor. Hatırlarsanız, kendi döneminin İtalya'sındaki iki genç âşığı, Paolo ile Francesca'yı da görüyor. Francesca, kocasının kardeşi Paolo ile bir aşk ilişkisi yaşıyordu. Dante de sosyal bilimciler gibi "Bu nasıl oldu tatlım? Buna neden olan neydi?" diye soruyor. Sonra da Dante'nin en meşhur dizeleri geliyor. Francesca, Paolo ile birlikte bahçede bir ağacın altında oturmuş Lancelot ile Guinevere'in hikayesini okuduklarını söylüyor. "İlk öpüşmelerinin olduğu yere gelince birbirimize baktık ve o gün artık bir daha kitap okumadık." Âşık olmalarının başlangıcı böyleydi.

Bu muhteşem deneyimin günah diye lanetlenmesi trubadurun hayır

Francesca da Rimini, **William Dyce (1806-64).**

Francesca ile Paolo birlikte bahçede bir ağacın altında oturmuş Lancelot ile Guinevere'in hikayesini okuyorlardı. "İlk öpüşmelerinin olduğu yere gelince birbirimize baktık ve o gün artık bir daha kitap okumadık."

dediği şey. Aşk hayatın anlamıdır –hayattaki zirve noktasıdır.

MOYERS: Wagner de Tristan ile İsolde üzerine yazdığı büyük operasında "Bırakın bu dünyada kendi dünyama sahip olayım, ister lanetleneyim ister kurtulayım," derken bunu mu kastediyordu?

CAMPBELL: Evet, Tristan'ın dediği tam olarak buydu.

MOYERS: Yani, aşkımı istiyorum, hayatımı istiyorum.

CAMPBELL: Bu benim hayatım, evet. Uğrunda her türlü acıyı çekmeye razıyım.

MOYERS: Bu cesaret istiyor, öyle değil mi?

CAMPBELL: *İstemez* olur mu? Düşünmesi bile cesaret ister.

MOYERS: "*İstemez* olur mu" –geniş zaman kullandın.

CAMPBELL: Evet.

MOYERS: Şimdi bile mi?

CAMPBELL: Evet.

MOYERS: Aşk konusundaki bu öncülerin ortak noktası, hepsinin de kendini gerçekleştirirken kendi kaderlerinin yazarı ve aracı olmaya, aşkın gerçekleşmesinin doğanın en asil eseri olduğuna, kendi akıllarını dogmadan, siyasetten ya da sosyal anlamda mevcut "iyi" konseptlerinden değil, kendi deneyimlerinden çıkaracaklarına karar vermeleridir, demiştin. Olayları kendi kontrolüne alan Batı'nın romantik "birey" düşüncesinin başlangıcı da bu mudur?

CAMPBELL: Kesinlikle. Bu türden şeylerden söz eden Doğu hikayelerinde de bunun örneklerine rastlayabilirsiniz ama bu sosyal sistem haline gelmemiştir. Batı dünyasındaysa aşk ideali halini almıştır.

MOYERS: İnsanın kendi deneyimiyle yaşadığı, akıl çıkarma kaynağının kendi deneyimi olduğu aşk mı?

CAMPBELL: Evet, birey budur. Batı geleneğinin en iyi tarafı yaşayan bir varlık olarak bireyi tanıması ve ona saygı göstermesidir. Toplumun görevi bireyi geliştirmektir. Bireyin görevi toplumu güçlendirmek değildir.

MOYERS: Peki hepimiz kaçıp da aşkımızın peşinden gidersek kurumlara –üniversitelere, şirketlere, kiliselere, toplumun siyasi kurumlarına– ne olur? Bu bir gerginlik yaratmıyor mu? Topluma karşı birey. Bireyin sezgisinin, bireyin libidosunun, bireyin arzusunun, bireyin aşkının, bireyin canı ne istiyorsa onu yapma arzusunun sınırının çizildiği yasal bir sınır olmalı –aksi halde kargaşa ve anarşi ortaya çıkar ve hiçbir kurum varlığını sürdüremez. Gerçekten de bizi nereye götürürse götürsün mutluluğumuzun ve aşkın peşinden gitmemizi mi söylüyorsun?

CAMPBELL: Şöyle ki, kafayı kullanmak gerekiyor. Dar yol çok tehlikeli bir yoldur, derler, bilirsin. Bıçak sırtı gibidir.

MOYERS: Yani kafa ve kalp kavga etmemeli?

CAMPBELL: Hayır, etmemeli. İşbirliği içinde olmalılar. Akıl hep başta olmalı ve kalp ara sıra onu dinlemeli.

MOYERS: Kalbin başı çekmesi gerektiği durumlar da oluyor mu?

CAMPBELL: Çoğu zaman bu daha arzu edilen durumdur. Ortaçağ şövalyesinin beş temel erdemi de burada gündeme getirilebilir. Bunlardan biri ölçülülüktür, diğeri cesarettir, diğeri aşktır, bir diğeri sadakattir ve bir diğeri ise nezakettir. Nezaket, içinde yaşadığınız toplumun edep kurallarına saygılı olmak demektir.

MOYERS: Yani aşk tek başına yol almaz, ona eşlik eden şeyler var.

CAMPBELL: Aşk pek çok fonksiyondan biridir. Tek bir fonksiyonu tüm sisteme egemen kıldıktan sonra düzenin hizmetinde olmamasını sağlamak delirmenin yollarından biridir. Bu insanların dini otoritelere karşı çıkmasına rağmen, Ortaçağ düşüncesi, içinde bulundukları topluma saygı duymak şeklindeydi. Her şey kurallara göre yapılıyordu. İki şövalye savaşırken *ölümcül* bir savaşın içinde olmalarına rağmen kuralları ihlal etmiyorlardı. Bu nezaketi unutmamak gerek.

MOYERS: Bunlar kanun kuralları mıydı? Aşk kuralları mıydı? Mesela zinaya karşı kısıtlamalar koyulmuş muydu? Bakışlarınız karınız ya da kocanızdan başka birisinin bakışlarıyla karşılaştığı zaman Ortaçağ'da tepkiniz ne olmalıydı?

CAMPBELL: Bu, saray aşkı ilişkisinin başlangıcıydı. Orada oyunun kuralları vardı ve oyunu kurallara göre oynuyorlardı. Kendi kural sistemleri vardı. Bu Kilise'nin sistemi değildi. Ama oyunu uyum içinde oynamak ve hedeflenen sonuçlara ulaşmak için kurallar vardı. Yaptığınız her şey, bir şeyin nasıl yapılacağını ve nasıl iyi yapılacağını söyleyen kurallar gerektirir. Ustalık bir şeyleri iyi yapmak demektir, derler. Bu, aşk ilişkisinde de böyledir –konu buraya geldi mi kaba bir adam olabilirsiniz ama kendinizi ifade ediş şeklinizin çok daha anlamlı ve tatminkar olmasını sağlayacak bazı kuralları bilmek çok daha iyidir.

MOYERS: Yani romantik aşkın dönemi devam ederken şövalyelik devri de gelişiyordu.

CAMPBELL: Bence bu ikisi aynı şey. Bu, çok tuhaf bir dönemdi çünkü çok fazla şiddet vardı. Hiçbir merkezi kanun yoktu. Herkes kendi başınaydı ve dolayısıyla her konuda çok fazla ihlal vardı. Ama bu şiddetin içinde, gerçekten de kadınlar tarafından temsil edilen medenileştirici bir güç vardı çünkü bu oyunun kurallarını koyan onlardı. Erkekler oyunu kadınların koşullarına göre oynamak zorundaydı.

MOYERS: Kadınların daha baskın etkiye sahip olması nasıl gerçekleşti?

CAMPBELL: Çünkü bir kadının âşığı olmak istediğiniz zaman, zaten karşınızda avantajlı konumdadır. Kadının kendini ve aşkını vermesi için kullanılan teknik terim "merci"ydi. Yani kadın "merci"* gösteriyor. Bu, her Whitsuntide'da** onu boynunun arkasından öpmesine izin vermesi anlamına gelebileceği gibi aşkını tamamen vermeyi de tercih edebilir. Bu, adayın karakteri hakkındaki tahminine bağlı.

MOYERS: Yani sınavın koşullarını belirleyen kurallar vardı öyle mi?

CAMPBELL: Evet. Temel bir gereklilik vardı –kişinin yalnızca şehveti değil sevmeyi de bilen yumuşak bir kalbe sahip olması. Kadın, aşkına talip olan kişinin yumuşak bir kalbi olup olmadığını, sevmeyi bilip bilmediğini sınardı.

Bu hanımların hepsinin de birer asil olduğunu unutmamamız gerekir. O zamanların asilleri son derece sofistike ve hem gaddarlık hem de şefkat konusunda işlerinin ehliydiler. Günümüzde insan erkeğin kalbinin yumuşak olup olmadığını anlamak için ne yapar ya da yumuşak bir kalp gibi bir ideali isteyen birileri çıkar mı, bilmiyorum.

MOYERS: Yumuşak bir kalp düşüncesi sana ne çağrıştırıyor?

CAMPBELL: Benim için burada anahtar kelime, merhamet. Merhametli bir insanı çağrıştırıyor.

MOYERS: Bu ne demek peki?

CAMPBELL: Acıya ortak olmak. İngilizce'de merhamet anlamına gelen "compassion" kelimesindeki "passion" Hazreti İsa'nın çarmıha gerildiğinde çektiği acıyı anlatır; "com-" ise "ile, birlikte" anlamındadır. Bu kelimenin Almanca karşılığı bunu daha net bir şekilde ortaya koyar: *mitleid.* Bu kelimede *mit* "ile, birlikte"; *leid* ise "üzüntü ya da acı" anlamındadır. İşin özündeki düşünce, erkeğin aşk uğruna acı çekmeyi göze alıp almayacağını ve ilgisinin yalnızca şehvet odaklı olup olmadığını sınamaktı.

MOYERS: Joe, bu, trubadur döneminde ortaya çıkmış olabilir ama 1950'lerin başında Doğu Teksas'ta hâlâ canlı ve geçerli bir gelenekti.

CAMPBELL: Bunun gücü de burada. On ikinci yüzyıl Provence'ında ortaya çıkıyor ama yirminci yüzyıl Teksas'ında hâlâ bu geleneğe rastlanıyor.

MOYERS: Ama son zamanlarda yok olmaya yüz tuttuğunu söylemek

---

* Ç.N. Orta İngilizce'de Fransızca kökenli "merci" kelimesi merhamet anlamına geliyor.

** Ç.N. Paskalya'dan sonraki yedinci pazar günü başlayan hafta.

gerek. Yani ben, sınav niteliğini eskisi kadar koruyup korumadığından emin değilim. Ben bu sınav kavramını seviyordum –sanırım. Bilmiyorum...

CAMPBELL: O zamanlar erkeklerin tabi tutulduğu sınavlar, mesela, bir köprüyü korumaya gönderilmek gibi görevlerdi. Ortaçağ'daki trafikten köprüleri koruyan bu gençler bir nevi sorumluydu. Ama bazı sınavlarda savaşa gidip savaşmak da şart koşulabiliyordu. Herhangi bir şeye razı olmadan önce, âşığından gerçek ölüm riskini almasını isteyecek kadar acımasız davranan kadın, *sauvage* ya da canavar ruhlu olarak niteleniyordu. Aynı zamanda kendini sınama olmaksızın veren bir kadın da "canavar ruhlu"ydu. Burada çok güzel bir psikolojik tahmin oyunu sürüyordu.

MOYERS: Trubadurlar ne evlilikleri ya da dünyayı dağıtmayı ne de bedensel ilişkileri, şehveti ya da Tanrı'nın ruhunu ortadan kaldırmayı amaç edinmişlerdi, öyle değil mi? Şöyle yazmışsın: "Trubadurlar daha ziyade, geliştirici, bilinçaltındaki güdüleri iyiye yönlendirici, kalbi aşkı yaşamanın hem acı hem tatlı melodisine, insanın kendi acısına ve hazzına açan bir güç olarak aşk deneyiminde doğrudan yaşamı kutluyorlardı." Bir şeyleri yok etmeye çalışmıyorlardı öyle değil mi?

CAMPBELL: Hayır, onların içindeki güç odaklı bir güdü değildi. Kişisel deneyim ve bilinçaltındaki güdüleri iyiye yönlendirme güdüsüydü. Bu çok farklı. Kilise'ye doğrudan bir saldırı yoktu. Düşüncenin temelinde, hayatı deneyimlerin ruhani düzlemine yönlendirmek vardı.

MOYERS: Aşk tam karşımda. Amor, tam karşımda açılan yol, gözler–

CAMPBELL: –gözlerin karşılaşması, bu düşünce. "Aşk kalbe gözlerden girer: / Çünkü gözler kalp avcısıdır."

MOYERS: Trubadurların ruh hakkında öğrendikleri şey neydi? Psykhe hakkında çok şey duyduk. Eros Psykhe'ye âşık oldu. Günümüzdeyse psykhe'ni anlamalısın diyorlar bize. Trubadurların insanın psykhe'siyle yani ruhuyla ilgili olarak keşfettikleri neydi?

CAMPBELL: Keşfettikleri şey, ruhun yalnızca genel ifadelerle anlatılamayacak, bireysel bir tarafıydı. Birey deneyimi, bireyin deneyime olan bağlılığı, bireyin kendi deneyimine olan inancı ve onu yaşaması –buradaki ana nokta bu.

MOYERS: O halde bu aşk, genel manada aşk değil. O kadına duyulan aşk.

CAMPBELL: O kadına duyulan. Doğru.

MOYERS: Sizce niye birine âşık oluyoruz da ötekine olmuyoruz?

CAMPBELL: Bunu ben söyleyemem. Bu çok gizemli bir şey, bir elektrik ve ardından gelebilecek olan ızdırap meselesi. Trubadurlar aşkın ızdırabının, doktorların çare bulamadığı hastalığın, yarayı açan silahtan başka şeyin iyileştiremeyeceği yaranın kutlamasını yaparlar.

MOYERS: Yani?

CAMPBELL: Yara benim tutkumun ve bu yaratığa duyduğum aşkın ızdırabının yarası. Beni tek iyileştirebilecek olan, bana bu darbeyi vuran kişi. Bu, Ortaçağ'daki pek çok hikayede yara açan mızrak sembolüyle görülebilir. Yara, ancak mızrak tekrar yaraya dokunduğu zaman iyileşir.

MOYERS: Kutsal Kase efsanesinde de bu düşünceden izler yok mu?

CAMPBELL: Hikayenin manastır versiyonunda Kase, İsa'nın acısıyla özdeşleştirilir. Kase Son Yemek'teki ve çarmıhtan alındıktan sonra İsa'nın kanının toplandığı kadehtir.

MOYERS: O halde Kase neyi temsil ediyor?

CAMPBELL: Kase'nin kökeniyle ilgili çok ilginç bir iddia var. Erken dönem yazarlardan biri Kase'nin cennetten tarafsız melekler tarafından getirildiğini söylüyor. Cennet'te Tanrı ile Şeytan, iyi ile kötü arasında yaşanan savaşta, cennetin sakinlerinden bazı melekler Tanrı'nın, bazıları ysa Şeytan'ın tarafında yer aldı. Kase ikisinin ortasından, tarafsız melekler tarafından dünyaya getirildi. Bu, ruhani yolun zıtlıkların, korku ve arzunun, iyi ve kötünün ortasında olan yol olduğunu simgeliyor.

Kase hikayesinin teması, ülkenin ve toprağın harabeye çevrilmiş olmasıdır. Çorak ülkedir burası. Çorak ülkenin doğasında ne vardır peki? Burası, herkesin gerçek olmayan bir hayat yaşadığı, başkaları ne yapıyorsa onu yaptığı, kendisine ne söyleniyorsa onu yaptığı, kendi hayatı konusunda hiçbir cesaret gösteremediği bir yerdir. Çorak ülke budur. T. S. Eliot'un *Çorak Ülke* şiirinde anlattığı şey de budur.

Çorak ülkede, dış görünüş, temsil etmesi gereken şeyin gerçekte olduğu şeyi temsil etmez ve insanların gerçek olmayan hayatları vardır. "Hayatım boyunca istediğim şeyi asla yapmadım. Bana ne söyleniyorsa onu yaptım." Tanıdık geldi mi?

MOYERS: Peki burada Kase ne oluyor?

CAMPBELL: Kase, kendi hayatlarını yaşayan insanların başardığı ve ulaştığı bir –ona ne diyebiliriz ki? Kase, insan aklının en yüce ruhsal ihtimallerinin gerçekleşmesini temsil ediyor.

Mesela Kase'nin koruyucusu kral çok hoş bir genç adamdı ama Kase Kralı pozisyonunu kendi kazanmamıştı. Kalesinden "Amor!" diye bir savaş çığlığı atarak atını sürdü. Bu gençlikte normal bir şey olabilir ama Kase'nin koruyuculuğuyla bir alakası yoktur. Atını sürerken, ağaçların arasından bir Müslüman şövalye çıkıverir. Mızraklarını doğrultup atlarını birbirlerine doğru sürerler. Kase Kralı'nın mızrağı şövalyeyi öldürür ama kendisi de şövalyenin mızrağı tarafından hadım edilir.

***Kaseyi Taşıyan Melekler, Playfair Book of Hours,* İngiltere, on beşinci yüzyıl.**

Cennet'te Tanrı ile Şeytan, iyi ile kötü arasında yaşanan savaşta, cennetin sakinlerinden bazı melekler Tanrı'nın, bazılarıysa Şeytan'ın tarafında yer aldı. Kase ikisinin ortasından, taraf-sız melekler tarafından dünyaya getirildi. Bu, ruhani yolun zıtlıkların, korku ve arzunun, iyi ve kötünün ortasında olan yol olduğunu simgeliyor.

Bunun anlamı Hıristiyan anlayışındaki madde ile ruhun, hayatın dinamizminin ve ruh diyarının, doğal erdemin ve doğaüstü erdemin ayrılığının doğayı zayıflatmasıdır. Avrupa düşüncesi ya da Avrupa'da hayat, bu ayrılık tarafından zayıflatılmıştır. Madde ile ruhun birlikteliğinden ortaya çıkacak olan gerçek ruhanilik öldürülmüştür. Peki, orada Müslüman pagan şövalye neyi temsil ediyordu? O Cennet'in varoşlarından gelen biriydi. Bir doğa insanı olarak ele alınıyordu ve mızrağının ucunda Kase kelimesi yazılıydı. Bu şu anlama geliyor: Doğanın

hedefi Kase'dir. Ruhani hayat, ona sonradan katılan doğaüstü bir erdem değil, bir insanın hayatının en güzel, en hoş bir dönemi, büyük bir başarısıdır.

Hayata gerçekliğini veren, doğaüstü bir otoriteden gelen kurallar değil, doğanın güdüleridir –Kase'nin anlamı budur.

MOYERS: İnsanın doğayı ve ruhu kendi içinde birleştirdiği için en asil eser olduğunu söylerken Thomas Mann'ın demek istediği bu muydu?

CAMPBELL: Evet.

MOYERS: Bu deneyimde doğa ve ruh birbirlerine kavuşmak için bir özlem duyuyor. Bu romantik efsanelerin aradığı Kase ise bir zamanlar ayrı olanın tekrar birleşmesi, birleşmeden doğan huzur.

CAMPBELL: Kase, kendi iradesiyle, kendi dürtü sistemiyle yaşanan, iyi ve kötü, aydınlık ve karanlık zıtlık çiftleri arasında taşınan gerçek bir hayatın sembolü oluyor. Kase efsanesinin yazarlarından biri uzun epik şiirine "Her eylemin hem iyi hem kötü sonuçları var" diyen kısa bir şiirle başlar. Hayattaki her eylemin sonunda zıtlıklar doğar. Yapabileceğimiz en iyi şey, ışığa, acı ile birlikte gelen merhametten, diğer insanı anlamaktan doğan uyumlu ilişkilere doğru yönelmektir. Kase'nin anlamı budur. Hikayede olan da budur.

Kase efsanesinde genç Perceval, sarayı reddeden ve oğlunun saray kurallarını hiç bilmeden yetişmesini isteyen annesi tarafından kırsalda büyütülür. Perceval daha olgun bir hale gelene kadar hayatını kendi güdü sisteminin dinamiğine göre yaşar. Sonra, kızın ona şövalyelik eğitimi veren babası, ona evlenmesi için çok hoş bir genç kız önerir. Ama Perceval "Hayır, karımı ben kazanmalıyım, o bana verilmemeli" der. Bu Avrupa'nın başlangıcıdır.

MOYERS: Avrupa'nın başlangıcı mı?

CAMPBELL: Evet –bireysel Avrupa, Kase Avrupa'sı.

Sonra Perceval Kase'nin olduğu şatoya geldiğinde, yaralı bir halde, yalnızca Kase'nin varlığı sayesinde yaşamını sürdüren ve bir tahtırevanın üzerinde getirilen Kase Kralı ile tanışır. Perceval'in merhameti onda "Neyiniz var Amca?" diye sorma isteği uyandırır. Ama bunu soramaz çünkü eğitmeni tarafından bir şövalyenin gereksiz sorular sormayacağı şeklinde eğitilmiştir. Böylece kurala uyar ve macera başarısızlığa uğrar.

Daha sonra şatoya dönüp hem kralı hem halkı iyileştirecek olan soruyu sorması için beş yıl süren pek çok zorlu sınavdan ve sıkıntıdan geçmesi gerekir. Bu soru, toplumun kurallarının değil, merhametin, insanın kalbinin başka bir insana doğal yoldan açılmasının bir ifadesidir. İşte Kase budur.

MOYERS: Peki ne tür bir sevgi bu?

CAMPBELL: Bu, kendiliğinden içten gelen bir merhamet, acı paylaşımı.

MOYERS: Jung "Ruh öteki eşini bulmadan huzur bulamaz, bu öteki ise her zaman bir 'sen'dir" mi demişti? Bu romantik ama.

CAMPBELL: Evet, kesinlikle, romantizm. Mit de öyle.

MOYERS: Ama aşırı duygusal bir romantizm değil bu değil mi?

CAMPBELL: Hayır, aşırı duygusallık şiddetin yankısı gibidir. Gerçekte yaşamsal bir ifade değildir.

MOYERS: Tüm bunların size göre romantik aşk hakkında, bireyler olarak benliklerimiz hakkında anlattığı şey nedir?

CAMPBELL: Bize iki dünyada yaşadığımızı söylüyor. Bir kendi dünyamızdayız, bir bize dışarıdan verilen dünyadayız. Buradaki mesele ikisi arasında uyumlu bir ilişki kurmak. Ben bu toplumu doğdum, o yüzden bu toplumun kurallarına göre yaşamak zorundayım. Toplumun kurallarına göre yaşamamak anlamsız olur çünkü uymazsam yaşayamam. Ama toplumun bana nasıl yaşayacağımı dikte etmesine izin vermemeliyim. İnsan, toplumun beklentilerini ihlal eden kendi sistemini kurmak zorunda kalabilir ve bazen toplum bunu kabul etmez. Ama hayattaki görevimiz, aslında sizi destekleyen toplum tarafından sunulan alan içerisinde yaşamaktır.

Bir gün bir şey olur –mesela savaş çıkar ve genç erkekler orduya yazılmak zorunda kalır. Bu çok büyük bir karar demektir. Toplumun sizden istediğinin ne kadarına rıza göstereceksiniz –hiç tanımadığınız başka insanları öldürecek misiniz? Ne için? Kimin için? Bu türden şeyler.

MOYERS: Her kalp başıboş olmuş olsa, herkesin gözleri daldan dala konsa toplumun da var olamayacağını söylerken az önce bunu kastediyordum.

CAMPBELL: Evet, tabii öyle. Ama biliyorsun, var olmaması gereken bazı toplumlar da var.

MOYERS: Bunlar er ya da geç–

CAMPBELL: –parçalanacak.

MOYERS: Trubadurlar bu eski dünyayı yıktı.

CAMPBELL: Ben onu asıl yıkanın onlar olduğunu düşünmüyorum.

MOYERS: Bunu yapan aşktı.

CAMPBELL: Evet, hemen hemen aynı şeydi. Luther de İsa'nın bir nevi trubaduruydu. Rahip olmanın ne demek olduğuyla ilgili kendi düşüncesi vardı ve bu Ortaçağ kilisesini yıktı. Kilise bir daha asla toparlanamadı.

Hıristiyanlık tarihi açısından düşününce bu çok ilginç. İlk beş yüzyıl boyunca pek çok Hıristiyanlık dolayısıyla Hıristiyan olmanın pek çok yolu vardı. Sonra dördüncü yüzyılda Theodosius döneminde Roma İmparatorluğu'nda izin verilen tek din Hıristiyanlık oldu ve Roma İmparatorluğu'nda izin veri-

len tek Hıristiyanlık şekli Bizans tahtının Hıristiyanlık şekliydi. Çoktanrılı antik tapınakların yıkılması sırasında sergilenen vahşetin bir benzerine dünya tarihinde rastlanmaz.

MOYERS: Bunlar örgütlü kilise tarafından mı yok edildi?

CAMPBELL: Evet. Neden Hıristiyanlar başka bir dinle birlikte yaşayamadı? Sorunları neydi?

MOYERS: Sana göre neydi?

CAMPBELL: Güç. Bence Avrupa tarihindeki en temel dürtü, güç dürtüsüdür. Bu dinsel geleneklerimize kadar girmiştir.

Kase efsanelerinin en ilginç taraflarından biri, Hıristiyanlığın Avrupa'ya empoze edilmesinden beş yüzyıl sonra meydana gelmeleri. İki geleneğin bir araya gelmesini temsil ediyorlar.

On ikinci yüzyılın sonlarına doğru Florisli Abbot Joachim ruhun üç çağı hakkında yazıyordu. Cennetten kovulmadan sonra Tanrı bu felaketi telafi etmek ve ruhani ilkeyi tarihe yeniden tanıtmak durumundaydı. Bu iletişimin aracısı olması için bir ırk seçti, bu Baba ve İsrail dönemiydi. Papaz geleneğine uygun bir ırk olarak yetişen bu ırk, Diriliş için bir kanal olma ehliyetine sahipti ve Oğul'u dünyaya getirdi. Böylece ikinci çağ Oğul ve Kilise çağı oldu; bu dönemde Tanrı'nın ruhani iradesini taşıyan mesajı yalnız bir ırk değil tüm insanlık alacaktı.

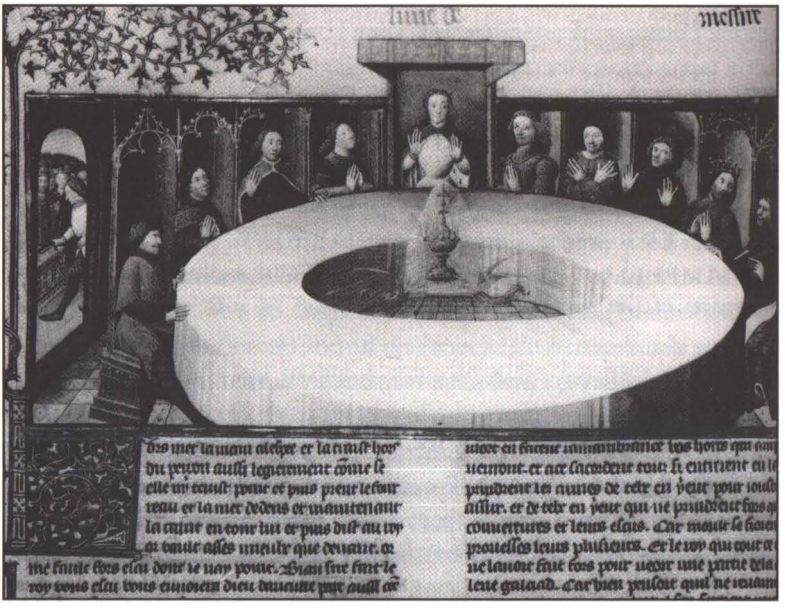
Bu filozofun 1260'ta şimdi başlamak üzere olduğunu yazdığı üçüncü çağ ise birey ile doğrudan konuşan Kutsal Ruh çağı. Söz'ün mesajını hayatına taşıyan ya da onun ete kemiğe bürünmüş hali olan herkes İsa'nın dengi –üçüncü çağın anlamı bu. Nasıl Kilise kurumunun oluşmasıyla İsrail geçmişte kaldıysa, bireysel deneyimin öne çıkmasıyla da Kilise geçmişte kalıyor.

Bu, keşişlerin deneyim edinmek için ormana gitmesi hareketini başlatmıştır. Bunun ilk temsilcisi olarak bilinen Assisili Aziz Francis'tir. Aziz Francis'in İsa'ya denk olduğu kabul ediliyordu ve Kutsal Ruh'un fiziksel dünyadaki bir tecellisiydi.

Kase'nin arandığı maceraların ardında yatan şey işte buydu. Onu arayan Galahad, arayışında İsa'ya denkti. Arthur'un sarayında ateş kırmızısı bir zırhın içinde hamsin yortusu ziyafetinde takdim edildi. Bu ziyafet, Kutsal Ruh'un havarilere ateş formunda inmesinin şerefine verilen bir ziyafettir. Hepimiz birer Galahad olabiliriz. Bu, Hıristiyanlığın mesajına göre Gnostik bir konum. Theodosius'un döneminde çöle gönülen Gnostik belgeler bu düşünceyi ifade ediyor.

Mesela Gnostik Tomas İncili'nde Tomas'a göre, Gnostik İncil'de İsa "Ağzımdan içen benim gibi olacak ve ben de onun gibi olacağım," diyor. Kase romanslarındaki düşünce budur.

MOYERS: On ikinci ve on üçüncü yüzyıllarda gerçekleşen şeylerin, insanın hisleri ve ruhsal bilinç anlamındaki en önemli mutasyonlardan

Galahad Yuvarlak Masa'ya Geliyor, bir Ortaçağ elyazmasından.

Galahad Arthur'un sarayında ateş kırmızısı bir zırhın içinde hamsin yortusu ziyafetinde takdim edildi. Bu ziyafet, Kutsal Ruh'un havarilere ateş formunda inmesinin şerefine verilen bir ziyafettir. Hepimiz birer Galahad olabiliriz. İsa "Ağzımdan içen benim gibi olacak ve ben de onun gibi olacağım," diyor. Kase romanslarındaki düşünce budur.

biri olduğunu, aşkı yaşamanın yeni bir yolunun ifade bulduğunu söyledin.

CAMPBELL: Evet.

MOYERS: Bunlar, insanların, özellikle de genç kızların Kilise ya da aileleri kiminle evlenmelerini istiyorsa onunla evlenmesini şart koşan, kalbin üzerindeki kilise despotizmine karşıydı. Bunun kalbin tutkusuna nasıl bir etkisi olmuştu?

CAMPBELL: Önce diğer konu hakkında bir şey söylemek istiyorum. Öncelikle ev yaşantısında planlı bir evlilikle bir araya gelmiş olsalar bile kan-koca arasında bir aşk ilişkisi geliştiğini kabul etmek gerek. Diğer bir deyişle, bu türden planlı evliliklerde aşk fazlasıyla vardır. Ailevi bir aşk ve bu seviyede zengin bir aşk hayatı vardır. Ama karşınızdaki kişide ruh eşinize rastladığınız zaman yaşadığınız ani çarpılma yoktur. Trubadurlar da bunu temsil ediyordu; günümüzde bu, yaşamlarımızın ideali haline geldi.

Ama biliyorsun ki evlilik evliliktir. Evlilik bir aşk ilişkisi değildir. Aşk ilişkisi tamamen farklı bir şey. Evlilik, kendinle bir olan kişiye verilen bağlılık sözüdür. Bu kişi gerçek anlamda öteki yarınızdır. Aşk zevk adına girilen bir ilişkidir ve zevki kalmayınca biter. Ama evlilik, hayat boyu süren bir bağlılıktır; hayat boyu bağlılık ise hayatınızın temel kaygısı anlamına gelir. Evlilik temel kaygınız değilse evli değilsiniz demektir.

MOYERS: Evlilikte romantizm uzun sürer mi?

CAMPBELL: Bazı evliliklerde sürer. Bazılarındaysa sürmez. Ama burada esas problem, trubadur geleneğindeki büyük söz "sadakat"tir.

MOYERS: Sadakat ile kastettiğin ne?

CAMPBELL: Aldatmamak, döneklik etmemek –her ne sınavdan ya da acılardan geçiyor olursanız olun dürüst kalmak.

MOYERS: Püritenler evliliğe "kilise içinde küçük kilise" diyordu. Evlilikte her gün sevgi gösteriyorsunuz ve her gün affediyorsunuz. Bu, sürekli devam eden bir tören –sevgi ve affedicilik.

CAMPBELL: Bence doğru kelime, gerçek anlamıyla "sınama." Bireyin kendinden daha yüce bir şeye teslim olması. Bir evliliğin ya da gerçek bir aşk ilişkisinin gerçek yaşamı, ilişkinin içerisinde, senin de içinde olduğun yerdedir. Demek istediğimi anlıyor musun?

MOYERS: Emin değilim.

CAMPBELL: Yin/yang sembolü gibi. Ben erkek olarak buradayım ve o kadın olarak orada. Biz buradayız. Ben bir fedakarlık yapmak zorunda kaldığım zaman, fedakarlığı ona yapmıyorum, ilişkiye yapıyorum. Diğer kişiye duyulan hınç, yanlış tarafa yönlendirilmiştir. Hayat ilişkinin içerisindedir, hayatınızın şimdi olduğu yer burasıdır. Evlilik böyle bir şeydir –oysa aşk ilişkisinde, uygun göründüğü müddetçe belirli bir zaman boyunca birbirinizle kurduğunuz az ya da çok başarılı bir ilişki içerisinde iki hayatınız vardır.

MOYERS: Kutsal evlilik bağına göre Tanrı tarafından birleştirilen bir çift birdir ve insanlar tarafından birbirinden koparılamaz.

CAMPBELL: Evlilik, başlangıcında bir olanın bu birleşmesini tekrar ifade eder.

MOYERS: Başlangıçta bir olan mı?

CAMPBELL: Evlilik, kimliğimizin sembolik tanınmasıdır –aynı varlığın iki yönü.

MOYERS: Kör kahin Tiresias'la ilgili eski ve ilginç bir efsane vardır, biliyor musun?

CAMPBELL: Evet, muhteşem bir hikaye. Tiresias bir gün ormanda yürürken çiftleşen iki yılan görmüş. Asasını ikisinin arasına koymuş ve bir kadına dönüşmüş ve birkaç sene boyunca bir kadın olarak yaşamış. Sonra kadın Tiresias bir gün yine ormanda yürürken yine çiftleşen iki yılan görmüş ve asasını bu ikisinin arasına koyunca tekrar erkek olmuş.

Sonra günlerden bir gün Zeus'un Tepesi Capitol Hill'de–

MOYERS: –Olimpos Dağı'nda mı yani?

CAMPBELL: –Olimpos Dağı'nda, evet– Zeus ve karısı cinsel ilişkiden en çok hangi tarafın, kadının mı erkeğin mi zevk aldığı konusunu tartışıyorlar-

mış. Tabii ikisi de yalnızca kendi tarafı hakkında bilgi sahibi olduğundan ikisi de kesin bir karar veremiyormuş. Sonra birisi "Hadi Tiresias'a soralım" demiş.

Böylece Tiresias'a gitmişler ve ona da aynı soruyu sormuşlar. Tiresias "kadın erkekten dokuz kat fazla zevk alır" diye cevap vermiş. Benim tam olarak anlayamadığım bir nedenden dolayı Zeus'un karısı Hera buna çok bozulmuş ve Tiresias'ı kör etmiş. Zeus bu yüzden suçluluk hissetmiş ve Tiresias'a kahinlik yeteneği bahşetmiş. Burada güzel bir nokta var –gözleriniz dikkatinizi dağıtan olgulara kapalı olunca sezgileriniz açılıyor ve morfoloji yani nesnelerin temel şekilleri ile temasa geçebiliyorsunuz.

MOYERS: Peki burada esas mesele şu mu? Yılanlar tarafından hem kadına hem erkeğe dönüştürülen Tiresias hem kadın hem erkek deneyiminin bilgisine sahipti ve Tanrı'dan da Tanrıça'dan da daha çok şey biliyordu.

CAMPBELL: Doğru. Bununla birlikte, sembolik olarak "iki"nin birleşmesi olgusunu temsil ediyordu. Circe tarafından yeraltına gönderilip Tiresias'la karşılaştığında Odisseus'un sezgileri açılmış ve kadınla erkeğin bir olduğu gerçeğini anlamıştı.

MOYERS: İçinizdeki kadın ya da kadınsanız da erkek tarafınızla irtibata geçebilirseniz, tanrıların bildiğini, hatta onlardan fazlasını bilebilirsiniz, diye düşünmüşümdür çoğu zaman.

CAMPBELL: Bu, insanın evlilikten edindiği bir bilgi. Bu şekilde içindeki kadın tarafınla temas kuruyorsun.

MOYERS: Peki aşk durumunda biriyle tanışıp aniden "Bu insanı tanıyorum" ya da "Bu insanı tanımak istiyorum" diye düşündüğün zaman bu kendini keşif olgusuna ne oluyor?

CAMPBELL: Bu çok gizemli bir şey. Sanki bu kişiyle birlikte olan gelecek yaşantınız size önceden anlatılmış gibi oluyor. Bu, o hayatı birlikte yaşayacağınız kişi.

MOYERS: Bu, bizim anlamadığımız ve farkında olmadığımız anılar envanterimizden gelen bir şey mi? Bir insana uzanmak ve onun da bize uzanması–

CAMPBELL: Neredeyse geleceğe karşılık vermek gibi bir şey. Size, olması gereken şeyi anlatan bir şey. Bu, zamanın gizemi ve aşkınlığı ile ilgili. Ama bence buradaki gizem çok derin.

MOYERS: Sen bunu kendi hayatında yalnızca bir gizem diyip geçiyor musun? Yoksa insanın hem başarılı bir evliliğe sahip olup hem evlilik haricinde başka bir ilişkisi olabileceğine inanıyor musun?

CAMPBELL: Buna teknik olarak "Evet, neden olmasın?" demek mümkün.

MOYERS: Ama sanki kişinin aşk ilişkisine verdikleri, evlilik ilişkisinde bulunmuyor ve bu ilişkiye olan sadakati azaltmış oluyor.

CAMPBELL: Bence insan bir şeyleri kendisi halletmeli. Evlilik ba-

ğıyla bağlandıktan sonra da bir aşk çarpılması yaşamak mümkün. Bu öyle bir çarpılma olabilir ki ona karşılık vermeseniz –nasıl anlatılır?– bu, aşkın tüm yaşama gücü deneyimini köreltebilir.

MOYERS: Bence meselenin özü bu. Eğer gözler kalp avcısıysa ve kalbin arzu ettiği şeyi hatırlatıyorsa, kalp yalnızca bir defa mı arzulayacak?

CAMPBELL: Aşk insana başka ilişkilere karşı bağışıklık kazandırmaz, bunu söyleyeyim. Ama insan aynı zamanda hem tam anlamıyla bir aşk ilişkisi yaşayıp, burada gerçek bir aşk ilişkisinden söz ediyorum, hem evliliğe sadık kalabilir mi? Ben bunun olabileceğine ihtimal vermiyorum.

MOYERS: Neden?

CAMPBELL: Bir yerde kopacaktır. Ama sadakat, karşı cinsten başka biriyle duygu hatta aşk dolu bir ilişki yaşamayı yasaklamaz. Erkeğin kendi aşkına sadık kalarak, başka kadınlarla olan ilişkilerinin sevecenliğini anlatan şövalye romanslarında, bunun anlatılma şekli son derece hassas ve zariftir.

MOYERS: Trubadurlar, ilişkinin devam etmesi için çok az bir umut olsa bile şarkılarını leydilerine ithaf ederlerdi.

CAMPBELL: Evet.

MOYERS: Peki mitoloji sevip kaybetmenin daha iyi bir şey olup olmadığıyla ilgili bir şey söylüyor mu?

CAMPBELL: Mitoloji genel anlamda kişisel, bireysel aşk meseleleriyle ilgilenmez. İnsan kiminle evlenmesine izin veriliyorsa onunla evlenir, biliyorsun. Eğer bu klandansanız, onunla değil bununla evlenebilirsin vs. gibi şeyler.

MOYERS: Peki aşkın ahlakla ilişkisi nasıldır?

CAMPBELL: Aşk ahlakı ihlal eder.

MOYERS: İhlal mi eder?

CAMPBELL: Evet. Aşk şimdiye kadar kendini ifade etme şeklinde hayatın sosyal anlamda kabul edilen şekillerini kullanmamıştır. Bu kadar gizli olmasının nedeni de bu. Aşkın sosyal düzenle hiçbir ilgisi yoktur. Sosyal düzlemde planlanmış bir evlilikten çok daha yüksek bir ruhsal deneyimdir.

MOYERS: Tanrı aşktır dediğimiz zaman, bunun romantik aşkla bir ilgisi var mı? Mitoloji hiç Tanrı ve romantik aşkı birbiriyle bağdaştırıyor mu?

CAMPBELL: Yaptığı şey bu zaten. Aşk tanrısal bir ziyaret; bu yüzden de mitolojide evlilikten üstün olarak geçiyor. Trubadur düşüncesi de buydu. Tanrı aşksa o zaman aşk da Tanrı'dır. Meister Eckhart "Aşk acı bilmez" demiştir. Tristan "Aşkım için cehennem ızdırabını kabul etmeye hazırım" dediği zaman demek istediği buydu.

MOYERS: Ama aşkın içinde acı da vardır demiştin.

CAMPBELL: Bu öteki tip düşünce. Tristan aşkı yaşıyordu –Meister Eckhart ise aşk hakkında konuşuyordu. Aşkın ızdırabı öteki türden bir ızdırap değil, hayatın ızdırabı. Izdırabınız neredeyse hayatınız da oradadır, diyebiliriz.

MOYERS: Korintliler'de Pavlus "Sevgi her şeye katlanır, her şeye dayanır," diyor.

CAMPBELL: Aynı şey.

MOYERS: Yine de benim en sevdiğim mitlerden biri Şeytan'ın Tanrı'yı çok fazla sevmesinden dolayı cehenneme gönderilmekle lanetlendiği Fars miti.

CAMPBELL: Evet, bu Müslümanların Şeytan'ın Tanrı'nın en büyük âşığı olduğu şeklindeki temel düşüncesi. Şeytan hakkında çeşitli düşünme şekilleri olabilir ama bu, Şeytan neden cehenneme gönderildi, sorusunu temel alıyor. Standart hikaye şöyle: Tanrı melekleri yarattığı zaman kendinden başkasına eğilmemelerini söyledi. Sonra meleklerden daha üstün bir form olduğunu düşündüğü insanı yarattı ve insanın önünde eğilmelerini söyledi. Şeytan insana eğilmedi.

Küçükken bize verilen eğitimden hatırladığım kadarıyla bu Hıristiyan geleneğinde Şeytan'ın kendine hayranlığı olarak yorumlanıyor. İnsanın önünde eğilmemesi. Ama Fars hikayesinde insana eğilmemesinin nedeni Tanrı'ya olan aşırı sevgisiydi –Yalnızca Tanrı'nın önünde eğilebilirdi. Tanrı daha sonra işaret verme biçimini değiştirdi ama Şeytan ilk işaretler dizisine o kadar bağlanmıştı ki bunları kıramadı. Şeytan'ın bir kalbi var mıydı yok muydu bilmiyorum ama zihninde âşık olduğu Tanrı'dan başkasına eğilemezdi. Sonunda Tanrı "Seni gözüm görmesin" dedi.

Cehennemin şimdiye kadar tanımlanma şekillerine baktığımız zaman, cehennem ızdıraplarının en kötüsü Maşuk'un yokluğudur ki bu Tanrı'dır. Peki, Şeytan cehennemdeki durumu nasıl sürdürüyor? Tanrı'nın "Cehenneme git" dediği zaman yankılanan sesinin anısıyla. Bu büyük bir sevgi işareti.

MOYERS: Hayatta da insanın yaşayabileceği en büyük cehennem, sevdiğinden ayrı kalmasıdır, bu son derece doğru. Bu yüzden ben bu Fars mitini çok sevdim. Şeytan Tanrı'ya âşık–

CAMPBELL: –ve Tanrı'dan ayrı düşmüş, Şeytan'ın esas acısı bu.

MOYERS: Dünyadaki ilk anneyle baba hakkında da bir Fars hikayesi var.

CAMPBELL: Evet, o çok güzel bir hikaye. Başlangıçta ilk anne ve baba tek bir bütünmüş ve bir tür bitki olarak büyümüşler. Sonra birbirlerinden ayrılmışlar, birken iki olmuşlar ve çocukları olmuş. Çocuklarını o kadar çok sevmişler ki onları yemişler. Tanrı "Bu böyle olmaz" demiş. Böylece anne-babaların sevgisini yüzde 99,9 oranında kadar falan düşürmüş, böylece anne-babaları çocuklarını yemeyecekmiş.

MOYERS: Bu mit–

Hindistan, Margaret Bourke-White (1906-71).

Aşk, hayatın yanma noktasıdır ve tüm hayat esasında hüzünlü olduğu için aşk da öyledir. Aşk ne kadar kuvvetli olursa acı da öyle olacaktır.

CAMPBELL: İnsanların bebeklere "Çok tatlı, çok tatlı, yerim seni" dediklerini çok duydum.

MOYERS: Aşkın gücü mü?

CAMPBELL: Aşkın gücü.

MOYERS: O kadar yoğundu ki azaltılması gerekti.

CAMPBELL: Evet. Bir keresinde içinde kalp resmi olan kocaman açılmış bir ağız görseli görmüştüm. Sizi yiyen aşk, bu türden bir aşk işte. Annelerin azaltmayı öğrenmesi gereken türden aşk bu.

MOYERS: Tanrım, bana ne zaman serbest kalmasına izin vereceğimi öğret.

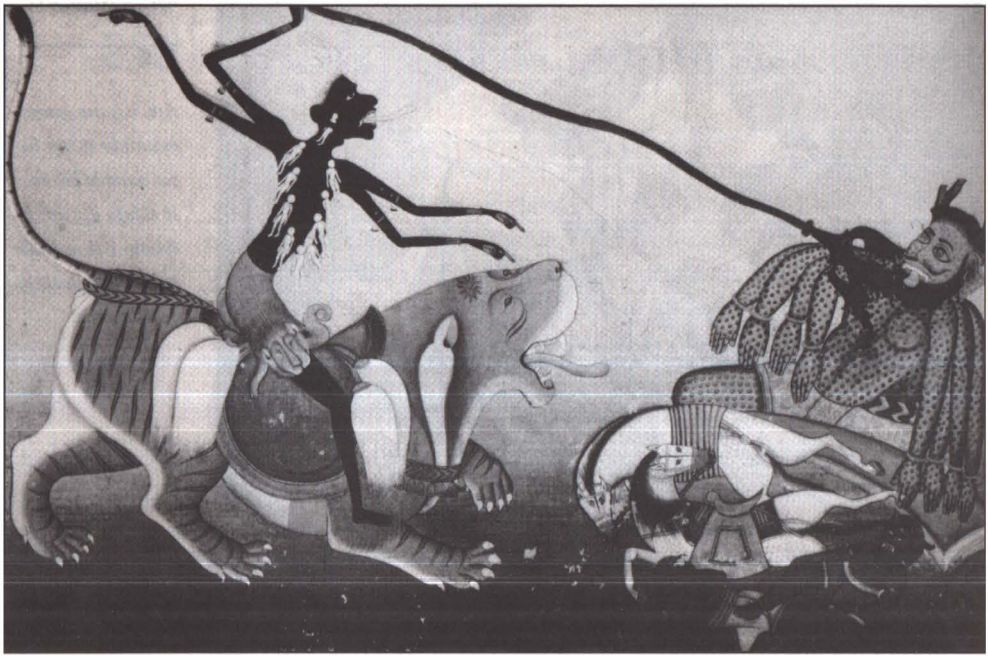
CAMPBELL: Evet. Hindistan'da annelerin özellikle oğullarını serbest bırakmalarına yardımcı olması için ritüeller vardı. Guru, yani ailenin papazı, gelip anneye ona en değer verdiği şeyini vermesini isterdi. Bu çok kıymetli bir mücevher ya da başka bir şey de olabilirdi. Sonra annenin en sevdiği şeyi vermeyi öğrendiği bazı uygulamalar yapılırdı. Sonunda da oğlundan vazgeçmek zorunda kalırdı.

MOYERS: Yani aşkta hem sevinç hem acı var.

CAMPBELL: Evet. Aşk, hayatın yanma noktasıdır ve tüm hayat esasında hüzünlü olduğu için aşk da öyledir.

MOYERS: Ama aşk her şeye katlanır.

CAMPBELL: Acı aşkın ta kendisidir de diyebiliriz –gerçek anlamda hayatta olmanın acısı.

Kali, Asuras Generallerini Öldürürken, Rakta-Vija, Hindistan, on sekizinci yüzyıl.

Şiddet tanrıları var, merhamet tanrıları var, görünen ve görünmeyen dünyaları birleştiren tanrılar var. Bunların hepsi hareket halindeki enerjilerin kişileştirilmesi. Ama enerjinin nihai kaynağı esrarını koruyor.

VIII

SONSUZLUK MASKELERİ

Mitoloji imgeleri hepimizin içinde olan ruhsal potansiyelin birer yansımasıdır. Bu imgeleri gözümüzde canlandırarak, bu ruhsal potansiyelin gücünü hayatımızda uyandırmış oluruz.

MOYERS: Pek çok farklı dünya görüşü arasında dolaştın, kültürler, medeniyetler ve dinler arasında yolculuklar yaptın. Tüm bunları yaparken her kültürde Tanrı ihtiyacını yaratan ortak bir şeye rastladın mı?

CAMPBELL: Mistik bir deneyim yaşayan herkes bilir ki bu evrenin bir de bu duyularla algılanamayan bir boyutu vardır. Upanişad'ların birinde bununla ilgili bir söz var: "Bir günbatımı veya dağ manzarasının karşısında durup da 'Ah,' dediğin zaman tanrısal bir deneyime ortak olursun." Böyle bir katılım anı, var olmanın harikalığını ve saf güzelliğini farkına varmayı içerir. Tabiat dünyasında yaşayan insanlar böyle anları her gün yaşar. İnsan boyutundan çok daha büyük bir şeyler olduğunun her zaman farkında olarak yaşarlar. Ancak insanın böyle deneyimleri doğa güçlerini insan formuna sokarak kişileştirme eğilimi vardır.

Batı'da bizim düşünce biçimimiz, Tanrı'yı evrenin enerjilerinin ve harikalarının nihai kaynağı ya da nedeni olarak görür. Ama çoğu Doğu düşüncesinde ve aynı zamanda pek çok ilkel düşüncede, tanrılar daha çok, nihayetinde kişisel olmayan bir enerjinin tezahürleri ve bu enerjiyi yayanlardır. Onun kaynağı değillerdir. Tanrı bu enerjinin bir aracıdır. Mevcut olan ya da temsil edilen enerjinin gücü ya da niteliği tanrının karakterini ve fonksiyonunu belirler. Şiddet tanrıları var, merhamet tanrıları var, görünen ve görünmeyen iki dünyayı bir araya getiren tanrılar var, savaşta yalnızca bir kralın ya da ulusun koruyuculuğunu yapan

tanrılar var. Bunların hepsi de çeşitli enerjilerin kişileştirmeleri. Ama bu enerjilerin nihai kaynağı esrarını korumaya devam ediyor.

MOYERS: Bu kaderi, bölgeler arasında sürekli bir savaşa, bir tür anarşiye dönüştürmüyor mu?

CAMPBELL: Evet, tıpkı hayatın içinde olduğu gibi. Zihinlerimizin içinde bile aynı şey –karar vermemiz gerektiğinde savaş yaşanır. Mesela başka insanlarla olan ilişkilerimde ve davranışlarımda dört ya da beş farklı olasılık olabilir. Zihnimdeki baskın tanrının etkisi kararımı belirleyen şey olacaktır. Eğer bana yol gösteren tanrı gaddarsa, kararım da acımasız olacaktır.

MOYERS: Bunun inanç üzerindeki etkisi ne oluyor? Sen bir inanç, bir mucize insanısın ve–

CAMPBELL: Hayır, inanç sahibi olmak zorunda değilim, deneyim sahibiyim.

MOYERS: Ne tür bir deneyim bu?

CAMPBELL: Hayatın harikalarının deneyimi. Aşk deneyimi. Nefret, haset, şu herifin çenesine bir tane patlatma isteği gibi deneyimler yaşadım. Sembolik imgelemler açısından baktığımız zaman, bunlar benim zihnimde işleyen farklı güçler. İnsan bunları –mucizeyi, sevgiyi, nefreti– farklı tanrıların yolladığını da düşünebilir.

Bir Katolik olarak yetiştirilen küçük bir çocukken bana, sağ tarafımda koruyucu meleğimin, sol tarafımda da beni yoldan çıkarmak isteyen bir meleğin olduğunu, hayatta vereceğim kararların üzerimde şeytanın mı yoksa meleğin mi daha çok etkili olacağına bağlı olacağını söylemişlerdi. Çocuk olduğumdan bu düşünceleri somutlaştırmıştım ve sanırım öğretmenlerim de öyle yapmışlardı. Gerçekten de burada bir melek olduğunu, meleğin ve şeytanın gerçek olduğunu düşünüyorduk. Ama artık bunları gerçek olarak görmektense, beni harekete geçiren ve bana yol gösteren içgüdülerin birer metaforu olarak görebiliyorum.

MOYERS: Bu enerjiler nereden geliyor?

CAMPBELL: Kendi hayatınızdan, kendi vücudunuzun enerjisinden. Başınız da dâhil olmak üzere vücuttaki farklı organlar birbirleriyle çatışma halinde.

MOYERS: Peki hayat nereden geliyor?

CAMPBELL: Aynı zamanda evrenin de yaşantısı olan nihai enerjiden. Sonra "Bu enerjiyi yaratan bir şey olmalı" diyor musunuz? Neden bunu söylemek zorundasınız? Nihai gizem neden kişiliksiz olamıyor?

MOYERS: Kadın ve erkekler kişilik olmadan yaşayabilir mi?

CAMPBELL: Evet, her yerde bunu yapıyorlar. Süveyş Kanalı'nın doğusuna bir gidin. Tanrıların insaniliği, kişileştirilmesi üzerindeki vurgunun ve onları insan biçimine sokma eğiliminin Batı'da olduğunu biliyorsun: Mesela ister gazap tanrısı olarak ister adalet ve ceza tanrısı olarak ya da hayat dayanağınız olan bir iyilik tanrısı olarak Mezmurlar'da okuduğumuz şekliyle Yehova. Ama Doğu'da tanrılar çok daha elemental, çok daha az insan özelliğine sahip ve çok daha fazla tabiat güçlerine benzerdir.

MOYERS: Biri "Tanrı'yı hayal et" dediği zaman, bizim kültürümüzdeki küçük bir çocuk "Beyaz cüppeli ve sakallı yaşlı bir adam" der.

CAMPBELL: Bizim kültürümüzde evet. Tanrı'yı erkek olarak düşünmek bize özgü bir moda ama pek çok gelenek tanrısal gücü öncelikle kadın şeklinde canlandırıyor.

MOYERS: Buradaki düşünce, kişileştiremeyeceğiniz şeyi hayalinizde de canlandıramayacağınız şeklinde. Sence zihni Plato'nun "ölümsüz ve tanrısal düşünceler" dediği şeyler üzerine odaklamak mümkün mü?

CAMPBELL: Tabii ki. Meditasyon da bu zaten. Meditasyon, belirli bir tema üzerinde aralıksız düşünmek demek. Bu, herhangi bir seviyede olabilir. Fiziksel olanla ruhsal olan hakkındaki düşüncelerim arasında büyük bir ayrım yapmıyorum ben. Ailenizi bakıp büyütmek de çok önemli bir meditasyon. Ama bir de katedrale gittiğiniz zaman olduğu gibi yapılan yalnız meditasyon var.

MOYERS: O halde dua, aslında meditasyon.

CAMPBELL: Dua, bir gizem ile bağlantı kurmak ve onu düşünmek.

MOYERS: İçimizden bir gücü çağırarak.

CAMPBELL: Katoliklikte size öğretilen bir meditasyon türü var, bunda aynı duayı, tespih duasını tekrar tekrar okuyup duruyorsunuz. Bu zihnin içe dönmesini sağlıyor. Sanskritçe'de bu uygulamaya *japa,* "kutsal ismin tekrarı" deniyor. İlginizi çeken diğer şeyleri uzaklaştırıyor, tek bir şeye odaklanmanızı sağlıyor ve sonra kendi hayal gücünüze bağlı olarak bu gizemin derinliğini yaşamanızı sağlıyor.

MOYERS: İnsan nasıl derin bir deneyim yaşar?

CAMPBELL: Gizem hakkında derin bir anlayış sahibi olarak.

MOYERS: Ama eğer Tanrı yalnızca bizim hayal ettiğimiz tanrıysa, kendi yaratılışımız karşısında nasıl huşu içinde olabiliriz?

CAMPBELL: Bir rüya bizi nasıl korkutur? İma edilen aydınlanmaya ulaşmak için eski Tanrı imgenizden kurtulmanız gerek. Psikolog Jung'un bununla ilgili bir sözü var: "Din, Tanrı deneyimine karşı bir savunmadır."

Bu gizem, bir kavramlar ve düşünceler dizisine indirgenmiş ve bu kavramları ve düşünceleri çok fazla vurgulamak aşkın ve ima edilen deneyime kısa devre yaptırabilir. İnsanın nihai dinsel deneyim olarak görmesi gereken şey, yoğun bir mistik deneyimdir.

MOYERS: İsa'nın kim olduğunu bulmak için Hıristiyan inancının, Hıristiyan doktrininin, Hıristiyan Kilisesinin ötesine gitmemiz gerektiğini düşünen pek çok Hıristiyan var.

CAMPBELL: İsa'nın hayal edilen imgesinin ötesine gitmemiz gerekiyor. İnsanın tanrısının böylesi bir imgesi nihai bir engel, kişinin nihai engeli. Kendi ideolojimize, kendi küçük düşünce biçimimize sımsıkı yapışıyoruz ve almaya hazır olduğumuzdan daha büyük bir Tanrı deneyimi yaklaştığı zaman kendi zihnimizdeki imgeye sımsıkı sarılarak ondan kaçıyoruz. Bu da inancımızı muhafaza etmek olarak biliniyor.

Belirli modellerdeki farklı deneyim aşamaları yoluyla ruhun yücelmesi düşüncesini bilirsin. İnsan, önce açlık ve açgözlülük, sonra cinsel arzu ve sonra bir türün diğeri üstündeki fiziksel üstünlüğü gibi ilkel hayvansal deneyimlerle yola çıkar. Bu deneyimler insana bazı nitelikler kazandırır. Ama sonra kalbin merkezine dokunulduğunda ve bir başkasına ya da bir başka varlığa karşı merhamet hissettiğinizde, siz ve ötekinin bir bakıma var olan tek bir hayata ait canlılar olduğunuzu fark edersiniz, ruhunuzda yepyeni bir hayat aşaması açılmış olur. Kalbin bu şekilde dünyaya açılması mitolojide bakire doğumu ile sembolize edilir. Önceden yalnızca sağlık, üreme, güç ve biraz eğlence gibi yalnızca fiziksel amaçlar için yaşayan hayvani insanda ruhsal bir yaşantının doğumunu simgeler.

Ama burada başka bir şeye geliyoruz. Bu merhamet, ahenk, hatta ötekiyle ya da zihninize saygı duyulacak ya da uyulacak iyi bir şey olarak yerleşmiş bir ego ötesi ilkeyle özdeşleşme duygusunu yaşayabilmek, dinsel açıdan uygun bir hayat ve deneyim şeklinin başlangıcıdır. Bu başlangıç, daha sonraları sizi, hayat boyu sürecek olan, tüm geçici varlık formlarının birer yansıması olduğu, dolu dolu bir varlıkların Varlığı deneyimi arayışına götürebilir.

Tüm varoluşun bu nihai dayanağı deneyimi iki şekilde elde edilebilir: birincisi, bir form ile; ikincisi, form olmadan, formun ötesinde. Tanrı'yı bir form ile algıladığınız zaman bir tanrı vardır, bir de onu düşünen zihniniz. Bir özne ve bir nesne vardır. Ama nihai mistik hedef, insanın tanrısıyla bir olmasıdır. Bu şekilde düalite aşılır ve formlar ortadan kaybolur. O noktada hiç kimse yoktur, ne tanrı ne siz. Tüm konseptlerin ötesine giden zihniniz, kendi varlığınızın sebebiyle özdeşleşerek onun içinde kaybolmuştur; çünkü tanrının metaforik imgesinin gönderme yap-

tığı şey, aynı zamanda dünyanın da varlığının esrarı olan kendi varlığınızın nihai esrarıdır.

MOYERS: Hıristiyan düşüncesinin temeli elbette ki Tanrı'nın İsa'nın içinde olduğu, bahsettiğin bu temel güçlerin, Tanrı ile insanı uzlaştıran bir insanda vücut bulduğu şeklinde.

CAMPBELL: Evet, temel Gnostik ve Budist düşünce de bunun senin benim için de doğru olduğu şeklinde. İsa, kendisi ve Baba adını verdiği kavramın aslında bir olduğunu fark eden tarihsel bir kişilik. Kendi doğasında İsalık olduğunu bilmeden yaşıyordu.

Bir keresinde içimizdeki İsa algısının dışında yaşamak hakkında bir seminer veriyordum. Dinleyenler arasındaki bir rahip (daha sonra bana söylenene göre) yanındaki kadına dönüp "Bu küfre girer" demiş.

MOYERS: İçimizdeki İsa derken neyi kastediyorsun?

CAMPBELL: Demek istediğim, kendi benlik sisteminizin, kendi arzularınızın şartlarına göre değil de içinizdeki insanoğlunun –İsa'nın– şartları diyebileceğimiz şeye göre yaşamanız gerektiği. Bir Hindu atasözü şöyle der: "Bir tanrıya bir tanrıdan başka kimse tapamaz." Tanrıya doğru tapmak ve onun emrine uygun yaşamak için tanrınızın sizin için temsil ettiği ruhani ilkeyle bir ölçüde özdeşleşmelisiniz.

MOYERS: İçimizdeki tanrıdan, İsa'dan, içeriden gelen aydınlanmadan ya da uyanıştan söz ederken, bunun narsizme, insanın kendisi ve dünya hakkında çarpıtılmış bir görüş geliştirmesine yol açan bir benlik takıntısına yol açması tehlikesi yok mu?

CAMPBELL: Tabii bu da mümkün. Bu, akımda bir kısa devre olması demek. Ama asıl amaç, insanın kendisinin ötesine, "kendi" kavramının ötesine geçip kusurlu da olsa bir tezahürü olduğu o şeye varması demek. Mesela meditasyondan çıktığınız zaman, meditasyonun tüm yararlarını kendinize saklamanız değil, dünyaya, tüm canlı varlıklara vererek sona ermesi gerektiği düşünülür.

Yani "Ben Tanrı'yım" diye düşünmenin iki yolu var. "Eğer ben fiziksel varlığımla ve bu geçici tabiatımla Tanrı'yım" diye düşünürseniz meczupsunuz ve deneyiminizde bir kısa devre var demektir. Egonuzla değil, ikiliğin olmadığı deneyüstü ve aşkın olan ile bir olduğunuzda en derin varlığınızla Tanrı olursunuz.

MOYERS: Şimdi tam hatırlamadığım bir yerde, hepimizin kendi çevremizdekiler –çocuklarımız, eşlerimiz, sevdiklerimiz, komşularımız– için kurtarıcı figürü olabileceğimizi söylemiştin. Hepimiz anne ve baba olabiliriz ama asla Anne ve Baba olamayız diyorsun. Bu bir sınırlamanın kabul edilmesi değil mi?

CAMPBELL: Evet, öyle.

MOYERS: Kurtarıcı İsa hakkında ne düşünüyorsun?

CAMPBELL: İsa hakkında çok fazla şey bilmiyoruz. Tek bildiğimiz, onun söylediklerini ve yaptıklarını bize anlatmaya çalışan, birbiriyle çelişkili dört metin.

MOYERS: Üstelik bu metinler İsa'dan çok seneler sonra yazılmış.

CAMPBELL: Evet ama buna rağmen bence İsa'nın ne söylediğini tam olarak bilmemiz mümkün. Ben İsa'nın sözlerinin orijinallerine çok yakın olduğunu düşünüyorum. Mesela İsa'nın temel öğretisi: Düşmanını sev.

MOYERS: Düşmanın yaptığını affetmeden, öfkesini kabul etmeden onu nasıl seversiniz?

CAMPBELL: Bunun nasıl yapılacağını söyleyeyim: Çuvaldızı kendimize iğneyi başkasına batıracağız. Hiç kimse düşmanının yaşam tarzını kusurlu bulacak bir konumda değil.

MOYERS: Sence İsa bugün yaşasa Hıristiyan olur muydu?

CAMPBELL: Bizim bildiğimiz anlamda Hıristiyan olmazdı. Belki yüce ruhani gizemlerle gerçekten temas halinde olan bazı rahip ve rahibelerin, İsa'nın olduğu türden Hıristiyan olduğu söylenebilir.

MOYERS: O halde İsa Kilise militanlarından olmayabilirdi?

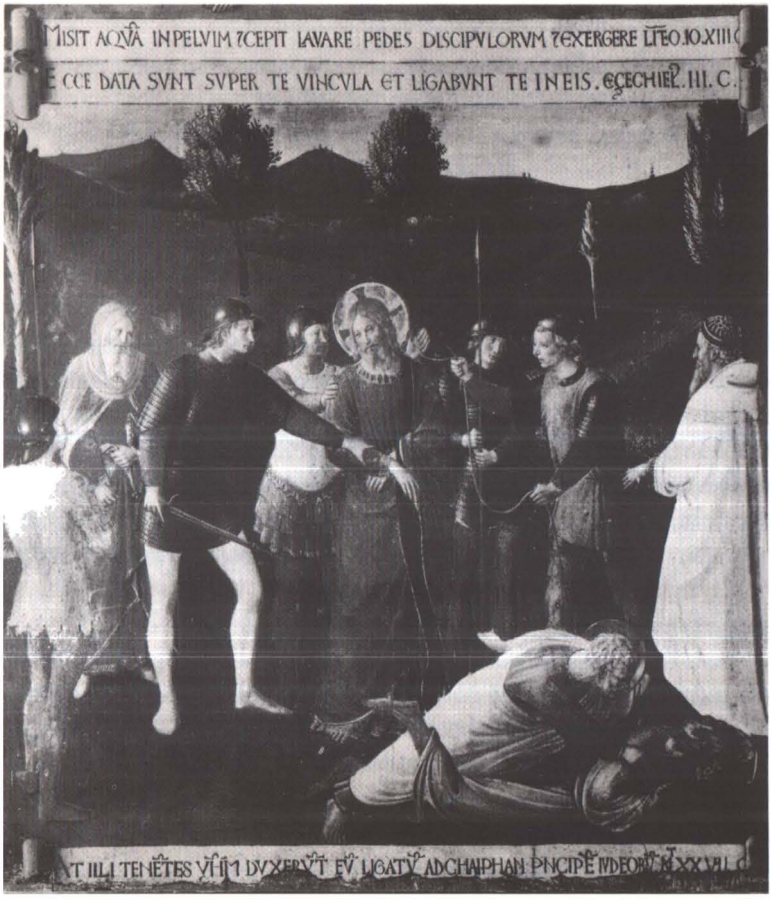
CAMPBELL: İsa hiçbir yönden militan değildi. İncillerin hiçbirinde böyle bir şey okumadım. Petrus kılıcını çekti ve kölenin kulağını kopardı; İsa Petrus'a "Kılıcını kınına koy, Petrus," dedi. Ama Petrus'un kılıcı o zamandan beri iş başında ve kınına girmedi.

Ben yirminci yüzyılda yaşadım. Düşmanımız olmayan ve hiç olmamış bir halk hakkında çocukken bana söylenenleri hatırlıyorum. Onları potansiyel düşman olarak göstermek ve onlara saldırılarımızı haklı göstermek için bir nefret, yanlış tanıtma ve kötüleme kampanyası yapılıyordu. Bunun yankıları günümüzde bile hâlâ devam ediyor.

MOYERS: Ama bize Tanrı'nın sevgi olduğu söyleniyor. Bir keresinde İsa'nın şu sözünden alıntı yapmıştın: "Ben size diyorum ki, düşmanlarınızı sevin, size zulmedenler için dua edin. Öyle ki göklerde olan Babanızın oğulları olasınız. Çünkü o güneşini hem iyilerin hem de kötülerin üzerine doğdurur. Yağmurunu da hem doğruların hem eğrilerin üzerine yağdırır." Bir zamanlar bunun Hıristiyan öğretilerinin en yücesi, en asili en cesuru olduğunu söylemiştin. Hâlâ böyle hissediyor musun?

CAMPBELL: Ben merhametin başlıca dinsel deneyim olduğuna inanıyorum. Eğer bu yoksa hiçbir şeyiniz yok demektir.

MOYERS: Hıristiyan Yeni Ahit'inde benim için en ilgi çekici ya-

İsa'ya İhanet,
Fra Angelico
(1387-1455).

İsa hiçbir yönden militan değildi. İncillerin hiçbirinde böyle bir şey okumadım. Petrus kılıcını çekti ve kölenin kulağını kopardı; İsa Petrus'a "Kılıcını kınına koy, Petrus," dedi. Ama Petrus'un kılıcı o zamandan beri iş başında ve kınına girmedi.

zının ne olduğunu söyleyeyim mi: "İman ediyorum. İmansızlığımı yenmeme yardım et." Bu nihai gerçekliğe, onu yaşayabileceğime ve yaşadığıma inanıyorum. Ama sorularım cevapsız kalıyor. Ben Tanrı var mı, sorusuna inanıyorum.

CAMPBELL: Birkaç yıl önce çok komik bir şey yaşadım. New York Spor Kulübü yüzme havuzundaydım. Orada Katolik üniversitelerinden birinde profesör olan bir rahiple tanıştım. Yüzdükten sonra kenardaki şezlonglardan birine gidip "yatay atlet" pozisyonu dediğimiz pozisyonda uzandım. Yanımdaki rahip "Mr. Campbell, siz de rahip misiniz?" diye sordu.

"Hayır Peder," dedim.

"Katolik misiniz?" diye sordu.

"Öyleydim Peder," diye cevap verdim.

Sonra "Kişisel bir tanrının varlığına inanıyor musunuz peki?" diye sordu ki bence bu soruyu bu şekilde sorması çok ilginçti.

"Hayır Peder," dedim.

Sonra o da "Sanırım kişisel bir tanrının varlığını mantıkla ispatlamanın hiçbir yolu yok," dedi.

"Eğer olsaydı, o zaman inancın ne değeri kalırdı?" dedim.

"Mr. Campbell," dedi rahip hızlıca, "sizinle tanıştığıma sevindim." Ve gitti. Bir jiu-jitsu darbesi vurmuşum gibi hissettim.

Ama bu benim için aydınlatıcı bir diyalogdu. Bir Katolik rahibin "Kişisel bir tanrının varlığına inanıyor musunuz?" diye sormasıyla, bana sanki o da kişisel olmayan, yani kendi içinde aşkın bir dayanak ya da bir enerji olması olasılığının farkındaymış gibi geldi. Buda bilinci düşüncesi, tüm varlıklara ve tüm canlılara karakterini ve özünü veren, her yerde bulunan, aydınlık bir bilinç düşüncesidir. Bizler, düşünmeden bu bilincin, bu enerjinin parçalarıyla yaşıyoruz. Ama dinsel hayat şekli, bu bedenin kendi menfaatine dayalı hedeflerine göre değil de, bu daha büyük bilincin verdiği anlayışlara göre yaşamaktır.

Aziz Tomas'ın yeni keşfedilen Gnostik İncili'nde önemli bir pasaj var: "İsa'nın havarileri, 'Krallık ne zaman gelecek?' diye sorarlar. Sanırım Markos 13'te dünyanın sonunun yaklaştığını okuyoruz. Burada mitolojik bir imge –dünyanın sonu– gerçekleşecek olan fiziksel, tarihsel ve gerçek bir olgu olarak ele alınıyor. Ama Tomas'ın versiyonunda İsa "Babanın krallığı onu bekleyerek gelmeyecek. Babanın krallığı tüm dünyaya yayılmıştır ve insanlar onu göremezler," diye cevap veriyor. Şimdi sana o duyguyla bakıyorum ve Tanrı'nın varlığının ışığını senin vasıtanla biliyorum.

MOYERS: Benim vasıtamla mı?

CAMPBELL: Tabii ki senin. İsa "Ağzımdan içen benim gibi olacak ve ben de onun gibi olacağım" dediğinde bizim İsa adını verdiğimiz, hepimizin varlığı olan varlıkların Varlığının bakış açısından konuşuyor. Bunu bilen herkes İsa gibi olacaktır. Söz'ün mesajını hayatına taşıyan herkes İsa'ya denktir; bunun anlamı budur.

MOYERS: Yani "Tanrı'nın ışığını benden aldığını" söylerken bunu demek istiyorsun.

CAMPBELL: Evet, senden alıyorum.

MOYERS: O zaman ben de senden alıyorum?

CAMPBELL: Bunu söylerken ciddiyim.

MOYERS: Ben de ciddiyim. Ötekinde bir tanrısallığın varlığını hissediyorum.

CAMPBELL: Yalnız bununla da kalmıyor. Bu diyalogda simgelediğin ve meydana çıkarmaya çalıştığın şey, bu ruhani ilkelerin anlaşılmasını temsil ediyor. Sen araçsın. Ruhun ışığını yansıtıyorsun.

MOYERS: Bu herkes için geçerli mi?

CAMPBELL: Hayatında kalp seviyesine ulaşmış herkes için geçerli.

MOYERS: Ruhun gerçekten de bir coğrafyası olduğuna inanıyorsun yani?

CAMPBELL: Bu, bir metafor dili. Ama bazı insanların cinsel organlar seviyesinde yaşadığı ve hayattaki tek amaçlarının bu olduğu da bir gerçek. Hayatın anlamı onlar için bu. Freud'un felsefesi bu, öyle değil mi? Sonra Adler'in tüm hayatın engeller ve engellerin aşılması merkezi olduğu şeklindeki güç istemi felsefesine geliyorsunuz. Bu da kesinlikle son derece güzel bir hayat ve bu yaşam biçimleri de tanrısal. Ama hayvansal düzeyde. Sonra öyle ya da böyle insanın kendisini başkalarına vermesini içeren bir başka hayat türü geliyor. Kalbin açılmasıyla sembolize edilen işte bu.

MOYERS: Bu hayatın kaynağı ne?

CAMPBELL: Kendi yaşamınızın ötekinde de olduğunun fark edilmesi, ikimizdeki tek hayatın farkına varılması olmalı. Tanrı bu tek yaşamın imgesi. Kendimize bu yaşamın nereden geldiğini soruyoruz ve her şeyin biri tarafından yapılmak zorunda olduğunu düşünenler "Bu Tanrı'nın işi" diye düşünüyor. Yani tüm bunların kaynağı Tanrı.

MOYERS: O halde din ne?

CAMPBELL: Geriye gidecek olursak İngilizce'deki "religion," yani "din" kelimesi, *religio,* yani olayın gidişatını geriye doğru giderek incelemek anlamına gelir. Hepimizde tek yaşam olduğunu söyleyecek olursak, benim kendi yaşamımla bu tek yaşam arasında, *religio*, yani geriye doğru bir bağlantı kurulmuş olur. Bu, bu bağlantıyı temsil eden dini imgelerde sembolize edilir.

MOYERS: Ünlü psikolog Jung gelmiş geçmiş en güçlü dinsel sembollerden birinin çember olduğunu söylüyor. Çemberin, insanoğlunun büyük primordiyal imgelerinden biri olduğunu ve çember sembolünü düşünürken benliğimizi analiz ettiğimizi söylüyor. Buna ne diyorsun?

CAMPBELL: Dünya bir çemberdir. Tüm bu çember imgeleri ruhu yansıtır, yani bu mimari tasarımlarıyla ruhsal fonksiyonlarımızın fiili yapılanması arasında bir ilişki olabilir.

Bir sihirbaz sihir yapmak istediği zaman kendi çevresine bir çember çizer ve çemberin dışında kaybedilen güçler, ancak ve ancak bu sınırla-

Faustus ve Mephistopheles.

Bir sihirbaz sihir yapmak istediği zaman kendi çevresine bir çember çizer ve çemberin dışında kaybedilen güçler, ancak ve ancak bu sınırları belirli, hiçbir şey geçirmeyecek şekilde kapanmış çemberin içinde harekete geçirilebilir.

rı belirli, hiçbir şey geçirmeyecek şekilde kapanmış çemberin içinde harekete geçirilebilir.

MOYERS: Bir zamanlar "Kamp kuracağımız zaman, çember şeklinde kurarız. Kartal yuva kuracağı zaman, yuvası çember içinde olur. Ufka baktığımızda ufuk da çember şeklindedir," diyen bir Kızılderili şefi hakkında bir şey okumuştum. Çember bazı Kızılderililer için çok önemliydi, değil mi?

CAMPBELL: Evet. Ama Sümer mitolojisinden aldıklarımıza göre de oldukça önemli. 360 derece açısı ve dört ana yönü olan çemberi biz onlardan aldık. Resmi Sümer yılı 360 gün ile bu günlerin içinde sayılmayan ve zamanın dışında olan beş kutsal günden oluşuyordu. Bu kutsal günlerde Sümer toplumu ile gökler arasında bağlantı kuran seremoniler yapılıyordu. Artık zamanla ilgili olarak bu dairesel duyguyu kaybediyoruz çünkü artık dijital saatlerimiz var. Zaman yalnızca bipleyerek geçip gidiyor. Dijitalin dışına çıkınca zamanın akışı hissini duyabiliyorsunuz. New York'taki Penn İstasyonu'nda saatleri, dakikaları, saniyeleri, saniyelerin onda birini ve yüzde birini gösteren bir saat var. Saniyenin yüzde birinin bile nasıl geçip gittiğini gördüğünüzde zamanın nasıl da hızlı aktığını anlıyorsunuz.

Çember öte yandan bütünlüğü de temsil ediyor. Çemberin içindeki her şey, çember içine alınmış olan, çerçevelenen tek bir şey oluyor. Bu, konunun uzamsal yanı. Ama çemberin geçici yanıysa, ayrılıp başka bir yere gidebilmeniz ve sonra her zaman geri dönebilmenizdir. Tanrı alfa ve omegadır, kaynak ve sondur. Çemberin ilk çağrıştırdığı, ister zaman ister uzam içinde olsun tamamlanmış bir bütünlüktür.

MOYERS: Başlangıç ve son yok.

CAMPBELL: Dönüyor, dönüyor, dönüyor. Mesela yılı ele alalım. Kasım geldiğinde Şükran Günü gelir. Sonra Aralık olur ve yine Noel olur. Yalnızca bir ay başa sarmaz, gece ve gündüz de bir devir yapar. Saatlerimize bakıp zamanın döndüğünü gördüğümüz zaman aklımıza bu gelir. Saat yine aynı saattir ama artık başka bir gündür.

MOYERS: Çin eskiden kendine Merkez Krallığı adını vermişti. Aztekler de kendi kültürleri için benzer bir deyiş kullanıyorlardı. Sanırım, kozmolojik düzen yöntemi olarak çemberi kullanan her kültür kendini merkeze koyuyor. Çember neden böyle evrensel çapta sembolik bir hal aldı sence?

CAMPBELL: Çünkü sürekli yaşadığımız bir şey –gün boyunca yıl boyunca evden ayrılıp maceraya –avlanmaya ya da başka bir şeye– çıkıp eve dönerken. Yaşadığımız daha derin bir deneyim daha var, rahim ve mezar esrarı. İnsanın gömülmesinin amacı yeniden doğumdur. Gömme fikrinin kökeninde bu var. En erken Tanrıça imgeleri, Tanrıça'yı ruhu tekrar kabul ederken gösteriyor.

MOYERS: Eserlerini –*The Masks of God*'ı, *The Way of the Animal Powers*'ı ya da *The Mythic Image*'ı– okuduğum zaman sık sık çember imgeleriyle karşılaşıyorum. Sihirde, mimaride, hem antik hem modern çağ örneklerinde; hem Hindistan'ın kubbe şeklindeki tapınaklarında hem Rodezya'nın Paleolitik taş kabartmalarında; Aztekler'in taş takvimlerinde, antik Çin'in bronz kalkanlarında, Eski Ahit'te peygamber olarak sözü geçen, gökteki tekerden söz eden Ezekiel'de. Sürekli bu imgeyle karşılaşıyorum. Bu yüzük, nikah yüzüğüm de çember şeklinde. Bu neyi simgeliyor?

CAMPBELL: Evliliğe nasıl baktığına bağlı. İngilizce'de "sym-bol" kelimesi bir araya koyulmuş iki şey demektir. Bunun bir yarısı birindedir, öteki yarısı başkasında. Bunlar bir araya gelir. Farkındalık yüzüğü, mükemmel çemberi bir araya getirmekten doğar. Bu benim evliliğim, benim bireysel yaşantımın ikinin tek olduğu, daha büyük iki kişilik bir yaşantıyla birleşmesi. Yüzük birlikte tek bir çemberin içinde olduğumuzu gösteriyor.

MOYERS: Yeni bir papa geldiğinde balıkçı yüzüğünü takar –bu da bir başka çember.

CAMPBELL: Bu yüzük, İsa'nın balıkçı olan havarileri çağırmasını simgeler. İsa "Sizi insanların balıkçısı yapacağım" demiştir. Bu, Hıristiyanlıktan eski bir motiftir. Orpheus suda balık gibi yaşayan insanları avlayıp yukarı, ışığa çıkaran "Balıkçı" olarak adlandırılmıştır. Balıkların metamorfoz geçirerek insana dönüşmesi eski bir fikirdir. Balık tabiatı, bizim karakterimizin en kaba hayvan tabiatıdır ve dinsel bilginin amacı sizi buradan çıkarmaktır.

MOYERS: İngiltere'nin yeni kralına ya da kraliçesine de taç giyme yüzüğü verilir.

CAMPBELL: Evet çünkü yüzüğün bir başka tarafı daha var –bağlılık. Kral olarak bir ilkeye bağlısınız. Kendi istediğiniz gibi yaşayamazsınız. Seçilmiş birisiniz. İnsanlar, derilerine bir işaret konulan ya da dövme yapılan erginleme törenlerinde, bir başkasına ve topluma bağlanmış olurlar.

MOYERS: Jung çemberden mandala olarak söz eder.

CAMPBELL: "Mandala" Sanskritçe'de "çember" demek ama kozmik düzen anlamını taşıması için koordine edilen ve sembolik olarak tasarlanan bir çember. Mandala oluştururken kişisel çemberinizi evrensel çemberle koordineli bir hale getirmeye çalışırsınız. Mesela çok ayrıntılı bir Budist mandalasında merkezde güç ve aydınlanma kaynağı olarak tanrı vardır. Etraftaki imgeler tanrının ışığının yansımaları ya da tezahürleridir.

Kendinize bir mandala yaparken bir daire çizersiniz ve hayatınızdaki farklı dürtü sistemlerini ya da değer sistemlerini düşünürsünüz. Sonra onları oluşturur ve merkezinizin nerede olduğunu bulmaya çalışırsınız. Mandala yapmak, hayatınızın karışık taraflarına bir merkez bulmak ve kendinizi ona göre ayarlamak için bir araya getirme disiplinidir. Kendi çemberinizi evrensel çemberle koordinasyon haline sokmak istersiniz.

MOYERS: Merkezde olmak için mi?

CAMPBELL: Merkezde, evet. Mesela Navaho Kızılderilileri arasında şifa seremonileri kum resimleriyle yapılır, bunlar çoğu zaman yere çizilen mandalalardır. Tedavi edilecek kişi, özdeşleşecek olduğu mitolojik bağlama geçmek için mandalanın orta yerine geçer –simgelenen güçle özdeşleşir. Mandalalarla bu kuma resim çizme ve bunların meditasyon amacıyla kullanılması düşüncesi Tibet'te de görülür. Tibetli keşişler kum resimleri çizer, hayatımızda işlev gösteren ruhsal güçleri temsil eden kozmik imgeler çizer.

MOYERS: İnsanın hayatının merkezini evrenin merkeziyle paralel hale getirmeye yönelik oldukça çaba gösterilmiş–

CAMPBELL: –mitolojik imgelem yoluyla, evet. İmge, sembolize edilen güçle özdeşleşmeye yardımcı oluyor. Bir şekilde farklılaşmamış bir şeyle insanın özdeşleşmesini bekleyemezsiniz. Ama ona belirli farkındalıklara giden nitelikler verirseniz kişi onu takip edebilir.

MOYERS: Kutsal Kase'nin mükemmel ahenk merkezini, mükemmeliyet, bütünlük ve birlik arayışını temsil ettiği şeklinde bir teori var.

CAMPBELL: Kutsal Kase'nin pek çok kaynağı var. Bunlardan biri, Bilinçaltının derinliklerindeki deniz tanrısının sarayında bir bereket kazanı olduğu şeklinde. Yaşam enerjisinin bize geldiği yer, bilinçaltının derinlikleri. Kazan bitmek bilmez kaynak, merkez, tüm hayatın ortaya çıktığı gürül gürül kaynak.

MOYERS: Bunun bilinçaltı olduğunu mu düşünüyorsun?

CAMPBELL: Yalnızca bilinçaltı değil, dünya diyarı. Etrafınızda sürekli bir şeyler yaşam buluyor. Dünyaya akan bir hayat var ve bitmek bilmez bir kaynaktan akıyor.

MOYERS: Peki zaman ve uzamın ayırdığı çok farklı kültürlerde aynı imgelemin ortaya çıkmasına ne diyorsun?

CAMPBELL: İnsan ruhunda tüm insanlar arasında ortak olan bazı güçler bulunduğu anlamına geliyor bu. Aksi takdirde bu kadar ince ayrıntılı benzeşmeler olmazdı.

MOYERS: Yani pek çok kültürde bir yaratılış hikayesi, bir bakire doğum, ölen ve yeniden doğan bir kurtarıcı hikayesiyle karşılaşıyorsak, tüm bunlar içimizde olan bir şeylerden, anlama ihtiyacımızdan bahsediyor.

CAMPBELL: Doğru. Mit imgeleri, her birimizin içindeki ruhsal potansiyelin yansımaları. Bunları düşününce hayatımızda bunların güçlerini uyandırmış oluyoruz.

MOYERS: Yani bir metinde insanın tanrı suretinde yaratıldığı yazıyorsa, her insanın dininden, kültüründen ya da yaşadığı coğrafyadan bağımsız olarak sahip olduğu bazı özelliklerden söz ediyor öyle mi?

CAMPBELL: Tanrı, insanın en temel nihai düşüncesi olacaktır.

MOYERS: Birincil ihtiyacı.

CAMPBELL: Hepimiz Tanrı'nın suretinde yaratıldık. Bu nihai insan modeli.

MOYERS: Eliot dönmekte olan dünyanın hareketsiz noktasından söz eder, burada hareket ve hareketsizlik birdir, zamanın hareketi ile sonsuzluğun hareketsizliği birliktedir.

CAMPBELL: Kase'nin temsil ettiği bitmez tükenmez merkez bu. Hayat, varlık bulduğunda ne korkar ne arzu eder, yalnızca var olur. Var olduktan

sonra korkmaya ve arzulamaya başlar. Korku ve arzulardan kurtulup yalnızca var olduğunuz yere dönebilirseniz hedefi vursunuz. Goethe, Tanrı'nın ölülerde değil, canlılarda, olmuş olanda ve değişmezde değil oluşumda ve değişimde tesirli olduğunu söyler. Böylece aklın, olma ve değişme yoluyla Tanrı'ya ulaşmaya çalışırken, zekanın hayatın oluşumu için değişmezden, bilinenden, bilinebilir olandan yararlandığını söyler. Ancak kendinizle ilgili bilgiye ulaşma hedefine, kendi içinizdeki yanma noktasında, kendi içinizde oluşmakta olan, dünyanın iyilik ve kötülüklerinden yeni var olmuş gibi masum ve bu yüzden arzuları ve korkuları olmayan o varlıkta ulaşılabilir. Bu kusursuz bir cesaretle savaşa giden savaşçının durumuna benzer. Hareket halindeki hayattır bu. Bir savaşın olduğu gibi büyümekte olan bir bitkinin de esrarı budur. Çimleri düşünüyorum mesela. Biliyorsun, iki haftada bir, çim biçme makinesiyle biri gelip çimleri biçiyor. Çimlerin "Pete aşkına, böyle kesilip durmakta ne fayda var?" dediğini bir düşün. Ama böyle demiyor. Böyle demek yerine büyümeye devam ediyor. Merkezdeki enerjinin anlamı bu. Kase imgesinin, bitmez tükenmez pınarın, kaynağın anlamı bu. Var oluşun kaynağı olduktan sonra, kaynak ne olduğunu umursamaz. Önemli olan kaynak olması ve yaşamın vücut bulmasıdır. Senin içinde var olan hayatın anlamı da bu. Tüm bu mitlerin anlatmaya çalıştığı bu.

Karşılaştırmalı mitoloji çalışmalarında bir sistemdeki imgeleri diğerindekilerle karşılaştırıyoruz ve her iki taraf da aydınlanıyor çünkü bir taraf anlamın bir yönüne net bir açıklama getirirken öteki başka bir yönüne getiriyor. Birbirlerini netleştiriyorlar.

Karşılaştırmalı mitoloji dersi vermeye başladığımda, öğrencilerimin dinsel inançlarını yok etmekten korkuyordum ama bunun tam tersinin olduğunu gördüm. Onlar için pek bir anlam ifade etmeyen, annebabalarından miras aldıkları dinsel gelenekler, biz bu gelenekleri benzer imgelerin daha içsel ve daha ruhani yorumlar getirildiği başka geleneklerle karşılaştırınca birdenbire başka şekilde bir aydınlanmaya kavuştu.

Hıristiyan, Yahudi, Budist ve birkaç tane de Zerdüşt öğrencim oldu –hepsi de bu deneyimi yaşadılar. Bir dini sistemin sembollerini yorumlamanın ve onlara gerçekler yerine metaforlar demenin hiçbir tehlikesi yoktur. Böyle yapmak, bunları kendi içsel deneyiminiz için mesajlara dönüştürür. Sistem birden kişisel bir deneyim haline gelir.

MOYERS: Başkalarının da aynı özlemleri duyduğunu ve olağan insan dili görüntüsünün ötesindeki bir deneyimi açıklamaya çalışmak için benzer imgeler aradıklarını bildiğim zaman kendi inancımı daha güçlü hissediyorum.

CAMPBELL: Soytarılar ve soytarılı dinler bu yüzden işe yarar. Germen ve Kelt mitolojisi gerçekten grotesk tanrılar olan soytarı figürleriyle dolu. Bu şu anlama geliyor: Ben nihai imge değilim. Başka bir şeyi göstermek için saydamım ben. Bana bakınca benim ve bu komik biçimimin ardını gör.

MOYERS: Bir Afrika geleneğinde bir tarafı kırmızı bir tarafı mavi bir şapka giyerek yoldan geçen tanrıyla ilgili muhteşem bir hikaye var. Tarladaki çiftçiler akşam köye gidip "Mavi şapkalı tanrıyı gördünüz mü?" demişler. Ötekiler "Hayır, hayır, kırmızı şapkalıydı" demiş ve kavgaya girişmişler.

CAMPBELL: Evet, bu Nijerya'nın hilebaz tanrısı Edshu. Önce bir yöne yürümüş, sonra diğer yöne yürürken şapkasını da çevirerek işleri daha da kötüleştirmiş. Şapka yine kırmızıysa kırmızı, maviyse mavi gözükmüş. Sonra kavga eden iki adam hâkimin karşısına götürüldüğünde hilebaz tanrı ortaya çıkmış ve "Ben yaptım, benim suçum. Bilerek yaptım. Anlaşmazlık çıkarmak benim en büyük zevkim," demiş.

MOYERS: Bunda bir gerçeklik payı var.

CAMPBELL: Kesinlikle. Heraklitos, anlaşmazlığın tüm muhteşem şeylerin yaratıcısı olduğunu söylemiş. Bu sembolik hilebazlık düşüncesinde de bunun gibi bir anlam gizli olabilir. Bizim geleneğimizde bu işi Cennet'teki yılan yapmış. Her şey sabit ve yolundayken ortaya bir elma atmış.

Pueblo soytarıları, Otis, Poleloma.

Hangi düşünce sistemine sahip olursanız olun, sonsuz hayat içermesi mümkün değildir. Soytarılar ve soytarılı dinler şu anlama geliyor: Ben nihai imge değilim. Başka bir şeyi göstermek için saydamım ben. Bana bakınca benim ve bu komik biçimimin ardını gör.

Hangi düşünce sistemine sahip olursanız olun, sonsuz hayat içermesi mümkün değildir. Her şeyin böyle olduğunu düşündüğünüz an, bir hilebaz ortaya çıkar ve her şeyi altüst eder. Değişim ve oluşum yeniden başlar.

MOYERS: Bu hikayeleri anlatırken mizah da kullanıyorsun Joe. Ne kadar tuhaf ya da acımasız şeylerle ilgili olurlarsa olsunlar onlardan zevk alıyor gibisin.

CAMPBELL: Mitoloji ve bizim Yahudi-Hıristiyan geleneğimiz arasındaki temel farklardan biri mitolojinin imgeleminin mizahla dolu olması. Bir imgenin bir başka şeyin simgesi olduğunu anlıyorsunuz. Onunla aranızda bir mesafe oluyor. Ama bizim dinimizde, her şey yavan ve çok çok ciddi. Yehova ile ortalıkta maskaralık edemezsiniz.

MOYERS: Psikolog Maslow'un "doruk yaşantılar," James Joyce'unsa epifani dediği şeyi nasıl açıklıyorsun?

CAMPBELL: Aslında bu ikisi pek de aynı şey değil. Doruk yaşantı, var olmanın ahengiyle olan ilişkinizi yaşadığınız zamanki gerçek yaşam anlarına gönderme yapar. Benim kendi doruk yaşantılarım, yaşadıktan sonra doruk yaşantı olduğunu anladığım tüm yaşantılarım, sporla ilgili.

MOYERS: Senin yaşantının Everest'i neydi?

CAMPBELL: Columbia'da koşarken çok güzel birkaç yarışta koştum. İkinci yarışta kazanacağımı biliyordum ama bunu bilmeme imkan yoktu çünkü yarışı devralıp kenardan girdiğimde en öndeki yarışçı benden 27-28 metre öndeydi. Ama ben kazanacağımı biliyordum ve bu benim zirve yaşantımdı. O gün beni hiç kimse yenemezdi. Bu, tam formda olmakla ve bunu bilmekle ilgili bir şey. Hayatımda hiçbir şeyi bu iki yarışta koştuğum kadar işinin ehli bir şekilde yapmadım. Gerçekten de kusursuz bir formda olma ve mükemmel bir iş çıkarma deneyimi yaşadım.

MOYERS: Tüm doruk yaşantılar fiziksel değildir ama.

CAMPBELL: Hayır, başka tür doruk yaşantılar da var. Ama doruk yaşantılar hakkında düşününce aklıma gelenler bunlardı.

MOYERS: Ya James Joyce'un epifanileri?

CAMPBELL: Şimdi, bu başka bir şey. Joyce'un estetik yaşantı formülü, yaşantının sizi nesneye sahip olmaya yöneltmemesidir. Sizi tasvir edilen nesneye sahip olmaya yönelten bir sanat eserine Joyce pornografi der. Estetik yaşantı sizi nesneyi eleştirmeye ve reddetmeye de yöneltmez –bu tür sanata didaktik ya da sanattaki sosyal eleştiri adını verir. Estetik deneyim yalnızca nesnenin seyredilmesidir. Önce nesnenin etrafına bir çerçeve koyar ve onu tek bir şey olarak görürsünüz; sonra onu tek bir şey olarak görürken parçalarının birbiriyle, her parçanın bütünle ve bütünün parçalarla olan ilişkisi-

ni fark edersiniz, der Joyce. Başlıca estetik faktör budur –ritim, ilişkilerin ahenkli ritmi. Sanatçı şanslı bir ritim vurduğunda bir görkem hissedersiniz. Estetik bir tutsaklık altına girersiniz. Epifani budur. Dinsel terimlerle her şeyi yaratan İsa ilkesinin sonuca ulaşması da denebilir.

MOYERS: Tanrı'yı seyreden azizin yüzü gibi mi?

CAMPBELL: Kim olduğu önemli değil. Bir yaratık olarak düşünebileceğin herhangi birini ele alabilirsin. Estetik yaşantı, etik ve didaktiğin ötesine geçer.

MOYERS: Burada sana katılmıyorum. Bana göre epifani yaşamak

Samothrace Zaferi, takriben M.Ö. 200.

Sanatçı şanslı bir ritim vurduğunda bir görkem hissedersiniz. Estetik bir tutsaklık altına girersiniz. Epifani budur. Dinsel terimlerle her şeyi yaratan İsa ilkesinin sonuca ulaşması da denebilir.

için, sahip olmak değil seyretmek istediğin nesne bir şekilde güzel olmalı. Bir dakika önce doruk yaşantından söz ederken çok güzeldi, dedin. "Güzel" estetik bir kelime. Güzellik ahenktir.

CAMPBELL: Evet.

MOYERS: Üstelik Joyce'un epifanilerinde de olduğunu ve sanatla estetiği ilgilendirdiğini söyledin.

CAMPBELL: Evet.

MOYERS: Bana göre, her ikisi de güzelse ikisi de aynı demektir. Nasıl olur da hem bir yaratığa bakıp hem epifani yaşayabilirsin?

CAMPBELL: Sanatla ilgili bir başka duygu daha var, bu güzellik değil yücelik. Bizim canavar adını verdiğimiz şeyler, yüce bir deneyim olarak da yaşanabilir. Bunlar, hayatın normal formlarının içeremeyeceği kadar büyük güçleri temsil eder. Uçsuz bucaksız geniş bir alan görkemlidir. Budistlerin, tapınaklarını genelde yüksek tepelerin üzerinde konumlandırarak bu etkiyi sağladığı bilinir. Mesela Japonya'daki bazı tapınakların bahçeleri, önce samimi ve yakın bir sıra ile düzenlenir. Sonra çıkmaya devam ettikçe bir bölmeden geçersiniz ve geniş bir ufuk önünüzde açılır. Egonuzun azalmasıyla birlikte bir şekilde bilinciniz yüce bir deneyime açılır.

Yüceliğin bir başka biçimi de olağanüstü enerji ve güçtür. Şehirleri Anglo-Amerikan bombardımanına maruz kalırken Orta Avrupa'da bulunmuş olan bazı kişiler tanıdım. Bazıları bu insanlık dışı deneyimi yalnızca korkunç değil aynı zamanda huşu uyandırıcı ölçütlerle tanımladılar.

MOYERS: Bir keresinde bir İkinci Dünya Savaşı gazisiyle röportaj yapmıştım. Bulge Savaşı'nda yaşadıklarından söz ettik. O soğuk kış ayında sürpriz Alman saldırısı başarıyla sonuçlanmak üzereydi. "Şimdi geriye dönüp baktığınızda nasıl bir deneyimdi?" diye sorduğumda "Muhteşemdi" dedi.

CAMPBELL: Böylece yaratık bir tür tanrıya dönüşüyor.

MOYERS: Yaratıkla neyi kastediyorsun?

CAMPBELL: Yaratıkla, tüm ahenk, düzen ve etik davranış standartlarını yıkan korkunç bir varlığı ya da figürü kastediyorum. Mesela Vişnu dünyanın sonunda bir canavar olarak ortaya çıkıyor. Dünyayı önce ateşle, sonra ateşi ve her şeyi kaplayan sellerle yok ediyor. Geriye külden başka bir şey kalmıyor. Tüm evren, üzerindeki hayat ve canlılar ortadan kalkıyor. Burada, Tanrı yok edici rolünde. Böyle deneyimler, etik ya da estetik yargıların ötesine geçer. Etik ortadan kalkar. Oysa dinlerde, insan üzerindeki vurgunun yanı sıra etik olan üzerine de vurgu yapılmaktadır –

Tanrı iyidir. Hayır, hayır! Tanrı korkunç. Cehennemi icat edebilen bir Tanrı Selamet Ordusunun bir neferi olmaya aday olamaz. Dünyanın sonunu bir düşün! Müslümanların Ölüm Meleği ile ilgili bir sözü vardır: "Ölüm Meleği yaklaştığı zaman korkunçtur, sana ulaşması ise mutluluktur" derler.

Budist sistemlerde, daha çok Tibet sistemlerinde, meditasyon Budaları iki şekilde görülür; biri huzurlu, biri hiddetli. Eğer egonuza, onun zevk ve kederlerden oluşan geçici dünyasına ve tatlı canınıza sıkı sıkıya yapışırsanız, tanrının hiddetli tarafı ortaya çıkacaktır. Çok korkutucu görünecektir. Ama egonuz teslim olduğu ve direnmeyi bıraktığı zaman aynı meditasyon Buda'sı mutluluk ihsan etmeye başlar.

MOYERS: İsa kılıç getirdiğini söylüyordu ama ben bunu dostunuza karşı kullanmanız gerektiğini söylediğini sanmıyorum. Bunu egoyu açmak manasında söylemişti –sizi tutsak edici kendi benliğinizden kesip kurtarmaya geldim.

CAMPBELL: Bu, Sanskritçe'de *viveka,* yani "ayırma" olarak biliniyor. Başının üzerinde ateşten bir kılıç tutarken gösterilen önemli bir Buda figürü vardır. Kılıç ne için mi? Ayırmak için, salt geçici olanı sonsuz olandan ayırmak için. Yalnızca geçici olandan kalıcı olanı ayırmaya yarayan kılıç. Sonsuzluğumuza saatin tiktakları engel oluyor. Zamanın diyarında yaşıyoruz. Ama bu diyara yansıyan şey, sonsuz bir ilkenin tezahürü.

MOYERS: Sonsuzluk deneyimi.

CAMPBELL: Ne olduğunuzun deneyimi.

MOYERS: Evet, ama sonsuzluk her neyse, şu anda burada.

CAMPBELL: Ve başka yerde değil. Ya da her yerde. Onu şimdi ve burada yaşamazsan cennette de yaşayamazsın. Cennet sonsuz değil, yalnızca sürekli.

MOYERS: Bunu anlamadım.

CAMPBELL: Cennet ve cehennem ebedi olarak tasvir edilir. Cennet bitmez tükenmez bir zamana aittir. Sonsuz değil. Sonsuz zamanın da ötesidir. Zaman kavramı sonsuzluğu engeller. Tüm bu geçici acılar ve dertler, bu derin sonsuzluk deneyimi zemini üzerinde gelip geçer. Budizm'de dünyanın geçici dertlerine isteyerek ve zevkle katılma ideali vardır. Zamanın olduğu yerde dert vardır. Ama bu dert deneyimi, gerçek yaşantımız olan sabırlı bir var oluş hissine dönüşür.

MOYERS: Alevden halkaların, ateş çemberlerinin sardığı bir Şiva, Tanrı Şiva imgesi var.

CAMPBELL: Bu tanrının dansının ışığı. Şiva'nın dansı evrendir.

Vişnu Kozmik Domuz Varaha Olarak Bir Baş Şeytanı Öldürüyor, **Hindistan, takriben 1800.**

Vişnu dünyanın sonunda bir canavar olarak ortaya çıkıyor. Tüm evren, üzerindeki hayat ve canlılar ortadan kalkıyor. Burada, Tanrı yok edici rolünde. Böyle deneyimler, etik ya da estetik yargıların ötesine geçer. Etik ortadan kalkar.

Saçında bir kafatası bir de yeni ay var, aynı anda hem ölüm hem yeniden doğum, oluş anı. Bir elinde tiktak eden küçük bir davul var. Bu zaman davulu, sonsuzluk bilgisini engelleyen zamanın tiktakı. Bizler zamanın içine sıkışmış durumdayız. Ama Şiva'nın öbür elinde zaman perdesini yakan ve zihinlerimizi sonsuza açan bir alev var.

Şiva çok eski bir tanrıdır, belki de günümüz dünyasında tapılan en antik tanrıdır. Üzerinde M.Ö. 2000 ya da 2500 yılından kalma imgeler, Şiva olduğu açıkça belli olan figürler olan küçük mühürler var.

Görüldüğü bazı yerlerde gerçekten de korkunç bir tanrı ve var olmanın doğasının kötü yanlarını simgeliyor. Hayat illüzyonunu geçersiz kılan bir yogi örneği ama aynı zamanda hayatın aydınlatıcısı olduğu kadar yaratıcısı, üreticisi.

MOYERS: Mitler metafizikle ilgilidir. Ama din aynı zamanda etikle, iyi ve kötüyle, benim seninle olan ilişkilerimle, Tanrı'ya göre sana, karıma ve etrafımdakilere nasıl davranmam gerektiğiyle de ilgilidir. Mitolojide etiğin yeri ve rolü nedir?

CAMPBELL: Sen ve benim bir olduğumuz gerçeğinin farkına var-

lan metafizik bir deneyimden söz ettik. Etik, sanki ötekiyle birmişsin gibi nasıl yaşanacağını öğretir. Bu deneyimi yaşamak mecburi değildir çünkü din size ötekiyle merhamet dolu bir ilişki gerektiren eylem kalıpları verir. Yalnızca kendi menfaatiniz için hareket etmenin günah olduğunu öğreterek bunun için bir de ödül verir. Yalnızca kendi menfaati için hareket etmek bedenle özdeşleşmektir.

MOYERS: Komşunu kendin gibi sev çünkü komşun sensin.

CAMPBELL: Böyle yapınca öğrenilen şey budur.

MOYERS: Sence neden bu kadar çok insan sonsuza kadar yaşamak istiyor?

CAMPBELL: Bu benim anlamadığım bir şey.

MOYERS: Nedeni, cehennem ve daha iyi diğer alternatife karşı duyulan korku mu?

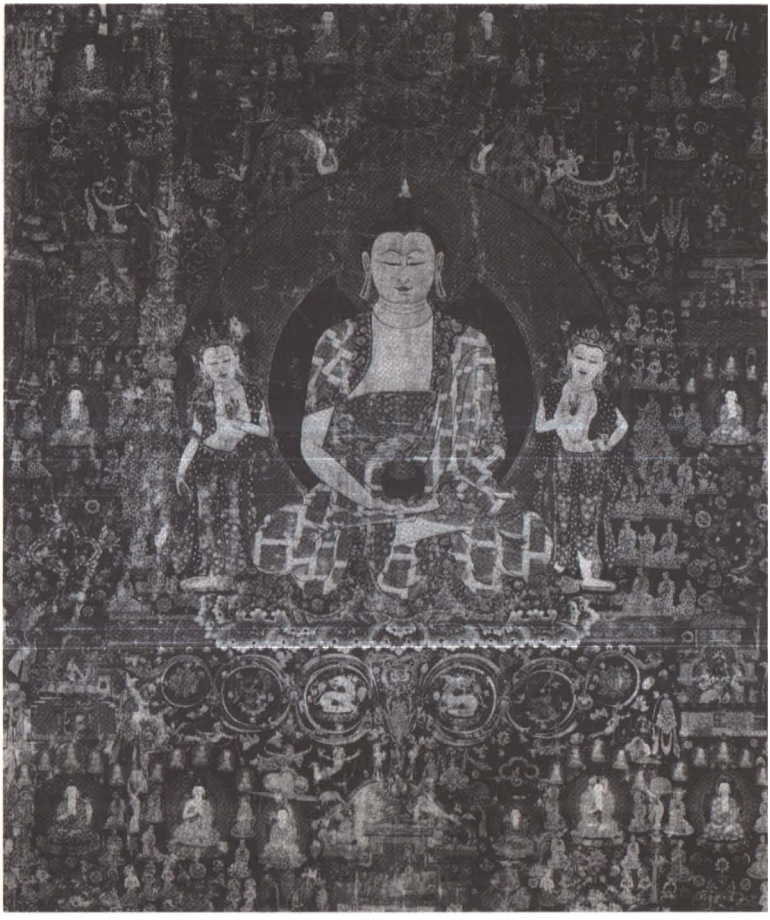
CAMPBELL: Bu, dünyanın sonunda genel bir yargılama olacağı ve erdemli davrananların cennete, kötü davrananların cehenneme gönderileceği şeklindeki iyi ve standart Hıristiyan doktrini.

Bu, Mısır'a kadar uzanan bir tema. Ölüp sonra dirilen tanrı Osiris, sonsuzluktaki görünümünde ölülerin yargıcı olacak. Mumyalama işlemi de kişiyi tanrıyla yüzleşmeye hazırlamaya yarıyordu. Ama Mısır'daki ilginç bir şey, tanrıya giden kişinin tanrıyla özdeşleşmiş olduğunu fark edecek olmasıdır. Hıristiyan geleneğinde buna izin verilmez. Bana cennet ya da cehennemden birini seçmemi söylerseniz, ben sonsuza kadar cennet isterim. Ama cennetin, Tanrı'nın kutsayan imgesini seyretmek olduğunu fark ettiğiniz an –bu zamanın olmadığı bir an. Zaman kırılır, böylece sonsuzluk yine sürekli bir şey değildir. Şimdi ve buradadır, dünyevi ilişki deneyimlerinizdedir.

Anne-babamı ve pek çok arkadaşımı kaybettim. Ancak bende onları kaybetmediğim şeklinde şiddetli bir anlayış yerleşti. Onlarla birlikte olduğum anın hâlâ benimle olan sürekli bir niteliği vardı. O anın o zaman bana verdiği şey, hâlâ benimle birlikte ve bir tür ölümsüzlük duygusu çağrıştırıyor.

Buda'nın yakın zaman önce çocuğunu kaybetmiş ve büyük bir keder içinde olan bir kadınla karşılaşmasını anlatan bir hikaye var. Buda ona "En değerli varlığı olan çocuğunu, kocasını, bir akrabasını ya da dostunu kaybetmemiş birini bulmak için bir dolaş istersen," demiş. Ölümlülükle içimizde ölümlülüğün ötesinde olan şey arasındaki ilişkiyi anlamak çok zor bir iş.

MOYERS: Mitler ölümsüzlük isteğiyle dolup taşıyor, öyle değil mi?

A. *Sukhavati Cenneti*, Tibet, on beşinci yüzyıl. B. *Mahakala*, Tibet, on sekizinci yüzyıl.

Meditasyon budaları iki şekilde görülür; biri huzurlu, biri hiddetli. Eğer egonuza, onun geçici dünyasına ve tatlı canınıza sıkı sıkıya yapışırsanız, tanrının hiddetli tarafı ortaya çıkar. Ama egonuz teslim olduğu ve direnmeyi bıraktığı zaman aynı meditasyon budası mutluluk ihsan etmeye başlar.

CAMPBELL: Evet. Ama ölümsüzlük sonsuza kadar varlığını sürdürecek bir beden olarak yanlış algılandığı zaman gerçekten de bir soytarılığa dönüyor. Öte yandan ölümsüzlük, şu an hayatınızdaki sonsuzlukla özdeşleşmek olarak anlaşıldığında başka bir şey oluyor.

MOYERS: Hayatın tüm meselesinin olmak ile var olmak arasında olduğunu söyledin.

CAMPBELL: Evet. Olmak her zaman kısmidir. Var olmak ise bütünsel.

MOYERS: Ne demek oluyor bu?

CAMPBELL: Şimdi, diyelim ki dört dörtlük insan olacaksınız. İlk birkaç yıl çocuksunuz ve bu insan olmanın yalnızca bir kısmı. Birkaç

B

yıl sonra ergenliktesiniz ve bu da insan olmanın bir kısmı. Olgunluk döneminde hâlâ kısmisiniz –çocuk değilsiniz ama yaşlı da değilsiniz. Upanişadlar'da dünyayı meydana getiren ve her şeyi zamanın fragmantasyonuna sevk eden yaratılış patlamasına neden olan orijinal konsantre enerjinin bir imgesi var. Ama tüm zaman parçalarının ötesinde ilk var oluşun tüm gücünü görmek için –bu sanatın bir fonksiyonu.

MOYERS: Güzellik hayatta olmanın coşkusunun bir ifadesi.

CAMPBELL: Her an böyle bir deneyim olmalı.

MOYERS: Bu deneyimle karşılaştırıldığı zaman yarın ne olacağımız önemli değil.

CAMPBELL: Bu büyük an, Bill. Belli bir şekilde yapmaya çalıştığı-

Manjusri, Tibet, on dört ila on beşinci yüzyıl.

Başının üzerinde bir kılıç tutarken gösterilen önemli bir Buda figürü vardır –salt geçici olanı sonsuz olandan ayırmaya, yalnızca geçici olandan kalıcı olanı ayırmaya yarayan kılıç.

KARŞI SAYFA:
Şiva Nataraja, Dans Tanrısı, Güney Hindistan on birinci yüzyıl.

Şiva'nın saçında bir kafatası bir de yeni ay var, aynı anda hem ölüm hem yeniden doğum, oluş anı. Bir elinde tiktak eden küçük bir davul var. Bu zaman davulu, sonsuzluk bilgisini engelleyen zamanın tiktakı. Ama Şiva'nın öbür elinde zaman perdesini yakan ve zihinlerimizi sonsuza açan bir alev var.

mız şey, öznemizin varlığını, elimizdeki onu kısmen ifade etme yoluyla anlamaya çalışmak.

MOYERS: Ama Tanrı'yı tasvir edemiyorsak, dilimiz bunun için yeterli değilse, bu yüce binaları nasıl inşa ediyoruz? Sanatçıların Tanrı hakkında düşündüklerini yansıtan bu sanat eserlerini nasıl yaratıyoruz? Bunu nasıl yapıyoruz?

CAMPBELL: Sanatın yansıttığı şey budur –sanatçıların Tanrı hakkında ne düşündüğü, insanların Tanrı deneyimleri. Ama nihai ve mutlak gizem, insan deneyiminin de ötesinde.

MOYERS: O halde yaşadığımız şey her neyse, onu yalnızca ortama bağlı olmayan bir dille ifade etmeliyiz.

CAMPBELL: Evet. İşte şiir bunun içindir. Şiir içine girilmesi gere-

ken bir dildir. Şiir, kelimelerin ötesine geçen çıkarımları ve varsayımları olan kelimelerin hassas bir seçimini içerir. Sonra o görkemi yaşarsınız, epifaniyi. Epifani özün kendini göstermesidir.

MOYERS: Yani Tanrı deneyimi bizim tasvirimizin ötesinde ama kendimizi onu tasvir etmeye mecbur hissediyoruz?

CAMPBELL: Doğru. Schopenhauer "On an Apparent Intention in the Fate of the Individual" adlı muhteşem denemesinde ileri bir yaşa ulaştığınız ve dönüp yaşadığınız hayata baktığınız zaman, hayatın sanki bir romancı tarafından oluşturulmuş tutarlı bir düzen ve plana sahipmiş gibi görünebileceğini söylüyor. Yaşandığı anda tesadüfi ve küçük bir an gibi görünen olayların tutarlı bir senaryonun oluşmasındaki kaçınılmaz faktörler olduğu ortaya çıkıyor. Peki bu senaryoyu kim oluşturdu? Schopenhauer, tıpkı rüyalarınızın sizin bilincinizin farkında olmadığınız bir yönü tarafından oluşturulması gibi tüm hayatınızın da içinizdeki irade tarafından oluşturulduğunu öne sürüyor. Tamamen şans eseri tanıştığınız insanların hayatınızda önemli etkenler olması gibi siz de bilmeden başkalarının hayatına anlam vererek bir etken gibi işlev görüyorsunuz. Her şey bir araya gelip büyük bir senfoni oluşturuyor, her şey bilinçsiz bir şekilde diğer her şeyi yapılandırıyor. Schopenhauer şu sonuca varıyor: Hayatlarımız, bir kişinin gördüğü büyük bir rüyaya benziyor ve bu rüyanın tüm karakterleri de rüya görüyor; bu yüzden her şey birbiriyle alakalı ve doğanın evrensel iradesi olan tek bir irade tarafından hayat buluyor.

Bu muhteşem bir düşünce –mitsel Indra'nın Ağı imgesinde Hindistan'da görülen düşünce; buna göre değerli taşlardan oluşan bir ağ var ve her ipliğin diğerinin üzerinden geçtiği yerde yine yansıtma özelliğine sahip diğer taşları yansıtan bir mücevher var. Her şeyin her şeyle karşılıklı bir ilişkisi var, bu yüzden hiç kimseyi hiçbir şey için suçlayamazsınız. Her şeyin ardında tek bir amaç varmış gibidir ve bazen anlamının ne olduğunu hiçbirimiz bilmesek ya da hiçbirimiz hedeflediği hayatı yaşayamasak da bir anlamı varmış gibidir.

MOYERS: Yine de hepimiz bir hedefi olan bir hayat yaşıyoruz. Buna inanıyor musun?

CAMPBELL: Hayatın bir anlamı olduğuna inanmıyorum. Hayat çoğalma ve varlığını sürdürme güdüsüne sahip pek çok protoplazmadır.

MOYERS: Doğru değil –doğru değil.

CAMPBELL: Bir dakika bekle. Sırf hayatın bir amacı olduğu söylenemez, her yerdeki farklı farklı amaçlara baksana. Ama şöyle diyebiliriz, her canlının bir olasılığı vardır ve hayatın misyonu bu olasılığı yaşamaktır. Bunu nasıl yaparsın? Benim cevabım: "Mutluluğun peşinden

git." Sen merkezdeysen içinde bunu bilen bir şey vardır, doğru ya da yanlış yolda olduğun zaman da bunu bilir. Eğer para kazanmak için yanlış yola saparsan hayatını kaybetmiş sayılırsın. Merkezde kalıp hiç para kazanmasan da yine de mutluluk seninledir.

MOYERS: Önemli olanın menzil değil de yolculuk olması fikrini sevdim.

CAMPBELL: Evet. Karlfried Graf Dürckheim'ın dediği gibi "Yolculuktaysanız ve yolun sonu sizden giderek uzaklaşır gibi görünüyorsa gerçek sonun yolculuk olduğunu fark edersiniz."

Navaholar'ın çiçek tozu yolu dediği harika bir imgesi vardı. Çiçek tozu hayat kaynağıdır. Çiçek tozu yolu merkeze giden yoldur. Navaholar şöyle der: "Ah, önüm güzellik, arkam güzellik, sağım güzellik, solum güzellik, üstüm güzellik, altım güzellik, çiçek tozu yolundayım ben."

MOYERS: Cennet geçmiş değil, gelecek.

CAMPBELL: Cennet *şimdi*. "Babanın krallığı yeryüzüne yayılmıştır ve insanlar onu görmez."

MOYERS: Cennet *şimdi* –bu acı, ölüm ve şiddet dolu dünyada mı?

CAMPBELL: Öyle geliyor olabilir ama bu böyle, Cennet bu. Krallığın dünyaya yayıldığını gördüğünüz zaman, dünyada yaşamanın eski şekli feshedilmiş olur. Bu dünyanın sonudur. Dünyanın sonu gerçekleşecek olan bir olay değil, psikolojik bir dönüşüm, bir vizyon dönüşümü olayı. Somut şeyler dünyasını değil, bir nurlar dünyası görürsünüz.

MOYERS: Ben güçlü ve gizemli "Dünya bedenden yapılmıştır" ifadesini, bu sonsuz ilkenin insanın yolculuğunda, deneyimimizde kendini bulması olarak yorumladım.

CAMPBELL: Dünyayı da kendi içinde bulabilirsin.

MOYERS: Kendi içinde bulamazsam nerede bulacağım?

CAMPBELL: Şiirin sözlerin ötesindeki sözün duyulmasına izin vermekten oluştuğu söylenir. Goethe şöyle der: "Her şey metafordur." Geçici olan her şey yalnızca metaforik bir referanstır. Hepimiz buyuz.

MOYERS: Ama insan nasıl bir metafora tapar, bir metaforu sever, bir metafor için ölür?

CAMPBELL: Her yerde insanların yaptığı şey bu –metaforlar uğruna ölmek. Ama "AUM" sesini, her yerdeki sözün esrarının sesini gerçekten fark ettiğinizde hiçbir şey için gidip ölmek zorunda olmazsınız çünkü zaten o her yerdedir. Sadece otur ve onu gör, yaşa ve bil. Doruk yaşantı işte bu.

MOYERS: AUM'u açıklar mısın?

CAMPBELL: "AUM," kulaklarımızda her şeyin bir tezahürü olduğu evrenin enerjisinin sesini temsil eden bir söz. Ağzın arkasından önce "aa" diye başlar, sonra "oo" ağzı doldurur ve "mm" sesi de ağzı kapatır. Bunu doğru söylediğiniz zaman tüm sesli harfler telaffuza dâhil olur. AUM. Burada sessizler, yalnızca esas sesli harflere vurulan sekteler olarak görülür. Bu yüzden tüm sözcükler AUM'un parçalarıdır, tıpkı tüm imgelerin, biçimlerin Biçiminin parçaları olduğu gibi. AUM sizi o büyük varlıkla, yani evrenle temasa sokan sembolik sestir. AUM demeleri esnasında Tibetli rahiplerin kayıtlarını hiç dinlediysen, bu sözün ne anlama geldiğini bilirsin. Bu dünyada olmanın AUM'udur. Bununla irtibat kurmak ve bu manayı anlamak her şeyin doruk yaşantısıdır.

A-U-M. Doğum, varlığa adım atış ve başa dönen yok olma. AUM'a "dört bileşenli hece" de denir. A-U-M –peki dördüncü bileşen ne? AUM'un çıktığı ve içine geri döndüğü, altında yatan sessizlik. Benim hayatım A-U-M ama onun altında bulunan bir sessizlik de var. Ölümsüz dediğimiz şey işte bu. Bu ölümsüz, bu da ölümlü ve ölümsüz olmasa, ölümlü de olmazdı. İnsanın kendi varlığının ölümlü tarafıyla ölümsüz tarafı arasında bir ayrım yapması gerekir. Beni doğuran ve şu an ölmüş olan anne ve babamın deneyiminde, geçici ilişkimizden daha fazla şey olduğunu anladım ben. Bu ilişkide elbette, ilişkinin ne olduğunu kavrayışımı oluşturacak empati gösterilerinin olduğu anlar vardı. Bunlardan bazılarını çok net hatırlıyorum. Bunlar epifani, ilham ve görkem anları olarak öne çıkıyor.

MOYERS: Anlam, özünde sözsüz.

CAMPBELL: Evet. Kelimeler her zaman için hem yeterli hem sınırlı.

MOYERS: Evet ama yine de Joe, biz tüm zayıf insanların elindeki tek şey, bu güzel olsa da sefil dil, ki tanımlayamadığı–

CAMPBELL: Doğru, bu yüzden ara sıra bunları aşıp "Ah..." diyerek bir şeylerin farkına varmak bir doruk yaşantı.

FOTOĞRAFLAR

RENKLİ FOTOĞRAFLAR

1. Winchester Katedrali Başkan ve Meclisi
2. Amerikan Doğal Tarih Müzesi
3. Nasli ve Alice Heeramaneck Koleksiyonundan müze ortaklığı tarafından satın alınmıştır, Los Angeles County Sanat Müzesi
4. Bay ve Bayan Lessing J. Rosenwald'ın armağanı, Philadelphia Sanat Müzesi
5. Museum für Volkerkunde, Basel
6. Wheelwright Kızılderili Müzesi
7. Art Resource
8. Amerikan Doğal Tarih Müzesi
9. Kate Flynn
10. Scala/Art Resource
11. Scala/Art Resource
12. Bayerische Staatsbibliothek
13. Scala/Art Resource
14. Giraudon/Art Resource
15. Joslyn Sanat Müzesi, Nebraska, Omaha
16. Scala/Art Resource
17. Josse/Art Resource

s. 6 Cleveland Sanat Müzesi, J. H. Wade Fonu'ndan satın alınmıştır.

I MİT VE MODERN DÜNYA

s. 20 Asya Sanat Arşivi, Koelz Koleksiyonu, Michigan Üniversitesi
s. 31 Kongre Kütüphanesi
s. 36 Phototeque
s. 39 Fransa Enstitüsü, Condé Müzesi, Chantilly
s. 41 Ken Love/Black Star
s. 45 Brooklyn Müzesi, Müze Koleksiyon Fonu
s. 48 SEF/Art Resource
s. 52 Phototeque
s. 56 NASA

II İÇE YAPILAN YOLCULUK

s. 60 (a) Amerikan Doğal Tarih Müzesi

s. 62 (b) Giraudon/Art Resource

s. 65 Biritish Museum

s. 68 Scala/Art Resource

s. 69 Scala/Art Resource

s. 72 (a) Charles H. ve May F. S. Worcester Koleksiyonu, Chicago Sanat Enstitüsü, Scala/Art s. Resource'un katkılarıyla

s. 72 (b) Scala/Art Resource

s. 76 Scala/Art Resource

s. 78 Scala/Art Resource

s. 88 Giraudon/Art Resource

III İLK HİKAYE ANLATICILAR

s. 98 SEF/Art Resource

s. 104 Giraudon/Art Resource

s. 108 Kongre Kütüphanesi

s. 110 Brooklyn Müzesi

s. 111 Giraudon/Art Resource

s. 113 Fritz Gordo, Time/Life Picture Agency, © Time Inc.

s. 116 Culver Pictures, Inc.

s. 118 Smithsonian Enstitüsü

s. 121 Smithsonian Enstitüsü

IV KURBAN VE MUTLULUK

s. 124 Nadir Kitaplar Bölümü/New York Halk Kütüphanesi/Astor, Lenox ve Tilden Vakıfları

s. 128 British Museum, Bridgeman/Art Resource'un katkılarıyla

s. 130 SEF/Art Resource

s. 131 Marburg/Art Resource

s. 133 Alinari/Art Resource

s. 139 Giraudon/Art Resource

s. 146 Roll-out Photos © Justin Kerr

s. 148 British Museum

s. 151 Metropolitan Sanat Müzesi, Chester Dale Koleksiyonunun armağanı

s. 153 UPI/Bettmann Newsphotos

s. 159 Giraudon/Art Resource

V KAHRAMANIN MACERASI

s. 162 UPI/Bettmann Newsphotos
s. 164 Lennart Nilsson
s. 165 Lennart Nilsson
s. 169 Nadir Kitaplar Bölümü/New York Halk Kütüphanesi/Astor, Lenox ve Tilden Vakıfları
s. 172 Culver Pictures, Inc.
s. 174 Culver Pictures, Inc.
s. 178 Scala/Art Resource
s. 179 (a) Borromeo/Art Resource
s. 179 (b) Scala/Art Resource
s. 205 Phototeque
s. 207 Culver Pictures, Inc.
s. 211 Ulusal Galeri, Londra, Bridgeman/Art Resource'un katkılarıyla
s. 221 İllüstrasyon: Steven Parton © 1988

VI TANRIÇANIN ARMAĞANI

s. 214 Augustus C. Long Health Sciences Kütüphanesi, Columbia Üniversitesi
s. 214 Culver Pictures, Inc.
s. 218 (a) Ajit Mookerjee Koleksiyonu, Thames and Hudson
s. 218 (b)Dr. Marija Gimbutus'un katkılarıyla
s. 223 Metropolitan Sanat Müzesi, Jack be Belle Linsky Koleksiyonu
s. 226 (a) Giraudon/Art Resource
s. 226 (b) Metropolitan Sanat Müzesi
s. 228 Marburg/Art Resource
s. 230 Scala/Art Resource

VII AŞK VE EVLİLİK HİKAYELERİ

s. 236 Heidelberg Üniversitesi Kütüphanesi
s. 239 Metropolitan Sanat Müzesi, Jeffrey Paley'in armağanı
s. 240 Ulusal Galeri, Londra, Bridgeman/Art Resource'un katkılarıyla
s. 241 Ralph Morse, LIFE dergisi, © 1944 Time Inc.
s. 244 İskoçya Ulusal Galerisi, Bridgeman/Art Resource'un katkılarıyla
s. 250 Victoria ve Albert Müzesi Emanetleri
s. 254 Ulusal Kütüphane, Paris
s. 259 Margaret Bourke-White/LIFE dergisi, © Time Inc.

VIII SONSUZLUK MASKELERİ

s. 260 Cleveland Sanat Müzesi, Edward L. Whittemore Fonu

s. 267 Scala/Art Resource

s. 270 Culver Pictures, Inc.

s. 275 New Mexico Müzesi

s. 277 Giraudon/Art Resource

s. 280 Metropolitan Sanat Müzesi, Jeffrey Paley'in armağanı

s. 282 (a) Nasli ve Alice Heeramaneck Koleksiyonu'ndan müze ortaklığı tarafından satın alınmıştır, Los Angeles County Sanat Müzesi

s. 283 (b) Nasli ve Alice Heeramaneck Koleksiyonu'ndan müze ortaklığı tarafından satın alınmıştır, Los Angeles County Sanat Müzesi

s. 284 Los Angeles County Sanat Müzesi, Doris ve Ed Wiener'in armağanı

s. 285 Cleveland Sanat Müzesi, J. H. Wade Fonu'ndan satın alınmıştır.

Bill Moyers televizyon programının çekilmesinde emeği geçen kişilere teşekkür eder.

YAPIM YÖNETMENLERİ: Joan Konner, Alvin H. Perlmutter
PROGRAM YÖNETMENİ: Catherine Targe
YARDIMCI YÖNETMEN: Vera Aronow
PROGRAM DANIŞMANI: Betty Sue Flowers
ARAŞTIRMACILAR: Lynn Novick, Elizabeth Fischer, Ilisa Barbash
YAPIM ASİSTANLARI: John Farinet, John Moyers
YAPIM YÖNETİCİSİ: Douglas P. Sinsel
VİDEOTEYP EDİTÖRLERİ: Leonard Feinstein, Girish Bhargava

Lucasfilm Ltd., Skywalker Çiftliği, San Rafael, California ve New York City'deki Amerikan Doğal Tarih Müzesi'nde kaydedilmiştir.

Yapımda Alfred van der Marck Editions'ın emeği geçmiştir.

Yapım
Apostrophe S Productions, Inc.
Alvin H. Perlmutter, Inc. ve
Public Affairs Television, Inc.

Moyers: Joseph Campbell and the Power of Myth, Corporation for Public Broadcasting, kamuya ait televizyon istasyonları ile John D. ve Catherine T. MacArthur Vakfı yardımlarıyla yayımlanmıştır.

MİTOLOJİNİN GÜCÜ

KUTSAL KİTAPLARDAN HOLLYWOOD FİLMLERİNE MİTOLOJİ VE HİKAYELER

31 Ekim 1987'de aramızdan ayrılan **Joseph Campbell** dünyanın mitoloji alanındaki en önemli otoritelerinden biriydi. Mitler ve hikayelerle ilgilenen herkesin bir şeyler borçlu olduğu Campbell'ın çalışmaları pek çok kişiyi derinden etkilemiştir.

Televizyon gazetecisi **Bill Moyers** ile **Joseph Campbell**'ın mitoloji diyaloglarından oluşan bu kitap, PBS kanalı için, yine Campbell'dan ilham alan, ***Yıldız Savaşları***'nın yaratıcısı **George Lucas**'ın California'daki **Skywalker Ranch** adlı çiftliğinde çekilen 6 bölümlük bir televizyon programını temel alıyor.

Tüm yaşamını mitolojiye adayan Joseph Campbell, Bill Moyers'ın mitoloji ve hayatla ilgili tüm sorularına içtenlikle cevap veriyor. **Neden herkesin mitolojiye ihtiyaç duyduğunu**, günümüzdeki mitoloji yoksunluğunun nelere mal olduğunu anlatıyor. Aşk, evlilik, çocuklarımıza anlattığımız masallar, kurban kültürü, yaşam yolculuğumuz gibi modern dünya hallerini antik mitoloji bağlamında ele alış tarzı önünüzde bambaşka bir bakış açısının belirmesini sağlıyor.

Campbell ve Moyers, evlilik kurumundan, doğum yapan bakireye, ***Yıldız Savaşları***'ndaki **Luke Skywalker** gibi kurtarıcı figüründen kahraman figürlerine **pek çok mitolojik motifin gündelik hayatlarımızla ilişkisini** gösteriyor. Karmaşık ve soyut görünen bu konuları anlaşılır soru-cevap üslubuyla günlük hayata taşıyor.

Mitolojinin Gücü, *Joseph Campbell'ın tüm eserlerinin herkese yönelik muhteşem bir özeti.*

ISBN 978-605-5755-33-1

